

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
DIN CHIȘINĂU**

Cu titlu de manuscris
C. Z. U.: 37.018.1(043.3)

MICLEUȘANU ZINAIDA

**POTENȚIALUL FORMATIV AL CONSILIERII FAMILIEI
ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT (LICEU)**

Specialitatea: 531.01 – Teoria generală a educației

Teză de doctor în științe pedagogice

Conducător științific: _____

Cuznețov Larisa,
dr. hab. în ped.,
prof. univ.

Autor: _____

Micleușanu Zinaida

CHIȘINĂU, 2016

© Micleuşanu Zinaida, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (română, rusă, engleză).....	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
1. CADRUL CONCEPTUAL – FENOMENOLOGIC AL CONSILIERII FAMILIEI	
1.1. Esența și specificul consilierii familiei.....	20
1.2. Tendințe integrative în consilierea familiei.....	34
1.3. Excurs istoric în evoluția consilierii și terapiei familiei.....	42
1.4. Concluzii la capitolul 1.....	58
2. COMPLEXITATEA PSIHOPEdagogică A CONSILIERII FAMILIEI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT (LICEU)	
2.1. Coordonate definitorii ale consilierii familiei în instituția de învățământ.....	62
2.2. Factorii de progres ai consilierii familiei în cadrul instituției de învățământ/ liceu.....	68
2.3. Particularitățile vârstei adolescente în contextul consilierii familiei în liceu.....	76
2.4. Modele și strategii de consiliere a familiei în instituția de învățământ.....	84
2.5. Concluzii la capitolul 2.....	98
3. DEMERSUL PRAXIOLOGIC AL CONSILIERII FAMILIEI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT (LICEU)	
3.1. Disignul cercetării potențialului formativ al consilierii familiei în liceu.....	100
3.2. Rezultatele experimentului de constatare privind consilierea familiei în liceu.....	107
3.3. Dimensiunea investigativ – experimentală de explorare a <i>Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ</i>	111
3.4. Impactul formativ al consilierii familiei.....	136
3.5. Concluzii la capitolul 3.....	139
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	142
BIBLIOGRAFIE.....	146

ANEXE

Anexa 1. Chestionar de opinii pentru elevii din liceu, clasele X – XI – XII.....	159
Anexa 2. Chestionar de opinii pentru părinți.....	160
Anexa 3. Chestionar de opinii pentru cadrele didactice/ diriginți.....	161
Anexa 4. Proba I de auto/ evaluare a eficienței personale a elevilor.....	162
Anexa 5. Proba II de auto/ evaluare a eficienței personale a părinților.....	171
Anexa 6. Tabel de distribuție a rezultatelor experimentului / constatare – verificare.....	180
Anexa 7. Tabel de distribuție a rezultatelor experimentului / constatare – verificare.....	181
Anexa 8. Grupul de experți în domeniul consilierii familiei.....	182
Anexa 9. Studii de caz cu implicarea adolescenților.....	183
Anexa 10. Matricea de consiliere a familiei în liceu.....	188
Anexa 11. Fișa de caracterizare psihopedagogică a elevului.....	189
Anexa 12. Fișa de caracterizare sociopsihopedagogică a familiei	195
Anexa 13. Dificultăți și dezechilibre înregistrate în procesul consilierii familiei în liceu	198
Anexa 14. Glosar	199
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	202
CV – UL AUTORULUI	203

ADNOTARE

Micleuşanu Zinaida

Potenţialul formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ (liceu),

Teză de doctor în ştiinţe pedagogice, Chişinău, 2016

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 257 de titluri, 14 anexe, 159 pagini de text de bază, 22 figuri, 12 tabele. Conţinutul de bază al tezei este elucidat în 13 publicaţii ştiinţifice şi 1 Ghid metodologic.

Cuvinte – cheie: consiliere psihopedagogică, familie, instituţie de învăţământ, consilierea familiei, potenţial formativ al consilierii, elevi, părinţi, diriginte, cogniţii, atitudini, comportament, eficienţă personală.

Domeniul de studiu: se referă la teoria generală a educaţiei şi abordarea problemei potenţialului formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ (liceu).

Scopul cercetării constă în elaborarea, experimentarea şi validarea fundamentelor teoretice şi aplicative ale consilierii familiei în cadrul instituţiei de învăţământ/ liceu, structurate în *Modelul pedagogic de valorificare a potenţialului formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ*.

Obiectivele cercetării: examinarea şi precizarea reperelor sociopsihopedagogice privind consilierea familiei în cadrul instituţiei de învăţământ/ liceu; analiza structural-funcţională a consilierii familiei şi a impactului formativ asupra adolescenţilor şi părinţilor; elucidarea istoricului, a dinamicii apariţiei şi evoluţiei consilierii familiei; stabilirea factorilor de progres şi potenţialul formativ al consilierii familiei în corelaţie cu particularităţile vârstei adolescente; elaborarea şi fundamentarea *Modelului pedagogic de valorificare a potenţialului formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ*, care include reperele teoretico-aplicative ce ar asigura potenţialul formativ al acestui proces complex.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a cercetării rezidă în: abordarea sociopsihopedagogică, istorică şi holistă a consilierii familiei în instituţia de învăţământ; precizarea şi delimitarea conceptelor de bază (consiliere, terapie, familie armonioasă, familie dezarmonioasă, mediul familial), analizate în contextul stabilirii esenţei, specificului şi a tendinţelor integrative a consilierii familiei în instituţia de învăţământ; delimitarea şi definirea etapelor istorice în apariţia şi evoluţia conceptului şi fenomenului consilierii familiei; examinarea şi stabilirea coordonatelor definitorii ale consilierii familiei în instituţia de învăţământ prin evidenţierea factorilor de progres, a potenţialului formativ al consilierii şi corelarea acestora cu particularităţile de vârstă, modelele şi strategiile de consiliere a familiei; argumentarea ştiinţifică a fundamentelor teoretico-aplicative ale consilierii familiei, structurate în *Modelul pedagogic de valorificare a potenţialului formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ*.

Problema ştiinţifică importantă soluţionată constă în elaborarea şi fundamentarea *Modelului pedagogic de valorificare a potenţialului formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ*, ce include reperele teoretico-aplicative, implementarea cărora a contribuit la sporirea eficienţei personale a elevilor şi părinţilor, ceea ce a condus la schimbarea cogniţiilor, atitudinilor şi comportamentelor eronate ale acestora, producând optimizarea educaţiei familiale, a ghidării carierei şcolare a adolescenţilor; consolidarea şi armonizarea relaţiilor familiale adolescenţi – părinţi.

Semnificaţia teoretică a cercetării este susţinută de analiza, precizarea, interpretarea şi delimitarea aspectelor cadrului conceptual – fenomenologic al consilierii familiei în instituţia de învăţământ. Examinarea tipurilor, formelor şi metodelor consilierii, analiza esenţei consilierii psihopedagogice, delimitarea dimensiunilor consilierii (psihologică şi pedagogică/ educaţională) a asigurat elaborarea caracteristicilor acestora, a condus la precizarea responsabilităţilor şi dezvoltarea conţinutului codului deontologic al consilierului; la evidenţierea trăsăturilor definitorii ale consilierii familiei, inclusiv, la determinarea potenţialului formativ al acestora. Examinarea apariţiei şi evoluţiei conceptului şi a fenomenului CF a contribuit la stabilirea şi explicarea/ argumentarea ştiinţifică a fundamentelor teoretice şi a tendinţelor integrative în consilierea familiei.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în elaborarea şi validarea fundamentelor teoretico-aplicative, structurate în componentele şi instrumentele *Modelului pedagogic de valorificare a potenţialului formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ*.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice s-a realizat prin intermediul cercetărilor experimentale din cadrul Liceului Teoretic „George Meniuc” din Chişinău; Liceului Teoretic „Iulia Haşdeu” din Chişinău; prin valorificarea strategiilor de consiliere a familiei şi aplicarea *Modelului pedagogic de valorificare a potenţialului formativ al consilierii familiei în instituţia de învăţământ*, inclusiv prin intermediul conferinţelor ştiinţifice naţionale şi internaţionale, a publicaţiilor ştiinţifice şi activităţilor practice cu elevii şi familiile acestora.

АННОТАЦИЯ

Миклеушану Зинаида

Формирующий потенциал консультирования семьи в учебном заведении (лицей),

Кандидатская диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук,
Кишинэу, 2016

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации; библиография из 257 источников, 14 приложений, 159 страниц основного текста, 22 рисунка, 12 таблиц. Результаты исследования опубликованы в 14-ти научных работах.

Ключевые слова: психопедагогическое консультирование, семья, учебное заведение, консультирование семьи, формирующий потенциал консультирования, учащиеся, родители, классный руководитель, знания и компетенции, отношение, поведение, личностная эффективность.

Область исследования относится к общей теории воспитания и, в частности, предусматривает изучение проблемы формирующего потенциала консультирования семьи и учащихся в учебном заведении.

Цель исследования: разработка и экспериментирование теоретических и практических основ консультирования семьи в учебном заведении/ лицее, структурированных в *Педагогической модели применения формирующего потенциала консультирования семьи в учебном заведении*.

Задачи исследования: изучение и определение психопедагогических и социологических основ консультирования семьи в учебном заведении; анализ функциональной структуры консультирования семьи; выявление и описание истории и динамики возникновения и развития процесса консультирования семьи; выявление факторов прогресса консультирования семьи в соотношении с возрастными особенностями юношеского возраста, в разработке и обосновании *Педагогической модели применения формирующего потенциала консультирования семьи в учебном заведении*, которая содержит теоретические и практические основы.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в уточнении и переосмыслении основных понятий; в определении и анализе социопсихопедагогического, исторического и системного подходов в консультировании семьи (в учебном заведении); в выявлении основных аспектов/ компонентов консультирования семьи в учебном заведении; в научном обосновании *Педагогической модели применения формирующего потенциала консультирования семьи в учебном заведении*, которая содержит теоретические и практические основы.

Значимая научная проблема, решенная в исследовании состоит в определении формирующего потенциала консультирования семьи посредством определения и разработки теоретических и практических основ данного процесса, что позволило повысить качество взаимоотношений в семье, а также семейного воспитания; улучшить поведение и показатели в осуществлении школьной карьеры у учащихся лицей.

Теоретическая значимость исследования заключается в анализе, уточнении и делимитации основных аспектов концептуально-феноменологического процесса консультирования семьи в учебном заведении. Изучение типов, форм и моделей консультирования семьи, анализ особенностей психопедагогического консультирования, определение психологической и педагогической составных данного процесса обеспечило разработку характеристик, уточнение функций и развитие содержания деонтологических норм специалиста-консультанта, а также позволило выявить и описать основные компоненты консультирования и его формирующий потенциал. Изучение возникновения и эволюции концепта и явления КС позволило установить и осуществить научную аргументацию теоретических основ и интегративных тенденций консультирования семьи.

Практическая значимость исследования заключается в разработке и апробировании *Педагогической модели применения формирующего потенциала консультирования семьи в учебном заведении*. Модель содержит теоретические и практические основы, функциональна и может быть успешно использована по назначению.

Внедрение результатов исследования состоялось посредством экспериментального исследования и апробирования в теоретических лицеях им. G. Meniuc и I. Haşdeu mun. Chişinău, а также через выступления и обсуждения на педагогических советах, методических семинарах, заседаниях кафедры и в рамках национальных и международных научных конференциях.

ANNOTATION

Micleuşanu Zinaida

***The formative potential of the family counseling inside the educational institution
(high school/ lyceum),***

Doctoral thesis in general theory of education, Chişinău, 2016

Work structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 257 titles, 14 annexes, 159 pages of basic text, 22 figures, 12 tables. The basic content of the thesis is being elucidated in 13 scientific publications and a methodological Guide.

Keywords: pedagogical counseling, family, educational institution, family counseling, the formative potential of the counseling, student, parent, class master, beliefs, attitudes, behavior, personal efficiency.

Field of research: refers to the general theory of education and the tackling the problem of the formative potential of family counseling in the educational institution (lyceum).

The Goal of the work consists in the elaboration, testing and validation of the theoretical and practical foundations of family counseling within the educational institution/ lyceum, structured in *The pedagogical model of capitalization of the formative potential of family counseling within the educational institution*.

The research objectives: the examination and explanation of the socio-pedagogical guide marks, regarding the family counseling within the educational institution/ lyceum; structural-functional analysis of family counseling and of the formative impact on adolescents and parents; the elucidation of the historic and the dynamics of the appearance and evolution of family counseling; identifying the progress factors and the formative potential of family counseling in correlation with the peculiarities of adolescent age; development and substantiation of *the Pedagogical Model of capitalization of the formative potential of family counseling within the educational institution*.

Scientific originality and novelty of the research resides in: approach socio-pedagogical, historical and holistic of the family counseling within the educational institution; specifying and defining basic concepts, analyzed in the context of determining the essence, the specific and the integrative trends of family counseling within the educational institution; investigation and determination of the defining coordinates of family counseling within the educational institution, by highlighting the progress factors of the formative potential of this process and correlating the family counseling with the peculiarities of age, the models and the strategies of family counseling, the scientific argumentation of the theoretical-applicative foundations of family counseling, structured inside *The Pedagogical Model of capitalization of the formative potential of family counseling within the educational institution*.

The important scientific problem solved consists in the elaboration and substantiation of *The Pedagogical Model of capitalization of the formative potential of family counseling within the educational institution*, which includes theoretical-applicable benchmarks, implementation of which has helped to the increase of the personal efficiency of students and parents, which has led to the change of beliefs, attitudes and incorrect behaviors of these, producing the optimization of family education, school career of teens; strengthening and harmonizing the family relationships teens-parents.

The theoretical significance of the research is supported by the examination of the types, forms and counseling methods, the delineation of counseling dimensions: psychological and pedagogical/ educational, ensured the development of their characteristics, has led to the clarification of responsibilities and the development of Advisers ethic code content; as well as to the highlight of the defining features of the family counseling, inclusively, to the determination of the formative potential of this one. Examination of the emergence and evolution of the family counseling concept and phenomenon, helped to establish and explain/ give scientific reasoning to the theoretical fundamentals and integrative trends inside the family counseling.

The praxiological value of the work consists in the elaboration and validation of the theoretical-applicative foundations, structured in components and instruments of *The Pedagogical Model of capitalization of the formative potential of family counseling within the educational institution*.

Implementation of scientific results has been achieved through experimental research done inside the Theoretical Lyceum „George Meniuc” from Chişinău; the Theoretical Lyceum „Iulia Haşdeu” from Chişinău; by the capitalization of family counseling strategies and the implementation of *The Pedagogical Model of capitalization of the formative potential of family counseling within the educational institution*, as well as by the frame of national and international scientific conferences, and by the scientific publications, practical activities with students and their families researched.

LISTA ABREVIERILOR

CF	– Consilierea familiei
CPR	– Consilierea psihopedagogică remedială
CPSC	– Consilierea psihopedagogică în situație de criză
CPD	– Consilierea psihopedagogică pentru dezvoltare
CPP	– Consilierea psihopedagogică preventivă
DGETS	– Direcția Generală Educație, Tineret și Sport a Consiliului municipal Chișinău
EC	– Experiment de constatare
EV	– Experiment de verificare
EF	– Experiment de formare
S	– Subiecți
P	– Puncte
SUA	– Statele Unite ale Americii

INTRODUCERE

Actualitatea temei. Fenomenul consilierii familiei în cadrul școlar reprezintă o formă indispensabilă și eficientă de ajutorare a elevului și familiei influențate de un șir de factori ce țin de procesul de învățământ, inclusiv de criza social-economică, care contribuie la aprofundarea crizei morale, ce se manifestă în toate domeniile de activitate și în viața omului; în relațiile familiale și educația copiilor. Ritmul accelerat al schimbărilor din societatea contemporană afectează și face tot mai dificilă și complicată viața fiecărui om și a familiei. Fiind cu greu înțelese, conștientizate și depășite, ele erodează comportamentul moral al oamenilor și conduc la devalorizarea vieții de familie, a tradițiilor și valorilor familiale. Întrucât familia reprezintă pilonul de bază al societății și al culturii unui popor, ea funcționează eficient doar atunci când se axează pe valori și tradiții moral-etice autentice, pe care le respectă și pe care le promovează în procesul educației familiale [3; 42; 59]. Totodată, rapiditatea schimbărilor contemporane, problemele ce apar în contextul social din cauza multiplicării crimelor economice, incapacității de guvernare și de dirijare optimă a proceselor social-politice, traiul indecent generează apariția unor conflicte profunde în familii și chiar contribuie la destrămarea acestora. Fenomenele sociale distructive, competiția pentru influență între marile state, actele de terorism și conflictele armate locale și regionale, prevalarea caracterului nonvaloric al mass-media, au o influență negativă asupra familiei, care trebuie să fie un factor de stabilitate, educație și formare eficientă a personalității copilului [57; 137; 198 etc.].

Cercetarea a fost impulsionată de conștientizarea faptului că astăzi familiei i se solicită răspunsuri prompte și adecvate provocărilor timpului la nivel de adaptabilitate, coeziune, creativitate, competență, eficiență în comunicare, relaționare, organizarea vieții familiale și educația copiilor.

Pentru ca o familie să-și exercite eficient funcția educativă, ea trebuie să dispună de o anumită cultură, de un nivel intelectual adecvat, valori morale și un cadru economic decent de viață [58, p. 11]. În acest context putem menționa că instituția de învățământ (grădinița de copii, școala, liceul etc.) reprezintă actorul social, agentul și partenerul educativ principal al familiei, orientat spre optimizarea relațiilor copii – părinți, sporirea eficienței personale a elevilor și părinților acestora privind organizarea și menținerea unui mod de viață sănătos și demn în cadrul familial. Noul demers educațional, lansat de *Codul Educației al Republicii Moldova* [247], *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 Educația 2020* [255], *Strategia privind protecția copilului pe anii 2014-2020* [256], revendică o educație cu caracter anticipativ și prospectiv, implementarea parteneriatului școală – familie – comunitate, respectarea drepturilor copilului, responsabilizarea

părinților, dar și ajutorarea, consilierea acestora privind optimizarea exercitării funcției educative; a consolidării abilităților și competențelor parentale.

Analizând lucrările cercetătorilor din domeniul științelor educației: Herseni T. [98], Szczepanski J. [202], Levi Strauss C. [115], Stănciulescu E. [196; 197], Stănoiu V. [198], Voinea M. [214; 215], Cuznețov Larisa [51; 52; 56; 59], Bonchiș E. [15], Segalen M. [190], Dumitru I. Al. [75], care vizează analiza relațiilor intrafamiliale, cultura dezvoltării lor prin consiliere și educația familiei, putem conchide că familia și școala, ambele instituții sociale, sunt responsabile de formarea personalității copilului; de interiorizarea cunoștințelor, competențelor, modelelor moral-etice de comportare și relaționare, pe care acesta le va manifesta apoi în viața adultă.

Climatul conjugal tensionat și conflictual influențează negativ formarea personalității copilului, complicând inserția lui socială și, dimpotrivă, relațiile interpersonale armonioase în cadrul familiei, afecțiunea și atenția stabilă acordate copilului, consolidează și asigură dezvoltarea integră a personalității lui, optimizând încadrarea lui în societate [58; 59; 145; 189; 190 etc.].

Din aceste considerente, procesul consilierii familiei în instituția de învățământ, devine din ce în ce mai important, conturându-se necesitatea determinării potențialului formativ al acesteia. Plecând de la premisa că potențialul formativ al consilierii familiei rezidă în sporirea eficienței personale a elevilor și părinților, armonizarea și consolidarea relațiilor familiale; eficientizarea colaborării *școală – familie* în scopul unirii eforturilor privind optimizarea educației tinerei generații, considerăm oportună orientarea investigației spre realizarea unei munci asidue și permanente de consiliere operativă și strategică, desfășurată pe trei axe: prima, presupunând lucrul cu părinții, a doua – cu elevii și a treia – activitățile mixte cu elevii, părinții și cadrele didactice.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Etapele dezvoltării personalității umane, abordate din perspectiva importanței și influenței familiei le aflăm în multe cercetări din domeniul filosofiei la: Aristotel [Apud 57], Comenius J. A., Rousseau J.-J., Cantemir D. [Apud 49; 50 etc.]; din domeniul psihologiei generale și psihologiei dezvoltării la: Adams Gerald R. [1], Bonchiș E. [15], Mitrofan I. [141], Mitrofan N. [146; 149], Racu I. [181], Rogers C. [183], П. П. Блонский [228], О. А. Коробанова [229], Э. Г. Эйдемиллер și В. Юстицкис [232] etc.

Conceptul de familie este abordat și definit în multe lucrări din literatura de specialitate, dar o abordare mai semnificativă și amplă din punct de vedere sociopsihopedagogic a educației acesteia o consemnăm în operele cercetătorilor: Herseni T. [98], Szczepanski J. [202], Levi Strauss C. [115], Stănciulescu E. [196; 197], Cuznețov Larisa [51; 56; 59 etc.], Voinea M. [214; 215] etc.

Funcțiile familiei; etapele vieții de familie; crizele vieții de familie și de vârstă a membrilor acesteia; tipurile de familie și conflictele intrafamiliale sunt elucidate în lucrările cercetătorilor: Colac T. [42], Konya Z., Konya A. [111]; Mitrofan I., Ciuperca C. [145], Dumitru I. Al. [75] etc.

Metodele de optimizare a relațiilor părinte-copil; a socializării și învățării copilului, comunicării eficiente; stilurile educative, conținutul și etica educației familiale; manifestarea și soluționarea situațiilor de conflict în familie sunt analizate, cercetate și reflectate în șirul de lucrări a cercetătorilor notorii: Bandura A. [234], Dolean I. [67], Moisin A. [150], Băban A. [10], Vallieres S. [210; 211], Faber A. [81], Cuznețov Larisa [51; 52; 54; 56; 58 etc.], Stănciulescu E. [196; 197] etc.

Colaborarea agenților educativi în cadrul parteneriatului educațional prin actele de comunicare și consiliere a elevilor și familiei, orientate spre valorizarea relației școală – elev – familie, eficientizarea educației elevului în cadrul școlar și familial sunt elucidate în lucrările cercetătorilor din variate epoci istorice.

Analiza specificului familiilor armonioase și a celor dezarmonioase este redat în lucrările cercetătorilor: Mitrofan I. [141; 144; 147], Mitrofan N. [146; 149], Scott V., Dubb G., Runnels P. [189], Mc Graw P. [123; 124] etc.

Aspecte importante care țin de geneza, manifestarea, consecințele și soluționarea situațiilor de conflict în familie au fost investigate de: Ciuperca C. [144; 145], Bonchiș E. [15], Gouti D. [93], Sauzede – Lagarde A., Sauzede P. J. [186] etc.

Esența, specificul, istoricul și metodologia consilierii familiei sunt abordate în lucrările lui Konya Z., Konya A. [111]; Băban A. [10], Dumitru I. Al. [75], Șoitu L. [206], Vrăsmaș E. [219], Păun E. [174], Cuznețov Larisa [51; 52; 57], Calaraș C. [20; 23] etc.

În mod special, fundamentarea științifică a *Sistemului educației pentru familie*, studiul armonizării relațiilor familiale; *abordarea educației și consilierii ontologice complexe a familiei*; elaborarea și implementarea *Curriculumului educației pentru familie în contextul educației permanente* în Republica Moldova, au fost cercetate și elaborate de Cuznețov Larisa [51; 52; 53; 56; 58; 59 etc.].

Unele aspecte ale educației integrale a copilului în cadrul școlii și familiei; consilierea psihopedagogică a acesteia și crearea unei școli prietenoase copilului le aflăm în lucrările cercetătorilor: Callo T. [25; 26; 27; 84], Cojocaru V. [39], Cojocaru V. [40], Calaraș C. [20; 23], Cojocaru-Borozan M. [38], Cristea S. [49], Goraș-Postică V. [34], Garștea N. [84], Paniș A. [26] etc.

Examinând aspectul consilierii familiei în liceu; vârsta adolescenței din optica orientării sale spre autocunoaștere, autodescoperire, autoidentificare și autoperfecționare, iar familia din

perspectiva eficienței sale în educația, comunicarea și relaționarea cu adolescenții, constatăm că potențialul formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ, necesită o cercetare aprofundată și o fundamentare pedagogică. Evident că situația dată implică și generează **problema de cercetare**, care constă în necesitatea determinării, elaborării și validării fundamentelor teoretice și aplicative ale consilierii familiei în cadrul instituției de învățământ, pentru a experimenta și demonstra potențialul formativ al acesteia.

Scopul cercetării constă în elaborarea, experimentarea și validarea fundamentelor teoretice și aplicative ale consilierii familiei în cadrul instituției de învățământ/ liceu, structurate în *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*.

Obiectivele cercetării:

1. Examinarea și precizarea reperelor sociopsihopedagogice privind consilierea familiei în cadrul instituției de învățământ/ liceu.
2. Analiza structural-funcțională a consilierii familiei și a impactului ei formativ asupra adolescenților și părinților.
3. Elucidarea istoricului, a dinamicii apariției și evoluției consilierii familiei.
4. Determinarea potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ.
5. Stabilirea factorilor de progres și potențialul formativ al consilierii familiei în corelație cu particularitățile vârstei adolescente.
6. Elaborarea și fundamentarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, care include reперele teoretico-aplicative ce ar asigura potențialul formativ al acestui proces complex.

Metodologia cercetării științifice. Drept *reper teoretice ale cercetării* au servit: conceptul de familie, complexitatea structural – funcțională a familiei, (Herseni T., Szczepanski J., Levi Strauss C., Stahl H. H., Stănciulescu E., Voinea M., Dolean I., Moisin A., Bonchiș E., Vallieres S., Faber A.etc.); etapele vieții de familie, crizele, tipurile de familii și conflictele intrafamiliale (Mitrofan I., Mitrofan N., Stănciulescu E, Constantinescu M. etc.); strategiile de optimizare a relațiilor părinți-copii; a socializării și învățării copilului, comunicării eficiente (Bandura A., Vallieres S., Calaraș C. etc.); specificul familiilor armonioase și dezarmonioase (Mitrofan I., Mitrofan N., Scott V., Dubb G., Runnels P., Mc Graw P. etc.); esența și metodologia terapiei și consilierii familiei (Konya Z., Konya A.; Băban A., Dumitru I. Al.); sistemul educației pentru familie, fundamentele teoretico-aplicative ale armonizării relațiilor familiale, educației și consilierii ontologice complexe a familiei (Cuznețov Larisa) etc.

Metode de cercetare. În cadrul cercetării s-au aplicat următoarele metode: documentarea științifică; analiza și sinteza; analiza factorială; modelarea teoretică; metoda generalizării teoretice; interpretarea; formularea concluziilor și a recomandărilor; experimentul pedagogic; chestionarul; observația; conversația; studiul de caz; prelucrarea și interpretarea datelor statistice; metoda analizei experților; analiza produselor subiecților investigați.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării rezidă în: abordarea sociopsihopedagogică, istorică și holistă a consilierii familiei în instituția de învățământ; precizarea și dezvăluirea semnificației conceptelor de bază (consiliere, consilierea familiei, terapie, familie armonioasă, familie dezarmonioasă, mediul familial, schimbarea evolutivă a persoanei), analizate în contextul stabilirii esenței, specificului și a tendințelor integrative a consilierii familiei în instituția de învățământ; delimitarea și definirea etapelor istorice în apariția și evoluția conceptului și fenomenului consilierii familiei; examinarea și stabilirea coordonatelor definitorii ale consilierii familiei în instituția de învățământ prin evidențierea factorilor de progres, a potențialului formativ al acestui proces și corelarea consilierii familiei cu particularitățile de vârstă, modelele și strategiile de consiliere a familiei; argumentarea științifică a fundamentelor teoretico-aplicative ale consilierii familiei, structurate în *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*.

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea și fundamentarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, ce include reperele teoretico-aplicative, implementarea cărora a contribuit la sporirea eficienței personale a elevilor și părinților (criteriu de bază al potențialului formativ a consilierii), ceea ce a condus la schimbarea cognițiilor, atitudinilor și comportamentelor eronate ale acestora, producând optimizarea educației familiale, a ghidării carierei școlare a adolescenților; consolidarea și armonizarea relațiilor familiale adolescenți – părinți.

Semnificația teoretică a cercetării este susținută de analiza, precizarea, interpretarea și delimitarea aspectelor cadrului conceptual-fenomenologic al consilierii familiei în instituția de învățământ. Examinarea tipurilor, formelor și metodelor consilierii, analiza esenței consilierii psihopedagogice, delimitarea dimensiunilor consilierii (psihologică și pedagogică/ educațională) a asigurat elaborarea caracteristicilor acestora, a condus la precizarea responsabilităților și dezvoltarea conținutului codului deontologic al consilierului; la evidențierea trăsăturilor definitorii ale consilierii familiei, inclusiv, la determinarea potențialului formativ al acesteia. Examinarea apariției și evoluției conceptului și a fenomenului CF a contribuit la stabilirea și explicarea/ argumentarea științifică a fundamentelor teoretice și a tendințelor integrative în consilierea familiei.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în elaborarea și validarea fundamentelor teoretico-aplicative, structurate în componentele și instrumentele *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*.

Fundamentele valorificate conform obiectivelor cercetării și a experimentului pedagogic au contribuit la sporirea eficienței personale a elevilor și părinților în ceea ce privește dezvoltarea culturii comunicării, optimizării educației și relaționării familiale, inclusiv a consolidării deprinderilor și comportamentelor pro-sociale. *Grila problemelor psihoemoționale, comportamentale ale adolescenților și modalitățile recomandabile de soluționare a lor; Harta dezvoltării ontologice a familiei și copilului; Strategiile de realizare a consilierii psihopedagogice a familiei; Variabilele prezente în procesul de facilitare a schimbării beneficiarului; Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* – pot fi aplicate în consilierea elevilor și părinților în instituțiile de învățământ. Experimentarea instrumentelor pedagogice elaborate și valorificate au demonstrat potențialul formativ al consilierii familiei în liceu.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat prin intermediul cercetărilor experimentale din cadrul Liceului Teoretic „George Meniuc” din Chișinău; Liceului Teoretic „Iulia Hașdeu” din Chișinău; prin valorificarea strategiilor de consiliere a familiei și aplicarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, inclusiv prin intermediul conferințelor științifice naționale și internaționale, a publicațiilor științifice și activităților practice cu elevii și familiile acestora.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul ședințelor Catedrei *Științe ale Educației* a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău; în cadrul consiliilor profesoriale și a ședințelor cu părinții din Liceul Teoretic „George Meniuc” din Chișinău și Liceul Teoretic „Iulia Hașdeu” din Chișinău.

Reperete conceptuale, ideile, studiile și activitățile metodologice, precum și rezultatele obținute în cadrul experimentului pedagogic au fost promovate și prezentate prin intermediul comunicărilor, articolelor științifice în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale; la seminarele municipale, la mesele rotunde, la stagiile, trainingurile și workshop-urile desfășurate în cadrul: Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău; Direcției Generale Educație Tineret și Sport, mun. Chișinău; Universității de Studii Europene din Moldova; Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România; Institutului de Științe ale Educației; Liceului Teoretic „George Meniuc” din Chișinău; Liceului Teoretic „Iulia Hașdeu” din Chișinău; Liceului Teoretic „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Chișinău; Liceului Teoretic „Anton Cehov” din Chișinău; Liceului Teoretic „Vasile Alecsandri” din Chișinău; Liceului Teoretic „Mihai Eminescu” din Chișinău.

Publicațiile la tema tezei. Cercetarea realizată se încadrează în direcțiile de cercetare ale Catedrei *Științe ale Educației* a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Rezultatele cercetării s-au implementat în procesul activității în funcția de psiholog școlar. Unele repere conceptuale și praxiologice privind consilierea familiei în instituția de învățământ/ liceu, au fost reflectate în 13 publicații, prezentate și puse în discuție la ședințele Catedrei *Științe ale Educației* a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău și în publicarea unui *Ghid metodologic* aprobat pentru editare de Senatul *Universității de Studii Europene din Moldova*.

Cuvinte-cheie: consiliere psihopedagogică, familie, instituție de învățământ, consilierea familiei, potențial formativ al consilierii, elevi, părinți, diriginte, cogniții, atitudini, comportament, eficiență personală.

Sumarul compartimentelor tezei:

Introducerea include actualitatea temei, importanța ei de cercetare, problema abordată, scopul și obiectivele cercetării, noutatea și originalitatea științifică, problema științifică importantă soluționată, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a cercetării, aprobarea rezultatelor cercetării, publicațiile la tema tezei, sumarul compartimentelor tezei și cuvintele-cheie.

Capitolul 1, **Cadrul conceptual – fenomenologic al consilierii familiei**, reflectă esența și specificul consilierii familiei, tendințele integrative în consilierea familiei și excursul istoric în evoluția conceptului și a fenomenului de consiliere și terapie a familiei. Analiza detaliată a fenomenului vizat a contribuit la precizarea și delimitarea tipurilor de consiliere, la *evidențierea și caracterizarea dimensiunilor consilierii* (psihopedagogică/ educațională și psihologică); *a componentelor structurale a acesteia* și specificarea responsabilităților consilierului prin esențializarea principiilor *Codului deontologic al specialistului în consiliere*.

Conținutul aspectelor nominalizate a fost expus în corelație cu descrierea procesului de consiliere și evidențiere a caracteristicilor consilierului eficient. În cadrul analizelor, concretizării și conceptualizării fenomenului cercetat s-a apelat la viziunile, definițiile, teoriile și abordările următorilor savanți: Wallis J. [Apud 76, p. 286], Robinson F. P. [Apud 76, p. 285], Inskipp F., John H. [Apud 170], Dumitru I. Al. [75, p. 13], David D. [64, p. 87], Patterson Ch. [Apud 249], Băban A. [10, p. 16], O. A. Копобанова [229], Mitrofan I. [143], Mitrofan N. [146; 149], Cuznețov Larisa [51; 52; 59], Scott V. [189] etc.

Totodată, capitolul conține explicații ale semnificației conceptelor de *familie*, *familie armonioasă* și *familie dezarmonioasă*; *mediu familial*; *consiliere*; *terapie*; *consilierea familiei*; analiza asemănărilor și a deosebirilor *consilierii* și *psihoterapiei*, ceea ce i-a permis autoarei să

delimiteze și să expună *direcțiile de activitate a psihologului/ consilierului școlar; a dirigintelui în calitate de consilier.*

Redarea excursului istoric a asigurat elaborarea unui instrument teoretic important care oferă sintetic *evoluția fenomenului de consiliere a adulților și copiilor*, și include: autorii, perioadele, esența procesului și inovațiile în domeniul consilierii.

În consens cu analizele efectuate au fost investigate tendințele integrative în consilierea familiei și au fost determinate cauzele disfuncțiilor ce apar în viața familiei și elevilor.

În Capitolul 2, **Complexitatea psihopedagogică a consilierii familiei în instituția de învățământ (Liceu)**, s-au stabilit și descris coordonatele definitorii ale consilierii familiei în liceu, s-au determinat factorii de progres, care vor contribui la sporirea potențialului formativ al consilierii familiei, abordați prin optica analizei particularităților vârstei adolescente, a modelelor și strategiilor de consiliere existente ale acesteia. Din considerentele nominalizate au fost precizate posibilitățile consilierii familiei în contextul *parteneriatului educațional*.

Capitolul conține rezultatele unei *investigații preliminare* (au fost chestionați 62 psihologi școlari din mun. Chișinău), ceea ce a permis să fie stabilite problemele cu care se confruntă elevul și familia. Printre cele mai frecvente probleme sunt următoarele: dificultăți în dezvoltarea personalității elevului (98%); probleme în dezvoltarea cognitivă și educația intelectuală (90%); dificultăți în dezvoltarea și formarea modului sănătos de viață (93%); dileme în dezvoltarea și educația morală (75%); dificultăți în cariera și reușita școlară (97%); crizele de vârstă și manifestarea acestora (57,3%); unele aspecte ce țin de managementul stresului (63,2%); dificultăți în educația familială a copiilor (91%) etc.

S-a analizat procesul consilierii elevului în instituția de învățământ, determinând specificul celor trei etape (inițială, fundamentală, finală) în contextul precizării competențelor consilierului, esenței și caracteristicilor *relației consilier-elev și consilier-părinte*.

Particularitățile de vârstă ale adolescentului s-au definit din perspectiva interacțiunii factorilor biologici, psihologici și sociali, ceea ce a permis elaborarea instrumentului teoretic *Esența abordării științifice ale maturizării adolescentului*.

S-au identificat și analizat crizele de vârstă; au fost delimitate problemele psiho-emoționale și comportamentale ale adolescenților prin coraportarea acestora la *modalitățile recomandabile de soluționare a problemelor* (în mediul familial, școlar și social). Conceptualizarea CF și analiza profundă a *factorilor de protecție și cei de risc cu privire la viața adolescenților* a asigurat elaborarea *Hărții dezvoltării ontogenetice a familiei și copilului* – instrument teoretico-aplicativ de reper în desfășurarea și realizarea eficientă a consilierii familiei. Instrumentul dat conține două componente: I – starea și dezvoltarea familiei

(14 subcomponente care detaliază structura și funcționalitatea familiei) și II – starea și dezvoltarea copilului (6 subcomponente care identifică decurgerea perioadelor și crizelor de vârstă, inclusiv redă dezvoltarea psihofizică, morală, intelectuală, estetică, tehnologică și inserția socială a copilului).

Capitolul include o trecere în revistă și esențializare a modelelor, formelor, strategiilor de consiliere a familiei și elevului în instituția de învățământ, abordate din perspectivele: *cubului*, *spiralei schimbării evolutive a persoanei*; *schemei de alegere a tehnicilor și a modalităților consilierii psihopedagogice eficiente*, elaborate de Dumitru I. Al. [75, p. 61]; *modelului eclectic de structură a consilierii* propus de Gilland B. E. [Apud 230, p. 11]; *modelului de intervenție în consiliere*, elaborat de Sexton T. L. și Whiston B. E. [245, p. 588-589]; a celor *cinci stadii ale schimbării evolutive a beneficiarilor în procesul de consiliere* a lui Blocher H. D. [Apud 75, p. 44-45]; *Meta – Modelului de etică și resemnificare pentru consilierea familiei și Modelul sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei*, fundamentate și propuse de Cuznețov Larisa [51, p. 42-52].

Capitolul se încheie cu specificarea și caracterizarea variabilelor prezente în orice proces de consiliere/ facilitare a schimbărilor beneficiarului și argumentarea valorificării consilierii axate pe dezvoltare, prevenire, remediere și a consilierii în situații de criză.

Capitolul 3, **Demersul praxiologic al consilierii familiei în instituția de învățământ (Liceu)**, elucidează designul cercetării experimentale, urmat de descrierea tuturor metodelor investigative utilizate, tabelul planificării integrale al experimentului, rezultatele etapei constatative și dimensiunea investigativ-experimentală de explorare a *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*. Capitolul conține argumentarea științifică de elaborare și implementare a modelului. În esență, modelul include fundamentele teoretice și aplicative ale CF în liceu, structurate, explicate, și validate experimental. Redarea rezultatelor experimentului de formare este interpretată și corelată cu analiza impactului formativ al consilierii familiei în liceu, ceea ce demonstrează atingerea scopului investigației și soluționarea problemei științifice abordate.

Potențialul formativ al consilierii familiei în liceu a fost determinat prin intermediul observațiilor științifice, conversațiilor cu elevii și părinții, inclusiv în baza analizei rezultatelor obținute prin cele două probe, valorificate experimental. Aplicarea criteriilor eficienței personale a beneficiarilor au fost selectate și esențializate în conformitate cu reperele teoretice, fiind adaptate la problema și scopul cercetării. Acestea au asigurat demonstrarea potențialului formativ al consilierii familiei în liceu.

În încheiere, menționăm că principalele probe aplicate în verificarea rezultatelor întregului experiment demonstrează sporirea eficienței personale a elevilor și părinților la opt poziții criteriale, printre care:

- capacitatea de a recadra/ modifica situația tensionată familială, și/ sau esența, contextul acțiunilor legate de propria persoană și evenimentele frustrante din familie (auto/ resemnificarea) a sporit la elevi destul de substanțial. Dacă la constatare numai 33% de elevi se isprăveau cu aceste aspecte la nivel mediu și superior (2 și 3), apoi după formare, la verificare numărul subiecților a crescut, constituind 89,3% (nivelul 2 și 3). Diferența de 56,3% și sarcinile exercițiilor structurate, realizate de elevi în cadrul consilierii ne însuflă optimism și, de fapt, ne indică asupra traseului și strategiilor de lucru cu elevii.
- capacitatea de recadrare a părinților a sporit, sigur că rezultatul a fost mai modest, deoarece la constatare nivelul 2 și 3 al capacităților de auto/ resemnificare a fost mai mari, constituind 43,8% din lot, iar după formare 67,8% de părinte și-au sporit eficiența, ceea ce ne însuflă optimism. Totodată ne demonstrează că școala și însăși părinții doresc și se ocupă, într-o anumită măsură, de autoperfecționarea eficienței parentale;
- capacitatea de a elabora strategii/ programe de reechilibrare a vieții în cadrul familiei, axate pe respectarea unei conduite pro-sănătate a devenit o activitate obligatorie și plăcută pentru 86,6% de elevi (nivelul 2 și 3), în comparație cu 57,1%, depistat la constatare (creșterea numărului de elevi versați în domeniul dat, constituie 29, 5%) și 96,4% de părinți în comparație cu 73,4% la constatare (nivelul 2 și 3). Diferența de 23%, la fel, este una pozitivă, deoarece aceasta înseamnă că în 26 de familii lucrurile s-au schimbat spre bine, iar adulții și copiii își vor concentra atenția și acțiunile spre respectarea unui mod sănătos de viață.
- s-a ameliorat și a sporit capacitatea de elaborare și explorare a strategiilor de optimizare a învățării/ monitorizare permanentă a carierei școlare la elevi cu 38,4%, ceea ce înseamnă că 43 de adolescenți au învățat a-și organiza activitatea, a respecta un regim adecvat de viață, a-și antrena memoria; a folosi tehnici cognitive și metacognitive; a-și dezvolta gândirea, imaginația și creativitatea.
- s-a modificat substanțial capacitatea de a elabora și aplica un plan de acțiuni personale pentru prevenirea și depășirea situațiilor de criză de către elevi, sporind de la 31,3% elevi (nivelul 2 și 3) la constatare – la 76,6% elevi la verificare, ceea ce înseamnă că

51 de elevi (45,3%) au început să fie mai încrezuți în sine, activi, curajoși, independenți și volitivi.

În consens cu aspectele relatate s-a conchis că potențialul formativ al consilierii familiei esențializat și verificat experimental prin intermediul aprecierii rezultatelor obținute la criteriile nominalizate anterior a fost demonstrat.

În **Concluzii generale și recomandări practice** au fost evidențiate și sintetizate principalele rezultate științifice ale cercetării, care au fost expuse în corelație cu scopul și obiectivele preconizate, obținute în urma valorificării fundamentelor teoretico-aplicative ale consilierii familiei în instituția de învățământ, elaborate și structurate în *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*.

1. CADRUL CONCEPTUAL – FENOMENOLOGIC AL CONSILIERII FAMILIEI

1.1. Esența și specificul consilierii familiei

Ritmul accelerat al schimbărilor socio-economice din societatea contemporană, decalajul între acțiunile rezonabile și cele iresponsabile ale omului, fac tot mai dificilă și complicată viața familiei. Nefiind înțelese la timp, conștientizate și depășite în mod adecvat, aceste schimbări, deseori generează apariția conflictelor în cadrul familiilor și, chiar, pot cauza destrămarea lor. În procesul educației copiilor, conflictele au o influență negativă asupra creșterii și dezvoltării armonioase a acestora în mediul familial, mediu, care trebuie să fie factor de consolidare, dezvoltare și formare eficientă a personalității copilului. Astfel consilierea familiei, în general, inclusiv consilierea familiei în cadrul școlar, în special, devine o necesitate indispensabilă pentru fortificarea, consolidarea și armonizarea relațiilor familiale. În acest sens, școlii îi revine o nouă funcție, cea de remediere și susținere a familiei, a realizării unei educații eficiente a acesteia, ajustate la problemele și cerințele integrării sociale a tinerei generații, care crește și se formează sub influența părinților, dar și a instituțiilor de învățământ. Acest obiectiv vizează susținerea și consilierea nu numai a elevului, ci și a familiei în cadrul instituției de învățământ. Colaborarea agenților educativi prin activitatea de consiliere a elevului și a familiei acestuia, reprezintă o oportunitate de activizare a parteneriatului educațional și a educației permanente, ambele, orientate spre valorizarea la maximum a resurselor familiei privind optimizarea educației copilului, a consolidării relațiilor familiale, dar și a autoperfecționării personale a părinților.

Din perspectiva unei analize logice și respectarea exigențelor epistemologice pentru a delimita și defini conceptul de *consiliere a familiei*, este necesară o precizare de ordin pedagogic, sociologic și psihologic a consilierii.

Consilierea reprezintă un proces specializat de sfătuire, susținere, orientare a persoanelor aflate în dificultate. Pentru a explica esența termenului de consiliere am apelat la Dicționarul explicativ al limbii române, coordonat de acad. **Coteanu I., dr. Seche L., dr. Seche M.** [46, p. 298], aici consilierea este redată ca fiind un *proces de sfătuire*.

Încă în 1956 *Asociația Americană de Psihologie* definea consilierea ca fiind un proces în care indivizii sunt ajutați să depășească obstacolele proprii lor deveniri și să-și atingă optimul dezvoltării resurselor personale (Thomson și Rudolph, 1992) [Apud 249].

Cercetătorul **Wallis J.** (1978) consideră consilierea/ sfătuirea drept un dialog în care o persoană ajută pe alta care are dificultăți semnificative, importante [Apud 170], iar cercetătorul **Gustad J. W.** definește consilierea ca un proces de orientare – învățare care se desfășoară în

spațiul realității între două persoane, cuplu în care sfătuitorul cu competență în probleme psihologice oferă clientului său metode adecvate nevoilor acestuia, în raport cu contextul evenimentelor vieții, stabilindu-se, în acest fel, un program personal de depășire a dificultăților [Apud 76, p. 286].

Inskipp F. și John H. (1984) arată că sfătuirea/ consilierea este o cale de a relaționa și de a răspunde unei alte persoane, pentru ca aceasta să fie ajutată să-și exploreze gândurile, emoțiile și comportamentul în direcția câștigării unei înțelegeri de sine mai clare și pentru a învăța să găsească și să utilizeze părțile sale mai tari/ resursele, astfel, încât să se poată confrunta cu viața mai eficient, luând decizii adecvate sau acționând corespunzător [Apud 170].

Un alt cercetător, **Robinson F. P.** [Apud 76, p. 285] susține că procesul consilierii contribuie la îmbunătățirea calității vieții individului. Persoanele care doresc să atingă un nivel superior de viață, să depășească anumite obstacole sau să construiască strategii personale eficiente de viață, se adresează consilierului. În viziunea cercetătorului, *obiectivele generale ale consilierii sunt: obținerea maturizării personalității, dobândirea și utilizarea propriei independențe; integrarea personală eficientă în situațiile vieții cotidiene; în profesie și dezvoltarea responsabilității.*

Colegiul Psihologilor din România definește *consilierea ca fiind intervenția în scopul: optimizării, autocunoașterii, dezvoltării personale și / sau prevenției și remedierii problemelor emoționale, cognitive și de comportament* [Apud 249].

După cum am putut observa, consilierea este un proces complex ce cuprinde o arie foarte largă de intervenții, care impun o pregătire profesională solidă. În esență, conceptul de consiliere denotă o relație interumană axată pe ajutor, realizat de o persoană specializată/ consilierul, și o altă persoană, care solicită asistență specială – beneficiarul (Egan, 1990). Relația dintre consilier și persoana consiliată este una de alianță, de participare și colaborare reciprocă (Ivey, 1994) [Apud 250].

Analiza surselor bibliografice consacrate ne-a permis să evidențiem mai multe tipuri de consiliere. Plecând de la clasificarea lui **Dumitru I. Al.** [75, p. 12], observăm următoarele tipuri de consiliere, pe care cercetătorul le delimitează, după criteriul *neceșităților beneficiarului*:

- *Consilierea medicală*, care include procesul și acțiunile referitoare la asigurarea condițiilor adecvate de creștere și dezvoltare biofiziolgică a organismului uman, de menținere a unei stări optime de funcționalitate și sănătate a acestuia. Consilierea medicală este realizată de personalul specializat, medici și asistenți medicali;

- *Consilierea socială*, care reprezintă ansamblul de măsuri și acțiuni de sprijin acordate persoanelor social-vulnerabile. Astfel de probleme sunt de competența asistenților sociali și intră în responsabilitatea autorităților publice;
- *Consilierea religioasă*, ce reprezintă un sprijin, ajutor și îndrumare acordat acelor persoane care, necesită asistență spirituală, religioasă. Consilierea religioasă este realizată de preoți și consilieri pe probleme teologice;
- *Consilierea psihologică*, care reprezintă un proces de sprijin și ajutor acordat acelor persoane care, în anumite momente ale existenței lor, au dificultăți în adaptarea la solicitările vieții, manifestate prin disfuncționalități și dezechilibre ale structurilor lor de personalitate. Consilierea psihologică este realizată de psihologi, consilieri pe probleme psihologice și psihoterapeuți cu competențe specifice. Consilierea psihologică este un tip de intervenție prin care se urmărește sugerarea unui mod de a proceda, a unui mod de comportare ce trebuie adoptat într-o situație dată, sau în general, în viața și activitatea cotidiană. Ea se adresează persoanelor relativ normale, sănătoase psihic, aflate uneori în dificultate, pe care le ajută să-și conștientizeze disponibilitățile și să le valorifice pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntă, trăind o viață plină de sens, confortabilă psihologic. Consilierea psihologică îi facilitează persoanei autocunoașterea realistă, acceptarea de sine și valorificarea optimă a resurselor și disponibilităților proprii [75, p. 13].

Acest tip de consiliere poate fi completat prin considerațiile lui **David D.** [64, p. 87], care definește consilierea psihologică ca fiind *o intervenție psihologică în scopul optimizării, autocunoașterii și dezvoltării personale și/sau în scopul prevenției și remiterii problemelor emoționale, cognitive și de comportament.*

Un alt tip de consiliere este:

- *Consilierea psihopedagogică*, ce include sprijinul, ajutorul, orientarea acordată elevilor și părinților acestora, personalului didactic. Consilierea psihopedagogică în mediul școlar, este realizată de psihologul/ consilierul școlar, cadrele didactice, iar în mediul familial, aceasta este realizată de către părinți prin intermediul educării, sfătuirii și orientării propriilor copii.

Psihologul **Dumitru I. Al.** precizează că consilierea psihopedagogică este un tip de consiliere care are, în același timp, obiective de natură psihologică și pedagogică concomitent. Ea urmărește abilitarea persoanei (copil, tânăr sau matur) pentru a-și asigura funcționarea optimă prin realizarea unor schimbări evolutive ori de câte ori situația o cere. Ea se mai numește și *consiliere educațională*, deoarece presupune abilitarea oamenilor cu capacități de rezolvare independentă a problemelor prin învățarea modului de a-și modifica cognițiile și comportamentul

pentru a se adapta solicitărilor, pentru a-și gestiona trăirile afective, a-și rezolva conflictele interioare, a-și îmbunătăți relațiile cu ceilalți, a lua decizii și a-și asuma responsabilități. În sinteză, consilierea psihopedagogică are ca scop să învețe omul a dobândi deprinderi de viață sănătoase, pentru a atinge un nivel optim de funcționare a propriei personalități [75, p. 14].

Din cele expuse putem conchide că consilierea psihopedagogică, nu poate fi identificată cu cea psihologică. Ca și consilierea psihopedagogică, consilierea psihologică vizează formarea și dezvoltarea personalității, diferența însă este că cea psihologică vizează realizarea unei terapii care poate include și aspecte clinice, complexe, care nu pot fi soluționate prin simpla orientare și consiliere psihopedagogică. De aici apare necesitatea de a distinge, în baza mai multor cercetări și analize teoretice caracteristicile generale proprii fiecărei dimensiuni în parte:

Tabelul 1.1. Caracteristicile generale ale consilierii psihopedagogice și consilierii psihologice

Consilierea	
Psihopedagogică/ educațională	psihologică
Grupul țintă	
Elevi, părinți, tutori/ rude ale copiilor, cadre didactice, manageri școlari	Elevi, părinți, tutori/ rude ale copiilor, cadre didactice, manageri școlari
Unde poate fi realizată?	
La ore, în cabinetul de consiliere/ a psihologului, dirigintelui, acasă etc.	În incinta instituției de învățământ / cabinetul psihologic sau centre speciale
Obiectivele intervenției	
Dezvoltarea personală, a abilităților de învățare, comunicare, relaționare, promovarea modului sănătos de viață, promovarea modalităților de organizare și consumare a timpului liber, orientarea școlară; profesională, prevenirea și remedierea conflictelor școlare și familiale etc.	Scopuri identice cu cele ale consilierii educaționale, însă consilierea psihologică, mai poate fi utilizată și în remedierea dificultăților care vizează afecțiunile psihice sau deprinderile nocive (dependență de alcool, droguri etc.)
Cine o realizează?	
Psihologul, consilierul, cadrele didactice/ dirigințele, psihopedagogul, părintele, asistentul/ pedagogul social	Psihologul, consilierul, psihopedagogul

În baza analizei lucrărilor în domeniul consilierii [10; 28; 52; 72; 116 etc.] și îndeosebi a viziunilor cercetătoarei **Dimitru – Tiron E.** [66, p. 24-25], completăm și dezvoltăm Tabelul 1.1 cu încă nouă diferențe și componente structurale ale consilierii psihologice și psihopedagogice:

Tabelul 1.2. Componentele structurale ale consilierii psihopedagogice și consilierii psihologice

Consilierea	
Psihopedagogică	Psihologică
1	2
1. Grupul țintă	
Se adresează subiecților (elevi, studenți, adulți încadrați în procesul de studiu) cu dificultăți specifice procesului educațional (învățare, relaționare, adaptare, integrare, performanță) etc.	Se adresează tuturor persoanelor normale, dar cu dificultăți esențiale ce necesită refacerea echilibrului acestora cu mediul
2. Unde poate fi realizată?	
Se desfășoară în cabinetul metodic de consiliere sau în clasă la orele de dirigenție și consiliere	Se desfășoară în cabinetul psihologic
3. Obiectul intervenției	
Obiectul consilierii psihopedagogice (educaționale) îl constituie fenomenele de absenteism, agresivitate; eșec școlar; relații deficitare între partenerii educaționali, orientare școlară și profesională etc.	Obiectul consilierii psihologice este reprezentat de fenomenele psihologice: anxietate, fobii, obsesie, tentative de suicid etc.
4. Cine o realizează?	
Este realizată de absolvenții facultăților pedagogice și ale unor cursuri de specializare în consiliere psihopedagogică (educațională)	Este realizată de absolvenți ai facultăților de psihologie, pedagogie și asistență socială
5. Metodologia aplicată în cadrul intervenției	
Metodologia este psihopedagogică de îmbinare a modelelor terapiei cognitiv-comportamentale cu ansamblul de metode pedagogice	Metodologia este de natură psihologică specifică diferitelor școli psihologice și psihoterapeutice (psihodinamice, comportamentale, regresivne etc.)
6. Timpul alocat intervenției	
Timpul alocat consilierii corespunde cu timpul necesar pentru soluționarea problemei	Timpul alocat consilierii este între 1-15 ședințe
7. Intervenția asupra psihicului	
Consilierea activează mecanismele cognitive și cele de formare a unității dintre conștiință și conduita persoanei	În consilierea psihologică este implicat și inconștientul beneficiarului prin mecanismele de transfer proiectiv către <i>Eu-l</i> consilierului

1	2
8. Modelul specific intervenției	
Oferă un model educativ cu caracter preventiv și prospectiv de dezvoltare a potențialului individual sau de grup	Oferă un model clinic curativ și unul comportamental adecvat
9. Scopul intervenției	
Face accent, pe consolidarea autocunoașterii beneficiarului cu scopul depășirii problemelor educaționale și facilitează procesul educativ; asigură adaptarea și integrarea socială a subiecților educaționali	Face accent, pe cunoașterea beneficiarului de către psiholog cu scopul depășirii problemelor psihologice și facilitează reducerea riscului apariției unor probleme psihologice.

În urma analizei trăsăturilor definitorii ale consilierii psihopedagogice și consilierii psihologice, putem conchide, că consilierea psihopedagogică implică, cu precădere, aspectele specifice procesului educațional (de orientare, educare/ reeducare, motivare etc.), iar cea psihologică, vizează aspectele psihologice, curative, fiind axată pe teoriile variatelor școli psihologice și psihoterapeutice. În consens cu cele expuse este și abordarea lui **Patterson Ch. H.**, care consideră că consilierea, *reprezintă un proces care implică o relație interpersonală între consilier și unul sau mai mulți clienți, în relația cu care el folosește metode psihologice bazate pe cunoașterea sistematică a personalității umane, în încercarea de a îmbunătăți „sănătatea mintală” a beneficiarului sau a clienților săi* [Apud 250].

Generalizând viziunile cercetătorilor din domeniul științelor educației [14; 23; 29; 33; 52; 66; 111 etc.] constatăm că consilierea psihopedagogică intervine cu mijloace specifice psihologiei, în scopul de a optimiza, stimula autocunoașterea și dezvoltarea personală, a preveni anumite probleme emoționale, cognitive și de comportament, însă ea nu este lipsită și de intervențiile de tip formativ, educațional, deci include valorificarea a două coordonate: cea psihologică și cea pedagogică.

Având drept punct de pornire *valorile umaniste* ale consilierii psihologice, cercetătoarea din domeniul științelor educației **Băban A.** [10, p. 16], susține că în cadrul procesului de consiliere, specialistul trebuie să ajute și să-i inspire încrederea în forțele sale beneficiarului; să-i insufle că el este capabil să-și asume propria dezvoltare personală, să prevină diverse tulburări și disfuncții, să găsească soluții la problemele cu care se confruntă; să-l facă să se simtă bine cu sine, cu ceilalți în lumea în care trăiește și interrelaționează.

Relația de consiliere este definită ca un parteneriat între cei doi protagoniști: practician-beneficiar, fiecare dintre ei cu viziuni, expectanțe și experiență diferită, dar împărțând aceleași scopuri; care presupun soluționarea, depășirea problemei. Pentru a conștientiza esența consilierii vom face o trecere în revistă a responsabilităților ambelor părți, a specialistului și a beneficiarului.

Responsabilitățile consilierului, precum și *responsabilitățile beneficiarului* se punctează în contractul inițial, care se discută de ambele părți și presupun realizarea următoarelor funcții.

Astfel, responsabilitățile consilierului includ:

- ansamblul de acțiuni de conducere și dirijare a procesului de consiliere în vederea realizării obiectivelor beneficiarului;
- acțiuni de evitare a *jucării* rolurilor de victimă, salvator sau persecutor;
- implicarea activă, împreună cu beneficiarul, la analiza tranzacțională, analiza jocurilor psihologice și analiza scenariilor de viață, a problemelor;
- explicarea direcției și rezultatelor consilierii;
- asistarea beneficiarului la realizarea contractului cu el însuși, rolul consilierului fiind cel de martor, sfătuitor sau facilitator;
- comportamente de susținere morală, considerând obiectivele beneficiarului mai importante decât cele proprii;
- respectarea codului deontologic al consilierului.

Codul deontologic al consilierului îl vom reda în cele ce urmează, acesta fiind analizat și adaptat de noi în baza *Codului deontologic al psihologului școlar*. Codul deontologic a fost preluat din *Ghidul metodologic: Organizarea activității Serviciului de Asistență Psihologică*, (aprobat de Consiliul metodic municipal al DGETS, la 24 martie 2011). Codul deontologic al consilierului constituie instrumentul de bază al specialistului, care vizează, respectarea unor anumite principii:

1. *Principiul respectării drepturilor și demnității oricărei persoane*. Consilierul va desfășura activitatea, manifestând respect față de trăirile, experiențele, cunoștințele, valorile, ideile, opiniile și opțiunile celorlalți. Specialistul nu va manifesta inechitate pe criterii de cultură, naționalitate, etnie, rasă, religie, sex.
2. *Principiul axării pe competența profesională*. Consilierul se va angaja numai în acele activități profesionale în domeniul cărora deține competențe, posedă atitudini, experiență și atestă succes.
3. *Principiul manifestării integrității morale și profesionale în toate relațiile*. Consilierul va prezenta într-o manieră onestă pregătirea și calificările sale în cadrul relațiilor

profesionale, dar și în cadrul cotidian. Acest aspect îi oferă imagine pozitivă ca om și specialist.

4. *Principiul centrării pe respect colegial.* Consilierul va manifesta față de colegii săi de profesie onestitate, corectitudine, loialitate și solidaritate. Este inadmisibilă clarificarea relațiilor dintre colegi și colaboratori în prezența beneficiarilor.
5. *Principiul valorificării responsabilității profesionale și sociale sau respectarea strictă a normei etice „Nu dăuna!”.* Consilierul va manifesta o maximă responsabilitate pentru starea de bine a oricărui individ/ familie, grup sau comunitate față de care își exercită rolul de consilier. Specialistul va acționa astfel încât să nu provoace daune sănătății, stării generale sau statului social al beneficiarului. Consilierul nu va oferi informații care ar putea agrava starea individului, va fi prudent la recomandările oferite.
6. *Principiul respectării inofensivității și a caracterului adecvat al metodelor și tehnicilor psihologice aplicate.* Tehnologia aplicată trebuie să corespundă scopurilor consilierii, vârstei, studiilor, condițiilor sociale, experienței de viață a beneficiarului și să nu fie periculoase pentru sănătatea acestuia.
7. *Principiul respectării imparțialității.* Este inadmisibilă atitudinea preconcepută sau neobiectivă față de beneficiar.
8. *Principiul axării pe colaborarea dintre consilier și individ.* Consilierul va informa beneficiarul despre posibilitățile reale ale psihologiei și pedagogiei contemporane în problema vizată, despre limitele competenței și posibilităților sale.
9. *Principiul acceptării necondiționate a persoanei* (se referă la emoțiile beneficiarului, dar nu la acceptarea oricărui comportament). Consilierul nu face judecăți de valoare sau judecăți morale referitoare la viața beneficiarului. Nu va eticheta individul, nu va pronunța aprecieri negative în voce.
10. *Principiul respectării confidențialității.* Consilierul se angajează să nu divulge informațiile furnizate de beneficiar altor persoane, aducând astfel prejudicii psihologice, morale, juridice beneficiarului (păstrarea secretului profesional).
11. *Principiul nondirectivității.* Consilierul nu decide în locul beneficiarului.
12. *Principiul nonexploatării.* Consilierul nu va exploata sau nu va profita de persoanele față de care manifestă un ascendent de autoritate. Va evita brutalitatea, hărțuirea, comportamentele de abuz față de cei cu care vine în contact în timpul activității profesionale.
13. *Principiul fundamentării și explorării caracterului științific al procesului de consiliere și a rezultatelor cercetărilor.* Consilierul va activa și va formula rezultatele cercetării în termeni și noțiuni, acceptate în știința pedagogică și psihologică.

14. *Principiul autonomiei.* Informația obținută nu va fi discutată cu persoane străine domeniului psihologiei și consilierii psihopedagogice. Consilierul nu transmite metodele și tehnicile de lucru persoanelor necompetente. Consilierul va manifesta obiectivitate și corectitudine.
15. *Principiul manifestării preocupării față de respectarea standardelor sau principiilor etice.* În cazul nerespectării standardor etice de către unul din colegi, consilierul este obligat să atragă, cu maximă discreție și colegialitate, atenția acelui coleg asupra conduitei sale neadecvate, iar, în cazul în care comportamentul nonetic persistă, se va adresa organelor de resort (Comisia Metodică a Psihologilor a DGETS/minister).
16. *Principiul axării pe autoperfecționare, auto/ formare și dezvoltarea profesională.* Consilierul depune permanent un efort de menținere și dezvoltare profesională prin informarea permanentă, participarea la programe de formare profesională continuă de specialitate; consultări cu specialiști din domeniul vizat [207, p. 2].

Întrucât consilierea este un proces de colaborare, în continuare vom analiza și *responsabilitățile persoanei consiliate*, a beneficiarului, care includ:

- determinarea și stabilirea prin comunicare și contractare, ceea ce vrea să schimbe beneficiarul;
- identificarea potențialului interior ce ar putea fi antrenat în obținerea schimbării beneficiarului;
- asumarea responsabilității pentru propriile decizii și acțiuni de îndeplinire a sarcinilor stabilite de consilier și/ sau împreună cu acesta;
- participarea activă la stabilirea unei relații terapeutice de siguranță și încredere;
- considerarea consilierului drept *aliat al schimbării* și nu *magician*.

Astfel, procesul consilierii psihopedagogice, poate fi conștientizat ca un proces de schimbare complexă și continuă a beneficiarului cu ajutorul și sub îndrumarea consilierului. Evident că acest proces presupune anumite abilități și competențe din partea specialistului vizat. Analiza literaturii de specialitate [10; 28; 41; 52; 85; 102; 244 etc.] ne-a permis să identificăm următoarele *caracteristici ale unui consilier eficient*, stabilite prin cercetări de tip experimental și experiențial:

- consilierul ca persoană și specialist posedă propria identitate. Acesta știe cine este el, ce poate să devină, ce dorește de la viață și ce poate realiza; face distincția între elementele esențiale și cele neesențiale ale existenței umane;
- consilierul se respectă și se apreciază adecvat pe sine însuși, bazându-se în demersul de acordare a ajutorului pe forța și sentimentul valorii personale;

- consilierul își recunoaște și își acceptă forța interioară, se simte adecvat în prezența celorlalți și le permite acestora să se manifeste ca persoane puternice, fiind deschis și receptiv la schimbare, capabil să renunțe la căile și mijloacele cunoscute și în favoarea unui demers de tip inovator (sigur cu acceptarea beneficiarului);
- consilierul este capabil să ia decizii și să-și asume responsabilități pentru sine și pentru persoanele consiliate;
- consilierul este activ, dinamic, trăiește în mod plinar, opțiunile sale, fiind axat pe un sistem de valori morale; este o persoană autentică, sinceră, onestă, care nu se ascunde în spatele unor măști, nu joacă roluri impuse și nu declanșează mecanisme de tip defensiv;
- consilierul posedă simțul umorului, privește lucrurile din perspectivă optimistă și nu se teme să se amuze pe seama propriilor sale deficiențe; are capacitatea de a-și recunoaște greșelile și de a-și asuma responsabilitatea pentru acțiunile sale;
- trăiește predominant în prezent, fără a se agața de trecut sau a se refugia prea mult în viitor;
- consilierul admite, apreciază și respectă diferențele culturale, sociale, de gen sau rasă; este sincer interesat de bunăstarea celorlalți, interes bazat pe respect, grijă, încredere și apreciere a oamenilor;
- este profund implicat în activitatea sa, dar, totodată, nu devine sclavul activității profesionale, are grijă de a-și organiza corect odihna/ vacanța;
- consilierul este capabil să stabilească limitele adecvate specifice unei relații interpersonale sănătoase, deși participă activ la problemele beneficiarilor săi; nu se ocupă de ele în timpul liber, este capabil să spună „nu”, fapt ce îl ajută să ducă o existență sănătoasă și echilibrată [Apud 102, p. 47-48].

Consilierul deseori devine model pentru beneficiarii săi, de aceea este important ca acesta, pentru început, să-și modifice/ remedieze aspectele sale negative, sau aspectele pe care ar vrea să le schimbe la persoana cu care lucrează. Pentru aceasta consilierul trebuie să lucreze cu regularitate asupra problemelor sale personale. În caz de necesitate poate chiar apela și el la un specialist competent, căci problemele neremediate ale consilierului, vor afecta capacitatea de reușită a sa și a beneficiarului.

În contextul expus ne vom opri în detalii la *consilierea psihopedagogică/ educațională*, care oferă sprijin, ajutor și îndrumare, în special, copiilor și tinerilor, adulților, tuturor persoanelor care participă la activități de instruire / învățare, formare profesională, și dezvoltare personală sau / și orientare în carieră. Consilierea psihopedagogică/ educațională este realizată, mai frecvent, de către educatori / manageri școlari, cadre didactice, psihopedagogi, consilieri educaționali sau

În contextul expus ne vom opri în detalii la *consilierea psihopedagogică/ educațională*, care oferă sprijin, ajutor și îndrumare, în special, copiilor și tinerilor, adulților, tuturor persoanelor care participă la activități de instruire / învățare, formare profesională, și dezvoltare personală sau / și orientare în carieră. Consilierea psihopedagogică/ educațională este realizată, mai frecvent, de către educatori / manageri școlari, cadre didactice, psihopedagogi, consilieri educaționali sau școlari și chiar de către părinți. Consilierea psihopedagogică este și ea axată pe un șir de principii etice și psihopedagogice. **O. A. Коробанова** [229, p. 292 – 295] a delimitat trei categorii de principii: *de ordin etic, de tact și strategice*, cele care favorizează elucidarea și explorarea scopurilor, obiectivelor și metodelor consilierii în vederea depășirii problemelor și a dificultăților identificate în procesul dezvoltării și a consilierii psihopedagogice:

Tabelul 1.3. Principiile consilierii psihopedagogice (autor O. A. Коробанова)

Nr. de ord.	Principii etice	Principii ce țin de tact	Principii strategice
1.	Respectării și protejării intereselor copilului	Analizei contextului (identifică cauzele reale care au favorizat adresarea la consilier)	Normalizării în dezvoltare (caracteristicile individuale în raport cu limitele normalității)
2.	Avantajul de a apela la serviciile consilierului	Complexității examinării problemei individului (oferă o imagine complexă a statutului psihologic și al particularităților dezvoltării personalității acestuia)	Consecutivității dezvoltării psihice care presupune identificarea genezei dificultăților și a devianțelor comportamentale
3.	Confidențialității	Biografic (analiza datelor privind trecutul unei persoane și a modului prezent de existență a lui), ce se realizează prin elaborarea axei individuale de dezvoltare a vieții individului	Întocmirii unui program de profilaxie și de corecție în vederea înlăturării lor
4.	Competenței și a responsabilității	Implicării active a părinților sau a altor persoane implicate în creșterea și educarea copilului, în procesul luării deciziilor în reabilitarea persoanei și/ sau depășirea problemelor	Elaborarea noilor strategii de comportare (împreună cu beneficiarul)

În baza analizei efectuate conchidem că trăsăturile definitorii ale consilierii educaționale gravitează în jurul a patru aspecte esențiale, care sunt specifice și pentru consilierea familiei. În

Analizele realizate în baza studiului literaturii de specialitate [29; 52; 85; 206], a permis să stabilim că procesul consilierii familiei se realizează pe ambele dimensiuni: psihologică și pedagogică, având drept obiectiv major, dezvoltarea în cadrul familiei a unui sistem coerent de scopuri vitale și perspective de consolidare și reechilibrare a comportamentului membrilor acesteia. O persoană orientată spre scop este capabilă să pună în acțiune modele alternative de comportament, să abordeze problemele de viață din perspective diferite, dar fără a se cantona rigid în anumite soluții prefabricate. Prin urmare, în procesul consilierii familiei se încearcă provocarea unei schimbări voluntare în atitudinile și comportamentul membrilor acesteia, astfel încât persoana sau grupul familial să funcționeze optim din punct de vedere psihosocial [Apud 250, p. 2].

Întrucât urmărim să determinăm potențialul formativ al CF în instituția de învățământ, am decis să analizăm esența consilierii psihopedagogice școlare.

Consilierea familiei este strâns legată de *consilierea psihopedagogică școlară*, care reprezintă explorarea într-o manieră abilă și principială a relației dintre diriginte, psihologul școlar și participantul la consiliere/ elev, cadru didactic, manager, părinte, în scopul de a susține și favoriza cunoașterea de sine, autoacceptarea, depășirea unor dificultăți, maturizarea și dezvoltarea resurselor personale. Relația dintre specialistul în cauză și cel consiliat este o relație de alianță, de co/ participare și colaborare reciprocă.

Astfel, analiza literaturii de specialitate [10; 22; 28; 52; 66; 71; 75; 108 etc.] a permis să stabilim unitățile triadice a consilierii școlare: copil - familie - școală, în vederea desfășurării unei educații eficiente și a dezvoltării optime a personalității copilului.

Plecând de la aspectele teoretice analizate, și viziunile experiențiale a unor cercetători [1; 2; 5; 7; 10; 22; 28; 40; 52; 66; 71; 72; 75; 108 etc.], *delimităm trei tipuri de consiliere școlară a familiei*:

- a) *Consilierea elevilor/ copiilor* în probleme legate de autocunoaștere, cunoașterea și formarea imaginii de sine; adaptarea și integrarea socială, reușita școlară, crizele de dezvoltare; situațiile de criză, rezolvarea și depășirea unor conflicte interioare sau/ și interpersonale; însușirea tehnicilor de învățare eficientă, orientarea în cariera școlară și cea profesională.
- b) *Consilierea cadrelor didactice* în probleme legate de cunoașterea elevilor, înțelegerea problemelor elevilor, sprijinirea în dezvoltarea acestora, asigurarea echilibrului între cerințele școlare și posibilitățile elevilor, în identificarea cauzelor insuccesului și inadapării școlare, a abandonului școlar; optimizarea relației școală-elev.
- c) *Consilierea părinților* în probleme legate de cunoașterea copiilor lor, înțelegerea nevoilor și a comportamentului lor, identificarea factorilor de risc în integrarea școlară și cea

socială a copiilor săi; ameliorarea comunicării și a relației cu propriii copii, sprijinirea școlii în educația copilului [251, p. 2].

Dat, fiind faptul că procesul consilierii familiei este strâns legat de consilierea psihologică școlară, vom analiza și preciza specificul consilierii psihologice școlare, însă, mai întâi, vom încerca să formulăm *definiția consilierii familiei în instituția de învățământ*. În acest sens am plecat de la premisele teoretice investigate și descrise anterior. Sintetizând, conchidem că ***consilierea familiei în instituția de învățământ reprezintă un proces amplu cu caracter psihopedagogic, orientat spre acordarea unui sprijin, ajutor și îndrumare copiilor/ elevilor și părinților acestora în vederea optimizării comunicării, a relațiilor și educației familiale, reechilibrării modului de viață; a incitării și susținerii auto- și intercunoașterii; depășirea și evitarea dificultăților de comunicare și monitorizare a carierei școlare; de perfecționare a competențelor parentale și a celor de autoeficiență personală.***

Consilierea psihologică școlară are ca scop sprijinirea elevului, profesorului sau a părintelui, a familiei, pentru ca aceștia să devină capabili de a se ajuta singuri; a se înțelege atât pe sine, cât și pe alte persoane, inclusiv realitatea înconjurătoare. Prin urmare, sarcina consilierului școlar nu este de a oferi numai sfaturi, ci de a ajuta ca persoana aflată în dificultate să devină aptă de a-și rezolva singură problemele cu care se confruntă. De aici, putem menționa faptul că cel care consiliază (dirigintele, cadrul didactic sau consilierul specialist) nu are niciodată soluții prestabilite pentru un caz concret, însă acesta trebuie să posede o experiență bogată de consiliere și să fie competent în domeniul vizat. Consilierul ajută membrii familiei ca pe parcursul procesului de consiliere, să găsească soluțiile cele mai eficiente. Consilierea familiei în școală, se axează pe identificarea și stabilirea problemelor familiale, prin intermediul valorificării integrative a demersului psihodiagnostic, cu cel corecțional și educațional, care se realizează într-un proces complex de comunicare cu toți membrii familiei. Sarcina consilierului școlar în consilierea familiei constă în definirea problemei cu care se confruntă membrii acesteia, astfel, încât dificultatea să poată fi soluționată, depășită și preîntâmpinată în viitor.

Cu certitudine că scopul fundamental al consilierii școlare îl constituie:

- funcționarea psihosocială optimă a persoanei sau grupului;
- consilierea copiilor și adulților în problemele ce țin de dezvoltare, instruire, educație [207, p. 6].

Pornind de la ideea că scopul fundamental al consilierii școlare și a scoaterii în evidență a potențialului formativ al CF în liceu poate fi atins prin urmărirea realizării unor obiective majore/ în cadrul procesului de consiliere, considerăm absolut necesară identificarea și delimitarea acestora:

- *Promovarea sănătății și a stării de bine*: funcționare optimă din punct de vedere somatic, fiziologic, mintal, emoțional, social și spiritual.
- *Dezvoltarea personală*: cunoașterea de sine, imaginea de sine, capacitatea de decizie responsabilă, relaționare interpersonală armonioasă, controlul emoțiilor și a stresului, tehnici de învățare eficiente, atitudine pozitivă față de sine și alte persoane, opțiuni vocaționale realiste.
- *Prevenție și remediere*: a dispoziției afective negative, a neîncrederii în sine, a comportamentelor de risc, a conflictelor interioare și interpersonale, a dificultăților de învățare, a dezadaptării școlare și sociale, a disfuncțiilor psihosomatice, a situațiilor de criză [10, p. 17].

În conformitate cu obiectivele cadru în procesul activității de consiliere în mediul școlar, consilierul/ psihologul școlar împreună cu dirigintele vor urma un șir de obiective operaționale:

1. Să creeze premisele necesare realizării unui mediu „ecologic” și prietenos familiei, prin intermediul acțiunii convergente a tuturor agenților educaționali implicați în procesul educativ;
2. Să valorifice dezvoltarea potențialului, resurselor de care dispune participantul la consiliere (elev, părinte) prin învățarea modalităților de optimizare a conduitei sale, prevenind distresul, depresia, angoasa etc.;
3. Să acorde ajutor în dezvoltarea capacităților decizionale prin învățarea participantului la consiliere de a se angaja în procesul de analiză a alternativelor și asumare a deciziilor (învățarea modalităților prin care se pot rezolva probleme sau se pot lua decizii centrate pe dezvoltarea personală, familia, școala etc.);
4. Să învețe și să exerseze elevii să-și atingă scopurile de bază prin reflecții și decizii fundamentale; prin anticiparea și/ sau rezolvarea problemelor de natură cognitivă, afectivă sau interpersonală;
5. Să acorde ajutor psihopedagogic în suportul elevilor ce întâmpină dificultăți de învățare, comunicare sau trece printr-o stare emoțională negativă (starea de stres, conflict, de afect etc.);
6. Să formeze elevilor competențe de autocunoaștere, autodeterminare și autoanaliză; de valorificare a particularităților sale individuale și a posibilităților pentru instruirea cu succes; dezvoltarea, îmbunătățirea relațiilor interpersonale și a relațiilor cu sine;
7. Să co/ participe la soluționarea problemelor elevilor și a părinților legate de instruire, educație și/ sau de dezvoltare a eficienței personale;

8. Să informeze părinții despre problemele școlare ale elevilor, să le acorde ajutor în organizarea comunicării eficiente părinte-copil, în rezolvarea problemelor elevilor în perioada instruirii școlare, a orientării profesionale;
9. Să acorde ajutor psihopedagogic cadrelor didactice, managerilor școlari în problemele de instruire, comportament sau optimizare a relațiilor interpersonale cu elevii și/ sau grupurile de elevi.
10. Să ajute părinții și cadrele didactice, în preîntâmpinarea și soluționarea problemelor legate de instruirea și educația elevilor în școală, în familie și comunitate.

Din cele expuse putem conchide că succesul consilierii școlare este asigurat doar în cazul unui parteneriat eficient cu familia. Acesta fiind bazat pe încredere reciprocă, respect, empatie, confidențialitate, și responsabilitate a tuturor *actorilor* educaționali (consilier – cadru didactic – diriginte – elev– părinți – administrație).

Pentru a conștientiza importanța consilierii familiei, la general, și a consilierii acesteia în instituția de învățământ, în particular, vom actualiza și preciza, în cele ce urmează, unele concepte din domeniul psihologiei și pedagogiei familiei, fără de care investigația noastră nu poate fi realizată. În acest sens, cercetarea potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ necesită o analiză profundă și definire a mediului familial și a specificului consilierii familiei, a membrilor ei minori și adulți.

1.2. Tendințe integrative în consilierea familiei

Familia reprezintă o instituție socială complexă, care joacă un rol pregnant în formarea habitusului primar al individului, asigură continuitatea și afirmarea ființei umane. La această idee tranșantă au ajuns cercetătorii din domeniul sociologiei [73; 98; 196; 233], antropologiei [104; 105; 115], sociologiei familiei [43; 59; 106; 123; 190; 196; 197; 216; 217], științelor educației [6; 7; 10; 13; 15; 33; 45; 56; 214]. Totodată, marea majoritate a cercetătorilor [15; 16; 24; 27; 36; 67; 123; 215; 245; 246 etc.] consideră că familia a devenit obiect de studiu sistematic, începând cu epoca modernă. Evident că aspectele vizate au influență și orientează, într-o anumită măsură fenomenul ce urmează a fi cercetat de noi și, anume, CF, la general și CF realizată în instituția de învățământ/ liceu, în special.

Dacă plecăm de la valoarea și esența familiei ca *sistem și structură socială de re/ generare a resurselor umane ce poartă cu sine elemente de cultură și civilizație* [Apud 15, p. 18], ne dăm seama de importanța căsătoriei, creării unui mediu familial favorabil pentru adulți și copii, de necesitatea re/ construirii și armonizării continue a relațiilor familiale.

În acest sens, **Mitrofan I. și Mitrofan N.** [146; 147] remarcă că pentru a beneficia de o *căsătorie* reușită și fericită este necesar ca ambii parteneri să posedă atitudini pozitive, să depună ambii eforturi pentru îmbunătățirea vieții conjugale, dar și să învețe a se adapta la schimbare. Pe parcursul vieții conjugale apar multe schimbări – nașterea copiilor, transformări pe linie socio-profesională și alți factori care pot modifica atât nevoile și cerințele individuale, cât și pe cele ale relațiilor familiale. Ideea dată o completăm încă cu un aspect important la care deseori partenerii de viață nu fac față. Schimbările ce apar în cadrul familiei mai sunt influențate de specificul vârstei, crizele de vârstă, crizele vieții familiale; starea sănătății membrilor acesteia și, desigur că de competențele parentale și cele ce țin de managementul familiei.

După esența lor, relațiile familiale cuprind diverse aspecte:

- personal (intimitate, simpatie, atașament etc.);
- patrimonial (ce se referă la bunurile materiale, în raport cu care membrii familiei posedă drepturi și obligații);
- nepatrimonial/ cotidian (lipsă de conținut economic).

Cu alte cuvinte căsătoria reprezintă un mijloc tradițional de întemeiere, organizare, conducere și control al familiei, un factor și, în același rând, instrument de protecție și dezvoltare a societății umane [59, p. 41]. În viziunea noastră, aspectele evidențiate sunt penetrate și dependente de unul pe care-l considerăm decisiv: *aspectul valoric*. Dacă aspectul valoric este identic sau asemănător (valori ce prevalează) la membrii familiei, atunci relațiile intrafamiliale sunt adecvate și destul de armonioase. Acest lucru l-am stabilit în baza analizelor teoretice, dar și a observațiilor, experienței de consiliere a familiei.

În mod obișnuit, familia este creată din părinți și copii între care se stabilesc următoarele tipuri de relații:

- dintre soți: relațiile conjugale de tip intragenerațional (de căsătorie);
- dintre părinți și copii: relațiile intrafamiliale de tip intergeneraționale;
- dintre ascendenți (copiii aceluiași cuplu): relații fraterne de tip intragenerațional;
- dintre alte persoane care mai fac parte din familie (părinți, socri, cumnați, veri etc.): relații familiale mixte dintre rude (de planul doi).

Multitudinea relațiilor ce se stabilesc între membrii familiei și valorile culturale, care se transmit prin intermediul lor, constituie împreună *mediul familial*. În acest sens, familia reprezintă cel mai eficient și favorabil mediu pentru cultivarea, socializarea și educarea tinerei generații.

Prin interacțiunile multiple ale membrilor săi, familia îmbină și sintetizează influențele pe care instituțiile din exterior, grădinița de copii, școala, grupul de egali, mediul profesional le

exercită asupra fiecărui individ, în parte. În *arhitectura* acestor interacțiuni, familia se manifestă ca un spațiu relativ autonom de construcție socială a realității, implicând resursele instrumentale și expresive ale tuturor membrilor săi [Apud 59, p. 82].

Cercetătorii **Stănoiu V.** și **Voinea M.**, trecând în revistă mai multe definiții și comentându-le, oferă propria variantă. „*Familia – în viziunea cercetătorilor – este un grup social întemeiat prin căsătorie, alcătuit din persoane care trăiesc împreună, au gospodărie casnică comună, sunt legate prin anumite relații natural-biologice, psihologice, morale și juridice și răspund una pentru alta în fața societății*” [198].

Bineînțeles că familia trebuie abordată ca un grup uman de bază și ca realitate socioumană determinată de relațiile de cuplu, de cele parentale, dar și de legăturile implicate în succesiunea generațiilor și în viața familială, în căsătorie. Contextul vizat cere o incursiune în specificul familiei armonioase și a celei dezarmonioase.

Cercetătoarea, **Cuznețov Larisa**, [51; 56; 57; 59] definește familia ca fiind *cea mai veche instituție socială și una dintre cele mai importante valori socio-umane, care conferă sens profund vieții omului, în plan filosofic și moral, îi asigură fericirea, sănătatea fizică și echilibrul psihologic, construcția sinelui și integrarea lui în societate*. O astfel de familie care își valorifică eficient toate funcțiile și orientează membrii spre gândirea de tip pozitiv, se poate defini drept *familie armonioasă*. Esența și fundamentul creării ei o constituie sentimentul dragostei, fapt confirmat de mai mulți cercetători [43; 59; 73; 93; 95; 104; 105; 123; 147 etc.]. **Voinea M.** [214; 215; 216], în acest context afirmă că *dragostea reprezintă sentimentul complex, cu mare încărcătură emoțională, ce constituie piatra de temelie a familiei și de încercare a soților în diferite împrejurări și evenimente importante*. Definiția respectivă ne sugerează ideea că indiferent din ce mediu provin soții, indiferent de împrejurările care îi unesc, dragostea și responsabilitatea, le servesc drept imbold și călăuză în baza cărora se formează și se menține o familie și, anume, una armonioasă și fericită.

Cercetătorii americani **Scott V.**, **Dubb G.** și **Runnels P.** definesc *famiiliile armonioase* ca, fiind acele familii în care se cultivă independența, încrederea și stima personală, astfel încât toți membrii familiei să-și poată exprima personalitatea. Conform viziunii acelorași cercetători famiiliile armonioase sunt acelea ale căror membri nu sunt dominați sau împedicați să poată îndeplini un rol aparte de famiiliile lor. Fiecare membru își iubește familia ca un tot întreg, dar simte și nevoia de independență. În același timp, famiiliile ideale oferă un simț al apartenenței și corectitudinii pentru membrii săi [189, p. 2]. În acest context venim cu dezvoltarea definiției date prin a menționa că în familia armonioasă se observă complementaritatea acțiunilor, respectarea spațiului personal și adaptabilitatea sporită a acestuia.

O familie armonioasă este și o familie sănătoasă, din punct de vedere psihologic, moral și social, în care binele fiecăruia este urmărit și protejat în consens cu binele întregii familii, fiecare membru se simte iubit, acceptat și în siguranță.

Familia dezarmonioasă este aceea în care predomină conflictele, neîncrederea, gelozia, evenimentele familiale neplăcute, care afectează nespus de mult atât partenerii conjugali, cât și socializarea copiilor, abilitatea lor de a învăța, de a fi independenți, de a se înțelege cu ceilalți și a conștientiza importanța regulilor. Mai mult decât atât, în familiile dezarmonioase poate fi afectat progresul școlar al copiilor, dar și stima de sine a tuturor persoanelor, care fac parte din ele. Familia dezarmonioasă se mai numește și disfuncțională, deoarece nu este în stare să asigure realizarea eficientă a funcțiilor sale. Disfuncțiile pot apărea în orice domeniu al vieții de familie: relațional, economic, cultural, afectiv; nașterea, creșterea și educarea copiilor.

Cauzele disfuncțiilor sunt foarte diferite și vorbesc, de fapt, despre neajunsurile partenerilor: infantilitatea partenerilor; lipsa responsabilităților; incompatibilitatea morală, intelectuală, fizică; lipsa sau insuficiența resurselor materiale; starea precară a sănătății; nivelul scăzut al culturii partenerilor; îngustarea sferei de comunicare; gelozia; rivalitatea etc.; lipsa copiilor; atitudinea negativă față de rudele partenerului; despărțirea de lungă durată a soților / înstrăinarea lor etc.; lipsa dragostei sau incapacitatea de a iubi [59, p. 267].

Toate aceste cauze generează apariția conflictelor intrafamiliale, care favorizează crearea relațiilor familiale dezarmonioase, ce distorsionează viața familiei și educația copiilor. În astfel de situații și cazuri, membrii familiilor se adresează la specialist, psiholog sau consilier. Aici devine indispensabilă valorificarea strategiilor și terapiilor de consiliere familială, care pot contribui la soluționarea problemelor familiale, dar și la transformarea scenariilor familiale privind armonizarea relațiilor intrafamiliale. Situația dată ne orientează spre delimitarea și precizarea celor două concepte: *consiliere* și *terapie*. Acestea deseori se confundă, alteori se substituie sau se integrează, într-un proces comun.

Analiza literaturii de specialitate [14; 20; 62; 63; 75; 99; 116; 135; 143; 170 etc.] permite realizarea următoarei precizări: consilierea este centrată pe *schimbarea evolutivă* a persoanei, iar psihoterapia este centrată pe *schimbarea revolutivă*. Din aceste considerente, psihoterapia lucrează cu persoane ce au tulburări clinice, care pot fi etichetate cu diagnostic psihiatric, iar consilierul facilitează autocunoașterea, autoperfecționarea, acceptarea emoțională, maturizarea, dezvoltarea optimă a resurselor personale [62, p. 19].

Consilierul / terapeutul familial este cel care oferă cuplului, aflat în impas o perspectivă neutră, obiectivă asupra situației existente. El este cel care poate dezvălui celor doi parteneri alternativele reale de rezolvare a problemelor familiale, cu avantajele și dezavantajele fiecăreia,

fără a impune o alegere concretă acestora, esențialul aici, fiind analiza consecințelor asupra relațiilor familiale, inclusiv, a impactului asupra creșterii și educării copiilor. De asemenea, consilierul este cel care îi poate ajuta pe cei doi parteneri să se cunoască mai bine, să se poată detașa de anumite probleme sau chiar să le evite și să-și concentreze eforturile asupra auto-perfecționării personale și asupra formării personalității copilului [248].

Thorne F. C. consideră consilierea drept o formă de susținere psihologică, similară psihoterapiei, pentru persoanele normale cu anumite probleme de viață [Apud 76, p. 285].

Alți cercetători, printre care **Rogers C.** [183], susține că termenii de *consiliere* și *psihoterapie* sunt mai mult sau mai puțin sinonimi, deoarece se referă la aceeași metodă fundamentală, ce presupune o serie de contacte de tip conversativ cu individul, axate pe acordarea unui ajutor în modificarea atitudinilor și conduitei acestuia. Dintr-o astfel de perspectivă, *Rogers C.* consideră că fenomenul de consiliere și psihoterapie, inclusiv, conceptele vizate, sunt echivalente sau aproape echivalente [244]. Totodată, analiza literaturii consacrate, arată că sunt autori care încearcă să diferențieze consilierea de psihoterapie. Evident că există situații concrete, când trebuie să delimităm și să vorbim despre psihoterapie și consiliere, diferențiind specificul acestora.

Astfel, în funcție de severitatea problemei, multi autori [10; 52; 66; 72; 75 etc.] consideră *consilierea* drept o activitate care îi ajută pe indivizii normali să depășească obstacolele apărute în calea dezvoltării personalității lor, pe când *psihoterapia* este o activitate de sprijin pentru persoanele cu probleme mult mai grave, persoane a căror dezvoltare emoțională a fost grav afectată, adică acele cu diagnoze clinice. Distincția dată a fost susținută teoretic de **Williamson E. G.** și **Hahn M. E.** [246] și acceptată în 1956 de către *Asociația Psihologilor Americani*. Conform opiniei cercetătorilor [10; 51; 62; 66; 71; 72; 111 etc.] și practicienilor [52; 75; 85; 116; 170] din domeniul vizat, consilierea vizează oamenii normali, iar psihoterapia pe cei care deviază de la normalitate.

Natura problemei beneficiarului, poate să ne spună dacă ceea ce se face în mod practic de specialist, este consiliere sau psihoterapie. Din această perspectivă, consilierea se ocupă, în special, de dificultățile ce provin din realitate, condițiile mediului, incompetența persoanei de a face față unor solicitări psihosociale și, deci, sunt de natură existențială, în timp ce psihoterapia are ca obiect starea psihică afectată profund, sentimentele și diversele stări emoționale ale persoanei, atitudinile acesteia, care sunt distorsionate grav. Așadar, consilierea, preponderent, este centrată pe soluționarea problemelor cognitive, iar psihoterapia este centrată pe probleme patologice afective, grave ale persoanei. Sigur că această distincție este una, mai mult convențională, deoarece nu toate problemele de viață ce apar sunt orientate spre realitate și sunt de natură cognitivă. Există cercetători, ca de exemplu, **Tyler L. E.** [Apud 250], încearcă să

demonstreze ca psihoterapia este direcționată spre o schimbare majoră de personalitate, iar consilierea urmărește să-l facă pe individ capabil de a folosi șansele și potențialul pe care îl are pentru a face față problemelor și solicitărilor vieții. Aspectele analizate țin de definirea conceptului și fenomenului din punct de vedere al finalității activității nominalizate. În această ordine de idei, am stabilit că, de fapt, conceptul consilierii apare mult mai târziu decât fenomenul în cauză, care devine cunoscut de omenire sub forma de *sfătuire*, practic exista de la începuturile acesteia. Despre acest fapt ne vorbesc chiar poveștile, legendele, miturile diferitor popoare (fiecare rege avea un *sfătuitor*, o persoană care-i oferă sfaturi).

Psihoterapia, apare ca o activitate specială, pentru tămăduirea sufletului omului bolnav [62; 64; 76; 99]. Cât privește, procesul de consiliere, majoritatea specialiștilor [10; 52; 75; 85; 116; 170 etc.] susțin că nu există metode și tehnici utilizate numai de consilieri sau numai de psihoterapeuți, ci, în ambele tipuri de activitate, se apelează la metode și tehnici analoage.

Într-o concluzie, preliminară, menționăm un moment important. Deși există numeroase asemănări între consiliere și psihoterapie, cele două activități nu pot și nu trebuie să fie confundate, fapt confirmat de specificul și caracteristicile lor. Noi ne asociem la această idee și considerăm că în cadrul consilierii familiei putem integra și utiliza variate forme, metode și tehnici din domeniul psihoterapiei, și a consilierii psihopedagogice, criteriul de bază aici, fiind necesitatea și eficiența acestora. Conținutul tabelului ce urmează (Tabelul 1.4) ne va ajuta să observăm specificul activității de consiliere și de psihoterapie, dar totodată va asigura înțelegerea elementelor posibile de îmbinare și integrare a acestora [66, p. 14].

Tabelul 1.4. Caracteristicile formelor de intervenție

Caracteristicile formelor de intervenție:		
Tipul de intervenție	Consiliere	Psihoterapie
Problematica abordată	Normalitate, dificultăți existențiale, crize și probleme curente; tendințe de valorificare optimă a resurselor personale	Patologie în sens larg și profund; Tulburări de personalitate; Diagnostic clinic
Nivelul psihic activat	<i>Eu-l</i> conștient	<i>Eu-l</i> inconștient în relație cu <i>Eu-l</i> conștient
Metode	Îmbinare și integrare de metode, procedee și tehnici	Metode delimitate în funcție de școala psihoterapeutică, inclusiv metode medicamentoase
Scop	Echilibrul intern și cel extern cu mediul	Echilibrul intern în mod predominant
Durata	Durata medie (1-14 ședințe)	Durata: scurtă / medie / lungă (luni, ani)

Terapia sau psihoterapia reprezintă o intervenție mai profundă, inclusiv și medicamentoasă, de o durată mai lungă, aplicată de către un specialist cu o formare medicală mai aprofundată, în cazul unor pacienți care prezintă probleme mai complexe [111, p. 13].

Pieron H. susține că psihoterapia este un ansamblu de tehnici vizând tratamentul bolilor mintale realizate prin procedeele psihice, metode pedagogice, persuasiune, sugestie, psihianaliză [Apud 76, p. 175].

Salaude A. definește psihoterapia ca fiind un tratament al bolilor psihice printr-o punere în acțiune a ideilor, imaginilor, stărilor afective, tendinței, voinței și a altor fenomene mintale ale bolnavilor, în scopul reabilitării echilibrului sufletesc și moral al bolnavului [Ibidem].

Cercetătorii **Camus J. și Pagniez P.** consideră că psihoterapia este ansamblul de metode prin care acționăm asupra spiritului bolnav sau asupra bolnavului prin intervenția spiritului [Ibidem].

Binswanger L. consideră că *psihoterapia* este exercițiul medical care nu folosește nici mâna, nici instrumente sau medicamente, nici lumină, apă sau aer, electricitate sau frig, ci limbajul uman, cuvintele prin care un om intră în contact cu altul, acționând în felul acesta asupra lui [Ibidem]. După cum putem observa, definițiile diferă doar în nuanțe, esența, însă este aceeași și constă în ajutorarea persoanei cu dereglări psihice profunde/ diagnoza clinică.

Scopul psihoterapiei rezidă în evaluarea și înțelegerea comportamentului pacientului pentru a interveni ulterior la nivelul comportamental al acestuia, vizând simptomele, tulburările, dificultățile și dezadaptările acestuia. Psihoterapeutul intervine cu modificări și înlăturări ale dificultăților existente la acest nivel, dar și cu modificări la nivelul personal al individului, modificări care îi vor favoriza acestuia socializarea eficientă, mai puțin dezagreabilă și mai stabilă la mediu.

Subiectul/ individul psihoterapiei este persoana care are nevoie de o restructurare de profunzime a personalității, o eficientă reglare și autoreglare a stărilor sale psihice, a disponibilităților sale latente, dar și a potențialului său fizic și spiritual maximal. Acesta, mai precis, se numește *pacient*.

Trebuie să menționăm faptul că pacienții psihoterapiei variază semnificativ de cei ai consilierii. În acest context **Holdevici I.** [102, p. 11] evidențiază că aceștia sunt persoane cu tulburări psihice, tulburări din sfera personalității, nevroze, cu afecțiuni psihosomatice, cu boli organice cronice, și chiar pacienți psihotici în fază de remisie, fapt care necesită practic întotdeauna, completarea psihoterapiei cu tratament psihiatric medicamentos.

În viața cotidiană, există un număr mare de persoane normale (au succes profesional, familie bine organizată și afectuoasă, și-au îndeplinit multe din obiectivele existenței lor),

care vin la psihoterapie pentru că au impresia că nu trăiesc la nivelul expectanțelor lor și nu și-au realizat potențialul psihic până la nivelul maximal. Problemele acestor persoane nu sunt grave, ele pot obține un mare câștig de pe urma psihoterapiei, care îi ajută să-și regleze mai bine procesele și funcțiile psihice, să-și dezvolte creativitatea și să evolueze în plan spiritual [102, p. 11].

De asemenea, în baza cercetărilor sale, *Holdevici I.* [99; 101; 102], scoate în evidență categoriile de persoane care nu beneficiază de avantajele psihoterapiei. În această categorie putem include persoanele cu deficiențe mintale, care sunt incapabile să înțeleagă sensul interpretărilor realizate de psihoterapeut și să ajungă la descoperirea cauzelor și soluțiilor pentru propriile lor probleme.

Alte persoane care nu beneficiază de avantajele psihoterapiei, sunt persoanele care nu reușesc să realizeze un contact uman, și deci, nici relația psihoterapeutică; acestea nu se pot bucura de avantajele psihoterapiei. În categoria dată intră unii psihopați și unii beneficiari psihotici, mai ales schizofrenicii.

Consilierea persoanei și a familiei presupune un subiect aparte și unul colectiv, deoarece fiecare persoană reprezintă un membru al familiei. Demersul consilierii poate fi îmbinat cu elemente de terapie. Fenomenul vizat necesită o abordare inter- și pluridisciplinară, fiind unul de actualitate și de perspectivă, atât pentru dezvoltarea consilierii, cât și a terapiei familiei.

Demersul psihoterapeutic și cel de consiliere, ambele se desfășoară în trepte/ etape, iar fiecare problemă este definită ca, implicând două sau mai multe persoane, deseori întreaga familie.

Într-o etapă inițială psihoterapeutul stabilește cine anume și cum este implicat în problema actuală. Apoi terapeutul sau consilierul pe probleme de familie, va găsi o soluție de intervenție care va conduce la modificarea interacțiunilor în cadrul familiei, astfel, încât problema să nu mai apară sau să fie soluționată. De regulă, schimbarea este planificată pe etape, iar modificarea unei situații sau a unui tip de interrelații va conduce la o altă modificare ale altor interacțiuni și așa va continua mai departe, până când întreaga situație se modifică complet, ameliorându-se substanțial. Din aceste considerente menționăm că procesul consilierii este unul evolutiv.

Adesea terapeutul încearcă, la început, să genereze o nouă problemă pe care s-o rezolve în așa fel încât această rezolvare să conducă la rezolvarea problemei inițiale, motivul pentru care familia s-a prezentat la psihoterapie [102, p. 373].

În procesul soluționării problemelor familiale, accentul nu este pus pe o anumită metodă psihoterapeutică care să se aplice în toate situațiile, ci pe elaborarea unei strategii de rezolvare a

unei situații specifice, în cadrul căreia vom îmbina mai multe metode și tehnici. Întrucât terapia este centrată pe aspecte psihosociale ale problemelor umane, sarcina psihoterapeutului este să stabilească un plan de intervenție în situația socială a beneficiarului. Obiectivul psihoterapiei și a consilierii familiei este să ajute individul să depășească o situație de criză specifică diverselor etape ale vieții de familie: perioada de logodnă, căsătoria timpurie, nașterea și îngrijirea copiilor, decesul timpuriu a unei rude, separarea copiilor de părinți, pensionarea și problemele vârstei înaintate [102, p. 371-372].

În viziunea cercetătorilor **Konya Z. și Konya A.** [111, p. 14], rezervăm sintagma *terapie familială* situațiilor în care cel puțin doi membri din aceeași familie participă la ședința terapeutică (de exemplu părinte și copil sau doi frați). Vorbim despre *terapie de cuplu* atunci când partenerii dintr-un cuplu solicită terapie și participă la ședințe pentru rezolvarea unei probleme de cuplu. Cei doi pot să fie sau pot să nu fie căsătoriți, uneori se folosește și sintagma *terapie maritală*, mai ales în SUA.

Conform viziunii aceluiași cercetători [Ibidem, p. 15], terapia familială mai poate fi numită *sistemică*, deoarece ea abordează problemele în contextul sistemului familial, reieșind din specificul acestuia integral și integrat.

În concluzie, ambele domenii, consilierea și terapia familiei, reprezintă fenomene și procese asemănătoare importante pentru armonizarea relațiilor familiale și reechilibrarea vieții în cadrul familiei.

Terapia familiei nu exclude consilierea acesteia și, invers, consilierea nu exclude utilizarea elementelor de psihoterapie. Analiza literaturii de specialitate [29; 52; 75; 102; 116; 167; 170 etc.] și observațiile proprii permit să conchidem că tendințele integrative parvin din ambele părți. Având la bază, practic, aceleași repere teoretice și aplicative, factori comuni de ameliorare a intervențiilor și rezultatelor acestora. Specialiștilor din ambele domenii le revine funcția de cercetare și valorificare optimă a posibilităților de integrare a consilierii și terapiei familiei.

1.3. Excurs istoric în evoluția consilierii și terapiei familiei

Orientarea și sfătuirea copilului și a familiei sale în cadrul instituției de învățământ poate fi realizată de către diriginte și orice cadru didactic, dar când apare necesitatea consilierii psihologice a copilului și familiei sale, aceasta poate fi realizată de psihologi sau consilierii educaționali din cadrul *Serviciului psihologic școlar*. Serviciul psihologic școlar a fost creat în 1913 în Londra. **Burt S. L.** a devenit directorul primului serviciu oficial de psihologie școlară [179, p. 8]. **Burt S. L.** a elaborat o serie de teste individuale și colective pentru elevi și a întreprins

o analiză diferențiată a factorilor de importanță majoră privind randamentul școlar (programe și metode) și studierea personalității elevului. În curând, urmând modelul serviciului lui *Burt S. L.*, în Anglia și Scoția, au fost create numeroase servicii de psihologie școlară [179, p. 8].

În Republica Moldova, serviciul psihologic școlar a fost înființat în anul 1990, prin instituirea funcției de psiholog școlar. Chiar de la bun început funcționarea acestui serviciu a generat un șir de probleme. În primul rând, am putea evidenția dificultățile de ordin adaptativ, inevitabile la etapa incipientă, cauzate, în fond, de explorarea și exersarea unei noi profesii. Dificultățile de organizare țin, în special, de lipsa unei structuri bine definite: *școală – inspectorat raional – minister*. Alte probleme apar din cauza posibilităților financiare extrem de reduse. Merită să amintim și problemele ce țin de remunerare, durata zilei de muncă, concediul psihologului școlar etc. Actualmente, obiectivul principal al serviciului psihologic școlar este de a contribui maximal la dezvoltarea armonioasă psihică și socială a elevilor [179, p. 25-26]. Direcțiile de activitate, ale psihologului școlar includ următoarele activități:

- psihoprofilaxia,
- psihodiagnoza și evaluarea psihologică (individuală și de grup),
- consilierea psihologică (individuală și de grup);
- dezvoltarea și remedierea psihologică (individuală și de grup);
- instruirea psihologică;
- consilierea în vederea proiectării carierei profesionale.

Cât privește evoluția fenomenului și a conceptului de consiliere, în baza analizei mai multor surse și accepțiuni ale cercetătorilor din domeniul vizat, s-a constatat că fenomenul consilierii mai era numit și *proces de sfătuire*. Istoria *sfătuirii* reflectă în mod fidel dezvoltarea civilizației umane, a conceptelor religioase, a celor științifice și a dezvoltării instituțiilor sociale [170, p. 48]. *Sfătuirea* apare ca un mecanism social reglator și de reducere a influenței negative a psihotraumelor și a consecințelor lor, a suferinței și chiar a devianței sociale [Ibidem, p. 47], necesară multor persoane care au avut nevoie de susținere în situații de conflict, pierderi, conflicte familiale și divorț, de boli, nașteri, dificultăți cotidiene etc., din aceste motive a apărut fenomenul *sfătuirii-consilierii*. Aceasta a purtat diferite nume de-a lungul istoriei fără a-și înceta pentru vre-o clipă existența. Inițial persoana competentă, investită cu îndeplinirea acestui rol social era: înțeleptul, preotul sau marele preot, șamanul, medicul și alte persoane cu experiență mai bogată de viață. Folosirea sfătuirii ca mijloc de destăinuire și eliberare de sub povara păcatelor ne orientează spre caracterizarea sfătuirii ca fiind un fenomen uman cu rădăcini creștine. Sfătuirea a devenit o formă fundamentală de reechilibrare psihică, prin furnizarea

poveștelor moral-etice și spirituale oferite creștinilor de către preoți. Perioada creștină timpurie se caracterizează printr-o dezvoltare ideologică relativ rapidă, care îl impunea pe Dumnezeu ca autoritate divină supremă și atotputernică [170, p. 47].

Marii filosofi: *Socrate, Aristotel, Platon, Cicero, Seneca, Confucius, M de Montaigne, Bacon F., Pascal B., Kant I., Shopenhauer, Tolstoi L.* etc., prin promovarea ideilor sale psihologice, pedagogice și abordarea temelor de ordin filosofic, cu privire la formarea moralității și educarea eficientă a copiilor au contribuit la consolidarea fenomenului consilierii.

Întrucât consiliera familiei în instituția de învățământ are, cu precădere, caracter psihopedagogic, vom analiza geneza și istoricul consilierii, la general, și a consilierii psihopedagogice, în special. De-a lungul evoluției sale, consilierea persoanei a beneficiat de o amplă fundamentare teoretică, axată pe o multitudine de teorii din domeniul psihologiei, psihanalizei, pedagogiei delimitate în variate abordări ale consilierii psihopedagogice și a celei psihologice. Astfel, în continuare, vom lua în considerare, o împărțire a acestor teorii în trei modele categoriale [254]:

- a) modelul psihanalitic;
- b) modelul behaviorist-comportamental;
- c) modelul umanist.

Fiecare dintre modelele nominalizate prezintă mai multe direcții teoretice, dintre care, cele mai semnificative sunt:

- 1) pentru modelul psihanalitic, direcțiile teoretice sunt: psihanaliza clasică și clinică, psihologia Eu-lui, teoria inconștientului colectiv;
- 2) pentru modelul behaviorist, direcția de bază este axată pe teoria cognitiv-comportamentală;
- 3) pentru modelul umanist, direcția teoretică de bază este teoria centrată pe beneficiar și analiza tranzacțională.

Consilierea psihopedagogică urmează în esență, modelul umanist de consiliere, mai precis, teoria centrată pe beneficiar a lui **Rogers C.** Aceasta furnizează fundamentele teoretice și practice ale consilierii, dar în ultimii ani, din ce în ce mai frecvent, se observă tendințe integratoare privind axarea pe concepte, metode și tehnici din sfera celorlalte direcții teoretice.

Modelul psihanalitic

Deși în consilierea psihopedagogică acest model teoretic și aplicativ nu constituie un element de bază, fiind specific consilierii psihologice, vom aminti, totuși, câteva particularități ale acestuia.

Reprezentantul cel mai cunoscut al modelului psihanalitic în psihologie este **Freud S.** Acesta aduce în prim plan conceptul de *inconștient* (care până la el semnifica doar o serie de informații fără valoare și impact asupra individului), încercând să elaboreze o strategie de sondare a acestuia, apreciind că inconștientul poate fi extrem de valoros în raport cu explicarea conduitei individului. În strânsă relație cu inconștientul sunt percepute și celelalte componente ale aparatului psihic, dezvoltându-se ideea unei strânse interrelaționări a acestora. Inconștientul explică motivațiile profunde ale comportamentelor umane, încercând să se exprime și să se manifeste în plan conștient [Apud 254].

Abordarea psihanalitică a consilierii are la bază câteva idei fundamentale, care se rezumă în două teze:

- comportamentele umane nu apar întâmplător, ci sunt determinate de evenimente anterioare, care determină subiectul să le repete constant, acestea fiind neconștientizate;
- tulburările psihice pot avea la origine o dezvoltare psihosexuală defectuoasă, care își are originia în conflictele și traumele psihice din copilăria timpurie.

În acest caz, sarcina consilierului este să aducă informația din inconștient în conștiința persoanei, ajutând-o să conștientizeze și să înțeleagă conținutul pulsionilor din zonele profunde ale psihicului [Apud 254]. Mai mult ca atât, consilierul va trebui să sprijine beneficiarul în demersurile sale de mediere și ajustare la realitatea socială, caracterizată de principii și valori care pot veni în contradicție cu pulsunile inconștiente.

Anterior am menționat că psihanaliza nu se realizează într-un demers specific consilierii psihopedagogice, deoarece consilierul școlar nu are, de regulă, calificarea de a iniția programe de intervenție psihanalitică, acestea, mai frecvent, sunt valorificate de psihoterapeuți. Cu toate acestea, deseori psihologii și consilierii aplică parțial intervenții de tip psihanalitic, pentru a accentua exprimarea stărilor afective în raport cu diverse evenimente trăite de cel consiliat. Psihologul și/sau consilierul școlar, poate încuraja în anumite cazuri recunoașterea și exprimarea trăirilor afective, fapt care va conduce atât la posibilitatea conștientizării cauzelor generatoare de probleme, cât și la dobândirea unei stări psihice mai bune, provocate de sentimentul de ușurare cu privire la identificarea surselor problemei.

În ceea ce privește *metodele și tehnicile de terapie*, acestea au fost elaborate de *Freud S.*, apoi au fost dezvoltate și ameliorate de continuatorii săi:

- *Metoda psihanalizei (metoda asociațiilor libere)*– constă în readucerea în conștiința beneficiarului a elementelor psihice responsabile de simptomele conflictuale manifeste. Se urmărește recrearea comportamentelor și manifestărilor originale ale pacientului, în

vederea identificării unei soluții, în baza experienței și cunoștințelor actuale ale acestuia [Apud 254]. Ideile spontane ale beneficiarului (imagini, sentimente, amintiri, date etc.) reprezintă pentru psihanalist sursa informațiilor, care vor putea genera soluții la problemele beneficiarului.

- Ca tehnică propriu-zisă se utilizează chestionarea persoanei, în scopul declanșării unor noi asociații de idei: *La ce te gândești când auzi acest lucru? Ce crezi că te-a determinat să faci acel lucru? Câți ani aveai când s-a întâmplat acest eveniment?*
- *Metoda analizei viselor*, deși se consideră o metodă controversată, ea reprezintă totuși, încă pentru mulți psihanalisti sursă de informație în care sunt concentrate sentimentele și dorințele puternic reprimite ale beneficiarului, prezente în subconștient și în conținutul latent al viselor acestuia.
- *Metoda analizei reacțiilor beneficiarului* care se pot observa în anumite situații de viață, dar și în cadrul ședințelor de consiliere (analiza comportamentului nonverbal/ verbal al acestuia, prezența sau dispariția unor simptome, etc) asigură identificarea eventualelor modificări comportamentale în diverse medii sociale: acasă, la școală, în grupul de prieteni ș.a.
- *Metoda analizei transferului și a rezistenței în cadrul relației beneficiar-psihanalist*. Această metodă se axează pe constatarea faptului că beneficiarul tinde să re trăiască în cadrul terapiei aspecte relaționale trecute, uneori sentimentele acestuia transferându-se asupra consilierului însuși: dragoste, admirație, simpatie sau ură, neîncredere etc. Totodată se poate manifesta o reacție de rezistență, în care beneficiarul, prin ceea ce spune sau face, adică se opune accesului la propriul inconștient [Apud 254]. Astfel beneficiarul poate manifesta o reținere în împărtășirea tuturor gândurilor, dezacord în raport cu interpretările consilierului, tăceri, întârzieri sau absențe de la ședința de terapie. Metoda descrisă poate include: *tehnica analizei contra-transferului*, care implică reacțiile afective inconștiente ale terapeutului față de beneficiar. O atitudine pozitivă a terapeutului față de beneficiar poate fi benefică, dar nu trebuie să depășească o anumită graniță, deoarece poate conduce la formarea dependenței beneficiarului față de consilier. La fel o atitudine negativă, poate genera obstacole în calea consilierii și a stabilirii relației consilier-beneficiar.
- *Metoda interpretării* reprezintă principalul instrument terapeutic al consilierului. Metoda dată constă în ordonarea și analiza informațiilor obținute de la beneficiar, astfel încât să conducă, treptat, la conștientizarea originii problemelor cu care acesta se confruntă.

Deși modelul psihanalitic de consiliere are adepți numeroși în plan internațional, esența modelului impus de *Freud S.* a cunoscut mari modificări în etapele mai recente ale științei psihanalitice. Astfel, în prezent, nu mai sunt atât de exagerate conflictele inconștiente timpurii, generate în mare parte de instinctele sexuale înnăscute, în apariția diverselor probleme psihice ale indivizilor, ci se relevă prezența unor impulsuri emoționale inconștiente, datorate diverselor aspecte sociale, etice și culturale cu impact în determinismul psihismului [254].

În opoziție cu concepția lui *Freud S.* și adepții săi se evidențiază viziunea lui **Adler A.** și **Jung C.**, care se detașează net de concepția psihanalitică clasică, încercând să depășească accentul exagerat acordat aspectelor biologice ale personalității [Ibidem].

Adler A. susține că principalul conflict al individului se află în tendința acestuia de a-și depăși starea de inferioritate formată din copilărie, axându-se pe ceea ce ar putea deveni individul. Din acest punct de vedere, teoria lui se apropie de teoria centrată pe beneficiar a lui *Rogers C.*

Jung G. C. este de acord cu interpretarea lui *Freud S.* privind rolul inconștientului individual, dar susține că la baza acțiunilor omului se află nu numai propria experiență, ci și o experiență mai largă, experiența comunității în care trăiește, adică inconștientul colectiv, format din arhetipuri, imagini primordiale, structuri psihice identice comune tuturor. Aceasta, de fapt, constituie moștenirea arhaică a umanității [76; 102; 254].

Concluzionând, putem afirma că nu poate și nu trebuie neglijată contribuția psihanalizei în domeniul consilierii psihopedagogice. Orice consilier trebuie să accepte ideea că motivația inconștientă a comportamentului este un concept foarte important în consiliere. Atunci, însă, când competențele de realizare a unor intervenții depășesc limitele unui consilier școlar, se impune suport din partea psihologului, sau a psihoterapeutului, aspect deosebit de important și demn de reținut în situația în care noi abordăm problematica asociată consilierii psihopedagogice și consilierii familiei.

În istoria dezvoltării consilierii un rol important a avut **Modelul behaviorist (comportamental)**.

Baza teoretică și metodologică a modalităților de psihoterapie/consiliere behavioristă își are originea în teoriile învățării de factură behavioristă, conform cărora, personalitatea umană se construiește și se fundamentează în raport cu stimulii externi, cu situațiile și raporturile sociale. Fondatorul behaviorismului este considerat **Watson J. B.** [254].

Conceptele de bază ale modelului behaviorist sunt cele de *întărire socială și control al comportamentului*. Întărirea socială se referă la utilizarea adecvată a stimulilor din mediu, astfel încât anumite comportamente să fie recompensate, sporind probabilitatea lor de manifestare.

Consilierea/terapia devine, în acest fel, un proces de control al comportamentului, un proces de învățare a unor comportamente dezirabile în raport cu mediul social.

În perspectivă behavioristă, persoana cu probleme este diferită de cea normală pentru că a dobândit comportamente greșite, achiziționate în urma încercării de a evita anumite experiențe neplăcute [105; 108; 254].

În consecință, principiul de bază al practicii behavioriste este *principiul decon condiționării* sau *tehnica practicii negative*, prin care modelele comportamentale învățate au tendința de a slăbi și dispărea nefiind întărite corespunzător în timp. Totodată, comportamentele nedorite se înlocuiesc cu comportamente dezirabile. În etapele de timp ulterioare dezvoltării modelului behaviorist, în baza structurii modelului vizat a apărut o nouă abordare de consiliere; cea cognitiv-comportamentală.

Apărută ca o antiteză față de concepția psihanalitică, această abordare neagă rolul afecțiunii și al inconștientului, acreditând importanța conștiinței, a judecății și a capacității subiectului de a testa realitatea. În domeniul terapiei și consilierii, se consideră că modelul cognitiv-comportamental este cel mai bine fundamentat teoretic și validat în practica consilierii/ terapiei.

Comportamentele adaptative sau neadaptative sunt reacții ale subiectului la solicitările mediului extern. Pornind de la principiile generale ale abordării comportamentale clasice, abordarea cognitiv-comportamentală se inspiră și din alte surse teoretice: psihanaliza lui **Adler A.** (fiecare individ prezintă o concepție proprie despre lumea obiectivă), psihologia cognitivă (tulburările și abaterile psihocomportamentale sunt rezultatul incapacității individului de a rezolva problemele cu care se confruntă sau de a face față unor situații noi sau solicitante).

Principiul de bază al abordării cognitiv-comportamentale stabilește că modul în care individul se comportă este determinat de situațiile imediate de viață și de felul în care el le interpretează, mai precis, de cognițiile sale: idei, semnificații, credințe, gânduri, expectații, afirmații, atribuiri etc. Se afirmă că acestea sunt mai mult sau mai puțin conștiente, variază de la un individ la altul, sunt dobândite de-a lungul vieții, exercitând o influență puternică asupra persoanei adulte. Acesta și este obiectivul major al schimbării realizate în procesul de consiliere: schimbarea afirmațiilor, ideilor false, gândirii ce operează cu termeni rigizi și extremi a concepțiilor greșite sau inadecvate, astfel încât persoana să gândească, să se comporte și să trăiască stări afective având o bază mult mai rațională [Apud 254].

Pe ansamblu abordarea cognitiv-comportamentală, s-a dovedit eficientă în tratarea atacurilor de panică și a anxietății generalizate. Subiectul învață să identifice, să evalueze, să controleze și să modifice gândurile sale negative legate de pericole potențiale, precum și comportamentele asociate acestor gânduri.

În cadrul consilierii cognitiv-comportamentale, toate aspectele procesului respectiv îi sunt descrise în mod explicit beneficiarului, acesta fiind solicitat să colaboreze în planificarea unor strategii de rezolvare a problemelor.

Modelul umanist (experiențialist)

Modelul umanist de consiliere situează omul în centrul său, cu problematica sa umană, viața sa personală și relațională, experiențele sale în contextul dezvoltării. Pe lângă obiective ce vizează cunoașterea propriei personalități, acest model are în vedere și dotarea individului cu instrumente specifice de acțiune în vederea depășirii dificultăților cu care se confruntă [183; 244; 254].

Psihologia umanistă a reprezentat o reacție împotriva behaviorismului și psihanalizei, apreciate ca incapabile de a studia și de a soluționa problematica concretă, reală a omului contemporan. Psihologi americani precum **Maslow A., Rogers C., Buhler C.** și mulți din țările europene, cum ar fi: Anglia (*Cohen J.*), Germania (*Wellek A.*), Franța (*Pages M., Peretti A.*), au evidențiat principalele caracteristici și obiective ale modelului umanist de consiliere:

- deschiderea permanentă către experiență, centrarea atenției pe experiența persoanei ca fenomen principal în studiul omului;
- creșterea semnificației autorealizării individului; preocuparea pentru dezvoltarea potențialului oricărei persoane în raport cu sine și cu alte persoane.
- accent pe nevoia de apreciere pozitivă; sublinierea existenței și dezvoltării forțelor pozitive ale omului.

Modelul umanist prezintă mai multe direcții teoretice, care sunt utilizate și în consilierea psihopedagogică, dintre care vom descrie:

- teoria nondirectivă (consilierea centrată pe beneficiar/persoană);
- analiza tranzacțională.

Consilierea centrată pe beneficiar:

În 1942, **Rogers C.** prezintă un cadru teoretic nou în domeniul psihoterapiei/ consilierii, cunoscut sub numele de *psihoterapie/consiliere centrată pe beneficiar/persoană*. Acesta critică atât behaviorismul, care postula o concepție mecanicistă despre om, considerându-l o mașină ușor de manipulat în funcție de scopurile propuse, cât și psihanaliza, care reducea omul la o ființă irațională, controlată irevocabil de trecut și de produsul acestuia – inconștientul. **Rogers C.** considera că datoria omului rezidă în a-și ameliora permanent viața, a fi constructiv, a-și asigura un mod de viață satisfăcător, a fi responsabil în luarea și realizarea deciziilor personale; a se strădui să-i înțeleagă pe ceilalți și pe sine.

Prezența relațiilor negative cu ceilalți și cu mediul de viață în general îi va afecta funcționarea sa psihologică, manifestându-se o serie de trăiri ca: stimă de sine scăzută, imagine de sine negativă, sentimente de tensiune, frustrație, durere, suferință.

Scopul consilierii nu constă numai în a rezolva o problemă, ci de a-l ajuta pe individ să se dezvolte deplin, să se autocunoască și să se maturizeze, identificând cele mai bune opțiuni și strategii pentru soluționarea propriilor probleme [135; 248; 251; 254].

Această viziune l-a determinat pe *Rogers C.* ca după 1967, să-și concentreze atenția și pe consilierea de grup. Această formulă de consiliere viza îmbunătățirea relațiilor interpersonale printr-o mai bună cunoaștere de sine. În cadrul grupului se cristalizează un sentiment de comunitate având la bază nevoia de afiliere, apartenență; se clarifică sentimentele, dorințele, nevoile și opțiunile individului, iar autorealizarea pozitivă a fiecărui membru este raportată la dinamica grupului. În acest fel, scopurile dezvoltării personale și scopurile dezvoltării grupului nu mai apar ca separate. Este încurajată totodată și exprimarea sinceră și deschisă a sentimentelor. În general, consilierea de grup urmează aceeași structură de lucru și aceleași tehnici ca și consilierea individuală [254].

Scopul consilierii/terapie centrată pe beneficiar este acela de a ajuta individul să se autoevalueze realist, să se simtă liber, autentic, să nu fie obligat să-și nege sau să-și deformeze opiniile și atitudinile pentru a menține afecțiunea sau aprecierea persoanelor importante pentru el. Fenomenul esențial este numit de reprezentanții acestei orientări terapeutice *libertate experiențială*. Această libertate există atunci când subiectul își dă seama de ceea ce-i este permis să exprime (cel puțin verbal): experiența sa, emoțiile și dorințele sale, așa cum le simte și le valorifică în conformitatea lor la normele sociale și morale care guvernează mediul său.

Analiza tranzacțională:

Acest instrument de terapie și consiliere are la bază sistemul teoretic elaborat de către psihologul **Berne E.** [Apud 254]. *Analiza Tranzacțională* înseamnă: tranzacție, comunicare, relație, contact între persoane/grupuri. Teoria și metoda dată au cunoscut rapid un succes considerabil, atât ca instrument de dezvoltare personală dar și ca instrument de evoluție a grupurilor. În elaborarea analizei tranzacționale, *Berne E.* pornește de la premisa conform căreia, orice ființă omenească ce se naște fără complicații genetice sau accidente, este o ființă cu potențial imens, care merită un respect deplin, indiferent de rasă sau de apartenență socială [233; 234; 254].

Ființa omenească poate și trebuie să ajungă la cea mai înaltă conștiință de sine, prin faptele ei, prin modul în care își folosește energiile intelectuale, fizice și spirituale în raporturile ei cu ceilalți și cu lumea.

Berne E. descrie într-un limbaj accesibil modul în care aspectele cognitive, emoționale și comportamentale interacționează în structura de personalitate și felul în care influențează persoana. Pentru aceasta, Berne E. propune structurarea personalității în *trei părți – Stări ale Eu-lui*:

- *Eu-l de Părinte* – nivelul comportamental;
- *Eu-l de Adult* – nivelul cognitiv;
- *Eu-l de Copil* – nivelul afectiv.

Luăm decizii și reacționăm plecând de la una dintre aceste trei părți-stări din noi înșine, mergem de la una dintre cele trei stări ale *Eu-lui*. Prin urmare, ceea ce ni se întâmplă în viață depinde în mare măsură de starea *Eu-lui* de la care pleacă acțiunile noastre.

Analiza Tranzacțională presupune o viziune psihologică asupra celor trei stări ale eu-lui: copil, adult, părinte. În fiecare moment răspundem solicitărilor din perspectiva unei anumite stări. În contextul vieții de zi cu zi, se impun diferite tipuri de tranzacții, fiecare având un efect diferit, în funcție de starea *Eu-lui*.

Eu-l de Părinte cuprinde cerințele, valorile, normele, opiniile, judecățile pe care o persoană le-a interiorizat. O persoană cu un Eu de Părinte dominant încearcă să se impună în permanență în fața celorlalți, să domine, să condamne, să judece, să critice sau să îi dirijeze/controleze, încurajeze, sprijine pe ceilalți: *Așa trebuie să faci, astfel trebuie să te porți; așa este bine sau așa nu este bine; este vina ta, nu-ți fie teamă, rezolv eu problema etc.*

Eu-l de Adult caracterizează comportamentul realist, logic și rațional; este cel care pune întrebări, care menține atitudinea noastră de curiozitate asupra lumii; compară, evaluează, analizează, învață, reflectează, înțelege, comunică, ia decizii, rezolvă probleme, negociază. *Eu-l de Adult* permite realizarea unui echilibru între dorințe, plăceri (*Eu-l de Copil*), norme și valori (*Eu-l de Părinte*); facilitează eficiența și reușita în atingerea scopurilor propuse. În anumite situații însă, persoana cu un Eu de Adult bine conturat devine o persoană exagerat de rațională, calculată, realistă, pragmatică; fantezia, spontaneitatea și plăcerea micilor bucurii ale vieții nu îi sunt caracteristice.

Eu-l de Copil însumează emoțiile, satisfacțiile, plăcerile și neplăcerile, regretele, anxietățile și temerile, mânia și furia. Este starea prin care individul își exprimă spontan, liber trebuințele și dorințele, plăcerile, emoțiile și sentimentele.

În fiecare persoană se dezvoltă cele 3 stări ale *Eu-lui*, care conțin: gânduri, raționamente, emoții și sentimente, norme și comportamente. Nici una dintre acestea nu este mai importantă decât celelalte. În același timp este de dorit să nu exagerăm în comportamentul nostru în nici una dintre ipostazele *Eu-lui*, ci să asigurăm un echilibru al acestora în funcție de situație.

Deseori se poate întâmpla ca prin utilizarea modelelor și strategiilor educative neadecvate preluate din familie sau din școală, să se hipertrofieze una dintre dimensiuni în defavoarea celeilalte. Acest moment se poate constata atât la copil/ adolescent/ cât și la adult sau vârstnic. De exemplu, o educație rigidă, plină de constrângeri conduce la exacerbară *Eu-lui de Părinte*; o educație excesiv de liberă/protectoare conduce la supradezvoltarea *Eu-lui de Copil* [Apud 254].

În aceste condiții, comunicarea pozitivă între două sau mai multe persoane necesită o comunicare (tranzacție) paralelă între structuri. Când de exemplu, răspundem cu *Eu-l parental* unei persoane care ni s-a adresat cu *Eu-l de copil*, comunicarea se blochează, iar noi răspundem unei emoții, dorințe cu o regulă sau restricție.

Pentru a se putea realiza tranzacția comunicativă adecvată este importantă identificarea stării de spirit activă în acel moment pentru fiecare dintre participanții la comunicare. Dacă o tranzacție este înțeleasă ca și unitate de schimb bilateral între două stări de spirit, relațiile dintre indivizi și grupuri sunt constituite din serii de tranzacții care se succed.

Consilierea ce are la bază *analiza tranzacțională* este guvernată de anumite principii generale, aplicabile, de altfel, tuturor tipurilor de consiliere :

- consilierea este, în esență, o relație permisivă;
- consilierea susține beneficiarul în procesul rezolutiv dar nu oferă soluții;
- beneficiarul este responsabil pentru propria sa evoluție și dezvoltare.

Așadar, *analiza tranzacțională* este un mijloc de dezvoltare, de evoluție personală, care ne permite să ne extindem, să ne dezvoltăm propria personalitate.

În concluzie, consilierea, indiferent de teoriile pe care se axează, devine eficientă în măsura în care sunt folosite mai multe modele și strategii pentru soluționarea problemelor cu care beneficiarul se confruntă.

Revenind la retrospectiva istorică a consilierii psihopedagogice, evidențiem faptul că în calitate de fenomen social, consilierea psihopedagogică s-a conturat și s-a consolidat la începutul secolului XX în SUA și, mai apoi, a fost preluată în Europa. Ea a avut ca scop realizarea orientării și selecției profesionale. În 1908, **Parsons F.** înființează la Boston primul serviciu de orientare profesională, unde utilizează o metodologie proprie de consiliere individuală, descrisă în lucrarea *Alege-ți cariera* (Choosing a vocation, 1909). Programul de orientare profesională propus de *Parsons F.* prevedea identificarea aptitudinilor și capacităților unei persoane cu ajutorul testelor psihologice (diagnoza), discuția cu subiectul despre meseriile disponibile și solicitările acestora (informarea), sfătuirea persoanei în legătură cu meseriile corespunzătoare aptitudinilor și intereselor sale (plasarea). Principalele contribuții, aduse de *Parsons Frank*, în domeniul consilierii vizează fundamentarea sfatului de orientare pe baze psihologice și necesitatea existenței unei corelații

între ființa umană și munca sa [243]. Ulterior, în baza ideilor lui *Parsons F.*, alt savant – **Williamson E. G.**, student în cadrul Universității din Minnesota, a dezvoltat ceea ce este considerat a fi prima teorie cuprinzătoare de consiliere (spre deosebire de teoria lui *Freud S.* – psihanaliza), numită *Teoria trăsătură – factor de dezvoltare a carierei*. Deși inițial teoria prevedea orientarea profesională, abordarea a fost modificată și, în curând a fost acceptată ca o abordare generică pentru consiliere și psihoterapie. *Teoria trăsătură – factor* prevedea respectarea a cinci etape: 1) *analiza*: examinarea problemei, obținerea informațiilor inițiale și testarea beneficiarului, 2) *sinteza*: realizarea unui rezumat și înțelegerea problemei, 3) *diagnosticarea*: determinarea și interpretarea problemei, 4) *consilierea*: orientarea individului în a găsi soluții, 5) *monitorizarea*: monitorizarea individului, după ce consilierea s-a încheiat, pentru a atinge scopurile prestabilite [257].

Teoria trăsătură – factor de dezvoltare a carierei este utilizată până în prezent de specialiștii în domeniu sub forma inițială sau modificată în consilierea carierei. Astfel apariția consilierii și fundamentarea științifică a acesteia, a fost generată de necesitatea orientării și selecției profesionale. Începând cu **deceniul al cincilea al secolului XX, consilierea este recunoscută ca profesie** [253]. Anume în perioada 1951-1956 apare necesitatea de a diferenția statusul psihiatrilor, a consilierilor psihologi și a asistenților sociali. La acel moment profesia de consilier psihologic, era considerată inferioară celei de psiholog clinic, astfel în acea perioadă au avut loc multe conflicte privind statutul consilierului psihologic. Prin urmare în acea perioadă scade numărul candidaților pentru a se perfecționa în domeniul consilierii (studenții ce studiau consilierea psihologică erau cei respinși de programul pentru psihologia clinică). În cele ce au urmat, în 1955, psihologul **Hahn M. E.**, precizează și descrie *funcțiile consilierului psiholog*:

- 1) preocuparea majoră a consilierului este către beneficiar și nu către pacient;
- 2) consilierul este angajat în posturi independente, care nu-l plasează pe acesta sub supervizarea specialiștilor din alte domenii sub nici un aspect, politic sau economic;
- 3) consilierul ajută beneficiarii să-și schimbe atitudinile, sistemul de valori, rareori fiind implicați în reconstituirea personalității individului;
- 4) consilierul se confruntă cu stările de anxietate și frustrare și nu cu tulburări clinice de personalitate;
- 5) consilierul este cel mai abilitat specialist în evaluarea și aprecierea trăsăturilor umane în vederea orientării profesionale și școlare [240].

Mai târziu în 1968, psihologul **Jordan J. P.** emite o definiție amplă și distinctă a profesiei de consilier psihologic. Definiția specifică că: *consilierul psiholog oferă asistență individuală, sau de grup și servicii de consiliere în școală, colegii și universități, spitale, clinici,*

centre de reabilitare pentru a remedia indivizii pentru ca aceştia să devină mai eficienţi în realizarea şi dezvoltarea personală, socială, educaţională şi profesională. Consilierul adună date despre subiecţii umani folosind interviul, studiul de caz şi tehnicile observaţionale; selectează, administrează, cotează şi interpretează testele psihologice desemnate pentru a evalua inteligenţa, aptitudinile, abilităţile şi interesele oamenilor, precum şi a aplica tehnicile de analiză statistică. Consilierul evaluează datele pentru a identifica cauza problemei şi a determina intervenţia sa pentru a face o recomandare către alţi specialişti şi instituţii; ce oferă informaţii profesionale, educaţionale sau alte informaţii pentru a ajuta oamenii să-şi formuleze planuri educaţionale şi profesionale realiste. Urmăreşte apoi rezultatele consilierii pentru a determina fidelitatea şi validitatea serviciului oferit. Se poate angaja în cercetare pentru a dezvolta şi îmbogăţi tehnicile de diagnoză şi consiliere [241, p. 56]. Abordarea psihologului Jordan J. P. privind profesiunea consilierului psiholog este complexă şi reprezintă însăşi activitatea psihologului de astăzi.

Luând în consideraţie cele expuse anterior, conchidem că fenomenul social de consiliere şi profesiunea de consilier psihologic s-a consolidat în interesul persoanelor aflate în dificultate. Dacă ar fi să ne referim cu exactitate la evoluţia consilierii copiilor şi adulţilor / familiei, de la începuturi până la epoca actuală, delimităm şase perioade, care se suprapun cu psihoterapia. Pe parcursul dezvoltării acestora au apărut un şir de idei, teorii relevante nu doar pentru psihoterapie, dar şi pentru consiliere în general [85, p. 49-69; 111]. Analizând şi sintetizând informaţia respectivă, am elaborat un instrument teoretic de suport pentru consilier *Evoluţia fenomenului de consiliere a adulţilor şi copiilor* (Tabelul 1.5):

Tabelul 1.5. Evoluţia fenomenului de consiliere a adulţilor şi copiilor

Esenţă şi autori	Inovaţii în domeniul consilierii	
1	2	3
Perioada 1880-1940		
Pionerii domeniului: Freud S., Freud A.a, Klein M., Winnicott D., Jung C., Lowenfeld M. şi Adler A. au fost elaborate conceptele de bază	1.	A fost elaborat modelul psihanalitic (Freud Sigmund)
	2.	Unele dintre ideile lui <i>Freud S.</i> sunt utilizate în mod direct astăzi în consilierea copiilor şi adulţilor, altele au fost modificate. Cele mai relevante concepţii pentru consilierea familiilor lor sunt: – definiţia <i>Id</i> -ului, <i>Eu</i> -lui şi <i>Supraeu</i> -lui (<i>id</i> -ul – partea energizantă din noi, este înăscut, necontrolat, inconştient; <i>eu</i> -l – componenta personalităţii, care încearcă să realizeze echilibrul între necesităţile <i>idu</i> -lui şi conştiinţa <i>supraeu</i> -lui; <i>supraeu</i> -l – constituie un amestec de idei impuse de alte persoane importante şi idei bazate pe norme şi idealuri);

1	2	3
		– elucidarea specificului <i>proceselor din inconștient</i> (survin drept consecință a conflictului dintre <i>id</i> și <i>supraeu</i>); – redarea <i>mecanismelor de apărare</i> (refularea; proiecția; formarea reacțiilor; negarea etc.); – explicarea specificului <i>rezistenței</i> și al <i>asociațiilor libere</i> (rezistența îl împiedică pe beneficiar să-și amintească experiențele dureroase și subiectele care îi provoacă anxietate. Psihanalistul îl încurajează pe beneficiar să vorbească liber, este precaut la continuitatea gândurilor și sentimentelor, identifică teme și apoi interpretează afirmațiile beneficiarului. Astfel, beneficiarul poate continua discuția prin amintirea subiectelor importante, ceea ce denotă desfășurarea <i>asociațiilor libere</i>); – <i>transferul pozitiv</i> sau <i>negativ</i> (transferul – survine atunci când beneficiarul, de exemplu, un copil, se comportă față de consilier ca și cum acesta ar fi mama sa, tatăl lui sau alt adult important din viața sa. Drept consecință a transferului, copilul îl poate percepe pe consilier ca fiind un părinte grijului, în mod pozitiv – <i>transfer pozitiv</i>, sau în mod negativ, ca pe un părinte care îl critică – <i>transfer negativ</i>); – <i>dezvoltarea psiho – sexuală</i>
	3.	De către <i>Freud A.</i> a fost elaborată o <i>metodă psihanalitică</i> pentru lucru cu copiii, <i>observându-le joaca</i> (realizată prin <i>stabilirea relației</i> cu copilul și prin <i>desenarea și interpretarea</i> conținutului jocului copilului)
	4.	A fost analizată <i>teoria relațiilor de obiect și semnificația obiectelor tranziționale</i> (jucării, alte obiecte din sala de terapie) – pe parcursul copilăriei, copii se atașează de anumite obiecte, persoane, iar creșterea și dezvoltarea implică separarea de aceste obiecte. În procesul separării, copilul se atașează de alte obiecte, aceste obiecte se numesc <i>tranziționale</i>
	5.	De către <i>Winnicott D.</i> a fost propusă <i>teoria</i> conform căreia terapia cu copilul se aseamănă cu <i>spațiul tranzițional</i> (adică în momentul în care mama se joacă cu copilul, aceasta trebuie să-l ajute pe copil să se separe de ea, pentru a-i forma o identitate separată)
	6.	Ideile de inconștient ale lui <i>Freud S.</i> au fost dezvoltate de către <i>Jung C.</i> (1933), acesta a demonstrat că există un <i>inconștient colectiv</i> , care provine din motivațiile primare ale ființelor umane
	7.	În consilierea copiilor s-a propus o metodă foarte relevantă, <i>folosirea reprezentării simbolice (tăvița cu nisip, argila și exercițiile artistice)</i> de către <i>Jung C.</i> , care a fost dezvoltată de către <i>Lowenfeld M.</i>

1	2	3
	8.	S-au introdus în consiliere aspectele legate de contextul social al persoanei, de către <i>Adler A.</i> (1964), precum și noțiunile de <i>consecințe ale comportamentului, recompensă, pedeapsă</i>
Perioada 1920-1975		
Maslow A., Erikson E., Piaget J., Kohlberg L.c, Bowlby J. au fost propuse teorii despre dezvoltarea copilului	1.	A fost valorificată <i>teoria lui Maslow A.</i> (1954), conform căreia în procesul consilierii este necesar de luat în considerație nevoile oamenilor. Acesta a propus <i>ierarhia nevoilor</i> , după cum urmează: 1. nevoi fiziologice – la nivelul inferior (nevoia de hrană, apă, odihnă, aer și căldură); 2. nevoia de siguranță; 3. nevoia de iubire și de apartenență; 4. nevoia de realizare a stimei de sine; 5. nevoia de autoactualizare – la nivelul superior (atingerea unor obiective personale)
	2.	De către <i>Erikson E.</i> a fost elaborată teoria conform căreia <i>durata vieții unui om este împărțită în 8 etape</i> . Fiecare etapă fiind reprezentată de o criză socială personală. Această inovație a fost extrem de semnificativă pentru consilieri, ea a favorizat realizarea consilierii eficiente
	3.	De către <i>Piaget J.</i> (1962, 1971), a fost elaborată <i>teoria conform căreia copilul dobândește anumite comportamente</i> , prin intermediul cărora atinge niveluri de cogniție superior și începe să-și înțeleagă mediul într-un mod tot mai complex
	4.	De către <i>Bowlby J.</i> (1969, 1988) a fost concepută <i>teoria atașamentului</i> , conform căreia dezvoltarea emoțională și comportamentală a copilului depinde de modul în care acesta s-a atașat de mama sa
Perioada 1940-1980		
Rogers C., Axline V., Perls F. (Fritz), Oaklander V., Bandler R. și Grinder J. au fost elaborate o serie de abordări terapeutice umaniste/existențial	1.	<i>Rogers C.</i> a pus bazele <i>consilierii axate pe beneficiar</i> (1942)
	2.	A fost publicată <i>prima carte care includea metodologia consilierii Counseling and Psychotherapy</i> (Rogers Carl, 1942)
	3.	De către <i>Rogers C.</i> a fost inițiată ideea conform căreia <i>beneficiarii au capacitatea de a găsi chiar ei soluții</i> , realizând consilierea prin <i>metoda ascultării active și a reflectării</i> celor expuse de beneficiar
	4.	<i>Axline V.</i> (1947) a evidențiat <i>8 principii ale ludoterapiei nedirecționate</i> , care în linii mari include aspectele:

1	2	3
		– terapeutul trebuie să fie <i>atent</i>, pentru a identifica sentimentele exprimate de copil, astfel încât acesta să înțeleagă mai bine; – să manifeste <i>respect profund</i> față de beneficiar; – să dezvolte o <i>relație caldă, prietenoasă cu beneficiarul</i>; – să-l <i>accepte</i> așa cum este; – să <i>nu-l grăbească</i> etc.
	5.	<i>Perls F. (Fritz)</i> a fondat <i>terapia gestaltistă</i> - un instrument foarte valoros în lucru cu copiii și adulții, punând accentul pe <i>experiențele curente</i> ale beneficiarului, nu și pe trecutul lui; valorificând amplificarea conștientizării de către beneficiar a senzațiilor corporale, a sentimentelor și a gândurilor asociate din prezent, oferind beneficiarului <i>feedback, provocări</i> , folosind <i>jocul de rol și dialogul</i>
	6.	De către <i>Oaklander V.</i> (1988) a fost demonstrată o modalitate deosebită în lucru cu copiii, care constă în a combina folosirea <i>principiilor și practicilor terapiei gestaltiste</i> cu folosirea diferitor materiale și a <i>fanteziei</i> în lucru cu beneficiarii
	7.	A fost editată cartea <i>Windows to our children</i> (<i>Oaklander V.</i>); în traducere însemnând <i>Geamuri pentru copiii noștri</i> , care include o serie de fragmente de studii de caz, utile în terapia gestaltistă
	8.	De către <i>Bandler R. și Grinder J.</i> , a fost inițiată <i>programarea neurolingvistică</i> (1985)
	9.	A fost elucidată importanța <i>tehnicii de programare/ planificarea, neurolingvistică</i> reîncadrarea, prin intermediul căreia beneficiarul, va putea să-și vadă situația altfel, încât să se poată simți mai bine și să reacționeze mai adaptat
Perioada după 1950		
Skinner B. F. s-a dezvoltat terapia comportamentală	1.	A fost dezvoltată <i>terapia comportamentală</i> (<i>Skinner B., 1953</i>), care depinde de folosirea condiționării operante sau instrumentale, cu scopul <i>încurajării sau eliminării anumitor comportamente</i>
Perioada după 1960		
Beck A. T. (1963), Ellis A. (1962) și Glasser W. (1965, 2000) a fost creată terapia cognitiv – comportamentală	1.	A fost fondată <i>terapia cognitiv-comportamentală</i> (<i>Beck A. T., Ellis A. și Glasser W.</i>)
	2.	A fost elaborată o abordare terapeutică bazată pe ipoteza că <i>problemele emoționale sunt consecința unor gânduri disfuncționale</i>
	3.	<i>Ellis A.</i> a creat <i>terapia relațional-emoțională și comportamentală</i> , care prevede <i>propunerea sfaturilor directe și interpretarea indirectă</i> a comportamentului manifestat de beneficiar, cu scopul de a înlocui <i>convingerile iraționale</i> a beneficiarului cu cele <i>raționale</i>

1	2	3
	4.	<i>Glasser W.</i> a inițiat <i>terapia alegerilor realiste</i> – care a fost folosită în cadrul școlilor. Ea prevedea abilitatea consilierului de a-l ajuta pe beneficiar să-și asume responsabilitatea pentru alegerile pe care le face în privința comportamentului său și să accepte realitatea consecințelor logice și naturale ale comportamentului acestuia
Perioada după 1980		
Sloves R., Belinger-Peterlin K., White M. (1986) și Epson D. (1990) au fost puse bazele terapii ludice limitată în timp și a terapii narative	1.	A fost inițiată și dezvoltată, <i>terapia ludică limitată în timp</i> (Sloves R., Belinger-Peterlin K., 1986), utilă în procesul de consiliere a copiilor, care vizează excluderea axării pe originile problemei și găsirea unor soluții adecvate pentru a depăși, rezolva problema beneficiarului
	2.	A fost elaborată <i>terapia narativă</i> (White M., Epson D., 1990), utilă atât în lucru cu copiii, cât și cu adulții. Terapia este bazată pe <i>utilizarea limbajului</i> , pe <i>povestire</i> și pe <i>separarea identității</i> copilului de problemă, iar mai apoi pe <i>crearea unei povești alternative</i> în care problema nu mai domina existența copilului/beneficiarului

Instrumentul dat elucidează istoricul dezvoltării și inovațiile în domeniul consilierii, din aceste considerente unele intervale temporale se suprapun, însă criteriul esențial, rămânând autorii și teoriile, anul apariției acestora ca idee și/ sau formă de activitate specifică.

În concluzie, am stabilit că fenomenul consilierii/ sfătuirii a apărut odată cu civilizația umană și s-a dezvoltat concomitent cu aceasta. Cu siguranță că fenomenul consilierii este legat și interacționează cu educația persoanei, pregătirea tinerei generații pentru viața de adult. Treptat, însă, odată cu dezvoltarea religiei se delimitează sfătuirea, iar în cadrul medicinei apare *psihoterapia*, care are ca obiectiv restabilirea stării de echilibru sufletească în maladiile psihice.

Analiza celor trei metodele categoriale a permis să observăm elementele asemănătoare, deosebirile, tendințele integratoare și procesele integrative a consilierii familiei și terapii.

1.4. Concluzii la capitolul 1

Schimbările globale geopolitice și cele social-economice influențează direct asupra existenței persoanei și vieții familiale ale acesteia. Fenomenele ce parvin din schimbările contemporane poartă deseori un caracter distructiv, care afectează tot mai mult structura familiei, valorile moral-etice, relațiile interpersonale și desigur că educația tinerei generații. În aceste condiții devine tot mai evidentă necesitatea consilierii familiei, atât în mod particular, cât și

într-un mod instituționalizat. În acest sens tot mai mare importanță începe a avea instituția de învățământ, în cadrul căreia CF reprezintă una din funcțiile de bază a managerilor, cadrelor didactice, diriginților și psihologilor.

Din aceste considerente am cercetat esența și specificul CF, la general și al consilierii, în special. Astfel, studiul literaturii de specialitate, analiza și sinteza ideilor, definițiilor, viziunilor cercetătorilor din domeniul pedagogiei, psihologiei, consilierii, sociologiei educației axate pe cercetarea consilierii familiei a asigurat delimitarea și elucidarea conținutului conceptelor de bază: *consiliere, consilierea familiei, psihoterapie, familie armonioasă, familie dezarmonioasă, mediul familial, schimbarea evolutivă a persoanei* și să definim consilierea familiei în instituția de învățământ, evidențiind specificul ei psihopedagogic.

Pentru a ilustra esența consilierii familiei s-a recurs la analize comparative, apoi am descris și caracterizat trăsăturile consilierii psihopedagogice și consilierii psihologice; s-au conturat funcțiile și responsabilitățile consilierului în corelație cu analiza principiilor și a normelor etice prevăzute de *Codul deontologic al psihologului școlar* (adoptat la 24.03.2011), ceea ce ne-a dat posibilitate să identificăm caracteristicile consilierului eficient.

În rezultatul studierii reperelor epistemologice și a determinării esenței consilierii familiei am formulat propria **definiție a consilierii familiei în instituția de învățământ**, care include următoarele componente:

- proces orientat spre acordarea unui sprijin, ajutor și îndrumare copiilor/ elevilor și părinților acestora, cadrelor didactice și managerilor școlari;
- obiectivele de bază presupun: optimizarea relațiilor și a educației familiale; re/echilibrarea modului de viață; incitarea și susținerea auto- și intercunoașterii membrilor familiei; depășirea și evitarea dificultăților de comunicare și monitorizare a carierei școlare; perfecționarea competențelor parentale și a celor de autoeficiență personală;
- progres amplu cu caracter psihopedagogic obținut în comportamentul adulților și copiilor, caracterizat prin schimbarea cognițiilor, atitudinilor și consolidarea competențelor eficienței personale.

În consens cu analizele efectuate au fost investigate tendințele integrative în consilierea familiei. Studiarea acestora a asigurat stabilirea și descrierea asemănărilor și deosebirilor consilierii și psihoterapiei, concomitent au fost evidențiate caracteristicile formelor de intervenție la nivelul ambelor procese. Am acceptat și dezvoltat ideea de bază, conform căreia *consilierea este un proces evolutiv de dezvoltare a persoanei/ familiei*, iar intervențiile au caracter nondirectiv, de sfătuire, orientare, susținere morală. *Psihoterapia presupune un proces revolutiv de asistare a persoanei cu tulburări psihice profunde* (diagnoză clinică), intervențiile ei pot

avea caracter directiv și deseori sunt îmbinate cu tratament medicamentos. Totodată, am stabilit că în ultimele decenii persistă și se dezvoltă tendințele integrative atât la nivelul consilierii cât și al psihoterapiei familiei. Acestea se desfășoară, uneori plecând de la integrarea teoretică (modele, teorii, principii etc.), alteori de la valorificarea eclectică a tehnologiilor (formelor, metodelor, procedeele) de asistare și intervenție, îmbinându-se și completându-se în funcție de necesitățile beneficiarului [10; 15; 51; 52; 75; 140 etc.].

Excursul istoric realizat a susținut evidențierea unor etape deosebite în evoluția consilierii familiei și a asigurat identificarea specificului celor trei *modele categoriale* (psihanalitic, behaviorist și umanist), care stau la baza dezvoltării teoretico - aplicative a terapiei și consilierii familiei. Urmărirea evoluției fenomenului și a conceptului a permis să stabilim perioada de timp (1951-1956), de când consilierea devine recunoscută ca profesie și direcție de cercetare, fiind diferențiat statusul psihiatrilor și al consilierilor psihologi.

În baza studierii reperelor teoretice și a considerațiilor expuse a fost elaborat instrumentul teoretic *Evoluția fenomenului de consiliere*, care conține autorii, inovațiile și esențializarea acestora, începând cu perioadele: 1880-1940; 1920-1975; 1940-1980 după 1950, după 1960, după 1980.

Cea mai importantă concluzie rezidă, însă, în stabilirea faptului că procesul consilierii familiei în instituția de învățământ include cele două dimensiuni, cea psihologică și cea pedagogică, îmbinate eclectic în baza axării pe valorificarea principiului interdisciplinarității.

Consilierea familiei are la bază orientarea cognitiv-comportamentală, deoarece este centrată pe determinarea și schimbarea cognițiilor; învățarea noilor abilități cu rol preventiv și de dezvoltare, în cadrul căreia, membrii familiei (adulți și adolescenți) dobândesc deprinderi și competențe de adaptare eficientă solicitărilor vieții. Principalele tipuri de abordare a consilierii familiei vor fi axate pe soluționarea situațiilor de criză, remedierea acestora; pe prevenție, și dezvoltarea optimă a personalității [1; 19; 26; 51; 111; 140; 219 etc.].

Așadar, analiza și sinteza cadrului conceptual – fenomenologic al consilierii, ne-a permis să constatăm că ***potențialul formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*** reprezintă randamentul calitativ al acțiunilor specialistului vizat (psiholog, consilier, diriginte) cu privire la sporirea eficienței personale a elevilor și părinților, având ca scop optimizarea comunicării și armonizării relațiilor familiale, dezvoltării capacității de prevenire și depășire a dificultăților comportamentale, a elaborării și aplicării strategiilor de autocontrol și autoeducație.

Premisele stabilite au condus la definirea **problemei de cercetare**, care rezidă în necesitatea determinării, elaborării și validării fundamentelor teoretice și aplicative ale consilierii

familiei în instituția de învățământ, pentru a experimenta și demonstra potențialul formativ al acesteia.

Scopul cercetării: constă în elaborarea, experimentarea și validarea fundamentelor teoretice și aplicative ale consilierii familiei în cadrul instituției de învățământ/ liceu, structurate în *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*.

Obiectivele cercetării:

1. Examinarea și precizarea reperelor sociopsihopedagogice, privind consilierea familiei în cadrul instituției de învățământ/ liceu.
2. Analiza structural-funcțională a consilierii familiei și a impactului ei formativ asupra adolescenților și părinților.
3. Elucidarea istoricului și dinamicii apariției și evoluției consilierii familiei.
4. Determinarea potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ.
5. Stabilirea factorilor de progres și potențialul formativ al consilierii familiei în corelație cu particularitățile vârstei adolescente.
6. Elaborarea și fundamentarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, care include reperele teoretico-aplicative ce ar asigura potențialul formativ al acestui proces complex.

2. COMPLEXITATEA PSIHOPEDAGOGICĂ A CONSILIERII FAMILIEI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT (LICEU)

2.1. Coordonate definitorii ale consilierii familiei în instituția de învățământ

Plecând de la experiența acumulată, activitatea noastră în funcția de psiholog școlar și de la premisele teoretice analizate, putem afirma cu certitudine că consilierea familiei în instituția de învățământ, în mare parte, reprezintă un rezultat al valorificării eficiente a parteneriatului educațional. În condițiile actuale, școlii îi revine o nouă funcție de remediere și susținere, ajutorare a elevului și familiei acestuia. Deseori această susținere nu este axată doar pe aspectele ce țin de cariera școlară a elevului. Colaborarea agenților educativi prin actele de consiliere a elevilor și a familiilor lor se prezintă ca un obiectiv important al unui parteneriat, orientat spre valorizarea optimă a relației dintre cadre didactice – elevi – și familie.

Parteneriatele educaționale sunt o componentă esențială a vieții școlare. În accepțiunea mai multor cercetători [22; 31; 53; 59; 71; 133; 151; 195; 208 etc.], parteneriatul educațional este definit ca o formă de comunicare, cooperare și colaborare în sprijinul copilului la nivelul procesului educațional. În acest context, este necesar să menționăm că parteneriatul educațional se desfășoară în paralel cu procesul instructiv – educativ și, că el este o condiție, dar și un factor important de realizare eficientă a consilierii familiei; *de transformare a școlii într-o instituție prietenoasă nu numai copilului, dar și întregii familii.*

Nu în zadar, cercetătoarea **Vrăsmaș E.** consideră că parteneriatul educațional reprezintă o formă de sprijin, asistență și unificare a influențelor educative formale. Colaborarea dintre părinți și cadrele didactice, consultarea familiei, în anumite momente ale procesului educațional, va asigura calitatea în educație, și va spori randamentul școlar [219].

Întrucât vom analiza coordonatele definitorii ale consilierii familiei din perspectiva parteneriatului educațional, considerăm oportun să actualizăm și să esențializăm unele aspecte ce țin de acest concept. Astfel, *Cristea S.*, definește noțiunea de parteneriat educațional la nivelul unui concept operațional. În această cheie *parteneriatul educațional* constituie:

- un angajament într-o acțiune comună negociată;
- un aport de resurse, de schimbări, de contacte, de rețele asociate în termeni constructivi;
- prestare de servicii realizate de agenții sociali;
- un acord de colaborare între parteneri, care lucrează împreună pentru realizarea scopului;
- în cadrul instituțional de rezolvare a unor probleme comune, prin acțiuni coerente, plecând de la definiția obiectivelor – cadru cu repartizarea clară a responsabilităților

și a proceselor de evaluare (într-un spațiu și timp delimitat) [49, p. 212]. Deci parteneriatul reprezintă o colaborare între două sau mai multe părți acționând împreună pentru a atinge interese sau obiective comune. Părțile implicate în realizarea parteneriatului educațional de obicei sunt:

- instituțiile educației: familie, instituție de învățământ și comunitate;
- agenții educaționali: copil, părinți, cadre didactice, specialiști în rezolvarea unor probleme educaționale (psihologi, consilieri, psihopedagogi, terapeuți etc.);
- membri ai comunității cu influență asupra creșterii, educării și dezvoltării copilului (medici, factori de decizie, reprezentanții bisericii, ai poliției etc.);
- influențele educative exercitate la anumite momente asupra copilului;
- programele de creștere, îngrijire și educare a copilului;
- formele educației în anumite perioade.

Vrăsmaș E. definește parteneriatul educațional ca fiind o atitudine în câmpul educației, concept central pentru abordarea de tip curricular, flexibilă și deschisă problemelor educative, ca fiind o formă de comunicare, cooperare și colaborare în sprijinul copilului la nivelul procesului educațional [219, p. 217-218].

Parteneriatul dintre pedagogi, elevi și familie are un rol deosebit în funcționarea școlii, în îndeplinirea obiectivelor acesteia și se poate realiza astfel:

- facilitează legătura dintre elev – familie – personalul școlii și comunitate;
- creează o atmosferă de lucru mai sigură în instituția de învățământ;
- susține cadrele didactice în munca lor;
- optimizează abilitățile școlare ale elevilor și competențele parentale a adulților;
- îmbunătățesc abilitățile educaționale ale părinților;
- favorizează îmbunătățirea programelor de studiu și a climatului școlar;
- ajută la perfecționarea managementului școlii și a managementului familial de organizare – gestionare a modului sănătos de viață.

Ilustrul pedagog rus **В. А. Сухомлинский** afirma că *educația copilului trebuie începută de la pedagogizarea părinților. Educația în familie și școală este un proces unic. Părinții trebuie să fie aliații care ar inspira încredere cadrului didactic* [231, p. 17], dar și psihologului/ consilierului școlar. Prin intermediul parteneriatului educațional, cadrele didactice, consilierul școlar, părinții vor reuși să cunoască mai bine copilul, să contribuie semnificativ la formarea și dezvoltarea lui, concomitent, vor fi preocupați și de autoperfecționarea sa în calitate de educatori și personalitate.

Luând în considerație că familia este mediul primar în care se află copilul, putem constata că prin contribuția ei la acțiunile din cadrul parteneriatului educațional, ea favorizează educația calitativă. În acest sens, esențial este faptul că un proces educațional eficient, include atât procesul de predare-învățare-evaluare, cât și consilierea psihopedagogică a cadrelor didactice, a copiilor și a familiei lor.

Urmând și dezvoltând ideea lui *Cristea S.* [49], care afirmă că *relația dintre școală și familie are un rol determinant în cadrul comunității educative, în general, și a comunității educative locale, în mod special*, menționăm deosebit un alt aspect: pentru ca consilierea elevului să fie calitativă și să dea rezultate, pedagogii și consilierul are nevoie de sprijinul conștient și partenerial al părinților. Părinții trebuie să înțeleagă că ei sunt responsabili de soarta și viitorul copiilor lor, iar rolul lor în raport cu instituția de învățământ, trebuie să fie unul de tip activ-participativ, creativ, centrat și pe o muncă conștientă de autoperfecționare. Fapt confirmat prin cercetările autohtone de durată, realizate de *Cuznețov Larisa*, care constată [51; 53], că colaborarea familiei cu școala și comunitatea are un impact benefic nu numai asupra dezvoltării personalității copilului, ci și asupra armonizării relațiilor familiale și ameliorării climatului familial, la fel și asupra stabilirii unor relații de parteneriat cu agenții educativi din comunitate.

Consilierea familiei din perspectiva parteneriatului educațional, are drept temei funcțional o relație specială între instituția de învățământ (manager școlar, cadre didactice, psiholog școlar – consilier etc.) și beneficiar (elev/ părinții acestuia), o relație care implică responsabilitate, cooperare, încredere, respect și confidențialitate, include o muncă axată pe dezvoltare și autoeficiență personală. Investigația preliminară a demonstrat că consilierea psihopedagogică realizată în contextul parteneriatului educațional, constituie un proces complex care include mai multe etape și strategii, acestea sunt:

- 1) pedagogizarea părinților prin intermediul consilierii axată pe dezvoltare în grup (pe clase, sau paralele etc.);
- 2) activități organizate special pentru cadrele didactice (diriginți – consiliere de dezvoltare);
- 3) încurajarea beneficiarului de a comunica, pentru ca acesta să stabilească o relație de cooperare cu psihologul și instituția de învățământ;
- 4) ascultarea empatică și activă a beneficiarului (elevul și/ sau familia);
- 5) observarea reacțiilor și manifestărilor beneficiarului (mimica, gesturi, comportament);
- 6) participarea printr-o contribuție efectivă a elevului și familiei sale la activitățile organizate în cadrul școlar;
- 7) identificarea, definirea, prevenirea și clarificarea problemelor cu care se confruntă elevul și familia acestuia;

- 8) identificarea modalităților de rezolvare a problemelor depistate;
- 9) confruntarea beneficiarului cu propriile așteptări și convingeri care reprezintă surse de rezistență la schimbare;
- 10) examinarea soluțiilor alternative posibile, cu scopul facilitării unor decizii și comportamente noi;
- 11) adoptarea schimbării evolutive (din partea tuturor actorilor educativi).

Beneficiarii – elevii și părinții acestora, care sunt consiliați, trebuie să fie orientați spre adoptarea și dezvoltarea gândirii pozitive, a spiritului de cooperare și relaționare eficientă cu toată echipa angajată în procesul dat. Aceste obiective pot fi realizate dacă consilierul în parteneriat cu cadrele didactice vor orienta elevul și familia acestuia spre:

- conștientizarea esenței și beneficiilor parteneriatului educațional;
- analiza obiectivă/ nepărtinitoare a problemelor cu care se confruntă acesta în cadrul instituției de învățământ;
- identificarea problemelor cu care se confruntă părinții în procesul educării copilului său și a dificultăților cu care se confruntă elevul în cadrul familial și școlar;
- analiza nivelului de respectare și realizare a funcțiilor familiale de către părinți;
- reflectarea asupra prezentului, luând în considerare viitorul și cum va influența parteneriatul educațional asupra relației beneficiarului cu instituția de învățământ;
- elaborarea strategiilor și perspectivelor de comunicare și relaționare în cadrul instituției de învățământ, în cadrul familiei și în cadrul parteneriatului educațional, centrat pe optimizarea educației elevului.

Luând în considerație etapele, obiectivele și rolul esențial al consilierii psihopedagogice realizate din perspectiva și în contextul parteneriatului educațional, putem concluziona că parteneriatul educațional dintre instituția de învățământ, consilier, elev și familie, reprezintă astăzi unul din cei mai eficienți factori de susținere a familiei privind educația și formarea personalității elevului. Instituția de învățământ învață elevii, le oferă posibilități ca ei să-și dobândească instrumentele cognitive și sociale necesare pentru a reuși în viață, concomitent cu pedagogizarea familiei prin intermediul consilierii de dezvoltare și educație a părinților. Instituțiile de învățământ educă nu numai elevii, dar și părinții acestora. Implicarea familiei în viața și activitatea instituției de învățământ este de real folos ambelor instituții sociale, deoarece susținerea reciprocă, colaborarea acestora este centrată pe formarea-dezvoltarea personalității elevului. Parteneriatul în care familia și instituția de învățământ își împart și valorifică responsabilitățile și interacțiunile sale asupra realizării unei *educații pentru familie*, pentru un

mediu sănătos de viață, este factorul care se poate considera drept unul ce explorează posibilitățile dezvoltării cu succes ale consilierii psihopedagogice a familiei (de tipul celei preventive și axate pe dezvoltarea parentală).

Totodată, pedagogii, mai cu seamă diriginții și serviciul psihologic școlar, se ocupă și cu tipul de consiliere în situațiile de criză ce apar. Psihologul și/ sau consilierul se ocupă și cu consilierea psihopedagogică remedială.

Chestionarul realizat în cadrul unor activități de perfecționare a psihologilor școlari (62 s) din mun. Chișinău a permis să stabilim următoarele aspecte:

- consilierea elevilor și părinților are caracter psihopedagogic (se valorifică ambele dimensiuni, cea psihologică și cea pedagogică) – 95%;
- consilierea psihopedagogică pentru dezvoltarea părinților (sub variate forme: adunări cu părinții, școli pentru părinți, ateliere de formare, conferințe, mese rotunde etc.) – 100%;
- consilierea psihopedagogică preventivă realizată cu părinții (forme individuale) – 100%;
- consilierea psihopedagogică preventivă realizată cu părinții (forme colective/ în grup) – 85%;
- consilierea psihopedagogică preventivă realizată cu elevii (forme individuale; forme colective/ în grup) – 85%;
- consilierea psihopedagogică în situație de criză a elevilor – 100%;
- consilierea psihopedagogică în situație de criză a părinților – 81%;
- consilierea psihopedagogică remedială a elevilor – 100%;
- consilierea psihopedagogică remedială a părinților – 83%.

În acest context important, vom preciza problemele cu care se confruntă elevul și familia cel mai frecvent. Acestea au fost selectate în baza chestionarului și a observațiilor proprii; au fost concentrate într-un tabel și repartizate conform tematicii expuse anterior (taxonomie a dificultăților).

Tabelul 2.1. Problemele cu care se confruntă familia

Nr. d/0.	Tipul consilierii	Problemele/ dificultățile cu care se confruntă familia	Adresări (%)
1	2	3	4
1.	Consilierea psihopedagogică pentru dezvoltare/ CPD	– dificultăți în dezvoltarea personalității copilului	98% (practic, întregul lot)
		– dezvoltarea cognitivă și educația intelectuală;	90%

1	2	3	4
		– dezvoltarea și educația morală;	75%
		– dezvoltarea și educația tehnologică;	31%
		– dezvoltarea și educația estetică;	47%
		– dezvoltarea și formarea modului sănătos de viață;	93%
		– primele sentimente și prietenia în adolescență;	47,7%
		– dificultăți în educația familială	91%
2.	Consilierea psihopedagogică preventivă/ CPP	– respectarea drepturilor copilului;	25%
		– dezvoltarea personalității individului (la fiecare perioadă de vârstă);	83%
		– trăsături de personalitate (temperament, caracter, aptitudini etc.);	86%
		– cariera și reușita școlară;	97%
		– cerințe față de dezvoltarea psihofizică a elevului (curriculum și cogniția etc.)	92,4%
3.	Consilierea psihopedagogică în situație de criză/ CPSC	– trecerea elevului la studii în liceu;	76,4%
		– criza de detașare a adolescentului de familie;	83,2%
		– divorțul părinților;	27,2%
		– agresivitate și violență în cadrul familiei;	21,3%
		– criza de vârstă (proteste, certuri, conflicte etc.);	57,3%
		– întâmplări nefericite în cadrul familiei (decese, accidente etc.)	21,6%
4.	Consilierea psihopedagogică remedială/ CPR	– stres/ distres;	63,2%
		– dificultăți generate de îmbolnăvirea copiilor;	38,3%
		– dificultăți generate de îmbolnăvirea părinților;	23,8%
		– pierderea locului de muncă a părintelui;	2%
		– consumul abuziv de alcool;	18,7%
		– persecutare din partea colegilor de clasă	17,4%

După cum putem observa serviciul psihologic și dirigenții au o arie mare de muncă, în cadrul căreia se acordă ajutor individual și în grup/ colectiv, atât elevilor cât și părinților.

Din conversațiile cu psihologii școlari, diriginții și părinții putem conchide că parteneriatul, colaborarea dintre toți actorii procesului educațional sporește calitatea procesului și rezultatul consilierii familiei.

În concluzie, putem remarca că parteneriatul educațional dintre instituția de învățământ și familie, constituie unul din cei mai eficienți factori de susținere și orientare a familiei, realizat prin intermediul consilierii psihopedagogice, care vizează educația și formarea personalității copilului. Instituția de învățământ prin intermediul procesului didactic și al consilierii psihopedagogice învață copiii, le oferă posibilități ca ei să conștientizeze și să dobândească competențe esențiale de tip cognitiv și social, necesare pentru a reuși în viață. De asemenea, consilierea psihopedagogică contribuie la orientarea și perfecționarea, nu numai a copiilor, ci și a părinților acestora. Adulții învață că fiecare copil este unic și are ritmul său propriu de dezvoltare. La rândul său, fiecare părinte este unic. Părinții trebuie să învețe în procesul consilierii psihopedagogice să-și cunoască copilul și personalitatea lui; să răspundă individualizat nevoilor sale și nevoilor copilului său. A fi un bun părinte presupune întâlnirea fericită a două individualități: părinte și copil pe drumul parcurs de copil în dezvoltarea sa împreună cu părintele, care învață împreună cu/ și de la copilul său, care se implică în toate activitățile copilului, astfel încât acesta din urmă să se poată dezvolta ajungând la potențialul său maximal. Toate aspectele vizate se pot realiza doar printr-un parteneriat eficient familie – școală – elev – comunitate și din perspectiva unei colaborări axate pe principiile educației permanente.

2.2. Factorii de progres ai consilierii familiei în cadrul instituției de învățământ/ liceu

Analiza literaturii de specialitate [10; 45; 53; 72; 75; 219] a permis să stabilem că strategia de consiliere psihopedagogică este relativ diferită pentru copii și adulți. Astfel, procesul consilierii familiei în instituția de învățământ este realizat diferențiat în funcție de beneficiar, de vârsta lui și în funcție de problemele cu care acesta se confruntă. De aici apare necesitatea evidențierii a două direcții specifice de consiliere a familiei în cadrul instituției de învățământ:

- I.** Consilierea psihopedagogică a elevului din clasele liceale;
- II.** Consilierea psihopedagogică a părinților/ parentală.

I. Consilierea psihopedagogică a elevului din clasele liceale:

Educația copiilor include nu doar instruirea acestora ci și consilierea lor pentru a învăța eficient și durabil, asigurându-le astfel condiții favorabile formării și dezvoltării armonioase a personalității [51, p. 19].

Consilierea elevului în instituția de învățământ, este un proces complex, structurat în trei etape:

- a) *Etapă inițială* în consiliere, presupune stabilirea unei relații efective între consilier și elev. Această etapă este indispensabilă, deoarece stabilirea unei relații bazate pe acceptare, încredere și colaborare, favorizează producerea schimbărilor pozitive în comportamentul adolescentului. Formularea scopurilor împreună privind schimbările comportamentale, dezvoltarea abilităților de luare a deciziei și eliminarea gândurilor negative este, de asemenea, un pas care trebuie realizat. În această etapă este foarte important ca adolescentul să primească semnale că este acceptat așa cum este el, cu problemele pe care le are. Acest lucru este absolut necesar pentru continuarea procesului de consiliere. Tot în această etapă identificarea problemei și sumarizarea primară au un rol deosebit. Consilierul și elevul împreună stabilesc aspectele la care trebuie de lucrat.
- b) *Etapă fundamentală* a consilierii are ca scop asistarea și susținerea adolescentului pentru a-l ajuta să-și dezvolte interesele personale și sociale; de cooperare și comunicare cu ceilalți. Se va pune accent pe ajutorul oferit elevului, ca să se cunoască și să se autoevalueze. Se va asigura o atmosfera caldă și empatică, fără să fie excluse analiza, interpretările și confruntarea constructivă. În această etapă poate fi utilizată ca tehnică de lucru *informarea* și *exersarea*. Momentul dat înseamnă că foarte multe informații vor fi organizate pe traseul de la consilier spre elev. Totodată, utilizarea *sugestiei*, *convingerii*, *metaforei* pot fi de un real folos pentru elev. Se pot sugera unele idei, opțiuni care se vor adăuga la cele identificate și chiar, modalități de comportare, care pot fi abordate în discuție. Se va aplica *tehnica adresării întrebărilor circulare* și *ipotetizarea*, deoarece acestea pot ajuta elevul să perceapă și să vadă lucrurile mai clar; să scoată în evidență anumite aspecte ale conduitei sale, să observe greșelile, cauza comiterii lor etc.
- c) *Etapă finală* a consilierii pune accentul pe încheierea muncii în comun, fiind orientată spre elaborarea unor strategii, acte și comportamente constructive. Vor fi învățate proceduri specifice, vor fi elaborate și/ sau dezvoltate planuri de acțiune, începând cu cele mai simple și până la cele mai complicate în vederea adoptării unui nou comportament. În această etapă pot fi analizate schimbările care au intervenit în viața elevului. *Încurajarea* este una din cele mai eficiente metode pentru ca elevul să se simtă sigur pe sine, iar *sumarizarea* aici poate fi realizată de adolescent și completată de consilier, ambele procedee fiind îmbinate cu elaborarea unei strategii comportamentale de viitor.

Specificul consilierii psihopedagogice a copiilor reiese din particularitățile de vârstă a acestora. Aceștia sunt în plin proces de formare a personalității, parcurg anumite perioade de

creștere și se confruntă cu unele crize (de exemplu, criza de identitate la adolescenți), au probleme de autocontrol comportamental și de adaptare la cerințe, norme și reguli etc. Pornind de la realitățile nominalizate, consilierii trebuie să posede și competențe specifice ca:

- capacitatea de a stabili relații adecvate cu elevul și părinții;
- capacitatea de observare atentă a copilului și ascultarea lui activă;
- atragerea elevului în variate activități speciale, inclusiv prin utilizarea artei, sportului, jocului, metaforei, exercițiului structurat, aplicate ca modalități de educație, corecție și de schimbare evolutivă;
- încurajarea elevului pentru a-și exprima obiectiv și sincer gândurile și emoțiile [51, p. 20].

Specialistul care are misiunea de a consilia adolescenții, trebuie să posede o pregătire vastă în domeniul psihologiei vârstelor și pedagogiei, să înțeleagă elevul, să corespundă comportamentului și așteptărilor acestuia. Numai o personalitate integră, realistă, autentică, stabilă și consecventă este în stare să acapareze și să mențină încrederea copilului, mai cu seamă la vârsta adolescenței. Elevul va percepe relația cu consilierul ca fiind una empatică, bazată pe încredere. Totodată, trebuie să conștientizăm că lumea adultului este foarte diferită de cea a copilului. De aceea pentru a atinge scopul dorit, consilierul trebuie să mențină legătura internă cu *eu-l* său de copil – ca componentă a stării personalității sale. Această legătură cu *eu-l* său de copil nu presupune transformarea comportamentului consilierului într-un comportament copilăros, ci presupune transpunerea sa în lumea copilului, imaginația lui. Doar așa consilierul, lucrând cu elevii va avea șanse mai mari să mențină relații eficiente cu ei; va reuși să perceapă sentimentele și percepțiile copilului, minimalizând posibilitatea de a reprima sentimentele acestuia. Emoțiile și gândurile nedezevăluite și nepercepute de consilier, ar putea avea urmări nedorite asupra copilului care ar provoca fobii și nevroze în viitor. De obicei, beneficiarii, inclusiv copiii, vor să evite sentimentele și emoțiile neplăcute. Pentru ei, ca și pentru adulți, trăirea sentimentelor neplăcute, pot genera grave dereglări comportamentale [23; 29; 31; 52; 71; 72; 85 etc.].

După intervenția consilierului, elevii pot conștientiza că verbalizarea și trăirea din plin a emoțiilor plăcute sau neplăcute, explicarea sentimentelor negative diminuează tensiunea, frica, ulterior aceștia, simțindu-se liberi și mai deschiși în procesul consilierii, vor fi în stare să depășească frustrările sale.

Consilierul este dator să accepte comportamentul manifestat la moment de către elev. Manifestarea acceptării elevului reprezintă un proces complicat, mai ales, când elevul are un comportament deranjant. De obicei adolescenții testează limitele răbdării consilierului, până înțelege că este acceptat întru toate de acesta, însă nu trebuie de exclus faptul că,

adolescentul poate reveni oricând la un comportament neadecvat. Important este ca specialistul să evite manifestarea reacțiilor intense asociate cu problemele elevului, el trebuie să manifeste un anumit nivel de detașare emoțională, dar în nici un caz n-ar însemna că el trebuie să fie inexpressiv, retras sau distant. Dimpotrivă, adolescentul trebuie să se simtă în largul său alături de consilier. Elevul trebuie să-l perceapă pe consilier ca pe o persoană de ajutor, calmă și stabilă, capabilă să participe când este necesar și să asculte, să accepte, să fie empatic și să înțeleagă mereu copilul.

În cele ce urmează vom analiza esența și caracteristicile relației dintre consilier și elev, în accepțiunea cercetărilor **Geldard K., Geldard D., Yin Foo R.** [85, p. 20-30]. În viziunea cercetătorilor citați anterior, *relația elev – consilier* depinde de un factor esențial care constă în atributele personale cu care consilierul participă în relație. Acestea vizează atributele adecvate și necesare stabilirii și menținerii *relației beneficiar-consilier* și se pot manifesta printr-o anumită manieră de a conversa, prin felul de a vorbi, optimismul specialistului, umorul și valorificarea reflecțiilor pozitive. Inevitabil că aceste atribute au un impact și asupra *relației cu adultul/ părinții consiliați*. Astfel, relația dintre elev și consilier trebuie să întrunească următoarele caracteristici:

- *Relația elev – consilier drept conexiune între lumea copilului/ adolescentului și consilier.*

Relația vizează, în primul rând, o conexiune cu adolescentul și menținerea contactului cu percepțiile acestuia. Adolescentul poate percepe mediul în care trăiește într-un mod destul de diferit față de modul cum îl percep părinții lui. Sarcina consilierului este să stabilească o relație optimă cu elevul și să lucreze în contextul viziunii și situației copilului. Abordarea relației elev-consilier prin intermediul formulării unor evaluări, confirmări sau critici îl determină pe acesta să renunțe la propriile percepții și să se apropie de cele ale consilierului. Situația dată nu întotdeauna este corectă. Este important însă ca acesta să-și păstreze valorile, convingerile și atitudinile, mai degrabă decât să fie influențat de valorile, convingerile și atitudinile consilierului, care este un adult deja format.

Relația dintre adolescent și consilier reprezintă o legătură între *lumea elevului* și consilier, permițându-i acestuia din urmă să observe clar experiența primului. Această observare va fi inevitabil distorsionată parțial de experiențele consilierului. Cu toate acestea, scopul consilierului este să minimizeze influența experienței sale de adult, astfel încât conexiunea cu experiența copilului privind lumea sa să fie percepută cât mai completă posibil. În contextul dat, consilierul trebuie să țină minte că adolescentul încă nu este o persoană adultă.

- *Relația dintre adolescent și consilier ca relație exclusivă.* Esențial este ca specialistul să stabilească și să mențină o relație bună cu adolescentul, astfel încât să se instaureze

încrederea între ambii actori ai procesului de consiliere. Consolidarea încrederii poate fi facilitată când adolescentul are un sentiment puternic de exclusivitate, și anume, dacă are impresia că relația cu consilierul este unică, necompromisă de intruziunea nedorită a altora, de exemplu, a părinților sau fraților etc.

Adolescentul are o percepție personală asupra sinelui, care nu va coincide cu percepția părinților. Pentru că relația de lucru să fie eficientă, este important ca el să se simtă acceptat de consilier pentru felul în care se percepe pe sine. Nu este benefic dacă adolescentul consideră că percepția consilierului în privința lui a fost influențată de percepția părinților sau a altor persoane importante din viața sa. A menține relația exclusivă cu elevul consiliat, înseamnă a nu le permite altora să intervină sau să fie incluși în ea fără permisiunea adolescentului. În consecință, pregătirea elevului și a părinților pentru consiliere necesită o atenție specifică, deoarece este clar că ei sunt implicați într-un proces etic. Acest aspect etic poate fi depășit doar în cazul în care consilierul le explică clar părinților care este specificul relației cu adolescentul și obține aprobarea lor cu privire la ceea ce trebuie de făcut.

Pe măsură ce crește încrederea adolescentului în specialist, iar acesta înțelege problemele copilului, încrederea manifestată de elev devine mai mare. Această încredere este consolidată de ideea că temerile, neliniștea și gândurile negative față de părinți și față de anumite evenimente și situații, nu le vor fi dezvăluite părinților sau membrilor familiei fără acordul elevului. Elevul consiliat are dreptul la intimitate în anumite limite, fapt, deseori, greu acceptat de unii părinți. Consilierul trebuie să obțină sprijinul și încurajarea părinților, astfel încât adolescentul să se simtă liber să vorbească deschis cu acesta. În cazul în care consilierul dă dovadă de deschidere față de părinți în legătură cu specificul relației dintre adolescent și sine, se poate organiza consilierea întregului grup familial.

- *Relația dintre adolescent și consilier ca relație sigură.* Crearea unui mediu permisiv în care adolescentul să se simtă liber să acționeze și să dobândească controlul asupra sentimentelor sale, constituie altă sarcină importantă a consilierului. Pentru a-l determina pe adolescent să se simtă în siguranță, este nevoie de a stabili o structură adecvată și clară/ precisă a consilierii. Structura îi oferă adolescentului un sentiment de siguranță și previzibilitate pe parcursul ședințelor de consiliere. De asemenea îi permite consilierului să-i amintească acestuia că, dacă elevul va provoca unele activități repetitive lipsite de sens, va avea mai puțin timp pentru eforturi constructive. Structura relației și a ședinței de consiliere implică stabilirea unor limite comportamentale și informarea adolescentului cu privire la durata acestora. Din cele relatate, conchidem că elevii sunt beneficiari ai activităților de consiliere psihopedagogică într-un mod deosebit de cel al adulților. Ei au

dificultăți de înțelegere, respectare a cerințelor și normelor de conviețuire socială și de adaptare, integrare în activitatea școlară, manifestă dorința de obținere a independenței față de adulți și, frecvent, abordează în discuții sau chiar încalcă intenționat normele sau interdicțiile adulților, inclusiv, ale consilierului.

Stabilirea limitelor în procesul de consiliere a adolescentului/ elevului, apare ca o necesitate pentru a proteja beneficiarul, consilierul și obiectivele procesului. La începutul consilierii, specialistul trebuie să-i explice clar adolescentului că există trei reguli fundamentale:

1. Elevul trebuie să manifeste stimă față de sine;
2. Elevul respectă adultul și nu are voie să-l jignească pe consilier;
3. Elevul trebuie să spună consilierului dacă nu se simte bine.

Ulterior consilierul trebuie să explice clar adolescentului că încălcarea regulilor atrage după sine unele consecințe. O consecință ar fi că ședința de consiliere se încheie, însă fără muștrări (totuși, consilierul va trebui să-l facă pe elev să înțeleagă că ședința trebuie să se încheie din cauza că au fost încălcate regulile, concomitent, i se comunică faptul că poate reveni altă dată și se stabilește o nouă întâlnire). Valorificând cele trei reguli, se evită necesitatea de a-l controla pe elev și astfel consilierul nu este nevoit să se comporte ca un părinte pe parcursul ședințelor de consiliere.

Deși sunt stabilite câteva elemente de control extern, consilierul se poate aștepta la comportamente de exteriorizare a emoțiilor nedorite din partea adolescentului. Perioadele intermitente de manifestare a unor comportamente de testare constituie o componentă normală a procesului de consiliere în cazul unor copii ce manifestă conduite indezirabile.

- *Relația dintre adolescent și consilier ca relație autentică.* O relație autentică este sinceră și onestă, interacțiunea având loc între două persoane reale. Relația autentică îi oferă adolescentului șansa să nu mai pretindă că este altcineva și să permită dezvăluirea sinelui. Astfel se va ajunge la un nivel profund de încredere și înțelegere.

Autenticitatea în relație înseamnă că se permite apariția unei interacțiuni naturale, spontane între consilier și adolescent, fără inhibiție sau cenzură și fără o anxietate inutilă. Ea le va permite adolescentului și consilierului să implice spontan umorul, metafora, interacțiuni ludice și amuzante etc. Cel mai important este faptul că în relația autentică, problemele legate de elev/ adolescent care apar nu sunt suprimate, evitate sau tratate în mod necorespunzător.

- *Relația dintre adolescent și consilier ca relație confidențială.* Pentru ca elevul/ adolescentul să se simtă în siguranță, este nevoie de un anumit nivel de confidențialitate. Este important ca consilierul să discute cu beneficiarul despre confidențialitate și despre limitele sale la începutul procesului de consolidare a relației. Inițial este necesar să fie analizate problemele care ar putea apărea ca urmare a confidențialității, astfel încât

consilierul și elevul să identifice niște limite adecvate. Inevitabil, vor exista momente când elevul îi va împărtăși consilierului unele informații despre care acesta consideră că trebuie să comunice și altora (de exemplu, dacă un copil dezvăluie un abuz sexual sau fizic). Totuși, dezvăluirea acestor informații într-un mod lipsit de considerație sau fără a ține cont de impactul dezvăluirii asupra adolescentului, l-ar putea determina pe acesta să creadă că a fost trădat. Evident, că specialistul se confruntă aici cu o dilemă etică. De aceea chiar la începutul procesului de consiliere, este necesar de avertizat beneficiarul că uneori poate fi important ca informațiile să fie dezvăluite și altor persoane, însă doar cu permisiunea lui.

- *Relația dintre adolescent și consilier ca o relație cu un anumit scop.* Copiii se implică în procesul de consiliere cu mai multă disponibilitate și încredere, iar adolescenții pot fi mai suspicioși, însă dacă știu exact de ce anume vin la ședințele de consiliere comportarea lor se schimbă. Ei au nevoie de timp pentru a se pregăti pentru consiliere și de obicei vor face acest lucru dacă sunt anunțați în mod adecvat.

În cazul în care elevul înțelege motivele pentru care se apelează la consilier, relația acestuia cu consilierul are posibilitatea de a fi deliberată. Unele ședințe de consiliere cu elevii implică joaca, lectura, arta, metafora, povestea, deoarece acestea sunt modalități eficiente de a induce schimbarea dorită în comportamentul adolescentului. Sarcina consilierului e să se asigure că joaca, lectura, exercițiul etc., sau orice altă activitate este facilitată astfel încât să aibă un scop, să nu fie zădarnică. Cu toate acestea, nu înseamnă neapărat că joaca va trebui dirijată: (poate da bune rezultate o joacă improvizată, dirijată și controlată exclusiv de adolescent). Este importantă încercarea consilierului de a facilita un proces evolutiv util din punct de vedere psihologic și moral.

Plecând de la aspectele prezentate putem menționa că procesul consilierii psihopedagogice a elevilor de vârstă școlară mare, include un ansamblu de activități specifice focalizate pe:

- sensibilizarea și formarea adolescenților pentru a înțelege necesitatea respectării unor norme și reguli, condiții ale formării și dezvoltării propriei personalități;
- convingerea adolescenților pentru a le dezvolta interesul și aspirația, motivația de a învăța bine și a-și construi o carieră școlară de succes;
- sprijinul acordat adolescenților pentru a însuși modalități, metode și tehnici de învățare eficientă, durabilă și pentru a preveni dificultățile posibile în procesul de învățare;
- orientarea adolescenților în alegerea studiilor și filierei de orientare-învățare a profesiei;
- construirea unei imagini de sine adecvate și a unei stime de sine realiste;
- soluționarea și preîntâmpinarea unor conflicte și probleme interpersonale.

II. Consilierea psihopedagogică a părinților/ parentală este un serviciu profesionist oferit oamenilor de către persoane competente și calificate numite consilieri (școlari; educaționali; în probleme de familie).

În continuare vom analiza caracteristicile consilierii psihopedagogice parentale elucidate într-o manieră esențialistă și descriptiv-comprehensivă de către cercetătoarea autohtonă **Cuznețov Larisa** [51, p. 11-12], la care aderăm și pe care le vom preciza și dezvolta. Activitățile de consiliere psihopedagogică parentală au la bază relația specifică dintre consilier și părinte/ părinți, în cadrul căreia, consilierul acordă sprijin și îndrumare acestuia/ acestora, pentru ca el/ ei să se adapteze la solicitările în ceea ce privește educația, comunicarea și relaționarea cu adolescentul în cadrul familiei. Evident că relația de consiliere, relația consilier – părinte, presupune o interacțiune pozitivă, respect reciproc și focalizare pe individ, problemele lui sau problemele copilului acestuia. În activitățile de consiliere, specialistul acționează ca profesionist și ca om. El oferă atenție, empatie, tact, sprijinindu-l pe părinte în înțelegerea, analiza și interpretarea problemelor cu care acesta se confruntă, motivându-l pentru a le accepta și a căuta soluții adecvate de rezolvare. Consilierea psihopedagogică parentală este un proces de învățare de către adulți a unor atitudini și comportamente adecvate și eficiente, învățare realizată prin intervenția și cu sprijinul, ajutorul și îndrumarea consilierului. Rezultatul activităților de consiliere psihopedagogică parentală îl constituie dobândirea de către părinți a unor competențe, deprinderi și moduri/ strategii procedurale necesare luării-executării unor decizii optime în situațiile dificile de educație familială; comunicare și relaționare cu copiii, începând cu vârsta lor fragedă și finalizând cu adolescența și maturitatea acestora [51; 52; 59].

Consilierea psihopedagogică parentală ajută părinții să adopte un model/ stil de viață sănătos și demn, care le-ar oferi un echilibru psihoemoțional optim, confort psihologic și moral, sentimentul autorealizării, fericirii și al împlinirii personale. Totodată, consilierea psihopedagogică parentală include un ansamblu de influențe și acțiuni cu scop formativ și corecțional de tipul influențelor și acțiunilor realizate într-un cadru instituționalizat (în școli, licee, centre și cabinete speciale destinate consilierii părinților etc.) și reprezintă *consilierea psihopedagogică formală*. *Consilierea nonformală*, este realizată în afara instituțiilor cu destinație educațională specială, în variate contexte de viață (sfaturi oferite de colegi, rude, prieteni etc.). Din perspectiva parteneriatului educațional în consilierea de grup a părinților pot fi invitați diferiți specialiști (medici, psihiatri, juriști etc.)

În concluzie, consilierul de familie trebuie să evalueze problemele cu care se confruntă membrii ei și în caz de necesitate să includă în cadrul planului său strategic de soluționare a problemei și alți specialiști, în funcție de problemă: diriginte, cadre didactice, asistenți sociali,

sau persoane din autoritățile legale, dar cu toate acestea responsabilitatea de a pune la punct o strategie pentru rezolvarea problemelor familiale îi revine în exclusivitate consilierului de familie, el este specialistul care stabilește scopurile și obiectivele consilierii în vederea soluționării problemelor familiale. *Scopurile și obiectivele* activității de consiliere a adulților pot fi diverse: directe, simple, complexe sau chiar paradoxale, implicând uneori, unul sau toți membrii familiei. *Obiectivele* consilierii psihopedagogice parentale și familiale, în general, în cadrul instituției de învățământ țin de sprijinirea unui mod sănătos de viață în cadrul familiei și optimizarea relațiilor intrafamiliale cu copiii în vederea consolidării competențelor parentale de educație și comunicare eficientă. Consilierul deduce împreună cu beneficiarii scopurile și obiectivele consilierii, sarcinile pentru aceștia, în vederea soluționării problemelor. În cazul în care strategiile nu s-au dovedit a fi eficiente, consilierul va recurge la o altă soluție. Cu cât scopurile, obiectivele și strategiile de soluționare a problemei sunt mai clar definite, cu atât este mai eficientă stabilirea sarcinilor consilierii familiei. Deci, consilierea elevului și a familiei în cadrul instituției de învățământ se axează pe identificarea și stabilirea obiectivelor și scopurilor, a procedurilor eficiente care fundamentează relația dintre beneficiari și consilier în soluționarea problemelor identificate prin intermediul valorificării integrative a demersului psihodiagnostic, cu cel corecțional și educațional, care se realizează într-un proces complex de comunicare cu toți membrii familiei.

2.3. Particularitățile vârstei adolescente în contextul consilierii familiei în liceu

Consilierea elevilor și a familiei acestora în liceu vizează identificarea, remedierea și prevenirea problemelor elevilor din clasele a 10 - a până în a – 12-a, cu vârstă cuprinsă între 16 și 20 ani. Din perspectiva, teoriilor ce țin de psihologia dezvoltării, elevii cu vârsta cuprinsă între 16 și 20 ani se înglobează în *vârsta adolescenței*. *Vârsta adolescenței* se include în etapele dezvoltării personalității umane abordate în variatele cercetări din domeniul psihologiei dezvoltării, psihologiei vîrstelor, psihologiei generale, pedagogiei, filosofiei etc.

Analizând și sintetizând studiile de psihopedagogie adolescentină ce vizează abordările privind maturizarea personalității, relațiile adolescenți – părinți, acțiunea educativă familială și școlară, dificultățile care apar la vârsta dată, am ajuns la concluzia că adolescența reprezintă etapa conturării principalelor structuri psihice, a proiectării și construirii liniilor de perspectivă ale vieții, fiind considerată ca o perioadă de început a formării fazelor adulte de comportare [7; 20; 21; 48; 209 etc.]. În consens cu sinteza studiilor efectuate asupra vârstei date am elaborat un instrument teoretic, care va asigura conștientizarea abordărilor științifice privind adolescența în domeniul științelor educației (Figura 2.1).

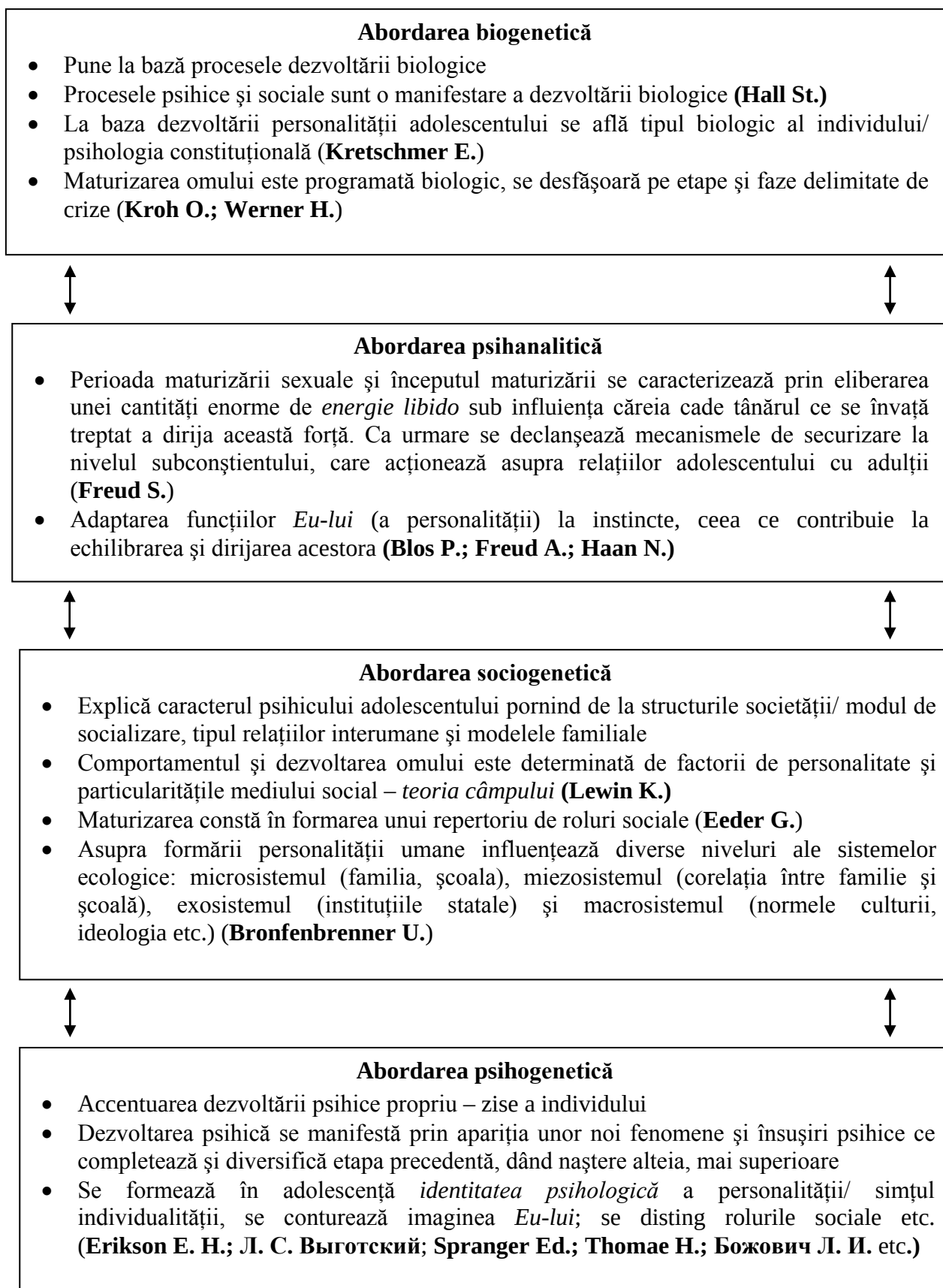

Fig. 2.1. Esența abordărilor științifice ale maturizării adolescentului

Pentru consilierea adolescentului este important să înțelegem procesele ontologice, care pot fi urmărite în figura propusă și specificarea realizată de **Erikson E. H.**, care menționează că *criza vârstei adolescente*, constă în *Identitate versus confuzia rolului. Adolescentul caută o identitate personală și profesională coerentă* [Apud 48; 181, p. 112]. În cele ce urmează ne vom referi la cercetările mai recente a vârstei adolescenților.

Cercetătorii **Buchanan C. M., Eccles J. S., Becker J. B.** caracterizează vârsta adolescenței din perspectiva factorilor biologici, psihologici și sociali, concomitent analizând influența hormonilor asupra trăsăturilor și comportamentului adolescenților, astfel, ei remarcă: *Din punct de vedere istoric se consideră că majoritatea schimbărilor de stare și comportamentale sunt negative, rezultatul unor factori biologici, în special al hormonilor... Mai recent, psihologii au pus sub semnul întrebării atât caracterul predominant al acestor schimbări negative, cât și presupusele rădăcini biologice... Accentul s-a mutat asupra factorilor contextuali/ adică familie, școală și psihologici/ adică stima de sine, orientarea rolului în funcție de sex* [Apud 1, p. 28]. De asemenea, cercetătorii menționează faptul că schimbările hormonale produse la nivelul fiziologic al adolescenților pot influența stima de sine, emoțiile, capacitățile de concentrare, relaționarea cu semenii, comportamentul, determinându-i la violență, devianțe etc. În general, vârsta adolescenței constituie una dintre cele mai fascinante și mai complexe tranziții din decursul unei vieți. **Carnegie D.** în lucrarea *Council on Adolescent Development* (1996) remarcă un aspect important, după stadiul sugarului, adolescența este cea mai rapidă perioadă de creștere și schimbare fizică. La sfârșitul pubertății, majoritatea copiilor s-au confruntat deja cu schimbări hormonale, au dobândit caractere sexuale secundare și au acumulat în greutate și în înălțime. Aceste schimbări produc trecerea la un organism matur, cu capacități fizice și reproductive, precum și cu un aspect exterior pe măsură. Este un fapt unanim recunoscut că adolescenții se confruntă cu numeroase provocări sociale și emoționale, anume atunci când traversează faza dintre copilărie și maturitate. În măsura în care corpul copilului și a adolescentului se dezvoltă, individul nu trebuie doar să se adapteze înfățișării schimbate și sentimentelor legate de acestea, ci trebuie, să facă față și reacțiilor celorlalți față de corpul lor aflat în schimbare [Apud 1, p. 46 - 47]. Schimbările fizice în perioada adolescenței sunt radicale și, în plus, imprevizibile, în sensul că rezultatul specific final al acestora este necunoscut (de exemplu, posibila mărime a sânilor cuiva, înălțimea etc.) Pe lângă aceasta, oamenii reacționează la schimbările fizice ale adolescenților. Atunci când adolescenții arată mai maturi, sunt tratați de către adulți și de către ceilalți adolescenți mai mult ca adulți (de exemplu, părinții, cadrele didactice). Impactul psihologic, pe lângă schimbările hormonale asociate adolescenței reprezintă un domeniu de interes în studiul dezvoltării adolescentului până în prezent [Apud 1, p. 57]. Adolescența este o

perioadă cu multe probleme de adaptare la realitate. *Criza de identitate*, nonconformismul și într-o anumită măsură, teribilismul adolescenților, constituie probleme de care comunitatea trebuie să țină cont dacă dorește să funcționeze adecvat. Problemele adolescenților sunt și problemele familiei, chiar a întregii comunități în care aceștia trăiesc. De aceea, consilierea adolescenților, în primul rând, are ca scop pregătirea adolescentului pentru integrarea optimă în viața socială și în profesie etc. [75, p. 100]. Coraportând cele expuse anterior, la tema cercetării noastre, observăm necesitatea de a identifica problemele psihoemoționale și comportamentale cu care se confruntă adolescenții (care au un impact nefavorabil asupra reglării conduitei acestuia) și modalitățile de soluționare a lor în procesul consilierii psihopedagogice.

Tabelul 2.2. Problemele psihoemoționale și comportamentale ale adolescenților
și modalitățile recomandabile de soluționare a lor

Nr. d/o	Problemele cu care se confruntă adolescenții	Modalitățile recomandabile de soluționare a problemei (forme, metode, strategii)
1	2	3
I.	În mediul familial	
	1. Relaționarea defectuoasă cu părinții 2. Comunicarea distorsionată cu membrii familiei 3. Impunerea unor reguli stricte din partea părinților 4. Monitorizarea/ supravegherea/ controlul exagerat din partea părinților 5. Rivalitatea fraternală 6. Fuga de acasă, vagabondajul 7. Violența familială	a) Consilierea psihopedagogică a adolescentului. b) Consilierea psihopedagogică a părinților. c) Consilierea psihopedagogică a fraților și a familiei (la necesitate). d) Includerea adolescenților într-un program de remediere care ar viza explicarea argumentată a conduitei adecvate în cadrul familial. e) Includerea adolescenților și a părinților lor într-un program de remediere care ar viza familiarizarea acestora cu specificul vârstei adolescente și căile de soluționare a dificultăților. f) Consilierul în parteneriat cu adolescentul și familia sa, să stabilească reguli de comportament și de comunicare non-abuzive, care ar favoriza remedierea conflictelor și armonizarea relațiilor familiale. g) Monitorizarea cazului și, la necesitate, realizarea consilierii și remedierii repetate
II.	În mediul școlar	
	1. Examenele / testările dificile 2. Conflictul cu colegii de clasă Conflictul cu cadrele didactice	a) Consilierea psihopedagogică a adolescentului b) Consilierea psihopedagogică a cadrelor didactice Consilierea psihopedagogică a grupului de elevi din care face parte adolescentul cu problemă Diagnosticarea relațiilor pedagog – elev și re/medierea conflictelor ce apar

1	2	3
	3. Statutul adolescentului în cadrul colectivului de elevi 4. Abandonul școlar 5. Violența școlară	c) Organizarea orelor educative cu o tematică specială și consilierea pentru dezvoltare, axată pe: - Comunicarea cu semenii; - Comportamentul prosocial; - Violența ca fenomen – prevenire și lichidare; - Modul sănătos de viață etc. d) Realizarea meselor rotunde consultative pentru cadrele didactice cu tematica: - Strategii de îmbunătățire a relațiilor și a coeziunii în grupul de elevi; - Dozarea rațională a temelor pentru acasă etc; h) Includerea adolescenților și a cadrelor didactice într-un program de re/mediere cu scopul prevenirii și soluționării conflictelor apărute în procesul instructiv – educativ; i) Consilierul în parteneriat cu adolescentul și cadrul didactic, să întocmească un șir de reguli de comportament școlar. j) Monitorizarea respectării regulilor de comportament școlar, dar și a cazurilor-problemă, întru soluționarea eficientă și prevenirea lor (la necesitate, realizarea consilierii și remedierii repetate)
III.	În mediul social (în general)	
	1. Comunicarea cu prietenii 2. Grupul de referință a adolescentului 3. Devianța comportamentală 4. Conflicte/ despărțirea de persoana iubită 5. Consumul de tutun/ alcool/ droguri 6. Intreținerea timpurie a relațiilor sexuale 7. Metodele de contracepție 8. Sănătatea (bolile sexual-transmisibile/ schimbările fiziologice din organism) 9. Sarcina timpurie	a) Consilierea psihopedagogică a adolescentului. b) Consilierea psihopedagogică a prietenilor adolescentului. c) Consilierea psihopedagogică a iubitului/ iubitei adolescentului/ adolescentei. d) Organizarea orelor educative, atelierelor de consiliere etc. pe tematica specifică problemei: - Comunicarea cu prietenii, rudele; - Modul sănătos de viață; - Schimbările fiziologice din organismul preadolescentului/ adolescentului; - Sexualitatea responsabilă; contracepție, sănătate sexuală; - Bolile sexual transmisibile/ abținerea sexuală etc. e) Consilierul în parteneriat cu adolescentul să întocmească un șir de reguli de comportament moral în cadrul societății și în cadrul diverselor grupuri sociale. f) Monitorizarea respectării regulilor în societate, dar și a cazurilor-problemă, întru soluționarea eficientă și prevenirea lor (la necesitate, realizarea consilierii și remedierii repetate)

Evident că probemele adolescentului provoacă dificultăți educative, de comunicare și relaționare cu părinții și semenii acestora, ceea ce necesită atenție din partea pedagogilor, diriginților, serviciului psihologic școlar.

Analizând problemele adolescenților și modalitățile de soluționare a lor, putem conchide că *conflictul dintre generații* trebuie transformat într-un dialog fructuos al acestora în interesul familiei, școlii și comunității, inclusiv al fiecărui individ în parte, fie el adolescent, tânăr sau matur. Consilierea adolescenților de către alți adolescenți duce, de multe ori, la rezultate neașteptate și, într-o oarecare măsură, neadecvate pentru viața comunitară. Astfel de programe în care adolescenții *se ajută reciproc* să se integreze în viața socială și profesională, să-și conceapă și să-și trăiască viața personală ar trebui să fie dirijate de un specialist cu experiență în domeniul vizat. Așa apare necesitatea de a *cultiva* adolescentul în direcția dată, implementând în valorile personale ale acestuia deprinderea de a apela la consilierea psihopedagogică, realizată de specialist (psiholog, diriginte, cadru didactic etc.) întru prevenirea și soluționarea eficientă a problemelor inevitabile din viața lor. În acest context, consilierea preventivă constituie tipul de consiliere menită să preîntâmpine apariția și dezvoltarea unor probleme sau situații critice în viața adolescenților și a familiei acestora. Consilierea de tip preventiv include activități educațional-formative realizate cu grupurile de beneficiari (clase de elevi, grupuri de studenți, grupuri de adulți etc.), iar uneori se realizează și individual. **Albee G.** menționează că *nici o tulburare care afectează masele nu a fost vreodată eliminată tratând câte o persoană* [Apud 75, p. 102]. Psihologul **Dumitru I. Al.**, remarcă că prevenirea se focalizează pe acțiunea interconexă a două categorii de factori: *factorii de protecție și cei de risc*.

Factorii de protecție sunt cei care asigură potențarea manifestării capacităților persoanei și contribuie la menținerea unui confort psihologic necesar dezvoltării optime a personalității sale.

Factorii de protecție ai adolescenților se referă la:

- existența unei familii care ar susține adolescentul și ar asigura confortul fizic și psihic optim;
- o dezvoltare fizică și stare de sănătate bune;
- achiziționarea unui set de deprinderi și abilități educaționale (de învățare, de relaționare, de autocontrol etc.);
- existența unui grup de referință/ de prieteni acceptați (și) de părinți;
- relații pozitive cu adulți responsabili, afectuoși și de succes;
- experiențele pozitive și eventualele activități (de muncă) realizate în timpul vacanțelor;
- abilitățile de relaționare socială interpersonală;

- implicarea în activități școlare și în cele ale grupului de sămași (cluburi, echipe, organizații etc.);
- participările la activități școlare extracurriculare/ nonformale (concursuri, olimpiade etc.) încununate cu succes;
- relațiile pozitive cu colegii și cu partenerii de sex opus.

Interacțiunea acestor factori și dirijarea lor eficientă de către adulți asigură o bună protecție adolescenților, contribuind la prevenirea unor disfuncționalități și dezechilibre în dezvoltarea personalității lor, concretizate în comportamente dezadaptative, indezirabile și chiar deviante [75, p. 102-103].

Factorii de risc cu o probabilitate de manifestare relativ mare și a căror acțiune poate genera disfuncții majore la nivelul personalității și al comportamentului adolescentului.

Factorii de risc ce se referă la viața adolescenților conduc la eventuale deficite de dezvoltare optimă a personalității. În această categorie sunt incluși următorii factori: disfuncții familiale (conflicte, violențe, divorț etc.); supravegherea neadecvată de către părinți; sărăcia sau resursele materiale și financiare precare; eventuale boli (mentale) ale părinților și/ sau comportamentele neadecvate ale acestora (alcoolism, consum de droguri etc.); mediu extrașcolar vicios (pericole, violență, devieri comportamentale etc.); probleme și dificultăți de învățare; respingere din partea colegilor, izolare; consumul de alcool, tutun și chiar droguri; părăsirea domiciliului și, eventual, abandonul școlar; promiscuitatea sexuală (prostituție, viol, incest etc.); delinquența juvenilă; grupuri de tineri cu orientare negativă (uneori criminală).

În ansamblu, consilierea preventivă a adolescenților și a familiei acestora, presupune potențarea factorilor generali de protecție și estompare, până la anularea acțiunii, a factorilor generali de risc, care influențează viața și activitatea adolescenților. În acest sens, *consilierea preventivă este, în esență, o educație cu valențe formative*. Ea este menită să ajute și să sprijine activitatea educatorilor, a cadrelor didactice și a părinților pentru a realiza dezvoltarea optimă, la un nivel de calitate și eficiență sporită a adolescenților [75, p. 103 -104].

Consilierea psihopedagogică a adolescenților este necesară pe tot parcursul modificărilor lor psihofiziologice și a evenimentelor stresante persistente în viața lor. Ea urmărește atingerea *obiectivului specific major al consilierii adolescenților*: orientarea și oferirea sprijinului adolescentului pe parcursul dezvoltării sale și a consolidării personalității lui. În consens cu specificul consilierii preventive și pentru dezvoltare și în legătură cu faptul că hotarele vârstelor sunt deseori confuze din cauza dezvoltării și maturizării neuniforme/ prin salturi a individului, inclusiv, din considerentele necesității de analiză în ontogeneză a elevului am elaborat, în viziunea noastră, unul din cele mai importante instrumente cu caracter psihopedagogic, fără de

care metoda biografică/ anamneza nu poate fi eficient realizată și valorificată în cadrul consilierii elevului și a familiei lui. Acest instrument a fost numit de noi - *Harta dezvoltării ontogenetice a familiei și copilului* (Figura 2.2)

Fig. 2.2. Harta dezvoltării ontogenetice a familiei și copilului

După cum putem observa, instrumentul dat (Figura 2.2) va asigura orientarea consilierului în culegerea și valorificarea informației despre copil/ adolescent și familie, ceea ce va permite ulterior identificarea și selectarea mai lesne a formelor, strategiilor și metodelor/ tehnicilor pentru a realiza o consiliere eficientă (atât a elevului cât și a familiei). Cu toate că cercetarea este axată pe studierea *potențialului formativ al consilierii familiei în liceu*, (unde vom lucra cu elevii de vârstă școlară mare/ adolescenții și părinții acestora), nu suntem în drept să ignorăm starea și dezvoltarea familiei și, desigur că a elevului, începând cu vârsta fragedă, întrucât toate evenimentele, întreaga lor evoluție (a elementelor constitutive a ambelor componente I și II) au importanță decisivă în consilierea liceenilor și a familiilor acestora, adică în acordarea unei asistențe psihopedagogice eficiente. Anticipând descrierea experimentului realizat, menționăm că valorificarea instrumentului nominalizat a asigurat sporirea potențialului formativ al consilierii familiei în liceu.

2.4. Modele și strategii de consiliere a familiei în instituția de învățământ

Consilierea psihopedagogică a membrilor familiei vizează un set de acțiuni psihopedagogice sistematice și sistemice, realizate prin intermediul explorării formelor, metodelor și strategiilor de identificare, remediere și prevenire a discordanțelor și incertitudinilor familiale. Consilierea psihopedagogică realizată în cadrul instituției de învățământ are la bază un sistem teoretic conceptual bine pus la punct. Ea este exercitată de către consilierul școlar, psihologul, psihopedagogul, dirigintele sau cadrul didactic. Persoana care consiliază trebuie să posede competențe de valorificare a metodelor și tehnicilor în corespundere cu problema identificată a elevului. Specialistul-consilier are menirea de a-l ajuta pe elev să se cunoască mai bine, să privească problemele obiectiv și dintr-o nouă perspectivă. O condiție importantă a consilierii psihopedagogice este caracterizată prin faptul că specialistul nu propune rețete sau soluții prefabricate, ci orientează, apoi ghidează elevul/ grupul de elevi consiliat spre luarea unei decizii optime pentru soluționarea de sine stătătoare a problemei. În viziunea lui **Rogers C.** [183], important este ca în procesul consilierii familiei, specialistul să stabilească un climat psihologic și moral în relația cu persoanele pe care le consiliază; climatul optim va asigura calitatea relației, iar beneficiarii se vor simți înțeleși, acceptați în mod necondiționat. Unul din obiectivele esențiale ale consilierii familiei constă în faptul că individul nu trebuie să fie scos din contextul său social, să fie abordat izolat de semenii. De aici rezultă necesitatea de a aborda și consilia familia ca sistem unitar în cadrul instituției de învățământ sau a centrului de consiliere a familiei. Dacă problema și obiectivele consilierii vor fi clar stabilite, evident că va fi mai eficient identificată strategia și tehnologia, adică setul de metode și procedee aplicate.

Studiul literaturii de specialitate [10; 18; 19; 40; 52; 66; 72; 75; 101; 116; 166] a permis să stabilem o mare varietate de strategii și metode ce pot fi aplicate în consilierea psihopedagogică a elevului și familiei acestuia, desfășurate în instituția de învățământ.

Prima etapă în identificarea setului de metode care urmează a fi aplicate, este constituit din convorbirea de motivare a familiei pentru a realiza consilierea. Modul prin care consilierul decide să motiveze familia depinde de natura problemei identificate, de obiectivele proiectate, de tipul de familie, de relația care s-a stabilit între consilier și membrii familiei, cât și de experiența, pregătirea profesională și competența consilierului. Cercetătorul **Dumitru I. Al.** [75], menționează că în cadrul instituției de învățământ, se poate considera eficient consilierul care:

- operează într-un mediu securizant și confortabil din punct de vedere psihologic;
- explică experiențele și trăirile elevului într-un mod inteligent și consistent logic;
- ajută elevul să ia decizia; a se angaja în activități, în rezolvarea propriilor probleme, eliberându-se de distres și atingându-și scopurile asumate [75, p.43].

Cercetătoarea **Cuznețov Larisa**, identifică caracteristicile specialistului eficient ce se ocupă de consilierea problemelor familiale:

- gândește pozitiv și abordează beneficiarul și problemele acestuia cu atenție, răbdare, binevoitor;
- empatizează cu beneficiarul;
- face evaluări psihologice ale elevului și părintelui, în scopul adaptării demersului de consiliere psihopedagogică la particularitățile acestuia și cazul concret;
- se străduie să cunoască și să înțeleagă modul în care gândește, simte și acționează, adică se comportă beneficiarul;
- anticipează reacțiile părintelui la auto/conștientizarea și auto/dezvăluirea gândurilor, sentimentelor copilului său etc.;
- se angajează să sprijine și să îndrumeze beneficiarul în procesul schimbării evolutive a acestuia [51, p.44].

În acest context, **Mitrofan I.**, identifică o serie de cunoștințe care trebuie să le posede, fiecare consilier și, anume, consilierul școlar eficient:

- cunoașterea principalelor etape ale dezvoltării umane;
- cunoașterea problematicei familiei și a riscului de a deveni înlocuitor al părinților;
- cunoașterea sistemului de valori al copiilor și adolescenților;
- cunoașterea rețelei de stat și de organizații nonguvernamentale ce oferă consiliere;
- cunoașterea principalelor reglementări privind protecția copilului [143, p. 43].

Aceste cunoștințe, precum și respectarea codului deontologic al psihologului, dar și interiorizarea unui sistem de valori în interdependență cu *conținutul, formele și modalitățile consilierii psihopedagogice* constituie partea semnificativă a consilierii psihopedagogice. În încercarea de a furniza o imagine cât mai completă, sintetic-integrativă a consilierii psihopedagogice, **Dumitru I. Al.**, a delimitat trei aspecte esențiale ale acesteia:

- a) *conținutul* activităților de consiliere psihopedagogică, ce se referă la *domeniile esențiale* în care ele se desfășoară în concordanță cu scopurile pe care le urmăresc subiecții implicați.
- b) *formele* consilierii psihopedagogice ce au în vedere *tipurile, ipostazele* realizării acesteia, respectiv *situațiile* în care este nevoie de activități specifice de consiliere psihopedagogică complementare celor instructiv-educative consacrate.
- c) *modalități de realizare* a consilierii psihopedagogice ce au în vedere *cadrul instituționalizat*, precum și beneficiarii acestor activități [75, p. 60-61].

Reunind toate cele trei dimensiuni ale consilierii psihopedagogice, într-o concepție unitar – integrativă, psihologul **Dumitru I. Al.**, a propus o *structură tehnologică tridimensională*, sub forma unui cub, *cubul consilierii psihopedagogice* [75, p. 61]:

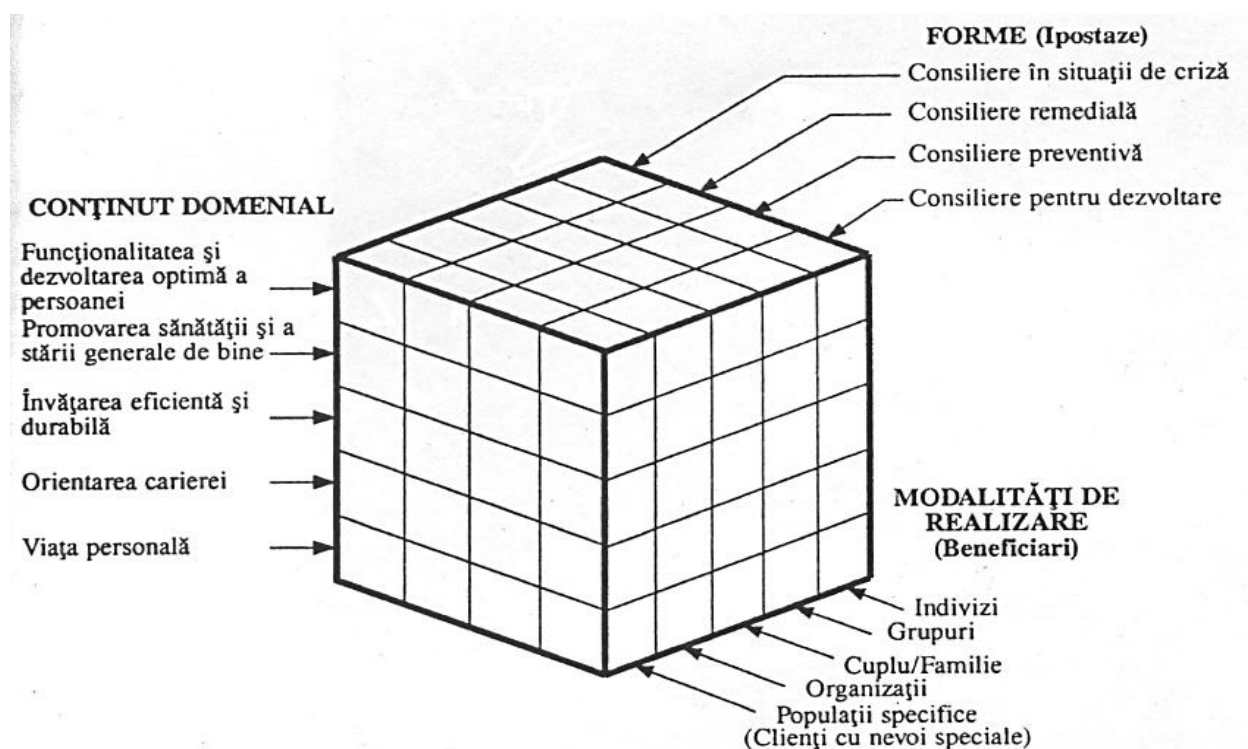

Fig. 2.3. Cubul consilierii psihopedagogice (autor Dumitru I. Al.)

Analizând reperele teoretice, experiența noastră și concepția unitar – integrativă a lui **Dumitru I. Al.**, am ajuns la concluzia că cubul consilierii și, anume fațeta modalității de realizare mai poate fi completat cu încă un aspect esențial al consilierii psihopedagogice: *strategiile*

de realizare a consilierii psihopedagogice. În baza analizei mai multor surse bibliografice din domeniul psihologiei, consilierii și pedagogiei [2; 14; 40; 45; 50; 61; 62; 71; 76; 101 etc.], am sintetizat câteva strategii adecvate procesului consilierii psihopedagogice a familiei. Din multitudinea de metode și strategii selectate oferim doar cele utilizate de noi cu succes în cadrul consilierii psihopedagogice (Tabelul 2.3).

Tabelul 2.3. Metode și strategii de asigurare a potențialului formativ al consilierii psihopedagogice a familiei

Nr. d/o	Metodele	Descrierea strategiei de aplicare	Forma de realizare
1	2	3	4
1.	<i>Metoda conversației (formularea întrebărilor)</i>	Constituie metoda fundamentală a consilierii psihopedagogice și a consilierii în general. Se realizează prin comunicarea propriu-zisă dintre beneficiar și consilier. Comunicarea trebuie să fie: empatică, activă, gândită, adică să fie realizată în baza unui scop	Grup/ individual
2.	<i>Metoda observației</i>	Metodă fundamentală a cercetării psihopedagogice. Aceasta se realizează prin studierea, înțelegerea, descoperirea, analiza conduitei persoanei consiliate	Grup/ individual
3.	<i>Metoda studierii produselor activității</i>	Se realizează prin analiza și examinarea produselor activității (desene, picturi, compuneri, construcții tehnice, ortografie etc.) realizate de persoana consiliată. Servește pentru a identifica caracteristicile și particularitățile psihologice individuale ale acesteia	Grup/ individual
4.	<i>Metoda biografică / anamneza</i>	Se realizează prin analiza de tip ontogenetic a copilului, pentru a identifica principalele particularități și evenimente trăite de beneficiar	Grup/ individual
5.	<i>Metoda ascultării active și atente</i>	Presupune ascultarea empatică și atentă a povestirii realizate de beneficiar. Important este faptul ca specialistul să posede tact, răbdare pentru a asculta activ și fără a grăbi beneficiarul	Grup/ individual
6.	<i>Metoda acceptării necondiționate</i>	Se realizează prin recunoașterea demnității și valorii personale a beneficiarului fără a critica, eticheta, judeca și fără a condiționa aprecierea	Grup/ individual
7.	<i>Metoda dezvoltării gândirii pozitive</i>	Se realizează prin dezvoltarea imaginii și respectului de sine a beneficiarului, a responsabilității și acceptării personale; prin sugerarea gândurilor/ ideilor pozitive	Grup/ individual
8.	<i>Metoda feed – back-ului</i>	Feed-back-ul reprezintă o conexiune inversă utilizată pentru menținerea stabilității și echilibrului în procesul consilierii	Grup/ individual

1	2	3	4
9.	<i>Metoda sugestiei</i>	Se realizează prin dirijarea conștiinței și cognițiilor beneficiarului, prin insuflarea ideilor cu scopul de a influența asupra voinței persoanei, asupra modului de a se comporta, gândi și a lua decizii	Grup/ individual
10.	<i>Metoda reformulării</i>	Se realizează cu scopul de a reevalua și analiza problema dintr-o altă perspectivă, de către beneficiar	Grup/ individual
11.	<i>Metafora terapeutică</i>	Se realizează prin compararea implicită între două elemente care nu sunt asemănătoare, cel puțin la prima vedere. Se utilizează de către consilier sub diverse forme: povești, basme, parabole biblice, fabule	Grup/ individual
12.	<i>Metoda modelării / remodelării cognitive</i>	Se realizează cu scopul de a modela/ remodela convingerile, concepțiile și cognițiile eronate ale beneficiarului, prin utilizarea metaforei terapeutice, sugestiei, modelului/ exemplul altor persoane etc.	Grup/ individual
13.	<i>Metoda modelării / remodelării conduitei</i>	Se realizează cu scopul de a modela/ remodela conduita inadecvată / necorespunzătoare problemei cu care se confruntă beneficiarul prin utilizarea metaforei terapeutice, modelului/ exemplul altor persoane etc.	Grup/ individual
14.	<i>Metoda modelării / remodelării relației</i>	Se realizează cu scopul de a modela/ remodela relația beneficiarului copil cu colegii, prietenii, părinții; în cazul beneficiarului adult cu copiii, cu soțul/ soția, colegii etc., prin utilizarea metaforei terapeutice, sugestiei, modelului/ exemplul altor persoane etc.	Grup/ individual
15.	<i>Metoda reechilibrării stilului de viață</i>	Se realizează cu scopul de a echilibra/ reechilibra stilul de viață al beneficiarului, prin învățarea acestuia de a se comporta, gândi, petrece timpul liber și a lua decizii etc. prin utilizarea metaforei terapeutice, sugestiei, modelului/ exemplul altor persoane etc.	Grup/ individual
16.	<i>Metoda aprobării</i>	Se realizează cu scopul de a încuraja beneficiarul să comunice, să se comporte adecvat, se face prin laudare și aprobare etc.	Grup/ individual
17.	<i>Metoda montajului psihologic</i>	Se realizează prin influențarea intenționată a cognițiilor și conduitei beneficiarului prin utilizarea metaforei terapeutice, sugestiei etc. cu scopul de a-l ajuta pe beneficiar să-și soluționeze problema	Grup/ individual
18.	<i>Metoda descriei portretului propriu / introspecției</i>	Se realizează prin descrierea de către beneficiar a propriului portret / comportament pentru a identifica cum se percepe pe sine și cum își percepe propriul comportament. Metoda dată poate fi realizată prin întrebări pe care și le va adresa sie beneficiarul: <i>Cum arăt? Cum mă comport? Cum sunt eu acasă? Cum sunt eu în relațiile cu prietenii? etc.</i>	Grup/ individual

1	2	3	4
19.	<i>Metoda descrierii imaginii sale din perspectiva viziunii altor persoane</i>	Se realizează prin descrierea de către beneficiar a propriului portret/ comportament din perspectiva altor persoane (părinți, cadre didactice, prieteni etc.), sau mai poate fi realizată direct prin intermediul altor persoane (părinți, cadre didactice, prieteni etc.), cu scopul de a identifica cum percep cei din jur comportamentul și persoana – în general	Grup/ individual
20.	<i>Metoda parafrazării</i>	Se realizează prin reformularea mesajului cu scopul de a clarifica subiectul sau tema de discuție	Grup/ individual
21.	<i>Metoda sumarizării</i>	Se realizează prin recapitularea, identificarea și clarificarea mesajelor din cadrul consilierii. Sumarizarea se utilizează și pentru stabilirea priorităților și alternativelor de abordare a unei teme sau subiect, sau pentru clarificarea perspectivelor beneficiarului asupra alternativelor de abordare a problemei sale	Grup/ individual
22.	<i>Metoda reflectării</i>	Se realizează prin întrebări cu caracter de problemă, formulate de către consilier asupra conținutului informațional cât și asupra stării emoționale a beneficiarului. Reflectarea favorizează conștientizarea de către beneficiar a faptului că este ascultat și că ceea ce exprimă sau trăiește este important. Scopul fundamental al reflectării este cel de validare a trăirilor emoționale ale beneficiarului	Individual
23.	<i>Metoda epistolară sau a scrisorii</i>	Se realizează prin expunerea de către beneficiar a tuturor trăirilor sale neplăcute, cu scopul de a scăpa, ulterior, de ele prin distrugerea scrisorii (ardere sau rupere a scrisorii). Această metodă este extrem de utilă în procesul consilierii persoanelor foarte afectate, cărora le vine greu să vorbească despre problema interiorizată	Individual
24.	<i>Metoda jurnalului intim</i>	Se realizează prin notarea într-un <i>jurnal</i> , a trăirilor zilnice și a evenimentelor din viața beneficiarului. De obicei consilierul îi insulfă beneficiarului, posibilitatea de a scăpa de trăirile neplăcute prin notarea lor detaliată într-un jurnal, de care ulterior va fi posibil să se debaraseze prin nimicirea lui, (la fel ca în cazul metodei epistolare/ scrisorii, prin ardere sau rupere)	Individual
25.	<i>Metoda anchetei (chestionarul, interviul)</i>	Se realizează prin intermediul a două modalități: chestionarul și interviul, se bazează pe adresarea întrebărilor, cu scopul de a identifica informații necesare procesului de consiliere (interviul este asemănător conversației, în cazul consilierii, <i>interviatorul</i> poate fi atât consilierul, cât și beneficiarul care mereu inițiază emiterea mesajului/ întrebărilor)	Grup/ individual

1	2	3	4
26.	<i>Metodele religioase (rugăciuni, frecventarea bisericii etc.)</i>	Se realizează prin sugestionarea beneficiarului să apeleze la citirea unor rugăciuni, la frecventarea bisericii cu scopul de a-și <i>alimenta</i> sufletul cu o doza spirituală necesară fiecărei ființe	Grup/ individual
27.	<i>Metoda energizării</i>	Se realizează prin diverse activități specifice energizării, cu scopul de a stimula energia personală a beneficiarului pentru a înlătura oboseala, stresul și încărcătura emoțională a lui	Grup/ individual
28.	<i>Metode de relaxare</i>	Se realizează prin intermediul variatelor tehnici de relaxare, ca de exemplu: textele de relaxare – sunt o metodă eficientă în procesul relaxării, acestea fiind însoțite de respirație profundă și atmosferă prielnică relaxării, favorizează relaxarea musculară progresivă	Grup/ individual
29.	<i>Sociodrama</i>	Se realizează prin cooperare, învățare, descoperire, problematizare, dezbateri, jocuri de rol, înscenarea unei probleme, cu scopul de a soluționa situația înscenată, prin modelarea și interpretarea ei. Reprezintă una dintre cele mai eficiente metode de modelare și soluționare a unei situații dificile la care participă minimum trei persoane	Grup
30.	<i>Psihodrama</i>	Se realizează după același mecanism ca <i>sociodrama</i> , însă în cadrul psihodramei este prezentă o singură persoană, care este rugată în procesul consilierii să se suprapună în mai multe roluri, în dependență de problema consiliată	Individual
31.	<i>Vizionarea filmelor educative</i>	Se realizează prin vizionarea și analizarea filmelor educative/ istorice/ specifice problemei cu care se confruntă beneficiarul	Grup
32.	<i>Studiul de caz</i>	Se realizează prin suprasolicitarea aspectelor cognitive ale beneficiarului cu scopul analizei și soluționării unei probleme proprii și altor persoane	Grup/ individual

Strategiile consilierii psihopedagogice se aleg și se aplică în funcție de vârsta, genul, religia beneficiarului, nivelul de cultură și inteligență, de acceptare a metodelor aplicate de specialist și percepute de către beneficiar. În alegerea tehnicilor, strategiilor și a modalităților de lucru în realizarea unei consilieri psihopedagogice, specialistul trebuie să țină cont de unele condiții. Vom analiza schema lui **Dumitru I. Al.** [75, p. 38], *Caracteristicile alegerii tehnicilor, strategiilor și a modalităților de lucru în realizarea unei consilieri psihopedagogice încununate cu succes:*

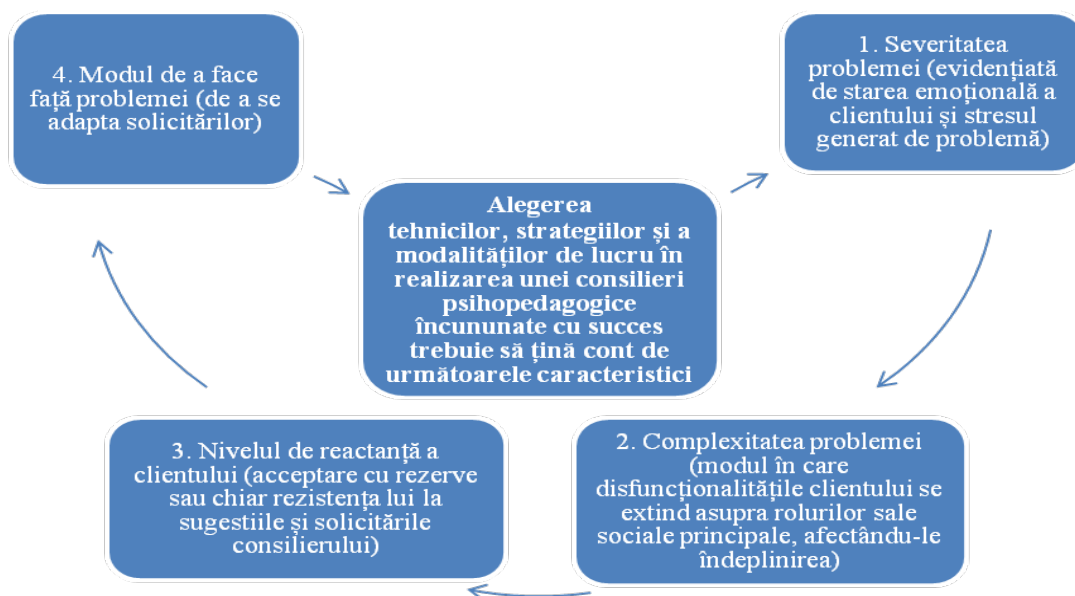

Fig. 2.4. Caracteristicile alegerii tehnicilor, strategiilor și a modalităților de lucru în realizarea unei consilieri psihopedagogice încununate cu succes (Dumitru I. Al.)

Aderăm la schema propusă de autor, însă în baza cercetărilor realizate vom completa acest instrument încă cu două caracteristici; *modul de îmbinare a metodelor, tehnicilor și strategiilor alese și axarea pe respectarea principiilor deontologice în valorificarea tehnologiei de tip eclectic–integrativ*. În viziunea noastră caracteristicile evidențiate și dezvoltate de noi, completează reușit acest instrument, deoarece obligă specialistul să selecteze, îmbine și să valorifice formele, metodele și procedeele de consiliere foarte atent pentru a nu dăuna beneficiarului și a spori calitatea procesului vizat.

Diversitatea situațiilor, a beneficiarilor și a problemelor acestora a făcut dificilă, dacă nu chiar imposibilă, utilizarea unei singure teorii privind consilierea. Astfel, **Dumitru I. Al.** remarcă faptul că consilierea psihopedagogică trebuie să integreze variate modele de consiliere care ar include mai multe teorii și concepții psihologice, moment crucial, care a generat apariția *abordărilor de tip eclectic–integrativ* ce s-au dovedit a fi eficiente și din ce în ce mai necesare și mai utile în realizarea obiectivelor consilierii psihopedagogice [75, p. 36].

Abordările de tip eclectic provin din mai multe școli și orientări terapeutice utilizate în vederea realizării consilierii psihopedagogice. Acestea nu vizează o restructurare a teoriei/concepției de bază a consilierului și nici încercarea unei noi sinteze suprateoretice, ci reprezintă un model de practică eficientă în consilierea beneficiarilor. *Eclectismul tehnic* presupune selectarea unor tehnici (metode, procedee etc.) provenite din mai multe școli și orientări teoretice și utilizarea lor în vederea realizării consilierii psihopedagogice [75, p. 36], deci, conține și elementul eclectismului teoretic.

Abordările de tip eclectic pot fi definite, ca fiind o sinteză de orientări teoretice, strategii și metode, care s-au dovedit a fi utile în timp, și-au dovedit eficacitatea și au favorizat remedierea eficientă a problemelor beneficiarilor.

În cele ce urmează vom analiza un *Model de psihoterapie și consiliere eclectică sistematică* elaborat de **Beutler L.**, care are la bază trei reguli sau trei principii definitorii: orice proces de consiliere psihopedagogică trebuie să fie *focalizat pe beneficiar* (să-l ajute să-și rezolve problemele); practicile și tehnicile de consiliere psihopedagogică pot fi utilizate cu bune rezultate, *independent de teoriile de origine* ale acestora (eclectism tehnic); orice proces de consiliere vizează *schimbarea evolutivă a beneficiarilor*; în acest scop sunt utilizate metode, tehnici, diverse proceduri etc., într-o structură coerentă (eclectism sistematic) [Apud 75, p. 38].

Gilland B. E. elucidează un model eclectic de structură a procesului de consiliere, care cuprinde șase stadii aflate în interdependență, analiza cărora permite să identificăm, de fapt, caracteristicile generale ale procesului de consiliere [Apud 230, p. 11]

Tabelul 2.4. Modelul eclectic de structură a consilierii, după Gilland B. E.

Modelul eclectic de structură a consilierii, după Gilland B. E.		
Nr. d/o	Stadiile procesului de consiliere	Caracteristica stadiului
1	2	3
1.	Cercetarea problemei	la acest stadiu consilierul stabilește un contact cu beneficiarul și obține încredere reciprocă. Este necesar ca consilierul să asculte și să urmărească atent ce spune beneficiarul observând limbajul nonverbal al acestuia; să manifeste sinceritate, empatie fără ca să recurgă la etichetare, sau manipulare
2.	Aprecierea bidimensională a problemei	la acest stadiu consilierul va aprecia problemele beneficiarului, identificând aspectele afective și cele cognitive. Analiza problemelor se realizează până la momentul în care consilierul și beneficiarul ajung la concluzii comune asupra identificării cauzelor și modului de rezolvare a lor
3.	Identificarea alternativelor	la acest stadiu se propun și se analizează alternativele posibile în rezolvarea problemei. Folosind întrebări consilierul va stimula beneficiarul să identifice cât mai multe soluții alternative pe care acesta le consideră acceptabile
4.	Planificarea	acest stadiu prevede evaluarea alternativelor propuse și alcătuirea unui plan de acțiuni, luând în considerație resursele beneficiarului, timpul necesar, metodele etc.
5.	Aplicarea	acest stadiu prevede acționarea în conformitate cu planul prestabilit. Consilierul are misiunea de a stimula beneficiarul, încurajându-i activitatea și ajutându-l să depășească posibilele eșecuri și greutăți
6.	Evaluarea și feedback-ul	la acest stadiu beneficiarul împreună cu consilierul evaluează rezultatele obținute

Analizând cele două modele redactate anterior, putem conchide că **Beutler L.** abordează în modelul său *principiile definitorii ale consilierii*, **Gilland B. E.** evidențiază prin modelul său, *traseul consilierii, structurate în șase stadii esențiale*, iar **Whiston S. C. și Sexton T. L.**, propun un *Model de intervenție prin consiliere*, care vizează *factorii, procesul și rezultatele consilierii* [245, p. 588-589].

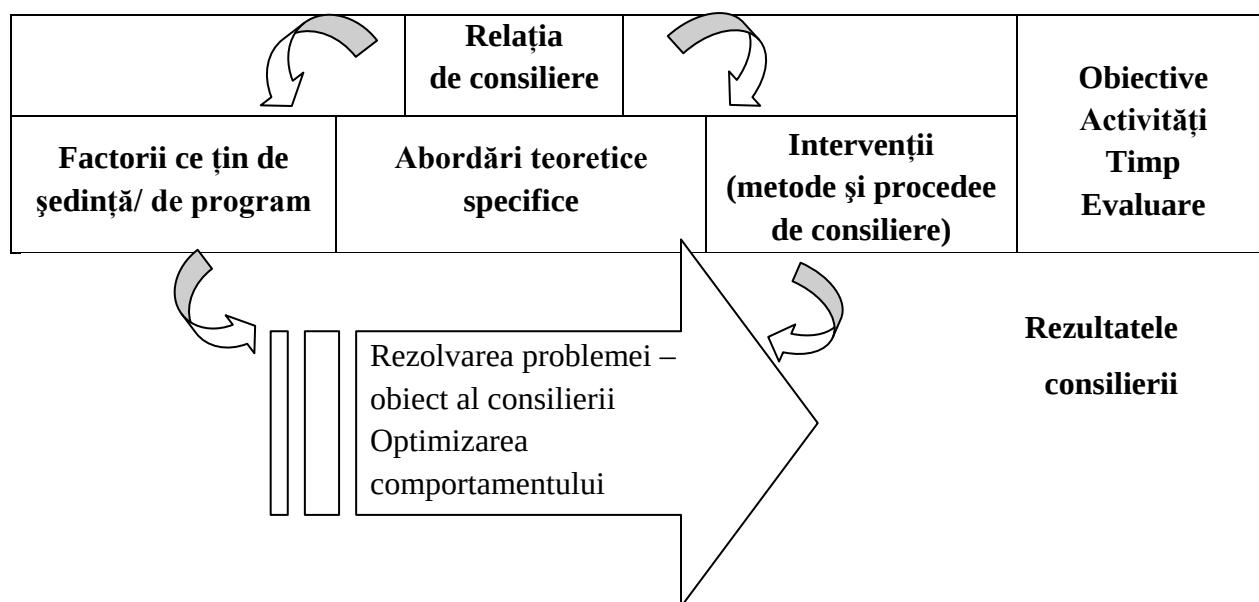

Fig. 2.5. Modelul de intervenție în consiliere (elaborat de Whiston S. C. și Sexton T. L.)

Aceste modele contribuie la înțelegerea mai exactă a realizării / desfășurării procesului de consiliere, care explorat în mod profesionist, contribuie la schimbarea persoanei consiliate, fiindcă orice proces de consiliere eficientă facilitează schimbarea evolutivă a persoanei consiliate, a beneficiarului. Cercetătorul **Garfield S.** dezvoltă o *viziune unitară, eclectic – integrativă asupra consilierii psihopedagogice*, bazată pe identificarea unui set de *variabile* (factori comuni) prezente în orice *proces de facilitare a schimbării beneficiarului*. În continuare vom sistematiza și structura *variabilele consilierii*, propuse de *Garfield S.* [Apud 75, p. 40-41], indispensabile *procesului de facilitare a schimbării beneficiarului* într-un tabel (Tabelul 2.5):

Tabelul 2.5. Variabile prezente în procesul de facilitare a schimbării beneficiarului

Variabile prezente în procesul de facilitare a schimbării beneficiarului în cadrul consilierii psihopedagogice	
Variabila	Caracteristica variabilei
1	2
1. Relația consilier-beneficiar	În toate tipurile/ formele de realizare a consilierii psihopedagogice, relaționarea specifică dintre consilier și beneficiar este esențială. Căldura umană, empatia, respectul etc. reprezintă condițiile necesare pentru dobândirea încrederii și crearea unei alianțe terapeutice favorabile schimbării evolutive a beneficiarului

1	2
2. Iluminarea (<i>insight-ul</i>), modificarea cognițiilor, înțelegerea și interpretarea adecvată	Toate modalitățile de consiliere psihopedagogică își propun să ajute beneficiarii să-și conștientizeze problemele, să-și modifice cognițiile, să se înțeleagă mai bine pe sine și lumea în care trăiesc, să interpreteze adecvat experiențele trăite, faptele și evenimentele parcurse
3. <i>Catharsisul</i>, exprimarea emoțiilor și eliberarea de tensiune	Exprimarea emoțiilor și sentimentelor, eliberarea de frustrare, tensiune psihică provocată de acestea (conferă beneficiarului senzația de ușurare). Simpla exprimare a unor trăiri afective puternice și mult timp reprimare, fie ele pozitive sau negative, ajută beneficiarul să facă față unor situații tensionate și să funcționeze mai eficient în rezolvarea problemelor
4. Întărirea/consolidarea	În orice terapie, consilierii gratifică și consolidează atitudinile și comportamentele beneficiarilor. Ei întăresc pozitiv comportamentele dezirabile care provoacă plăcere beneficiarului și sancționează comportamentele disfuncționale, indezirabile, dezadaptative. Gesturile simple, precum cele de a acorda atenție beneficiarului, răspunsurile nonverbale ori schimbarea cursului conversației sunt menite să încurajeze beneficiarul pentru a adopta anumite comportamente și/ sau moduri de a gândi și de a aborda problemele; de a le înlătura, estompa sau diminua pe cele neeficiente, dezadaptative, disfuncționale
5. Desensibilizarea	Discutarea cu beneficiarul și înțelegerea de către acesta a problemelor cu care se confruntă, contribuie la diminuarea aspectului lor amenințător, la reducerea anxietății. Înțelegerea justă și realistă a problemelor de către beneficiar îl face pe acesta să devină mai eficient în rezolvarea acestora
6. Informarea	Mulți oameni nu sunt informați ori au puține informații despre ei înșiși și despre lucrurile care le influențează viața de zi cu zi. Ca atare, pot avea așteptări nerealiste referitoare la propriile posibilități și capacități, dar și la cele ale celorlalți. (<i>Exemplu:</i> Unii oameni confundă reacțiile emoționale cu problemele lor dureroase, considerând că a-ți exprima emoțiile este ceva anormal)
7. Reasigurarea și suportul	Sunt modalități de reducere a tensiunii psihice până la un nivel acceptabil, astfel încât persoana în cauză să poată face față situațiilor
8. Așteptări pozitive	Consilierii induc beneficiarilor lor speranță și optimism, fapt care determină diminuarea sentimentelor acestora de neputință, neajutorare și de lipsă de speranță generatoare de apatie, resemnare, evitare, retragere
9. Confruntarea cu problemele (nu evitarea lor)	A evita problemele și a primi ajutor, sprijin și îndrumare constituie, în sine, un pas important în confruntarea beneficiarului cu problemele sale. Expunerea beneficiarilor în mod direct la evenimente și situații problematice generatoare de neîncredere în forțele proprii este preferabilă situației în care aceștia evită dificultățile, se resemnează și nu se angajează în soluționarea lor

Aceste variabile sunt în interdependență cu obiectivele procesului de consiliere psihopedagogică, care favorizează remediarea beneficiarului, prin intermediul schimbării evolutive a lui **Blocher H. D.** [Apud 75, p. 44-45] a elucidat *cinci stadii ale schimbării evolutive a beneficiarilor* în decursul procesului de consiliere psihopedagogică:

- I.** *Precontemplarea*, în acest stadiu, beneficiarii nu cunosc, nu cred și nu vor să accepte ce trebuie să schimbe. Ei neagă faptul că se confruntă cu unele probleme personale, cu unele disfuncționalități adaptative, iar dacă le conștientizează, îi învinovătesc pe ceilalți pentru problemele lor. Deseori numai dacă sunt presăși de familie, angajatori, prieteni etc. acceptă să parcurgă un program de consiliere psihopedagogică;
- II.** *Contemplarea*, persoana devine conștientă de faptul că are probleme și începe să se gândească serios cum să le rezolve, dar încă nu este hotărâtă să facă ceva în acest sens. Astfel, beneficiarii vin la consilier sub pretextul obținerii informațiilor pentru rezolvarea unor probleme minore. În același timp, însă, ei se gândesc dacă ar merita să relateze consilierului problema pe care o au și dacă ar fi bine să se angajeze într-un proces de consiliere. De multe ori, ei cântăresc aspectele pozitive (beneficiile) și aspectele negative (riscurile) ale unui demers de consiliere. Sunt beneficiari indeciși, pasivi, sau cu stări psihice conflictuale (la nivel intrapersonal), care pot rămâne în acest stadiu un timp mai îndelungat, chiar ani de zile;
- III.** *Pregătirea*, beneficiarii se hotărăsc să înceapă terapia și consilierea psihopedagogică. Decizia de a parcurge un program de consiliere poate fi determinată de anumite încercări eșuate de a-și rezolva problemele sau de anumite aspirații și intenții;
- IV.** *Acțiunea*, beneficiarii angajați în procesul consilierii psihopedagogice încep să-și modifice comportamentul, experiențele sau mediul pentru a-și atinge scopurile propuse. Unii consilieri consideră, în mod greșit, că în acest stadiu schimbarea beneficiarului s-a produs deja și este iremediabilă. În acest sens trebuie o anumită precauție din partea consilierilor, pentru că există posibilitatea unei recăderi a beneficiarului;
- V.** *Menținerea*, beneficiarii muncesc pentru a-și consolida câștigurile dobândite în urma parcurgerii programului de consiliere, inclusiv prin adoptarea unui nou stil de viață (roluri, relații sociale și comportamente noi care să asigure rezolvarea problemelor personale); prin generalizarea experiențelor și a comportamentelor dobândite în timpul procesului de consiliere și prin transferarea lor în situații de viață reale, persoana poate atinge noi trepte în dezvoltarea personalității sale [Apud 75, p. 44-45].

După cum se poate observa, fazele constituie un model de schimbare evolutivă a beneficiarului consilierii psihopedagogice. Dacă ar fi să ne referim nemijlocit la consilierea

familiei, atunci intervine necesitatea de a studia procesul schimbării evolutive a părinților consiliați în cadrul instituției de învățământ. Cercetătoarea **Cuznețov Larisa**, caracterizează procesul schimbării evolutive a părinților prin prisma a câtorva necesități parentale:

- 1) eficientizarea adaptării la solicitările vieții familiale și a educației copiilor;
- 2) obținerea unui nivel optim de funcționalitate a personalității în calitate de familist și părinte;
- 3) confort psihologic și o stare generală de bine și de fericire;
- 4) anihilarea și lichidarea unor distorsiuni și disfuncționalități generatoare de frustrări, disconfort psihologic, incertitudine etc. [51].

În acest context propunem *Meta – Modelul de etică și resemnificare pentru consilierea eficientă a familiei*, elaborat și experimentat de **Cuznețov Larisa** [Ibidem, p. 80-82]. Reperele conceptuale, valorificate în fondarea Meta – modelului vizat se constituie din dimensiunea valorilor morale, filosofia educației și axiologia [Apud 51, p. 80], factorii comuni pentru consiliere și psihoterapie [Ibidem], concepția despre om și personalitate [Ibidem]. *Reperetele praxiologice*, valorificate în fondarea Meta – modelului sunt reprezentate prin: Modelul psihoeducational al formării și dezvoltării personalității și Modelul de consiliere și psihoterapie [Ibidem], Sistemul educației pentru familie [Ibidem], Spirala schimbării evolutive a persoanei și cubul consilierii [Apud 51, p. 80]; abordarea pluridisciplinară, principiile eclectismului tehnic [Ibidem].

În temeiul considerațiilor expuse și a sumarizării accepțiunilor teoretice, a experienței în domeniul consilierii familiei, cercetătoarea a propus următoarea structură a **Meta – Modelului de etică și resemnificare pentru consilierea eficientă a familiei**:

1. **Cadrul conceptual, filosofic și etic**, care se compune din: fundamentele epistemologice ale psihologiei generale, psihologiei vârstelor și dezvoltării; pedagogiei generale, pedagogiei familiei; sociologiei familiei; filosofiei educației, filosofiei valorilor; sociologiei educației familiale; consilierii psihopedagogice și a psihoterapiei integrative.
2. **Cadrul teleologic** conține finalități, care se compun din scop și obiective, deseori aici specialistul împreună cu cel consiliat poate să configureze niște modele – exemple, care vor servi drept ideal orientativ de gândire și comportare pentru subiect.
3. **Cadrul conținutal – axiologic și cel al comprehensiunii** este compus din valorile, normele, principiile etice și existențiale, care urmează a fi achiziționate de subiect, inclusiv, presupune pătrunderea și înțelegerea de către consilier a *realității interioare* a subiectului. Aici foarte importantă este înțelegerea mesajelor verbale și nonverbale.
4. **Cadrul structurii verbale** presupune gândirea și valorificarea tehnicilor esențiale: convorbirea, interpretarea, reformularea (reflectare; clarificare; ca inversare a raportului

figură – fond etc.), resemnificarea; arta de a formula întrebări și a aplica omisiunile, generalizările, precizările, nominalizările, presuposițiile, *lecturarea gândurilor*, relațiile cauză – efect, echivalențele complexe; metafora terapeutică etc.

5. **Cadrul colaborării și feedback-ului** este foarte important, deoarece servește înțelegerii reciproce și a schimbării contextului sau metodelor aplicate de consilier pentru optimizarea relațiilor, conținutului ședințelor și a procesului consilierii în întregime.
6. **Cadrul designului activității și a ședinței** conține structura/ scenariul detaliat al specialistului. De reținut că acesta pe parcursul consilierii poate fi completat sau schimbat la necesitate.
7. **Cadrul evaluativ – analitic** conține ansamblul de metode, procedee sau tehnici de evaluare și apreciere a schimbărilor în viziunile, atitudinile sau conduita subiectului (se poate aplica observarea directă sau indirectă, testarea, convorbirea, discuția etc.).
8. **Cadrul explorării tehnologiei** permite specialistului să elaboreze scheme, noi reguli, micro – modele operaționale pentru a eficientiza tehnologia valorificată.
9. **Cadrul eclectic – integrativ** asigură înțelegerea și valorificarea ajustării metodelor de consiliere cu elementele de psihoterapie integrativă.
10. **Cadrul strategic de abordare a perspectivelor funcționării familiei**, îl considerăm extrem de important pentru a analiza cu subiectul consiliat traseul comportamental și cel conținutal al perspectivelor funcționării eficiente a familiei sale. Ideea îi aparține cercetătoarei, fiind validată pe parcursul activității ei de lungă durată de consiliere a familiilor/ circa 30 ani. Se consideră finalizarea cu succes a consilierii numai atunci când subiectul este în stare să elaboreze, să argumenteze, să experimenteze și să descrie clar/ explicit perspectivele de restructurare a propriei vieți, a existenței familiei sau a membrilor acesteia [51].

Meta – modelul elucidat presupune și asigură o deschidere pentru variate căi și mijloace, strategii de consiliere a familiei. Esențialul aici rezidă în orientarea specialistului și provocarea acestuia în utilizarea creativă și eficientă a standardelor etice, deontologice; a tehnologiilor de consiliere și valorificare argumentată a eclecticismului tehnic, atât la nivel teoretic, cât și la nivel praxiologic [Ibidem, p. 79-82]. Astfel, conchidem că procesul consilierii, indiferent de teoriile pe care se axează, devine eficient în măsura în care sunt folosite mai multe modele de strategii pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă beneficiarul. Anticipând elucidarea demersului experimental, ținem să menționăm că am construit întregul proces al CF în liceu în baza *Modelului sintetic al consilierii ontologice complexe a familiei* [52, p. 42-52], care include meta – modelul descris elaborat și fundamentat, valorificat timp îndelungat de către cercetătoarea Cuznețov Larisa.

Procesul consilierii psihopedagogice, înțeles ca un proces de schimbare evolutivă a părintelui, cu ajutorul și cu îndrumarea consilierului, presupune anumite competențe la nivel aplicativ. Astfel de abilități se dobândesc în perioada formării inițiale a consilierilor, dar ele trebuie să fie dezvoltate și optimizate permanent, în baza cunoștințelor, aptitudinilor și exersării permanente. Intervenția consilierului trebuie să fie eficientă, să nu dăuneze beneficiarului, ci să-l ajute a depăși problemele cu care acesta se confruntă în procesul vieții de familie și a educației copilului, inclusiv, în cariera profesională [51, p. 41].

Când analizăm situația precedentă consilierii și schimbarea evolutivă a adolescenților în cadrul și în rezultatul procesului de consiliere, remarcăm că evenimentele acestuia pot fi structurate în felul următor: apariția obstacolilor în relaționarea și comunicarea cu semenii/ cu părinții/ cu cadrele didactice; apariția dificultăților în procesul de învățământ; apariția incertitudinilor în acceptarea și perceperea propriilor abilități; neînțelegerea și neacceptarea propriilor trăiri; negarea propriilor probleme și dificultăți; apariția disconfortului psihologic; dorința de a se debarasa de propriile probleme și dificultăți; adresarea la consilier; consilierea/ terapia propriu-zisă; apariția insight-ului; descărcarea emoțională; apariția catharsis-ului; remodelarea propriilor gânduri, cogniții și comportamente; soluționarea problemelor și dificultăților; elaborarea strategiilor/ planurilor de evitare pe viitor a problemelor/ dificultăților.

Studiul teoretic și analiza cadrului experiențial ne-a permis să conchidem că indiferent de vârsta persoanei consiliate, consilierea se realizează prin intermediul unor strategii eclectice, adică prin explorarea variatelor forme, metode, procedee și tehnici validate și selectate în conformitate cu specificul problemei apărute, inclusiv a necesităților beneficiarului. Bineînțeles că în procesul consilierii, urmărim schimbarea evolutivă a beneficiarului; schimbarea cognițiilor, atitudinilor, modului lui de a gândi și a se comporta, precum și interiorizarea capacității de autoperfecționare continuă eficiență personală și menținere a stării de bine.

2.5. Concluzii la capitolul 2

Studiul și precizarea aspectelor teoretice din perspectiva concepției despre om, personalitate, structura și funcționalitatea familiei, a teoriilor și modelelor de consiliere a copiilor și adulților, a direcționat analiza, determinarea, completarea și dezvoltarea coordonatelor definitorii ale consilierii familiei, factorilor de progres în consilierea acesteia și caracterizarea particularităților esențiale ontologice ale familiei și copilului.

Astfel, în capitolul dat am actualizat și precizat conținutul, principiile și aspectele definitorii ale parteneriatului educațional, demonstrând importanța și posibilitățile acestuia pentru sporirea potențialului formativ al consilierii elevului și familiei. Am ilustrat acest moment

descriind și explicând etapele de lucru cu elevii și părinții prin activitățile axate pe dezvoltarea autoeficienței personale a acestora realizate în cadrul parteneriatului educațional.

În scopul dezvăluirii necesității de consiliere a familiei (adulți și adolescenți), a problemelor cu care se confruntă aceasta, am expus și analizat datele unei investigații preliminare, realizate pe un lot independent de psihologi (62 s) și pe un lot independent ce cuprindea 40 de adolescenți (Anexa 1) și părinții lor (Anexa 2). Problemele/ dificultățile cu care se confruntă elevii și familiile lor le-am sintetizat și structurat în două tabele speciale (Tabelul 2.1 și Tabelul 2.2), ceea ce a permis să stabilesc că subiecții investigați au nevoie de următoarele *tipuri de consiliere: consilierea psihopedagogică pentru dezvoltare; consilierea psihopedagogică preventivă; consilierea psihopedagogică în situație de criză și consilierea psihopedagogică remedială*. În acest context am realizat descrierea esențializată a tipurilor de consiliere, corelându-le cu analiza și caracterizarea direcțiilor, selectarea metodelor, strategiilor consilierii elevului și părinților în liceu, realizate din perspectiva deontologiei profesionale și a modelelor propuse de cercetătorii: Dumitru I. Al. [75]; Gilland B. E. [Apud 230]; Whiston S. C. și Sexton T. L. [245]; Garfield S. [Apud 75]; Blocher H. D.; Cuznețov Larisa [51; 52; 57; 58; 59].

Determinarea particularităților de vârstă ale adolescenților s-a realizat prin prisma analizei abordărilor științifice și a dezvoltării ontologice a omului și familiei. În baza acestora a fost elaborată *Harta dezvoltării ontogenetice a familiei și copilului* (care include 2 componente: starea și dezvoltarea familiei; starea și dezvoltarea copilului). La fel, au fost reliefate problemele psihologice și comportamentale ale adolescenților și modalitățile recomandabile de soluționare a lor. Particularitățile de vârstă ale adolescenților au fost definite în contextul abordărilor științifice și a perspectivei interacțiunii factorilor biologici, psihologici și sociali. Au fost identificate și analizate crizele de vârstă pentru a orienta activitatea consilierului. Conceptualizarea CF și analiza profundă a strategiilor, modelelor de consiliere a contribuit la precizarea și interpretarea factorilor de protecție și a celor de risc în educația adolescentului. În consens cu esența investigațiilor efectuate au fost fundamentate și elaborate încă două instrumente cu caracter teoretico – metodologic de orientare – desfășurare a consilierii psihopedagogice în cadrul instituțional: *Esența abordărilor științifice ale maturizării adolescentului* (Figura 2.1) și *Variabile prezente în procesul de facilitare a schimbării beneficiarului* (Tabelul 2.5).

3. DEMERSUL PRAXIOLOGIC AL CONSILIERII FAMILIEI ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT(LICEU)

3.1. Disignul cercetării potențialului formativ al consilierii familiei în liceu

Cercetarea realizată a fost axată pe explorarea cadrului teoretic, a celui experiențial și a celui experimental. În consens cu aceasta s-au urmat cele trei strategii: analiza epistemologică orientată asupra studierii esenței, specificului consilierii familiei, a delimitării tendințelor integrative în fenomenul investigat, urmărirea evoluției consilierii și terapiei familiei; detalierea complexității psihopedagogice a consilierii familiei în instituția de învățământ prin a defini coordonatele consilierii, a stabili și analiza factorii de progres a CF, abordate prin optica parteneriatului educațional, a modelelor, strategiilor de consiliere a familiei în liceu în contextul respectării particularităților de vârstă a adolescenților și realizarea demersului praxiologic, care include experimentul pedagogic în întregime. Experimentul pedagogic a fost desfășurat în scopul determinării funcționalității *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, ceea ce a permis să validăm fundamentele teoretico-aplicative a acestui proces important.

Obiectivele experimentului pedagogic:

- identificarea opiniilor și a reprezentărilor adolescenților/ elevilor, părinților și a cadrelor didactice privind importanța și funcționalitatea consilierii familiei în instituția de învățământ;
- determinarea potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ;
- validarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*;
- evaluarea și interpretarea rezultatelor obținute în baza experimentării fundamentelor teoretico-aplicative elaborate, structurate și valorificate prin intermediul *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*;
- sistematizarea rezultatelor cercetării și realizarea concluziilor, predicției și a recomandărilor.

Demersul experimental a fost conceput și desfășurat în conformitate cu cadrul conceptual-fenomenologic al consilierii familiei, cu concepțiile teoretice și metodologice expuse în primele două capitole și s-a desfășurat în două instituții de învățământ (două licee) pe un eșantion stratificat de 112 de elevi/ adolescenți și familiile acestora, 44 de elevi din clasele

gimnaziale și 22 de diriginți. Experimentul pedagogic a inclus o investigație prealabilă pe un lot independent ce cuprindea 40 subiecți/ adolescenți (Anexa 1) și părinții acestora (Anexa 2); 22 de diriginți (Anexa 3); din diferite instituții de învățământ din orașul Chișinău și câteva localități rurale. Scopul acestui preexperiment a constituit o activitate de evidențiere a problemei; o examinare și validare prealabilă a presupuzițiilor inițiale, a ipotezei de lucru și a instrumentelor (pilotajul chestionarelor, strategiilor, a componentelor modelului elaborat) pregătite pentru realizarea experimentului pedagogic în integritatea celor trei etape: constatativă, formativă și de control.

Eșantioanele au fost alese aleatoriu, adică au fost implicate toate clasele de liceu din Liceul Teoretic „Iulia Hașdeu”.

Tipul eșantionului *înainte și după/ before-and-after method* [59, p. 16] a fost valorificat în scopul evitării erorilor. Întrucât acest eșantion presupune realizarea acțiunilor de constatare, de formare și de verificare pe aceeași subiecți, considerăm că vom avea posibilitatea de observare și investigare a schimbărilor intermediare pe parcursul perioadei formative. Plus la aceasta, eșantionul dat satisface exigențele studiului riguros și obiectiv, deoarece asigură evidențierea clară a impactului factorului experimental/ a variabilei independente asupra subiecților fără a crea riscuri care parvin deseori în investigațiile pe două eșantioane, unul experimental și altul de control/ martore. Astăzi informațiile se transmit foarte repede, de aceea nu putem garanta respectarea unei austerități științifice privind obiectivitatea rezultatelor eșantionului de control.

Deci, avantajele eșantionului de tip *înainte și după* prin aplicarea *metodei panel* [173, p. 133] asigură: periodizarea investigației empirice și corectarea sau completarea programului formativ; păstrarea constantă a lotului de persoane investigate; compararea rezultatelor cercetării, utilizând date culese prin probe și metode de tip *transversal*.

Strategia cercetării a inclus variate forme, metode, procedee, tehnici și instrumente de investigare. În desfășurarea și realizarea demersului investigativ au fost aplicate următoarele metode:

- *Documentarea științifică*, care s-a manifestat prin lecturarea surselor bibliografice din domeniu, a informațiilor de pe site-urile de specialitate; notarea și conspectarea unor idei, fragmente; analizarea, esențializarea, compararea informațiilor/ datelor; generalizarea stratificarea și sintetizarea materiei cercetate.
- *Metoda istorică*, care a asigurat studiul cronologic al fenomenului investigat și ne-a permis să realizăm un excurs istoric în evoluția conceptului și a fenomenului de consiliere și terapie a familie.

- *Metoda analizei documentelor oficiale* a contribuit la analiza și evaluarea situației în domeniul consilierii familiei. Au fost studiate dosarele elevilor, Fișele de caracterizare psihopedagogice a elevilor (Anexa 11) și registrul activităților educative etc.
- *Observația științifică*, care s-a manifestat ca act de percepție și urmărire a procesului de consiliere. În cadrul experimentului am valorificat *observații directe și indirecte de diagnostic/ constatare, observații de explorare*, mai cu seamă în etapa formativă și *observații experiențiale și experimentale*. Acestea ne-au permis să cunoaștem autenticitatea reacțiilor subiecților investigați și să ne convingem de eficiența sau ineficiența unor acțiuni/ activități, ceea ce a permis să completăm, corectăm, corelăm sau să schimbăm unele intervenții. Evident că observațiile au fost înregistrate într-o agendă specială care include *Fișele de caracterizare sociopsihopedagogică a familiei* (Anexa 12) și scala punctajului de apreciere.
- *Studiul de caz* în domeniul consilierii familiei reprezintă o metodă importantă, deoarece ne-a ajutat la identificarea, precizarea și clarificarea variatelor aspecte comportamentale ale subiecților investigați. Utilizând studiul de caz am asigurat o cercetare intensivă, în detalii a fenomenelor familiale, care provocau conflicte în relația adolescent - părinte sau între adulți/ părinți, bunici din cauza copiilor. La fel, observația și studiul de caz ne-au permis să stabilim modul de viață, comunicare și relaționare a familiei.

Literatura de specialitate nu indică un număr recomandabil de cazuri ce trebuie studiate [6, p. 50; 52, p. 17 etc.], însă sugerează ca numărul de cazuri să fie credibil și să se decidă reieșind din specificul și complexitatea problemei investigate.

Plecând de la investigația preliminară și ipoteza de lucru, precum *impactul potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* va fi pozitiv dacă ne va reuși să sporim eficiența personală a adolescenților și părinților, am decis să delimităm câteva aspecte vulnerabile, care s-au identificat la 40 de familii din lotul experimental.

Într-o ordine descrescândă acestea se prezintă astfel:

- comunicare insuficientă;
- comunicare și relaționare distorsionată (reproșuri, manifestarea autoritarismului, expresii infecte etc.);
- incompetență parentală privind educația adolescenților;
- conflicte familiale cu caracter distructiv.

În explorarea studiului de caz ne-am condus de clasificarea acestora propusă de Mucchielli A. [158]. Astfel, pe parcursul cercetării am valorificat *studiul de caz explicativ*, cel *descriptiv* (pentru ilustrarea și justificarea utilizării anumitor modele, strategii etc.); *studiul de*

caz instrumental și de *tip multiplu/ mixt*, ceea ce ne-a permis să identificăm elementele esențiale, cele constante, specifice sau repetitive ale variatelor fenomene familiale.

- *Metoda chestionarului* a fost folosită pentru a testa opiniile, reprezentările și convingerile adolescenților (Anexa 1), părinților (Anexa 2) și diriginților (Anexa 3) cu privire la consilierea psihopedagogică. Chestionarea în îmbinare cu convorbirea (individuală și în grup) ne-a permis să stabilim cauzele dificultăților ce apar în relația adolescenți – părinți; problemele pe care le percep adulții în educația copiilor, în comunicarea și relaționarea cu ei; așteptările și impactul consilierii familiei.
- *Metoda biografică (anamneza)* am utilizat-o în procesul diagnosticului problemelor cu care se confruntă unii subiecți și familiile lor, depistate și apreciate ca familii în dificultate (plecarea părinților la muncă peste hotarele țării, conflicte distructive, agresivitate/ violență, stil educațiv coercitiv etc.).
- *Metoda studiului documentației școlare* (Fișa de caracterizare psihopedagogică a elevului (Anexa 11); dosare școlare; registru de studii etc.) ne-a ajutat să stabilim starea și evoluția carierei școlare a adolescenților și desigur că ne-a permis să observăm specificul dezvoltării elevului ca personalitate. Totodată, analiza *Fișelor psihopedagogice a elevilor* a contribuit substanțial la determinarea competențelor de *consilier* și *psiholog practic* al dirigințelui;
- *Experimentul* realizat a avut un caracter psihopedagogic, deoarece consilierea familiei/ copii, adulți, integrează și valorifică ambele dimensiuni, cea psihologică (studiul și analiza particularităților de vârstă și de personalitate; crizele de vârstă etc.) și cea pedagogică, orientată spre formarea și dezvoltarea personalității umane.

Experimentul a urmărit scopul sporirii eficienței personale a elevilor și părinților, a optimizării educației familiale, a comunicării și relaționării adolescenți – părinți prin intermediul consilierii familiei, adolescenților și părinților în instituția de învățământ.

Activitatea experimentală a început de la stabilirea tipului și strategiei de cercetare, planificarea experimentului. Astfel, strategia cercetării include trei etape: cea de constatare, formare și verificare. După numărul subiecților/ persoanelor implicate în experiment, acesta este unul mixt, el îmbină studiul individual și cel colectiv; după condițiile de desfășurare este un experiment natural; după modul de intervenție este un experiment provocat și invocat; după problematica abordată este un experiment pedagogic (accentul a fost pus pe educație); după numărul variabilelor este unul multivariat; după nivelul investigației, experimentul a inclus acțiuni de tip transversal și longitudinal; iar după timpul consumat, este unul de durată medie – a

derulat un an jumătate (15 luni, trei semestre). Planificarea experimentului este elucidată în tabelul ce urmează (Tabelul 3.1).

Tabelul 3.1. Planificarea integrală a experimentului

Nr. de ord.	Studii experimentale Etapă și obiective	Lotul experimental	Termeni de realizare	Activități și metode	Impact și rezultate
1	2	3	4	5	6
I.	Experimentul prealabil	62 s psihologi școlari 40 s elevi de liceu și părinții acestora <i>Lotul independent</i>	Sfârșitul semestrului II al anului de studii 2012-2013 (luna III)	• Ședințe ale <i>Atelierului de dezvoltare personală a elevilor și părinților</i> • <i>Metode aplicate:</i> chestionarea; studiul de caz; convorbirea și observația	• Cunoașterea opiniei elevilor și a părinților privind consilierea familiei • Întocmirea unui inventar ce conține ansamblul de probleme/ dificultăți stabilite pe care le întâmpină adolescenții și părinții (în soluționarea cărora necesită ajutor) • Corectarea, completarea și dezvoltarea instrumentelor și strategiilor de cercetare
1.	Studierea opiniei privind necesitatea de consiliere a familiei				
2.	Identificarea problemelor/ dificultăților familiale și individuale ale subiecților (adolescenți și părinți)				
3.	Validarea instrumentelor de cercetare				
II.	Experimentul de constatare	112 s elevi de liceu 112 familii	Începutul semestrului I al anului de studii 2013-2014 (lunile IX-XI)	• Ore de dirigenție • <i>Metode aplicate:</i> chestionarea; convorbirea; instructajul; studiul de caz; și observația	• Diagnosticarea stării de spirit/ a atitudinii și reprezentărilor, opiniei adolescenților, părinților și diriginților cu privire la eficiența consilierii familiei în instituția de învățământ
1.	Studierea opiniei și a reprezentărilor elevilor, părinților și diriginților privind consilierea familiei				
2.	Analiza situațiilor dificile/ problematice familiale				• Identificarea tipurilor de reacții și comportament al

1	2	3	4	5	6
3.	Analiza comportării elevilor și părinților în situații dificile	22 de diriginți			adolescenților și părinților în situații dificile • Elaborarea <i>Matricei de consiliere a familiei în liceu (Anexa 10)</i> • Stabilirea nivelului de competență a diriginților privind studiul personalității elevilor • Determinarea tipului de probleme/dificultăți care apar în preadolescență și persistă în adolescență
4.	Analiza Fișelor psihopedagogice a elevilor				
5.	Identificarea situațiilor dificile care apar în pre-adolescență și adolescență ce necesită suportul consilierului (conflicte interioare; primele sentimente de îndrăgostire; criza de detașare de familie etc)	44 elevi din clasa a 9-a din gimnaziu			
III.	Experimentul de formare	112 s elevi din liceu 112 s părinți 22 s diriginți	Semestrul II al anului de studii 2013-2014 și anul de studii 2014-2015	Forme: • Ședințe cu părinții • Ateliere de consiliere (în grup și colective) • Ședințe individuale de consiliere • Ateliere de exersare destinate soluționării problemelor familiale Metode aplicate: • Convorbiri individuale și	• Proiectarea activităților de lucru cu elevii și părinții • Implementarea <i>Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ</i>
1.	Informarea/ sensibilizarea părinților privind importanța frecvenței ședințelor de consiliere				
2.	Schimbarea atitudinii vis-à-vis de valorificarea potențialului său parental				
3.	Acordarea unui ajutor de suport și dezvoltare personală adolescenților părinților și diriginților				

1	2	3	4	5	6
4.	Formarea și exersarea capacităților de autocontrol și soluționare a dificultăților ce apar în educația adolescenților			de grup axate pe conștientizarea și soluționarea problemei • Analiza, interpretarea, resemnificarea, sumarizarea etc. • Ședințe de consiliere axate pe soluționarea și prevenirea dificultăților și pe dezvoltarea personală	
5.	Valorificarea fundamentelor teoretico-aplicative a CF				
IV.	Experimentul de verificare			• Aplicarea chestionarelor și a probelor de verificare a competențelor formate în cadrul consilierii la elevi, părinți și diriginți	• Analiza rezultatelor obținute în experimentul de formare și raportarea acestora la rezultatele obținute în experimentul de constatare;
1.	Constatarea impactului formativ al consilierii familiei (la adolescenți și părinți) la nivel de opinii, atitudini/ reprezentări și competențe	112 s elevi din liceu	Anul de studiu 2014-2015	• Convorbiri • Observația științifică • Studiul de caz	• <i>Aprecierea eficienței Modelului pedagogic; valorificarea potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ</i>
2.	Stabilirea schimbărilor în modul de viață, comunicare, relaționare și educație în cadrul familiei după valorificarea și implementarea modelului pedagogic	112 s părinți 22 s diriginți	(luna IV)		• Elaborarea concluziilor și recomandărilor

Pentru aprecierea și notarea abilităților și competențelor a fost stabilit următorul punctaj:

- „0” – nesatisfăcător (nu se oferă puncte);
- „1” – satisfăcător (se oferă 1 punct);
- „2” – mediu (se oferă 2 puncte);
- „3” – superior (se oferă 3 puncte).

Aprecierea tuturor probelor a fost realizată de cercetător, dar s-au aplicat și unele probe de autoevaluare de tipul eseurilor și a exercițiilor structurate.

3.2. Rezultatele experimentului de constatare privind consilierea familiei în liceu

Investigația preliminară realizată ne-a permis să precizăm și să delimităm dificultățile pe care le întâmpină părinții și problemele cu care se confruntă adolescenții în cadrul familial, cel școlar și în mediul social (Tabelul 2.2, p. 79-80). Tot în procesul acestei cercetări ne-a reușit să sensibilizăm elevii, părinții și cadrele didactice privind importanța consilierii, să experimentăm, corectăm și completăm instrumentarul cercetării și să precizăm strategiile investigației în ansamblul său.

În experimentul de constatare am aplicat câteva probe pe eșantionul stabilit de 112 elevi de liceu, părinții acestora și 22 de diriginți. S-a lucrat pe un eșantion stratificat de tipul *înainte și după/ before-and-after-method*, constituit din trei loturi experimentale. Întrucât ne-a interesat impactul formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ, am decis să obținem și să examinăm opiniile, reprezentările și așteptările celor mai cointeresate persoane: elevi, părinți, diriginți (care sunt responsabili de activitatea educativă cu ambele categorii).

Astfel, experimentul de constatare ne-a demonstrat următoarele:

- elevii au arătat că părinții și ei (elevii) sunt consiliați, în primul rând, de diriginte – 79,4% (89 s), apoi de psiholog 33% (37 s); de membrii administrației – 29,4% (33 s) și de alte cadre didactice – 17(19 s);
- elevii susțin că consilierea familiei în liceu constă în oferirea unor sfaturi – 86% (96 s), soluționarea unor conflicte sau ale altor dificultăți – 68% (76 s);
- consilierea ar putea să ajute elevii cu privire la problemele ce apar în procesul instruirii, așa consideră – 51% (57 s); în soluționarea unor conflicte dintre elevi – 33% (37 s), conflicte dintre elevi și învățători – 36,6% (41 s); în procesul orientării profesionale – 19,6% (22 s);
- familia are nevoie de consiliere în multe situații, însă, diriginții și/ sau administrația, mai frecvent, apelează la părinți când este cazul de pedepsit elevul – 64,3% (72 s); atunci când școala are nevoie de ajutor economic (activități de reparație etc.); 87,5% (98 s) sau atunci când se organizează unele activități festive, demonstrative/ metodice etc. – 47,3% (53 s);

- opiniile elevilor s-au împărțit cu privire la persoana cea mai potrivită care oferă suport consultativ elevilor și părinților: 61,6% (69 s) consideră dirigintele ca cel mai potrivit și eficient specialist, iar 38,4% (43 s) cred că psihologul este cel mai indicat specialist în acest caz, deoarece consilierea reprezintă una din funcțiile sale de serviciu;
- la întrebarea *de câte ori și la cine te-ai adresat în liceu pentru a fi consiliat*, răspunsurile au fost confuze. Doar – 11,6% (13 s) au oferit răspunsuri clare și sigure. Elevii au menționat că s-au adresat la psihologul liceului, iar ceilalți 88,4% (99 s), iarăși au arătat că s-au adresat la diriginte.

Cât privește propunerile elevilor pentru a spori eficiența consilierii familiei au fost destul de variate și clare. Elevii își doresc psihologi sau consilieri școlari competenți și activi – 98,2% (110 s); propun ca în liceu să activeze un serviciu separat de psihologi și consilieri / 2-3 specialiști – 86,6% (97 s); menționează că psihologul în liceu nu trebuie să fie/ să se comporte ca încă un membru al administrației liceului – 90,2% (101 s). Liceenii consideră – 87,6% (98 s) că au nevoie ei și părinții lor de niște traininguri- ședințe speciale, în cadrul cărora ar trebui să se discute variate aspecte legate de testarea și orientarea profesională, de educație; să se exerseze în comunicare eficientă între elevi, între elevi și pedagogi, adolescenți – părinți; comportarea între genuri; să învețe a se autoaprecia și autoperfecționa.

După cum se poate observa, elevii din clasele de liceu își dau bine seama de ce au nevoie. Ei înțeleg rolul psihologului și nu sunt de acord cu faptul, care se poate observa în multe instituții de învățământ, în loc să se ocupe de problemele elevilor, părinților, acești specialiști deseori sunt implicați în activitățile organizate de administrație sau reprezintă o persoană auxiliară, care este la *îndemâna* directorului și/ sau a directorului-adjunct.

În esență, nu numai răspunsurile la chestionar, dar și conversațiile cu subiecții arată că elevii au așteptări adecvate de la psiholog/ consilier, însă mizează la un ajutor competent, adecvat și din partea dirigintelui, ale membrilor administrației și ale altor cadre didactice.

Răspunsurile părinților la chestionarul aplicat (Anexa 2) ne oferă un tablou destul de contradictoriu. Cea mai mare parte de părinți, 81,3% (91 s) sunt ascultați, ajutați și orientați de diriginții claselor în care învață copiii lor. Doar 18,7% (21 s) de părinți au fost consiliați de psihologul școlar. Practic, întregul lot experimental de părinți, adică 91% (102 s) înțelege corect activitatea de consiliere a familiei. La întrebarea *cine din specialiștii liceului în care învață fiul/ fiica Dvs. se ocupă de consiliere*, părinții au răspuns astfel: psihologul școlar – 24,1% (27 s); diriginții – 72,3% (81 s), administrația liceului 38,4% (43 s) uneori se implică în consiliere și alți pedagogi – 29,5% (33 s).

Cât privește oferirea suportului consultativ pe care l-au primit – 78,6% (88 s) părinți au menționat că dirigintele îi informează despre însușita și conduita copiilor, uneori în cadrul adunărilor de părinți se discută diferite aspecte legate de educație, organizarea testărilor și examenelor la variate discipline, alteori la ședințe participă medici, juriști, psihologul școlar (câteva activități pe parcursul a trei ani).

La întrebarea *ce probleme și dificultăți întâmpină părinții în educația fiului/ fiicei în soluționarea cărora ar necesita ajutor din partea psihologului/ consilierului*, adulții au menționat că cel mai mult îi supără încăpăținarea și impulsivitatea adolescenților – 61,6% (69 s); detașarea de familie și interesul scăzut față de frații mai mici – 37,5% (42 s); indiferența și interesul scăzut pentru învățătură – 40,2% (45 s). O mare parte a lotului investigat de părinți – 77,7% (87 s) au recunoscut că nu sunt în stare să comunice eficient cu copiii lor; încă – 38,4% (43 s) sunt îngrijorați de apariția primelor sentimente/ îndrăgostirea adolescenților. Practic întregul lot de părinți este îngrijorat de viitorul copiilor și ar dori să învețe a fi mai eficienți în comunicare și relaționare cu adolescenții. Numai – 17% (19 s) de părinți au fost implicați de administrația liceului în activități de sfătuire/ consiliere, influențare ale altor familii. Studiarea acestor cazuri a demonstrat că acești părinți au participat la discutarea conduitei unor elevi care au manifestat comportament indecent (furturi de telefoane, bătăi etc.).

Părinții ca și elevii au menționat că cel mai competent consilier este dirigintele – 100%. În unele cazuri legate de organizarea activităților nonformale, 47,3% (53 s) de adulți susțin că membrii administrației și numai 26% (29 s) de părinți au menționat psihologul școlar. Propunerile din partea familiilor se pot sumariza la desfășurarea unor activități sistematice de promovare a cunoștințelor psihopedagogice printre părinți (de tipul școlilor pentru părinți), adică pledează pentru consilierea axată pe dezvoltare și prevenire a dificultăților comportamentale.

Analiza răspunsurilor demonstrează că adulții așteaptă ajutor și suport consultativ competent și permanent din partea instituției de învățământ. Implicarea diriginților în viața elevilor și a familiei este evidentă, dar totuși ambele părți (adolescenții și părinții) așteaptă intervenții nu *post factum*, după ce s-a întâmpinat un conflict sau un caz indecent, ci necesită acțiuni de prevenție, uneori remediere, centrată pe dezvoltarea eficienței personale. Convorbirile cu părinții au scos la iveală aceeași problemă, instituția de învățământ este preponderent axată pe însușită, respectarea disciplinei, comportarea decentă a elevilor și solicitarea de la părinți a ajutoarelor financiare (pentru reparații curente, activități festive etc.).

La început nu ne-am planificat să chestionăm diriginții, dar rezultatele investigației elevilor și părinților ne-au orientat spre implicarea acestor cadre didactice, de la care elevii și familia primesc un ajutor real, sistematic, inclusiv și de consiliere.

Astfel, prezentăm rezultatele obținute pe un lot de 22 de diriginți. La prima întrebare întregul lot a răspuns cu cunoștință de cauză, menționând că scopul de bază al consilierii elevilor de liceu rezidă în acordarea unui ajutor pentru pregătirea către examenele de BAC – 73% (16 s), orientarea profesională – 95,5% (21 s); respectarea unui mod sănătos de viață – 100%.

Marea majoritate a diriginților, 86,6% (19 s) consideră că psihologul este cel mai potrivit specialist în consilierea familiei, dar totuși instituția de învățământ are nevoie de cel puțin un specialist pregătit ca consilier școlar și familial. Diriginții au menționat că psihologul se ocupă mai mult cu aspectele adaptării școlare (în clasele primare, cele gimnaziale și clasa a 10-a) – 73% (16 s); uneori este implicat de administrație în soluționarea unor conflicte dintre elevi, elevi și cadre didactice – 68,2% (15 s); epizodic, psihologul este invitat la orele de dirigenție – 54,6% (12 s) și la ședințele cu părinții – 64% (14 s), pentru a oferi careva sfaturi. Întregul lot de diriginți consideră că psihologul școlar este prea mult preocupat de variate testări psihologice, rezultatele cărora rareori sunt cunoscute de membrii colectivului; nu posedă experiență de comunicare cu elevii din clasele mari (se observă două extreme: evitarea elevilor sau relaționarea și comportarea prea familiară, libertină, permisivă). Cât privește, administrația – 91% (20 s) de diriginți consideră că managerii școlari se ocupă de consilierea familiei și elevilor, mai cu seamă cu tipul de consiliere preventivă (familiarizarea cu regulamentul instituției, cerințele față de conduita elevilor; educația pro-sănătate; educația sexuală). Se pune un accent mare pe orientarea profesională, preîntâmpinarea fumatului, folosirea alcoolului, drogurilor etc. Sigur că se realizează o informare și consiliere colectivă (prin organizarea ședințelor și adunărilor de părinți, careurilor cu elevii etc.). 86,4% (19 s) de diriginți consideră că toți membrii administrației sunt destul de eficienți în ceea ce privește consilierea preventivă.

La întrebarea *dacă instituțiile de învățământ au nevoie de un specialist în domeniul consilierii familiei* toți diriginții au răspuns pozitiv.

Atât chestionarul cât și conversația cu diriginții a permis să stabilim *ce aspecte din cadrul familial și cel școlar ar putea fi optimizate prin intermediul consilierii elevilor și părinților*. Astfel, toți diriginții consideră că dacă familia ar fi orientată corect și permanent de la începutul școlarizării copilului privind specificul educației intelectuale, motivarea și supravegherea copilului, respectarea și chiar întocmirea unui regim adecvat al zilei, implicarea tatălui în educație – cariera școlară a elevului ar începe și ar derula mai eficient. La fel, atât părinții cât și cadrele didactice au nevoie de aprofundarea cunoștințelor cu privire la formarea trăsăturilor de personalitate (caracter, voință, deprinderi sănătoase de viață, sfera moral – volitivă etc.). O parte din diriginți – 55% (12 s) consideră că adulții au nevoie de informare și exersare privind aplicarea metodelor de educație, îndeosebi a aprobării și dezaprobării.

Printre cele mai valoroase propuneri din partea diriginților cu privire la consilierea familiei au fost următoarele:

- să fie organizate câteva ateliere de consiliere permanentă a elevilor și părinților, focusate pe tematica propusă de familie (comunicarea și relaționarea eficientă; soluționarea și preîntâmpinarea conflictelor interpersonale; respectarea drepturilor copilului);
- activitatea atelierelor de consiliere să fie cunoscută, afișată și respectată;
- să fie desfășurată și menținută activitatea școlilor pentru părinți;
- părinții necesită și consiliere cu privire la materia de studiu, mai cu seamă, la disciplinele de bază, desigur cu explicarea contribuției lor în ajutorarea copiilor săi.

Rezultatele chestionarelor și cele obținute la probele de auto/ evaluare a eficienței personale a elevilor și părinților au demonstrat necesitatea percepută acut în valorificarea tuturor tipurilor de consiliere, însă accentul urmează să fie pus pe *consilierea pentru dezvoltare* și desfășurarea *consilierii remediale* în instituția de învățământ. Strategia centrată a eficientizării consilierii rezidă în organizarea, desfășurarea și monitorizarea activităților de consiliere a elevilor sincron cu activitățile de consiliere a părinților. Acest lucru este necesar pentru a consolida efectele informării și reechilibrării conduitelor familiale, inclusiv, pentru a evita conflictele dintre adolescenți și părinți (de tipul *Voi nu faceți corect, nu respectați un regim de viață* etc. – *Pe noi la liceu ne învață...*). De îmbinat formele de consiliere individuală, cu cele de consiliere în grup și colectivul clasei de elevi sau părinții acestora [22; 51; 52; 62 etc.].

Tematica consilierii pentru dezvoltare trebuie să fie coordonată cu psihologul, administrația liceului, consilierul, părinților, diriginții claselor și trebuie să fie afișată integral (pentru anul de studii) cu indicația orei, duratei, localului și ordinea zilei/ acțiunilor preconizate.

Pentru a nu suprasolicita acest subcapitol rezultatele detaliate de probele de bază vor fi prezentate într-o formă grafică în următorul subcapitol. Plus la aceasta, este necesar să oferim posibilitatea observării și comparării rezultatelor investigației de constatare cu cele postexperiment, adică după formare.

3.3. Dimensiunea investigativ – experimentală de explorare a Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ

În temeiul studiului, analizei, și precizării reperelor cadrului conceptual – fenomenologic, a sumarizării și a esențializării accepțiunilor epistemologice și experiențiale în domeniul consilierii copiilor și adulților, propunem *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* (Figura 3.1).

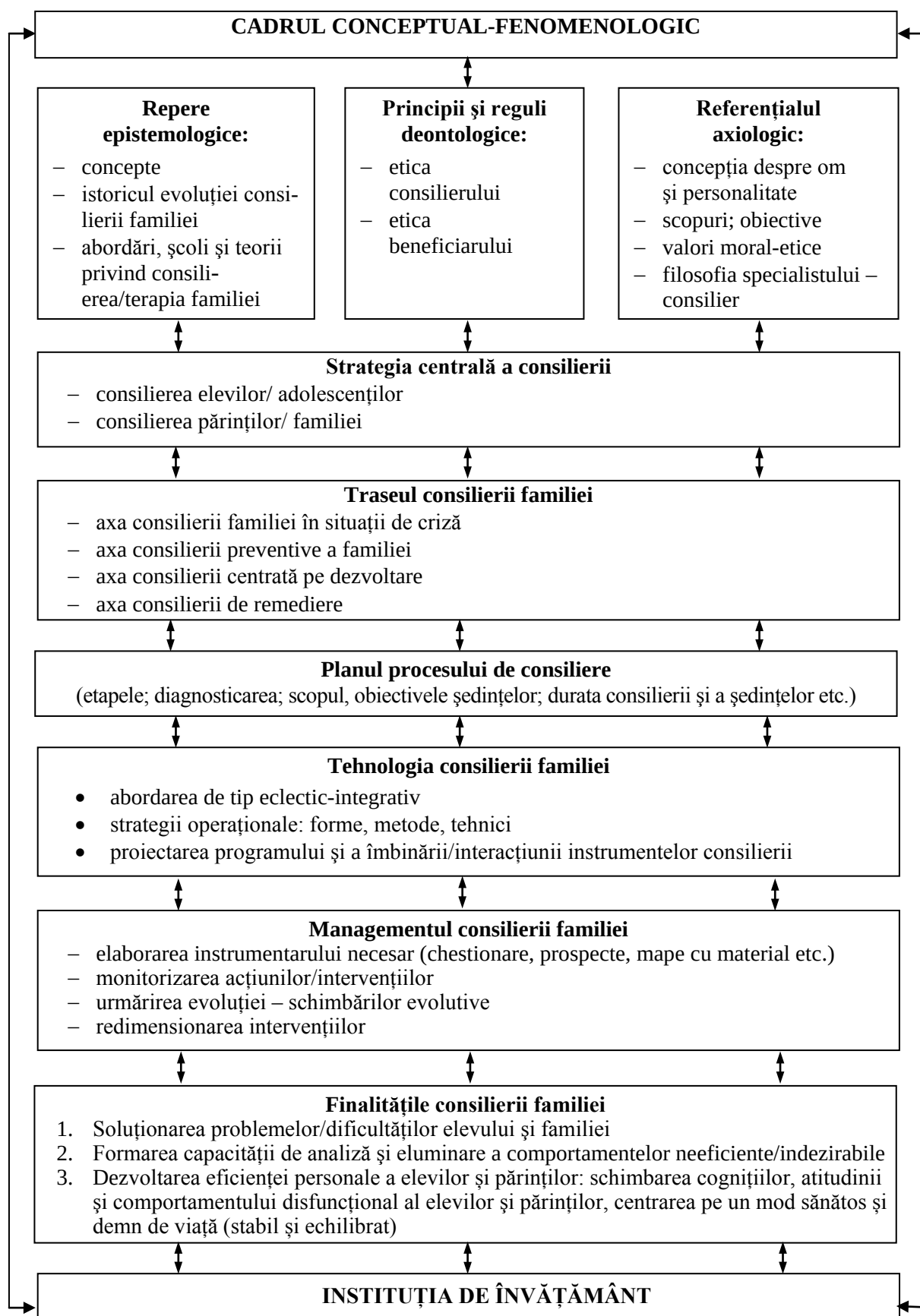

Fig. 3.1. Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ

Modelul elaborat, conține fundamentele teoretice și praxiologice ale consilierii familiei. Anticipând, menționăm complexitatea, funcționalitatea și deschiderea modelului pentru a fi dezvoltat, completat și perfecționat, adaptat pentru a fi folosit în orice instituție de învățământ.

Întrucât cercetarea noastră ține de teoria generală a educației, însă este la intersecția pedagogiei, psihologiei și sociologiei educației, am sintetizat toate dimensiunile și aspectele procesului de consiliere, inclusiv am detaliat cadrul conceptual-fenomenologic fără de care nu poate fi proiectată strategia consilierii și realizat traseul, tehnologia conținutului, managementul consilierii familiei și finalitățile obținute ca produs.

Plecând de la faptul că aspectul conceptual-fenomenologic a fost analizat, precizat, dezvoltat, interpretat și sumarizat în primele două capitole, vom purcede la explicarea funcționalității celorlalte componente a modelului.

Astfel, *strategia centrală a consilierii* include orientarea spre auto/ dezvoltare și prevenire a dificultăților comportamentale și activitățile cu elevii/ adolescenții și părinții acestora. Sigur că orientarea (pentru adult și adolescent) este aceeași și constă în armonizarea comunicării și relaționării familiale, care va contribui la eficientizarea climatului moral și a educației adolescenților. Concomitent cu această orientare, *strategia centrală* de lucru cu adulții și adolescenții, va pendula în jurul *dezvoltării eficienței personale*. Traseul consilierii se va asigura de explorarea celor patru axe: *consilierea familiei în situație de criză; consilierea preventivă; consilierea pentru dezvoltare și consilierea remedială*. Evident că axele nominalizate vor fi realizate în procesul consilierii propriu-zise, însă acesta necesită o anumită planificare, care începe de la diagnosticarea cazului și a dificultății, complexității și specificului lui, apoi urmează stabilirea scopului, obiectivelor; corelarea lor cu numărul și durata ședințelor preconizate de consiliere. În acest context specialistul determină și planifică implicarea beneficiarilor (individual, grup sau întreaga familie, uneori este nevoie și de implicarea dirigintelui sau a unor colegi a elevului etc.).

Tehnologia consilierii reprezintă componenta centrală a modelului, ea include strategiile operaționale, adică formele, metodele, procedeele și tehnicile, care vor fi folosite de consilier. În viziunea noastră tehnologia începe de la căutarea și gândirea abordărilor teoretico-aplicative, accentul fiind pus pe orientarea de tip eclectic-integrativ. Argumentul de bază și detaliile explorării acestui tip de orientare/ direcție le-am expus în capitolele precedente, acum vom menționa doar chintesența fenomenului prin a apela la *ideea inter- și pluri-disciplinarității, a eficienței eclecticismului integrativ*, valorificarea mai amplă a metodei asupra *efectelor sinergice și/ sau aditive ale combinării mai multor strategii* [62, p. 26], desigur că la experiența noastră.

Întrucât modelul elaborat urmărește scopul sporirii potențialului formativ al consilierii familiei vom preciza câteva momente importante. În consilierea familiei noi am plecat de la reperele teoretico-aplicative ale *consilierii ontologice complexe* ale acesteia, model fundamentat și folosit pe larg de cercetătoarea *Cuznețov Larisa* [52], care-și demonstrează funcționalitatea sa circa 30 de ani. Cu certitudine că specialistul care se va axa pe tehnologia dată va fi dator să cunoască concepția despre om și personalitatea umană, conceptul de sănătate psihosomatică, cauzele generatoare de disfuncționalități, școlile, teoriile și metodele de psihoterapii și consiliere. Totodată, specialistul care se ocupă de consilierea familiei/ copiilor, adulților, trebuie să cunoască și să dirijeze cu măiestrie *implicațiile educaționale de orientare comportamentală* (centrată pe învățare care reprezintă modalitatea esențială de adaptare la mediu) și *implicațiile educaționale de orientare experiențială* (centrată pe sporirea abilităților/ competențelor beneficiarului de conștientizare și valorificare optimală a propriului potențial intelectual și psihofizic; sporirea eficienței personale etc.).

Bineînțeles că manifestarea integrării ansamblului de metode, procedee și tehnici se poate observa la nivel teoretic cât și practic.

Cu siguranță că noi suntem adepții explorării conștiente a eclectismului teoretic, deoarece crearea unui cadru conceptual care sintetizează cele mai bune/ performante elemente ce aparțin abordărilor teoretice reprezintă garanția deschiderii noilor posibilități de valorificare practică a metodelor, procedeele și tehnicilor și, invers, eclectismul practic, deseori asigură aprofundarea cunoașterii epistemologiei procesului de consiliere.

Strategiile operaționale le-am oferit în capitolul 2, aici am dori să precizăm faptul că *forma de consiliere* ține de modalitatea organizării subiecților consiliați, *metoda* reprezintă calea concretă de acționare asupra individului; *procedeul* presupune un detaliu/ o operație a metodei, iar *tehnica* poate include un ansamblu de procedee [6]. Rezonabil ni se pare să specificăm faptul că în oricare activitate, fie ea educațională, de corecție sau consiliere/ terapie, metoda, procedeul și tehnica pot să-și schimbe poziția în funcție de caz, necesitate, reacția beneficiarului, competența și măiestria consilierului.

Proiectarea programului consilierii depinde de situația/ cazul concret, de faptul cine va fi consiliat (numai elevul sau și părinții acestuia), de orarul activităților instituției de învățământ și de particularitățile individual – tipologice ale persoanei. Programele pot fi *de scurtă durată* (1 – 3 ședințe), *de durată medie* (4 – 7 ședințe) și *de lungă durată* (8 – 12 ședințe; timpul consumat poate fi de circa 2 luni în caz de acordare a ajutorului în scopul optimizării procesului de învățare la elevi etc.).

Managementul consilierii include o activitate interconexă a specialistului pentru a monitoriza permanent acțiunile sale în corelație cu observarea reacțiilor beneficiarului, elaborarea instrumentarului necesar, urmărirea evoluției și calității schimbărilor pentru a păstra, intensifica sau a redimensiona intervențiile. Managementul consilierii se desfășoară în baza respectării stricte a deontologiei profesionale, inclusiv a drepturilor omului.

Finalitățile consilierii familiei în instituția de învățământ au la bază: soluționarea problemelor/ dificultăților elevului și familiei; schimbarea cognițiilor, atitudinii și comportamentului disfuncțional al elevilor și părinților; formarea capacității de analiză și eliminarea comportamentelor neeficiente, ceea ce ar conduce la armonizarea relațiilor adolescenți – părinți, optimizarea climatului și educației familiale, orientarea spre un mod sănătos și demn de viață.

În esență, modelul elaborat conține reperele teoretico-aplicative ale consilierii familiei în instituția de învățământ, care au fost valorificate în etapa de formare a experimentului desfășurat în Liceul Teoretic „Iulia Hașdeu”, pe un lot de 112 s, elevi din clasele 10 – 12 și părinții acestora. Activitățile experimentale s-au desfășurat în semestrul II (lunile: II, III, IV) al anului de studii 2013-2014 și pe parcursul anului de studii 2014-2015 (lunile: IX, X, XI, XII, II, III, IV), în total 10 luni calendaristice.

Formele de lucru au fost selectate și îmbinate astfel ca să putem combina consilierea familiei și a elevilor în situații de criză cu cea preventivă, remedială și consilierea pentru dezvoltare. Investigația preliminară și experiența noastră în calitate de psiholog în liceu ne-a permis să observăm că anume acțiunile paralele, sinergice cu elevii și părinții acestora, îmbinarea optimă a variatelor forme și metode, asigură eficiența rezultatelor consilierii.

Astfel, pe parcursul acestei perioade au fost organizate:

- 10 ședințe de consiliere colectivă cu părinții și diriginții axate pe informare;
- 10 ședințe de consiliere colectivă cu elevii axate pe informare;
- 3 conferințe practice la care au participat adulții/ părinții, managerii școlii, diriginții și elevii claselor de liceu;
- 4 ateliere de consiliere a focus – grupurilor (formate conform criteriului de similitudine a problemei/ dificultății);
- 121 ședințe de consiliere individuală a elevilor;
- 22 ședințe de consiliere a familiilor care au necesitat ajutor;
- 2 activități de tipul atelierelor de exersare, destinate soluționării problemelor/ dificultăților familiale (master-class).

Activitățile nominalizate au fost incluse într-un program amplu de intervenții psihopedagogice.

Bineînțeles că au fost aplicate câteva metode de bază: *convorbirea individuală, convorbirea socratică, prezentările Power–point*, urmate de *brainstorming, metafora, portofoliul familiei* (cu variate sfaturi și metodele de soluționare a dificultăților etc.) și *mapa transmisibilă* (set de informații tematice privind auto/ educația adolescenților, adulților etc.).

Prezentăm în continuare *Programul de consiliere psihopedagogică a familiei în liceu* (Tabelul 3.2), analiza căruia va asigura urmărirea ansamblului de acțiuni/ activități realizate în cadrul experimentului la etapa de formare.

Tabelul 3.2. Programul de consiliere psihopedagogică a familiei în liceu

Nr. de ord.	Scop, obiective și specificul procesului	Conținutul activităților de consiliere	Rezultate scontate
1	2	3	4
I 1.	Scopul: creșterea și dezvoltarea sănătoasă, optimă a persoanei, indiferent de vârstă și stadiul de evoluție a acesteia Obiective: - familiarizarea cu fenomenologia dezvoltării umane - analiza factorilor ce determină dezvoltarea adultului și copilului - caracterizarea trăsăturilor de personalitate și corelarea acestora cu metodele și strategiile de auto/ educație Specific: informare, sensibilizare, intervenții și conduită activ - suportivă	II. Ședințele de consiliere colectivă a familiei Ședința 1 1.Consilierea psihopedagogică pentru dezvoltare. Coordonatele esențiale ale dezvoltării umane 2.Trăsăturile de personalitate și dezvoltarea umană optimă Sarcini: • Analiza și explicarea materialelor din mapa transmisibilă: convorbirea socratică, comentarii și metafore • Identificarea coordonatelor esențiale ale dezvoltării umane: nivelul biologic, psihic și social • Detalierea factorilor determinanți ai dezvoltării psihice umane și analiza posibilităților familiei în explorarea lor optimă • Exersarea în diagnosticarea trăsăturilor de personalitate în corelare cu indicatorii dezvoltării optime umane. Actualizarea de sine	• Conștientizarea procesului de dezvoltare și devenire a persoanei • Înțelegerea rolului familiei/ părinților în dezvoltarea optimă personală și a copiilor săi • Consolidarea și exersarea analizei, reflecției, introspecției privind propria dezvoltare și dezvoltarea adolescentului

1	2	3	4
2.	Scopul: acceptarea și conștientizarea ideii că dezvoltarea optimă a personalității presupune dezvoltarea armonioasă a tuturor structurilor sale Obiective: - familiarizarea cu finalitățile și conținuturile educației - analiza dezvoltării dimensiunii biologice/ fizice; cognitive/ intelectuale; afective/ emoționale și a celei comportamentale/ moral – volitive și tehnologice - determinarea și înțelegerea conceptului de sine, imaginii de sine; a aprecierii, evaluării, stimei de sine în contextul educației familiale - Specific: informare, consolidare, resemnificare	Ședința 2 1. Dezvoltarea armonioasă a personalității și educația familială 2. Valorificarea maximală a potențialului persoanei. Conceptul de sine și dezvoltarea optimă a persoanei Sarcini: • Analiza și discutarea eseurilor participanților vis-a-vis de problematica „Cum ar trebui să fie o familie axată pe dezvoltarea armonioasă a copiilor?” • Identificarea particularităților cunoașterii de sine (conceptul de sine, imaginea de sine, aprecierea – evaluarea, stima de sine) • Determinarea corelațiilor conceptului de sine cu dezvoltarea structurilor personalității și dezvoltarea armonioasă a persoanei	• Cunoașterea specificului dezvoltării armonioase a personalității și determinarea rolului familiei în procesul dat • Înțelegerea importanței modelului parental în formarea conceptului, imaginii și stimei de sine • Exersarea și consolidarea autoanalizei, reflecției și a aprecierii de sine în dezvoltarea armonioasă a personalității
3.	Scopul: conștientizarea și elaborarea strategiilor de respectare a unui mod sănătos de viață în ansamblul componentelor sale Obiective: - familiarizarea cu esența și conținutul componentelor modului sănătos de viață în contextul vieții și educației familiale - analiza și delimitarea condițiilor unei comunicări și relaționări familiale școlare și sociale specifice	Ședința 3 1. Modul sănătos de viață al persoanei și familiei 2. Comunicarea și relaționarea eficientă. Sănătatea persoanei Sarcini: • Analiza și discutarea modului de viață în cadrul propriei familii • Stabilirea neajunsurilor și greșelilor în organizarea vieții de familie în corelație cu elaborarea strategiilor de reechilibrare și instaurare a unui mod sănătos de viață	• Resemnificarea și învățarea noilor moduri de abordare a sănătății, educației pentru sănătate în cadrul familiei • Elaborarea planurilor/ programelor de ameliorare a sănătății membrilor familiei, regimului de viață/ a zilei • Exersarea tehnicilor de comunicare/ relaționare eficientă

1	2	3	4
	Specific: informare, discriminare, reflectare, comparare, resemnificare, interpretare și exersare	- Diagnosticarea situației legate de comunicare și relaționare în familia proprie - Elaborarea unui cod de norme etice pentru sporirea eficienței comunicării	
4.	Scopul: abordarea ecologică a dezvoltării umane Obiective: - familiarizarea cu esența și specificul mediilor favorabile dezvoltării umane optime - stabilirea factorilor și condițiilor de ordin fizic, socio-cultural și psihologic care contribuie la o învățare și dezvoltare optimă a persoanei - analiza și determinarea particularităților cogniției și metacogniției Specific: informare, elaborarea strategiilor de cunoaștere și metacogniție	Ședința 4 - Medii, contexte și perspective de învățare favorabilă dezvoltării umane optime - Procesul cogniției, metacogniției și autoperfecționării Sarcini: - De analizat și caracterizat rolul mediului familial și a celui școlar pentru dezvoltarea armonioasă a persoanei/ copil, adult - De elaborat un program de optimizare a mediului familial din perspectiva învățării favorabile	- Determinarea oportunităților de cultivare a interesului și responsabilității pentru dezvoltarea optimă personală și a familiei - Exersarea elaborării și verificării strategiilor cognitive și metacognitive în procesul de auto/ educație familială/ școlară
5.	Scopul: formarea abilității de prevenire și soluționare a conflictelor interioare și interpersonale Obiective: - acordarea sprijinului, ajutorului și îndrumarea beneficiarilor spre diagnosticarea, medierea și soluționarea conflictelor - readucerea persoanei la o stare de funcționalitate optimă	Ședința 5 - Conflictul interior și conflictele interpersonale - Medierea și soluționarea conflictelor Sarcini: - De stabilit cauzele/ motivele conflictelor interioare - De analizat și caracterizat situațiile de conflict și cauzele acestora	- Conștientizarea și înțelegerea factorilor ce provoacă conflictele interioare și cele interpersonale - Exersarea abilităților de auto/ analiză, introspecție și elaborare a strategiilor de prevenire și soluționare a

1	2	3	4
	Specific: centrare pe analize, reflecții, resemnificare și autocontrol	De învățat și exersat elaborarea strategiilor de preîntâmpinare și soluționare a conflictelor	conflictelor
6.	Scopul: familiarizarea cu tipurile de criză și facilitarea prevenirii, dirijării și depășirii situațiilor de criză Obiective: - analiza particularităților de vârstă și corelarea acestora cu situațiile de criză a persoanei - identificarea strategiilor de prevenire și depășire a situațiilor de criză Specific: axarea pe analiza tipurilor de criză, a reacțiilor oamenilor în situație de criză	Ședința 6 - Particularitățile de vârstă și situațiile de criză - Prevenirea, dirijarea și depășirea situațiilor de criză Sarcini: - De stabilit elementele unei situații de criză determinate de factorii biologici/ de vârstă; factorii de mediu și factorii accidentali - De elaborat un inventar de acțiuni de prevenire, dirijare și depășire a situațiilor de criză	- Conștientizarea reacțiilor posibile a persoanei la variate situații de criză - Resemnificarea și elaborarea strategiilor de tip coping (depășire) a situațiilor de criză în familie
7.	Scopul: consilierea preventivă axată pe exersarea auto/ controlului emoțiilor și managementul stresului Obiective: - învățarea strategiilor de auto/ control al emoțiilor - activitatea resurselor personale de a face față la stres Specific: analiza mecanismelor de apărare și exersarea strategiilor de coping	Ședința 7 - Stresul și viața familială. - Autocontrolul emoțiilor și managementul stresului Sarcini: - De stabilit și analizat factorii provocatori de stres - De planificat micile satisfacții generatoare de eustres - De elaborat strategii și perspective de valorificare a mecanismelor de coping	- Redobândirea nivelului funcțional – adaptativ anterior experienței stresante - Planificarea vieții familiale pentru a evita situațiile stresante - Resemnificarea și centrarea pe dezvoltarea inteligenței emoționale și a reușitelor personale și familiale
8.	Scopul: facilitarea re/adaptării la realitate Obiective: acordarea sprijinului, ajutorului și îndrumarea beneficiarilor pentru a se	Ședința 8 - Consilierea remedială: probleme, dileme și perspective - Consilierea pentru reabilitare/ restaurare morală și consilierea pentru conviețuire comunitară	Conștientizarea faptului că de reabilitare are nevoie persoana dezirabilă (marginali, persoane alcoolizate etc.),

1	2	3	4
	adapta psihologic și comportamental la mediu - readucerea persoanei la o stare optimă de funcționalitate Specific: resemnificarea și antrenarea în activități familiale/ sociale utile	Sarcini: • De stabilit situațiile în care persoana și/ sau familia are nevoie de reabilitare • De elaborat strategii de reabilitare și de optimizare a conviețuirii comunitare/ familiale, școlare	dar și persoanele ce conviețuiesc împreună cu aceasta • Exersarea în oferirea unui sprijin eficient persoanelor în dificultate
9.	Scopul: optimizarea relației adolescenți – părinți și facilitarea auto/ educației adolescentului Obiective: - familiarizarea cu formele, metodele și strategiile consilierii și abordării preventive a adolescenților și părinților Specific: centrare pe discuții, analize și reflecții	Ședința 9 1. Adolescența. Criza de identitate și detașarea de familie 2. Adolescentul: educație sau ghidare/ orientare Sarcini: • De analizat particularitățile vârstei adolescente în contextul crizei de identitate și a detașării de familie • De stabilit direcțiile și strategiile educative în adolescență • De elaborat strategii de orientare profesionale	• Conștientizarea particularităților de vârstă în adolescență • Determinarea condițiilor de optimizare a comunicării și relaționării adolescenți – părinți • Exersarea în folosirea metodelor de educație
10.	Scopul: facilitarea auto/ analizei și auto/ evaluării eficienței personale Obiective: - identificarea strategiilor și pașilor de auto/ analiză și auto/ evaluare a eficienței personale - stabilirea unor criterii în cunoașterea de sine și a membrilor familiei Specific: centrare pe elaborarea unor planuri de acțiuni	Ședința 10 1. Dimensiunile consilierii familiei și auto/ evaluarea 2. Cunoașterea de sine și cunoașterea membrilor familiei/ adulți, copii Sarcini: • De elaborat criterii de auto/ evaluare a eficienței sale (ca elev; adulți – ca familist, părinte) • De stabilit ansamblul de condiții ce facilitează cunoașterea de sine și cunoașterea membrilor familiei	• Resemnificarea cadrului experiențial (comportamental) privind auto/ analiza și auto/ aprecierea eficienței personale în context familial și profesional • Exersarea în folosirea metodelor și tehnicilor de auto/ evaluare

1	2	3	4
II	Scopul: realizarea unei inventarieri a abilităților învățate și demonstrarea competențelor eficienței personale de prevenire, dirijare, auto/ control și soluționare a conflictelor și situațiilor de criză	II. Conferințe practice cu privire la: 1. Materializarea și demonstrarea eficienței personale în baza <i>consilierii psihopedagogice a familiei pentru dezvoltare</i> 2. Materializarea și demonstrarea eficienței personale obținute în baza <i>consilierii psihopedagogice preventive</i> 3. Materializarea și demonstrarea eficienței personale obținute în baza <i>consilierii remediale și în situație de criză</i>	• Expoziții ale eseurilor, portofoliilor, recomandărilor personale/ adolescenților și a celor elaborate de familii • Schimb de experiență prin organizarea unor activități scurte de master – class • Mini-ședințe de consiliere desfășurate de liceeni și părinți
III	Scopuri: 1. Abordarea ajutorului în conștientizarea mecanismelor de depășire a situațiilor de criză 2. Acordarea suportului moral și ajutorului persoanelor care îngrijesc/ au îngrijit persoane/ rude grav bolnave 3. Exersarea în elaborarea programelor și strategiilor de respectare a modului sănătos de viață 4. Exersarea părinților în valorificarea metodelor și strategiilor educative familiale	III. Atelier de consiliere a focus-grupurilor (4) 1. Consilierea psihopedagogică a părinților aflați în situații de criză biologică/ de vârstă 2. Consilierea psihopedagogică remedială a părinților 3. Consilierea psihopedagogică pentru dezvoltare a familiei 4. Consilierea psihopedagogică preventivă a familiei	• Notițe personale ce conțin pașii, strategiile, programele, perspectivele de viață, de comportare, de soluționare a situațiilor de criză
IV	Scopul: Acordarea unui ajutor individual părinților și elevilor care s-au adresat cu variate probleme legate de ineficiența personală	IV. Ședințe de consiliere individuale (121) Studiile de caz (cele mai interesante în viziunea noastră) sunt prezentate în Anexa 9	Studii de caz

1	2	3	4
V	Scopul: acordarea ajutorului și suportului moral, orientarea spre facilitarea depășirii situațiilor de criză; readucerea la stadiul optim de funcționalitate a beneficiarilor	V. Ședințe de consiliere a familiilor și elevilor în situații de criză (22) - Conflicte interpersonale și certuri frecvente; proteste dure din partea adolescenților - Anxietate și timiditate exagerată/ dificultăți de integrare în grupul semenilor - Manifestarea agresivității, excese de comportament/ violență psihologică și fizică din partea tatălui - Părinți plecați la muncă peste hotarele țării; necesitate în comunicare, dor de părinți	• Schimbarea cognițiilor și atitudinilor, găsirea remediilor și urmarea lor în paralel cu elaborarea strategiilor comportamentale noi • Resemnificarea și schimbarea conduitei
VI	Scopul: acordarea ajutorului privind managementul carierei școlare	VI. Ateliere de exersare a abilităților și competențelor de auto/ educație și organizare, desfășurare a auto/ învățării/ pregătirii pentru testare și examene. Managementul carierei școlare - Autoevaluarea și învățarea productivă - Dezvoltarea gândirii critice - Valorificarea aptitudinilor generale și speciale	• Schimbarea cognițiilor, atitudinilor și comportamentului în calitate de elev • Învățarea valorilor optime a percepției, memoriei, gândirii, imaginației și creativității • Elaborarea strategiilor meta-cognitive
VII	Scopul: testarea potențialului intelectual, psiho-emoțional și acordarea ajutorului în alegerea viitoarei profesii	VII. Ateliere de orientare profesională • Analiza și caracterizarea aptitudinilor generale și speciale • Creativitatea și talentul • Morala, voința și realizarea în profesie	• Stabilirea specificului aptitudinilor • Elaborarea strategiilor de autoghidare în profesie

1	2	3	4
VIII	Scopul: verificarea eficienței programului și proiectarea perspectivelor consilierii familiei în liceu	VIII. Ședința finală de încheiere a CF în liceu cu participarea elevilor, părinților și colectivului pedagogic - Schimb de experiență - Expoziția lucrărilor	• Raport – prezentare a grupului de formatori • Expoziția materialelor

După implementarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* (Figura 3.1) prin experimentarea programului (Tabelul 3.2), am verificat situația în baza *Probelor de evaluare a eficienței personale a elevilor* (Anexa 4) și *părinților* (Anexa 5).

Bineînțeles că monitorizarea situației pe parcursul experimentului de formare și activitatea desfășurată pe un eșantion de tipul *înainte și după*/ panel ne-a permis să observăm multe schimbări pozitive în comportarea elevilor și părinților. La fel, am avut posibilitatea de a corecta sau completa variabila experimentală în funcție de necesitățile subiecților investigați. Considerăm că această posibilitate a constituit un mare avantaj pentru noi/ cercetătorii și persoanele consiliate, deoarece nu am fost îngrijorați de respectarea fidelității vis-a-vis de eșantionul de control – martore.

Pentru a diagnostica potențialul formativ al consilierii familiei în liceu am folosit un instrument special pe care l-am elaborat în baza unor repere teoretico-metodologice privind intervențiile de consiliere și investigare a familiei, elaborate de către cercetătorii domeniului vizat: Cuznețov Larisa [52], Э. Г. Эйдемиллер și В. Юстицкис [232]. Axându-ne pe reperele nominalizate și plecând de la scopul consilierii familiei, care presupune sporirea eficienței personale a membrilor acesteia și armonizarea relațiilor adolescenți – părinți am stabilit opt criterii pentru fiecare lot de subiecți: elevi / adolescenți și părinți (Anexele 4 și 5). La fel, s-a propus subiecților să realizeze un *eseu – povestioară de tip structurat*, analizând aspectele: *ce am știut; ce am putut; ce am învățat; ce am exersat și consolidat privind eficiența personală; avantajele consilierii; dezavantaje – neajunsuri*. Sarcina a fost dată pentru acasă, iar timpul prevăzut pentru realizarea ei a fost de o săptămână. În procesul observărilor, convorbirilor socratice, a discuțiilor, analizei lucrărilor, am selectat un șir de opinii ale elevilor și părinților vis-à-vis de problematica consilierii. În continuare elucidăm rezultatele obținute prin intermediul reprezentărilor grafice, elaborate în baza tabelelor de distribuție (Anexele 6 și 7).

Lotul elevilor – 112 s

Fiecare rezultat la item – criteriul eficienței personale este prezentat în comparație: etapa de constatare și de verificare/ postexperiment. Prima poziție, referitoare la *capacitatea de a realiza/ întreține un dialog interior: a analiza, a compara, reflecta și a face concluzii se prezintă grafic astfel:*

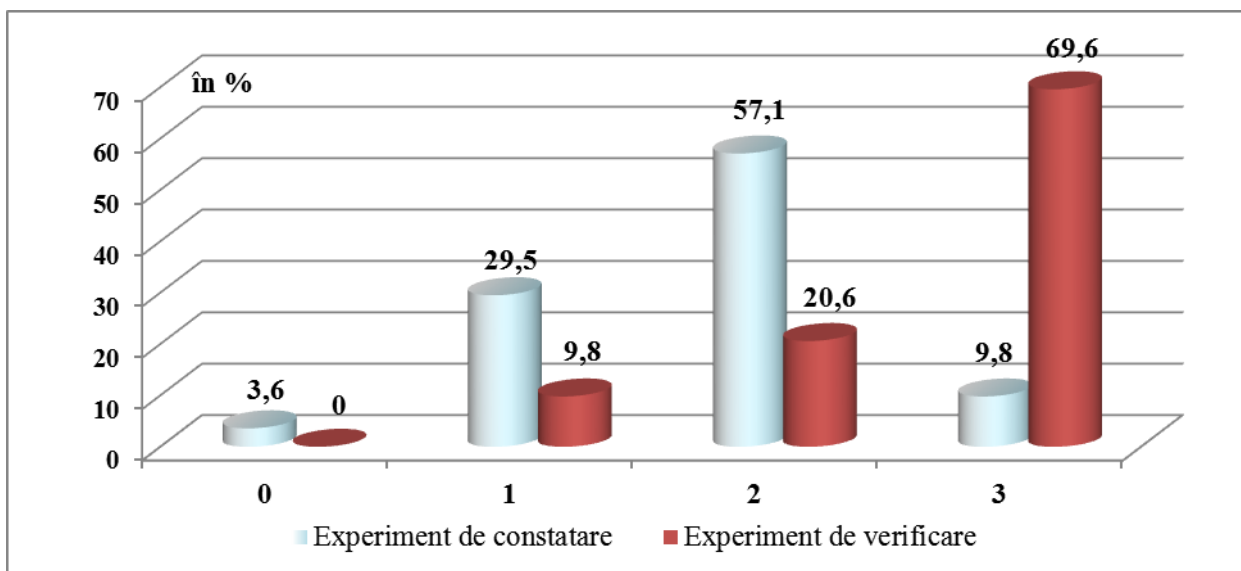

Fig. 3.2. Capacitatea de a întreține un dialog interior

După cum se poate observa la început elevii nu prea făceau față la acest aspect important al eficienței personale. Cele mai complicate momente țineau de: stabilirea criteriilor de analiză și comparare, unii se abăteau de la subiect și/ sau problema analizată, iar reflecția gravita în jurul întrebărilor *De ce? Pentru ce?* Inițial, numai 9,8% (11 s) – la constatare, au fost în stare să schimbe optica reflecției, iar după formare, elevii formulând deja întrebări de tipul: *Ce să fac pentru a schimba situația? Cum să procedez în limitele unui comportament decent/ moral? Mă voi simți eu fericit dacă voi trișa?* etc. Din histogramă (Figura 3.2) se poate observa dinamica pozitivă prin creșterea numărului de elevi care au fost apreciați cu 3 puncte, de la 9,8% de persoane la 69,6%; micșorarea numărului de persoane apreciate cu 2 puncte și respectiv cu un punct. Cele 4 persoane care *gândeau haotic*, cum au menționat ele, se abăteau de la idee/ gând, nu erau apte de analize și reflecții profunde – au dispărut; s-a micșorat procentul de persoane apreciate cu 1 punct, de la 29,5% – la 9,8%, cu 2 puncte și desigur că a crescut numărul de persoane apreciate cu 3 puncte (69,6%).

La poziția a II-a, la fel, se observă o schimbare substanțială. *Recadrarea situației și a contextului/ resemnificarea* este foarte importantă pentru om/ copil, adult, deoarece numai această abilitate îl face apt pentru schimbarea atitudinii și comportamentului său. Histograma 3.3

permite să observăm schimbarea, plecând de la experimentul de constatare și după formare, adică la verificare.

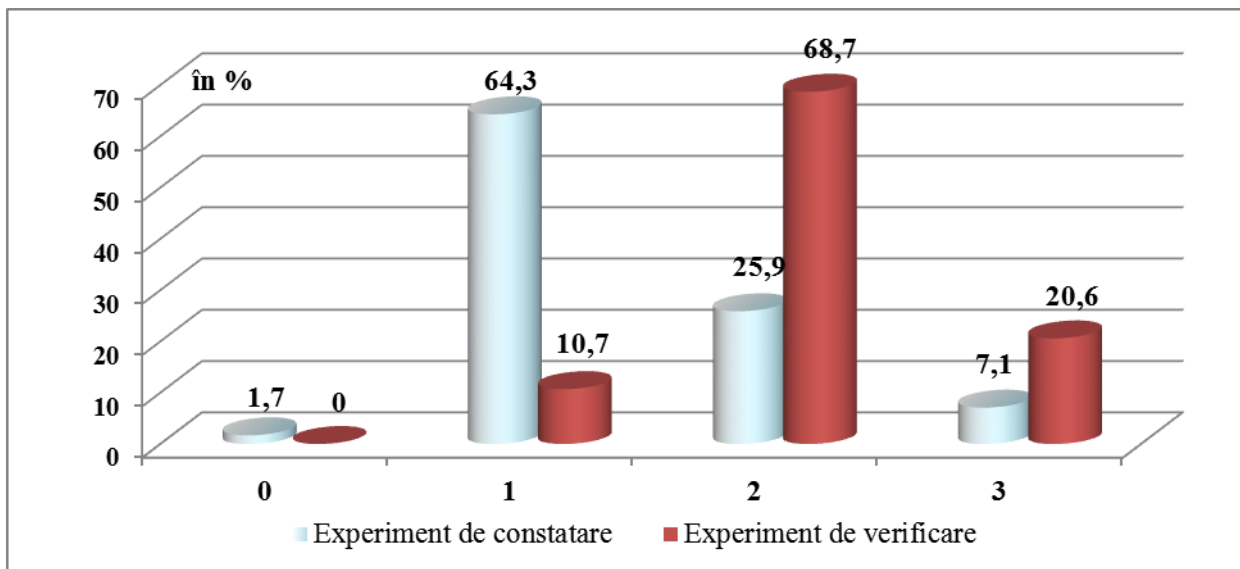

Fig. 3.3. Capacitatea de recadrare a situației și contextului

Reprezentarea grafică ne ajută să observăm că elevii au început să fie capabili de resemnificare, iar argumentele prezentate ne-au convins că adolescenții au înțeles că numai prin recadrarea situației și/ sau a contextului se poate schimba atitudinea, comportamentul și atunci se va schimba și semnificația acestuia. Desigur că în cazul nostru este pozitiv momentul că a crescut numărul (deci și procentul) elevilor apreciați cu 2 și 3 puncte. Prin resemnificare adolescenții învață noi modalități de abordare și soluționare a problemelor sale.

La a III-a poziție, care ține de *analiza alternativelor posibile și luarea deciziilor*, elevii au demonstrat sporirea acestei abilități în următoarea dinamică:

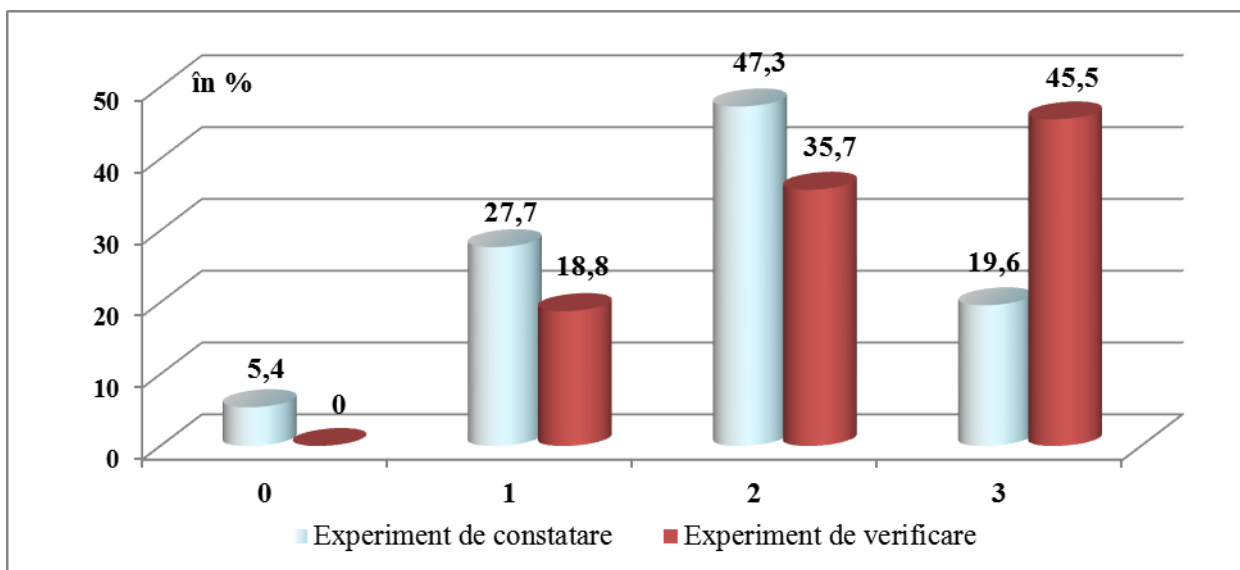

Fig. 3.4. Capacitatea de analiză a alternativelor posibile și luarea deciziei

Sigur că dinamica nu este una covârșitoare, dar este una în creștere, bine conturată. Se observă sporirea nivelului superior/ 3p. (de la 19,6% la 45,5%). Să conștientizăm faptul că analiza alternativelor posibile și luarea deciziilor este un proces destul de complicat, contradictoriu, care necesită, mai întâi, o identificare a alternativelor, apoi o evaluare, apreciere și numai după aceasta urmează luarea deciziei. Procesul dat este destul de complicat și anevoios chiar și pentru un adult cu experiență de viață.

Poziția a IV-a, care a presupus *elaborarea strategiilor și a programului personal*, centrat pe *un mod sănătos de viață*, desigur că este una cheie, deoarece include un ansamblu de componente și respectarea unor exigențe de ordin moral, social, psiho-emoțional, de management personal, ne-a oferit următorul tablou grafic (Figura 3.5):

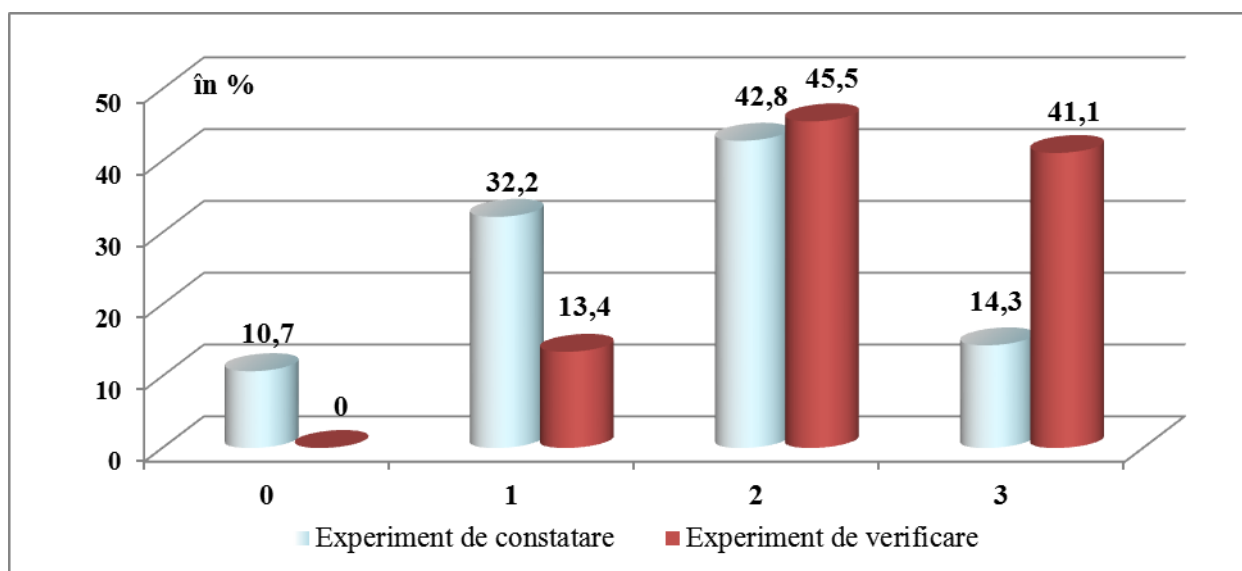

Fig. 3.5. Capacitatea de a elabora strategii și un program personal axat pe modul sănătos de viață

Aici, dinamica este una moderată, datele obținute la constatare denotă un aspect pozitiv, elevii au confirmat că modul sănătos de viață este un subiect vehiculat la multe discipline (biologie, chimie, educație civică, geografie etc.), ore de dirigenție și activități nonformale, iar activitățile de consiliere au contribuit la aprofundarea cunoștințelor și competențelor acestora. Când privește strategiile, deoarece cerința a fost ca ele să corespundă dimensiunilor de dezvoltare morală; cognitivă/ intelectuală; psihofizică, tehnologică/ prin muncă și estetică, pentru ca persoana să se dezvolte armonios, aici liceenii au întâmpinat anumite dificultăți. Nu toți au fost în stare să coreleze strategiile cu componentele modului sănătos de viață, ceea ce ne-a demonstrat că la acest capitol școala și familia, consilierii, mai au multe de realizat.

Poziția a V-a care constă în *elaborarea și valorificarea strategiilor de eficientizare a învățării/ monitorizarea carierei școlare* a fost apreciată de elevi ca una dintre cele mai dificile.

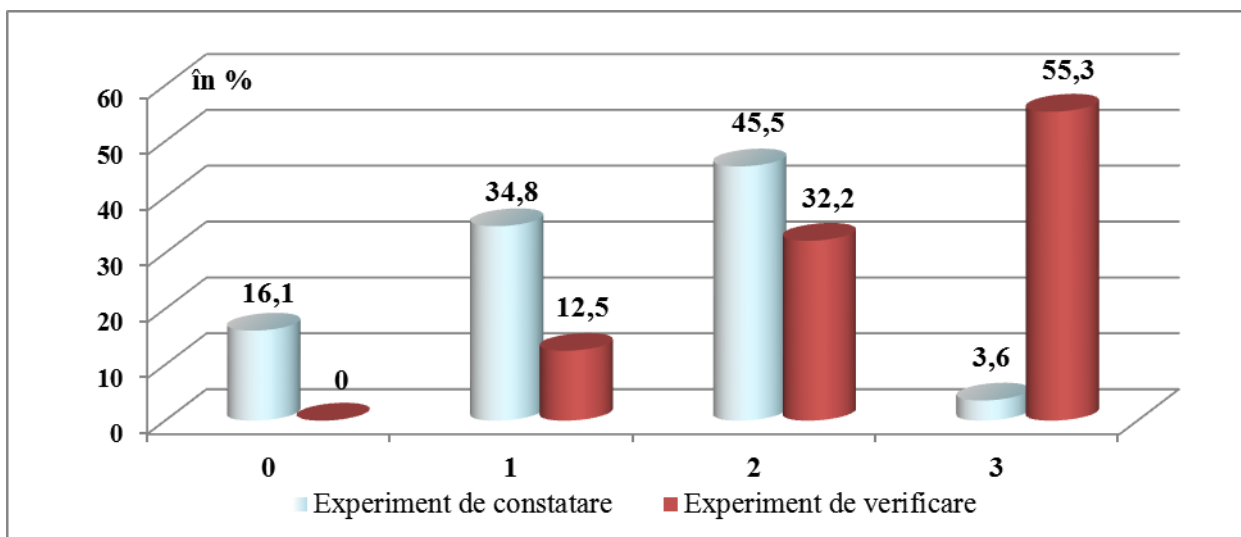

Fig. 3.6. Elaborarea și valorificarea strategiilor de eficientizare a învățării/ monitorizarea carierei școlare

În histograma de mai sus (Figura 3.6) se observă dinamica pozitivă nivelul 3/ superior a atins cota de 55,3%, iar nivelul 1 și 2 s-au micșorat. Evident că este un succes al elevilor, care vorbește despre creșterea încrederii în sine, sporirea convingerii în reușită, antrenarea și dezvoltarea voinței, dar principalul aspect rezidă în faptul că liceenii au învățat a-și evalua și aprecia: percepția, spiritul de observare, atenția, memoria, gândirea, limbajul, imaginația și creativitatea. Consilierea individuală, de grup și cea colectivă le-a ajutat să înțeleagă esența și rolul proceselor psihice cognitive în învățare; ei au învățat proceduri și tehnici de sporire a atenției, memoriei, gândirii etc.

Poziția a VI-a ține de *elaborarea și valorificarea acțiunilor/ strategiilor de autocontrol al emoțiilor/ stresului*, iar dinamica eficienței personale în aspectul vizat o putem observa în histograma ce urmează (Figura 3.7).

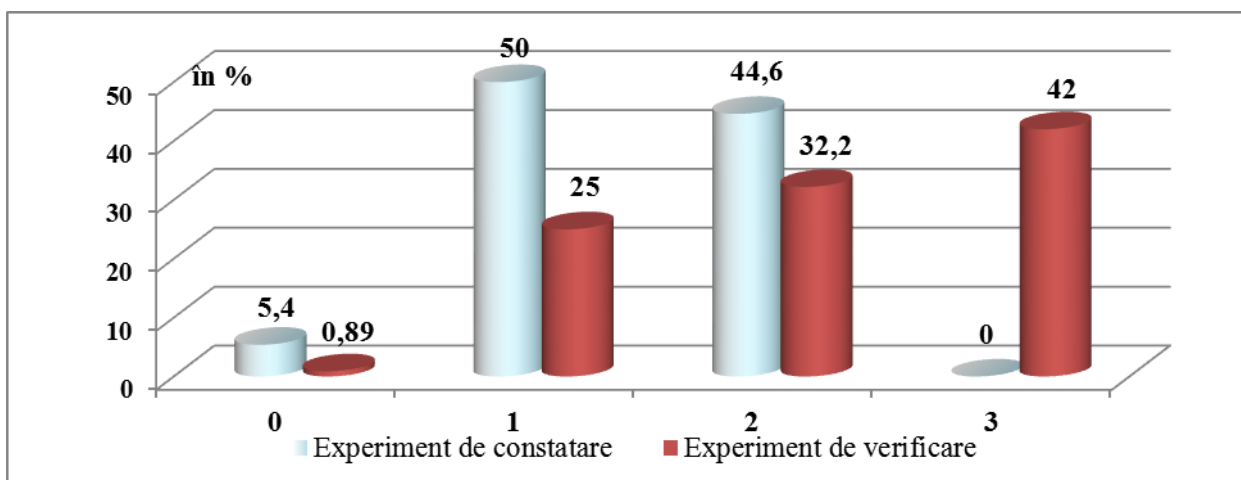

Fig. 3.7. Elaborarea și valorificarea acțiunilor/ strategiilor de autocontrol al emoțiilor/ stresului

Rezultatele obținute sunt pozitive, dinamica este în creștere, dar nu este una spectaculoasă, ceea ce o dată în plus ne arată că emoțiile și stresul sunt foarte complicat de controlat chiar și de adulți, ne mai vorbind de adolescenți, care sunt la vârsta *furtunilor și a pasiunilor*, căutărilor și identificării sinelui; nu posedă încă o cultură emoțională dezvoltată. Uneori aceasta se dezvoltă pe întregul parcurs al vieții omului. Sigur că în optimizarea acestui criteriu urmează de lucrat cu elevii.

Poziția a VII-a centrată pe *elaborarea unui plan de acțiuni de prevenire și depășire a situațiilor de criză*, rezultatele obținute la constatare și verificare, la fel, au demonstrat posibilități încă nevalorificate sau slab valorificate de elevi.

De fapt, poziția a VI și a VII au tangențe comune, deoarece autocontrolul emoțiilor/stresului și managementul situațiilor de criză sunt interconexe, într-o anumită măsură inter-depind, se influențează reciproc.

Compararea rezultatelor obținute la constatare și verificare le putem realiza analizând histograma din Figura 3.8.

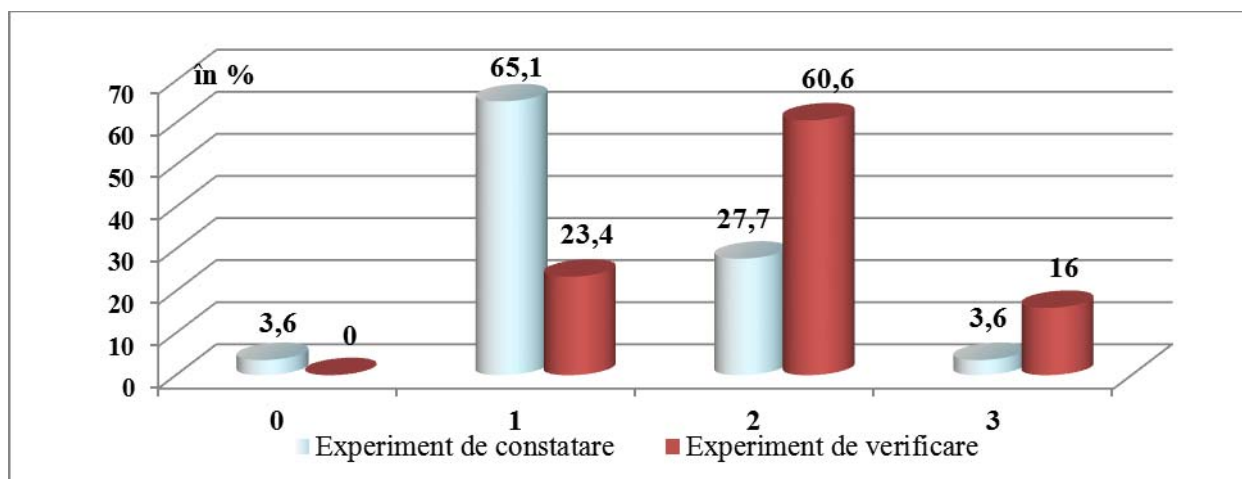

Fig. 3.8. Elaborarea unui plan de acțiuni de prevenire și depășire a situațiilor de criză

Observăm că a sporit nivelul 2 – mediu; nivelul 3 – superior a crescut în comparație cu ceea ce am avut la constatare, diferența constituind 12,4%, adică cu 14 subiecți mai mult se orientează bine în prevenirea și depășirea situațiilor de criză. Prevenirea situațiilor de criză poate avea și un caracter parțial. Aici adolescenții au menționat acțiunile legate de criza biologică/ de vârstă; crizele relaționale cu părinții, prietenii; crizele legate de eșecuri la învățătură etc.

Evident că unele acțiuni legate de anumite probleme de mediu (incendiu, accidente rutiere) sau situații existențiale cu caracter distructiv (pierderea iubitei, prietenului, decesul apropiaților etc.), adolescenții și le imaginează vag, nesigur și propun un șir de strategii puțin eficiente. Acest lucru a fost menționat chiar de ei într-o discuție. Considerăm că aici, la acest

aspect este încă mult de lucru cu adolescenții, însă este deja pozitiv faptul că ei propun anumite strategii de depășire a situațiilor complicate.

La poziția a VIII-a, ultima, elevii s-au manifestat, la constatare – mai modest, dar totuși bine, iar după formare s-a observat o sporire a eficienței personale cu privire la elaborarea inventarului și a programului de acțiuni axate pe orientarea profesională (Histograma 3.9).

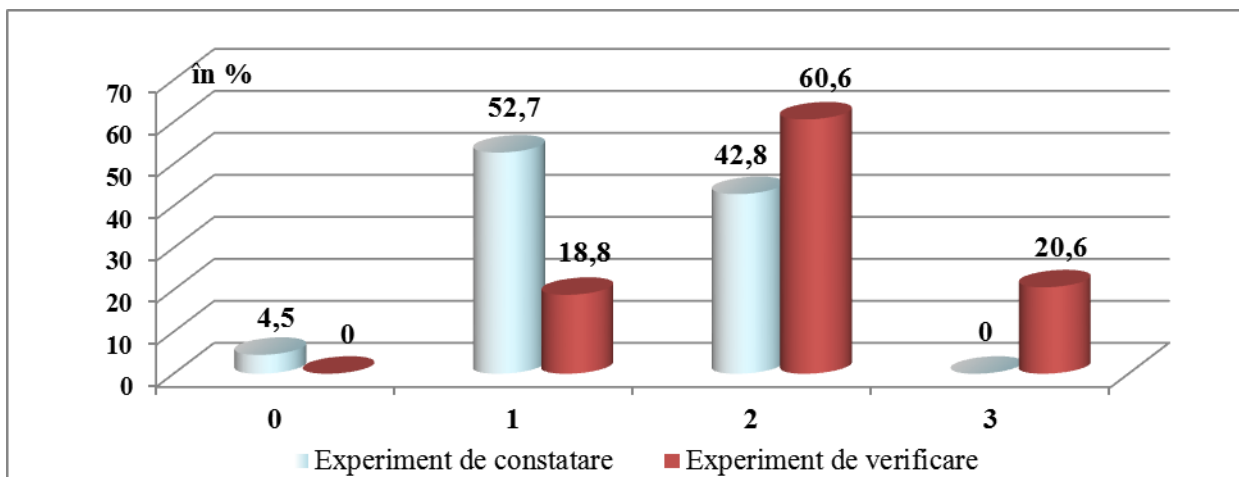

Fig. 3.9. Elaborarea inventarului/ programului de acțiuni axate pe orientarea profesională

Dinamica care se observă arată o sporire a competenței/ abilității respective la elevi, dar, totodată, scoate în evidență faptul că adolescenții au rezerve vis-a-vis de acest tip de management. Unii adolescenți au probleme cu determinarea alegerii viitoarei profesii (18,8%), alții sunt strict ghidați de părinți (60,6%) și doar 20,6% dintre elevii de liceu sunt ferm convinși în alegerea pe care urmează s-o facă (au expus argumente solide). Din histogramă observăm că 20,6% de elevi au fost la un nivel superior/ 3 p. În elaborarea programului său de acțiuni și au comentat modalitățile de realizare optimă a acestuia. Printre care: aprofundarea cunoștințelor la disciplinele de bază și cele de profil prin activități facultative, repetarea materiei de studiu, angajarea unui repetitor; organizarea și respectarea unui regim strict de viață, lecturarea site-urilor specializate și a literaturii suplimentare. Aproximativ aceeași situație, dar mai puțin clarificată și planificată s-a depistat și la nivelul mediu/ 2 p.

În general, rezultatele experimentului de formare ne bucură și trezește optimism, însă ne demonstrează elocvent că elevii claselor de liceu percep o necesitate acută într-o consiliere psihopedagogică competentă, sistematică, centrată pe prevenție și dezvoltare.

Lotul părinților – 112 s

Vom urma același mod de prezentare a rezultatelor obținute, comparând datele de la etapa experimentului de constatare și cel de verificare. Astfel, *prima poziție* referitoare la *capacitatea*

aspect este încă mult de lucru cu adolescenții, însă este deja pozitiv faptul că ei propun anumite strategii de depășire a situațiilor complicate.

La poziția a VIII-a, ultima, elevii s-au manifestat, la constatare – mai modest, dar totuși bine, iar după formare s-a observat o sporire a eficienței personale cu privire la elaborarea inventarului și a programului de acțiuni axate pe orientarea profesională (Histograma 3.9).

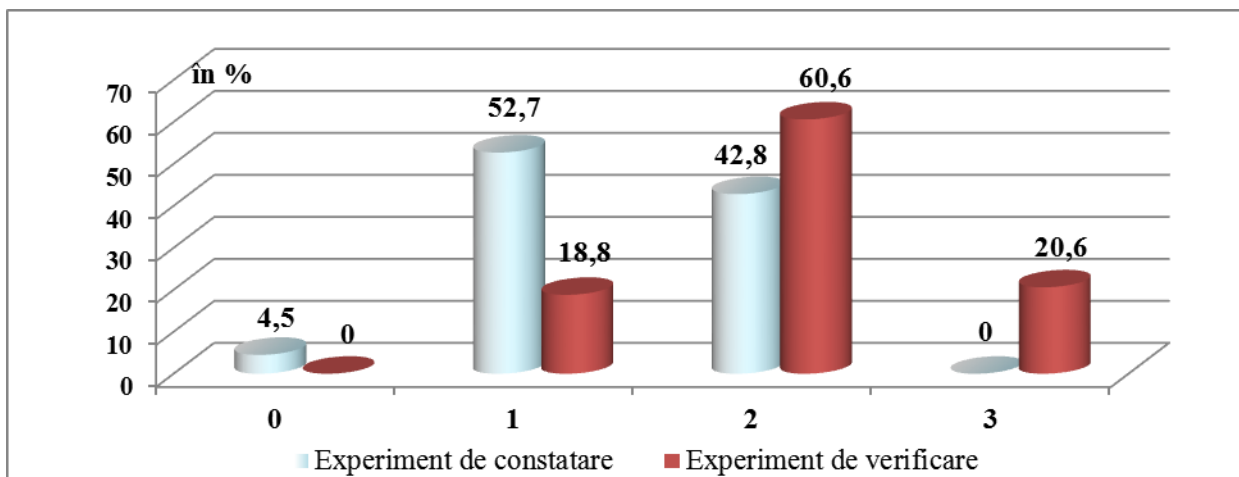

Fig. 3.9. Elaborarea inventarului/ programului de acțiuni axate pe orientarea profesională

Dinamica care se observă arată o sporire a competenței/ abilității respective la elevi, dar, totodată, scoate în evidență faptul că adolescenții au rezerve vis-a-vis de acest tip de management. Unii adolescenți au probleme cu determinarea alegerii viitoarei profesii (41%), alții sunt strict ghidați de părinți (33%) și doar 26% dintre elevii de liceu sunt ferm convinși în alegerea pe care urmează s-o facă (au expus argumente solide). Din histogramă observăm că 20,6% de elevi au fost la un nivel superior/ 3 p. în elaborarea programului său de acțiuni și au comentat modalitățile de realizare optimă a acestuia. Printre care: aprofundarea cunoștințelor la disciplinele de bază și cele de profil prin activități facultative, repetarea materiei de studiu, angajarea unui repetitor; organizarea și respectarea unui regim strict de viață, lecturarea site-urilor specializate și a literaturii suplimentare. Aproximativ aceeași situație, dar mai puțin clarificată și planificată s-a depistat și la nivelul mediu/ 2 p.

În general, rezultatele experimentului de formare ne bucură și trezește optimism, însă ne demonstrează elocvent că elevii claselor de liceu percep o necesitate acută într-o consiliere psihopedagogică competentă, sistematică, centrată pe prevenție și dezvoltare.

Lotul părinților – 112 s

Vom urma același mod de prezentare a rezultatelor obținute, comparând datele de la etapa experimentului de constatare și cel de verificare. Astfel, *prima poziție* referitoare la *capacitatea*

de a realiza și întreține dialogul interior: a analiza, a compara, reflecta, interpreta, a face concluzii este destul de dezvoltată la adulți/ părinți, însă în cadrul formării au avut și ei de lucru pentru a-și eficientiza dimensiunea dată.

Dinamica rezultatelor se poate urmări în Figura 3.10.

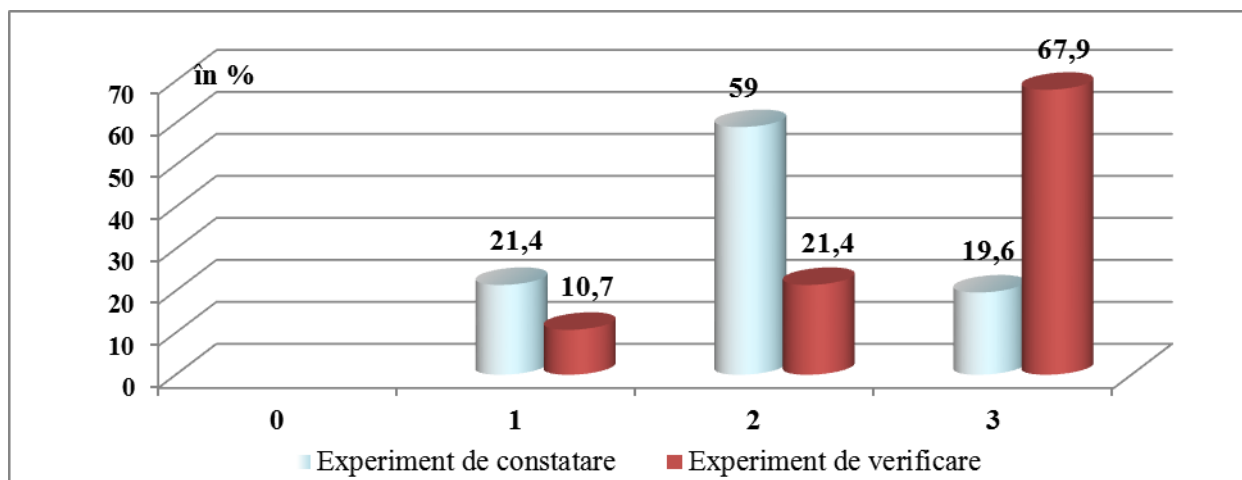

Fig. 3.10. Capacitatea de a realiza și întreține dialogul interior

În consiliere se acordă o mare atenție acestei capacități, deoarece numai persoana care este în stare să stabilească un subiect de reflecție (fenomen, eveniment, comportare etc.), să-l analizeze detaliat din variate optici; să compare, adică să analizeze schimbările, evidențiind esențialul, să stabilească raporturi de cauză – efect, respectând obiectivitatea; să mediteze asupra tuturor evenimentelor, realizând interpretări, sinteze; să discrimineze principalul, delimitându-l de secundar, astfel să ajungă la anumite concluzii – se poate considera eficientă în acțiuni și conduită. Mulți părinți au recunoscut că nu întotdeauna le reușește dialogul interior, invocând diferite motive: nu au timp; nu se merită; este dificil să fii obiectiv etc.

Unii părinți (21,4% / 24 s) au menționat faptul că sporirea calității dialogului cu sine a condus la armonizarea comunicării și relaționării cu ceilalți membri de familie. Totodată acest lucru le-a permis să se înțeleagă pe sine mai bine și pe apropiații săi. Practic, întregul lot de părinți a arătat că cel mai important lucru învățat la exersarea dialogului interior a fost: stabilirea criteriului de alegere a subiectului analizat; stabilirea și respectarea ordinii și a consecutivității judecăților; analiza obiectivă (cu ochi străini, *de la o parte*); stabilirea priorităților în acțiuni; centrarea pe gânduri pozitive. Sigur că este optimist faptul că a crescut nivelul 3 – cu 48,3%. În spatele acestor procente stau oamenii care au deprins noi abilități, au însușit noi cogniții, și-au schimbat atitudinile și comportamentul, de la nesiguranță, confuzie, uneori disperare și frustrare spre o mai bună înțelegere a sinelui, spre certitudine și claritate în fapte și acțiuni, spre o gândire pozitivă și optimism.

În poziția a II-a, capacitatea de a recadra situația și/ sau contextul legat de propria persoană și evenimentele din familie, care au conexiuni evidente cu prima, rezultatele sunt și mai îmbucurătoare. Dacă la constatare preleva nivelul 1 și 2, apoi după formare, verificarea a demonstrat o creștere substanțială a nivelului 3, ceea ce se poate observa în histograma ce urmează (Figura 3.11).

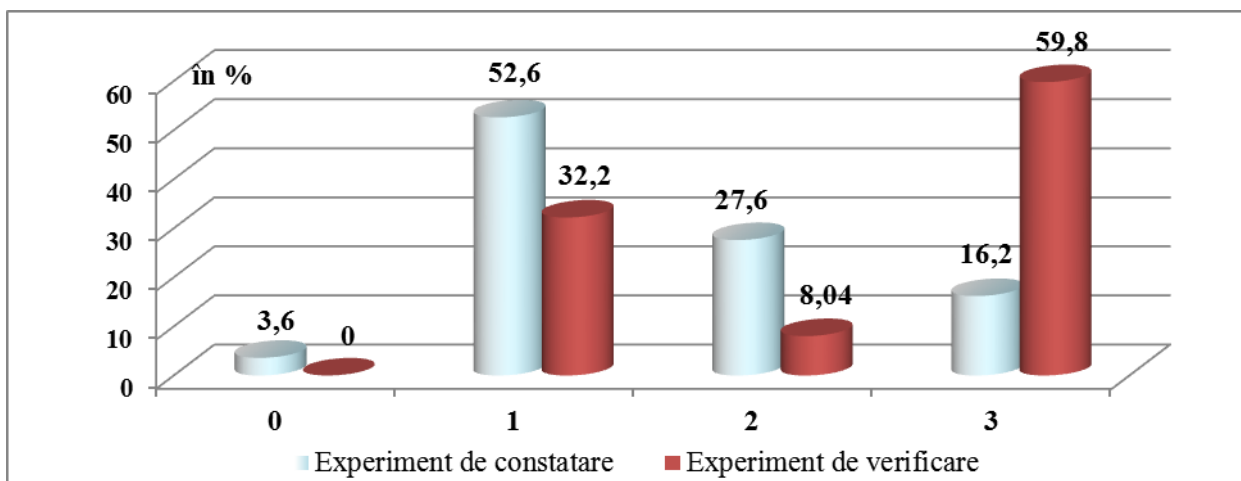

Fig. 3.11. Capacitatea de a recadra situația și/ sau contextul legat de propria persoană și evenimentele din familie

Dinamica schimbării la nivelul 1 pare a fi negativă, însă această scădere este legată de sporirea nivelului 3 cu 43,6%. Părinții au menționat că dacă anterior ei recadrau situații sau contextul, o făceau mai mult intuitiv, acum ei au conștientizat cum trebuie să acționeze/ să procedeze și sunt în stare să aducă argumente.

Poziția a III-a, este interconexă cu primele două și ține de stabilirea și analiza alternativelor posibile în luarea deciziei (individuale și importante pentru familie). Schimbările înregistrate le observăm în histograma ce urmează (Figura 3.12).

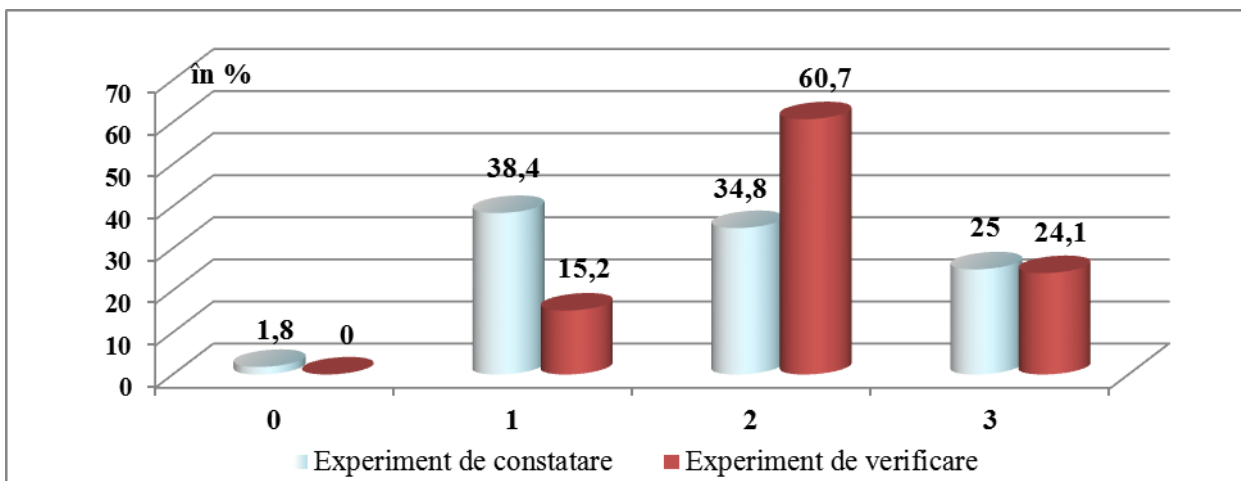

Fig. 3.12. Capacitatea de a stabili și analiza alternative posibile în luarea deciziei

Aici se vede că a crescut nivelul 2, cel mediu cu 25,9%, iar cel superior/ 3 – s-a micșorat cu 0,9%. Convorbirile cu părinții ne-au ajutat să înțelegem această dinamică modestă. O parte din adulți (15,2%/ 17 s) au motivat nesiguranța sa în stabilirea alternativelor prin lipsa de timp, apariția conflictelor în cazul luării deciziilor, însă activitățile de consiliere în focus – grupuri a demonstrat altceva – unii adulți nu sunt învățați a-și asuma responsabilitatea, iar alții nu au deprinderea de a elabora ipoteze, de a le analiza, a construi predicții etc. Mai mult de jumătate din lotul experimental (60,7%/ 68 s) au menționat că iau decizii prompt, într-un mod unilateral (chiar dacă aceste decizii sunt importante pentru întreaga familie). Aspectele eronate depistate au permis să conchidem că dificultățile care apar în stabilirea, analizarea alternativelor și luarea deciziilor sunt legate de lipsa sau insuficiența comunicării sincere și deschise în multe familii, incapacitatea sau nedorința de negociere, lupta pentru poziția de *lider/ cap* al familiei și, nu în ultimul rând, incompetența, lașitatea și unele opinii preconcepute de tipul: *prea multe doresc soțiile..., ascultă femeia și procedează invers; ce știe dreapta (mâna se are în vedere)... să nu știe stânga; eu sunt capul familiei – eu decid* etc.

Sigur că la această problemă mai este mult de lucru atât din partea specialiștilor (psihologi, consilieri) cât și din partea populației noastre, care în virtutea unor stereotipuri învechite și a unei anumite mentalități limitate nu încearcă să-și schimbe opiniile, atitudinile și conduita.

Poziția a IV-a, elaborarea programului/ a strategiilor de reechilibrare a vieții de familie pentru a respecta un mod sănătos de viață a trezit mare interes din partea subiecților în cadrul experimentului. Aici, încă o dată ne-am convins de avantajele eșantionului panel – *înainte și după*, deoarece am avut posibilitatea să revedem și să completăm acțiunile noastre. Dinamica schimbărilor se vede în Histograma 3.13, care este una pozitivă și clară.

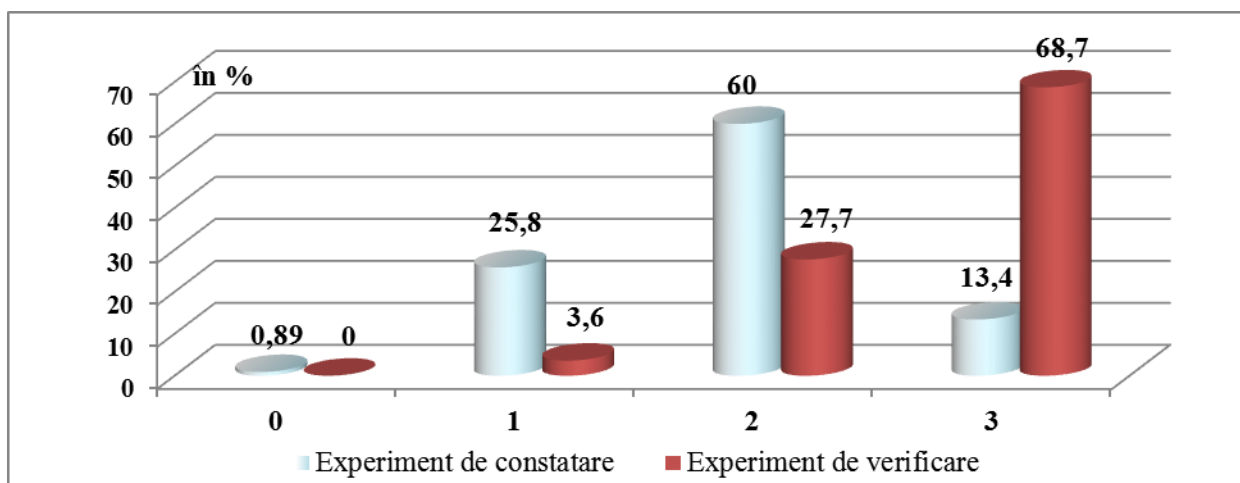

Fig. 3.13. Elaborarea programului/ a strategiilor de reechilibrare a vieții de familie pentru a respecta un mod sănătos de viață

Se poate observa că și la constatare adulții s-au isprăvit cu această sarcină binișor (60% — nivelul 2), dar după formare, situația s-a schimbat evident: nivelul 1/ suficient, s-a micșorat cu 22,2%, iar nivelul 3 – superior a sporit cu 55,3%, ceea ce denotă o tendință pozitivă și clară. Sigur că oamenii se interesează de sănătatea lor și a celor apropiați. O contribuție mare în aspectul dat îl aduce și mass-media (emisiunile TV, radioemisiunile și presa periodică).

Poziția a V-a, elaborarea și explorarea strategiilor/ pașilor de optimizare a comunicării și relaționării familiale ne-a oferit următorul tablou (Figura 3.14).

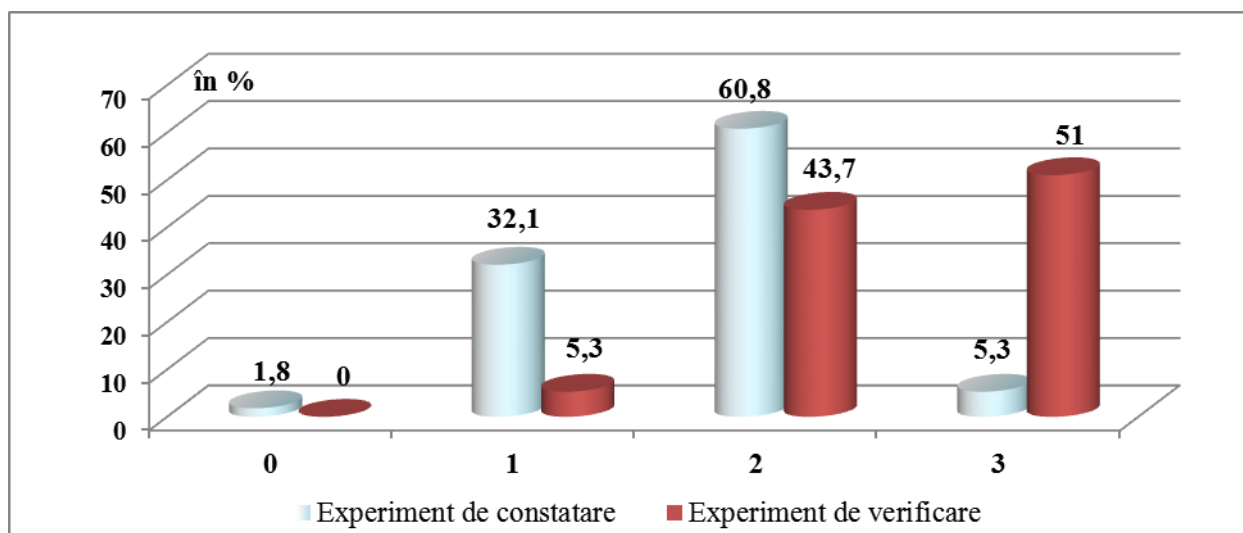

Fig. 3.14. Elaborarea și explorarea strategiilor/ pașilor de optimizare a comunicării și relaționării familiale

Sigur că astăzi oamenii sunt destul de bine informați vis-a-vis de acest aspect, totodată experimentul și experiența noastră arată că cele mai multe dificultăți le întâmpină atât adulții cât și copiii, adolescenții din cauza unei comunicări interpersonale indecente. Cu toate că adulții cunosc normele moral-etice, nu întotdeauna le respectă. În cadrul formării, la activitățile de consiliere individuală, în grup și colectiv, a fost scos în evidență foarte clar un *moment negativ* – avem *înrădăcinate* modele/ patternuri indezirabile de comunicare, adică, în familiile de origine la aspectul dat, au fost dificultăți și greșeli, iar noi le perpetuăm în familiile noastre. Un alt moment depistat – nu suntem deprinși să ne analizăm limbajul, expresiile noastre și foarte puține sunt persoanele ce depun un efort sistematic, conștient în direcția dată. Deseori adulții se justifică prin: *am fost iritat; m-am enervat; m-a scos din sărite; mare lucru – m-a ierta și de data aceasta etc.* Cu toate că s-a observat o dinamică pozitivă, părinții au lucrat bine la formare, ei singuri recunosc că mai au multe de realizat în acest aspect, inclusiv au de lucrat asupra emoțiilor și sentimentelor negative ca: ura, invidia, răzbunarea, agresivitatea verbală etc. (51%/ 57 s).

Poziția a VI-a, elaborarea și valorificarea strategiilor de autocontrol al emoțiilor și managementul stresului, la fel, demonstrează aspectul destul de problematic, care cere de la noi toți un efort sistematic și conștient. Dinamica schimbării o putem urmări în figura de jos (Figura 3.15).

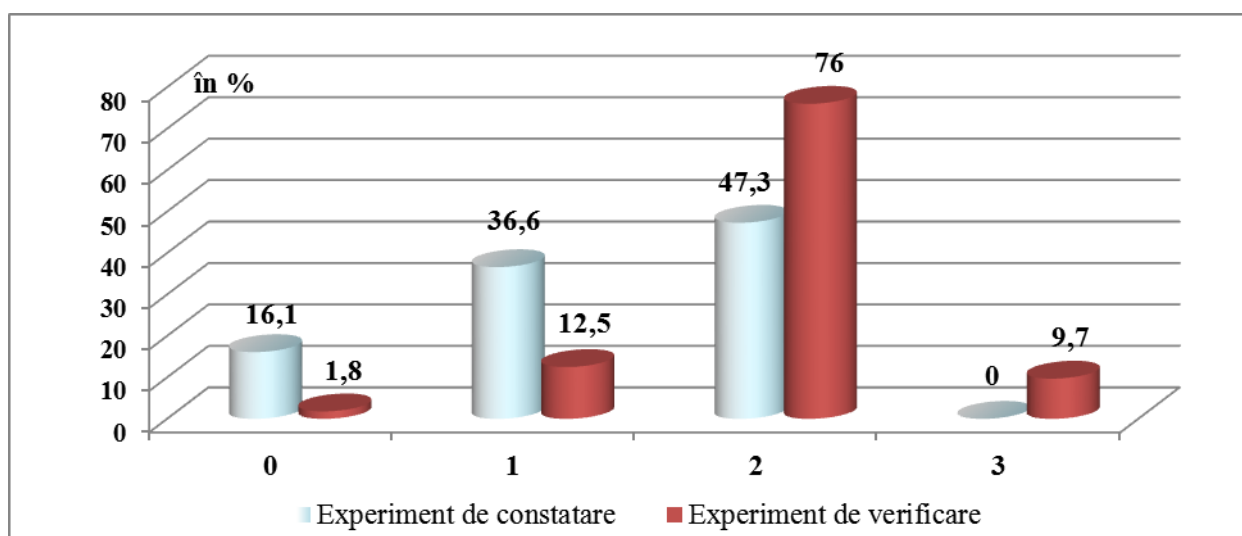

Fig. 3.15. Elaborarea și valorificarea strategiilor de autocontrol al emoțiilor și managementul stresului

În sensul dat, ceea ce am expus anterior rămâne valabil, adulții au demonstrat o creștere a abilităților, acestea fiind apreciate cu nivelul mediu/ 2 – 76% după formare. Sigur că diferența de 28,7% ne bucură și prespune o tendință pozitivă. Sigur un an de zile nu este suficient de muncit la formarea inteligenței și culturii emoționale, dar ne pare optimistă și promițătoare dorința oamenilor de a se autoperfecționa în această direcție.

Poziția VII-a, elaborarea și implementarea planului de acțiuni personale și familiale pentru prevenirea și depășirea situațiilor de criză o vom prezenta în următoarea histogramă (Figura 3.16).

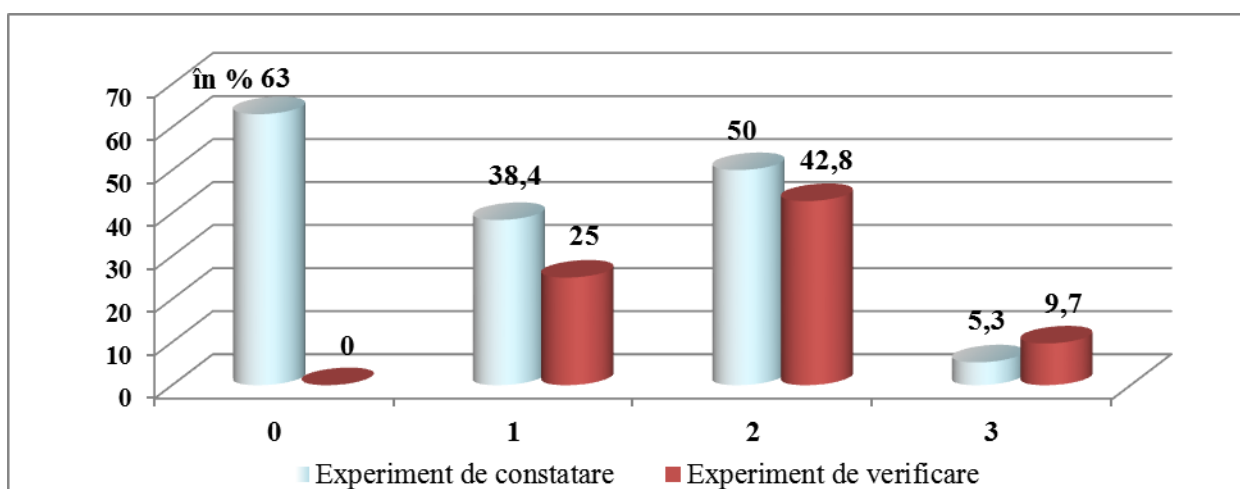

Fig. 3.16. Elaborarea și implemetarea planului de acțiuni personale și familiale pentru prevenirea și depășirea situațiilor de criză

Situația observată demonstrează că la constatare, adulții s-au apreciat mai înalt (nivelul 1 și 2), iar după formare/ consiliere și clarificare a amănuntelor legate de problematica depășirii situațiilor de criză, aceștia au devenit mai exigenți față de sine. Cu toate acestea dinamica a fost una pozitivă, s-au modificat toate 3 poziții, chiar dacă rezultatele nu sunt spectaculoase.

Un moment important depistat la care urmează să atragem atenție constă în faptul că acțiunile personale au fost descrise mult mai bine, iar cele familiale – lasă încă mult de dorit. În conversație am stabilit că fenomenul se trage din neajunsurile legate de comunicarea și relaționarea dintre membrii familiei.

Poziția VIII-a, elaborarea planului personal de autoperfecționare a demonstrat un tablou optimist. Adulții doresc, în marea lor majoritate, să se autoperfecționeze. Dinamica acestui aspect o putem urmări în următoarea histogramă (Figura 3.17).

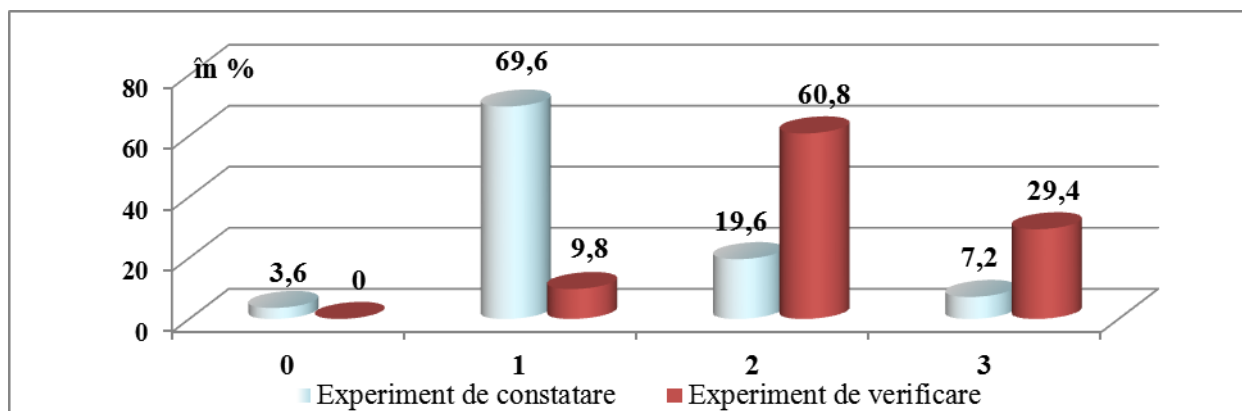

Fig. 3.17. Elaborarea planului de autoperfecționare

Sigur că cel mai vizibil a sporit nivelul 2 după formare/ consiliere, deoarece părinții și-au clarificat posibilitățile și potențialul său și au devenit mai eficienți și realiști. Cu certitudine că autoperfecționarea cere timp, consecutivitate, autoevaluare permanentă și necesită competențe speciale. Recunoscând faptul știut că, practic, fiecare persoană se gândește *că de luni (prima zi a săptămânii) va începe o viață nouă*, atunci când vine această zi de luni, acțiunile și faptele se tot amână pentru o altă zi de luni. În calitate de consilieri, frecvent ne ciocnim cu astfel de idei ale adulților și adolescenților. Aici este foarte important ca cei apropiați să-i încurajeze și să-i susțină la încercările de autoperfecționare, indiferent de domeniu (pregătirea bucatelor, frecventarea cercurilor etc.). În acest sens considerăm că principalul moment constă în a-și planifica acțiuni concrete și reale, posibil de realizat în anumiți termeni.

În concluzie, analiza rezultatelor obținute după experimentul de formare, eseurile, conversațiile și analiza studiilor de caz, demonstrează faptul că părinții își doresc o schimbare a eficienței sale personale, înțeleg că ei reprezintă modele pentru copiii lor și sunt datori să lucreze asupra perfecționării sale.

3.4. Impactul formativ al consilierii familiei

Plecând de la specificul și complexitatea problemei de cercetare am considerat oportun și logic să analizăm impactul formativ al consilierii nu numai în baza comparării rezultatelor obținute la etapa de constatare și cea de verificare (ceea ce am realizat în subcapitolul 3.2), dar și în baza valorificării observațiilor directe sistematice, în baza aplicării *metodei interevaluatori/ metoda expert* și *metoda analizei factoriale exploratorii* [6, p. 179].

Întrucât, anterior am tot apelat la metodele enumerate, vom începe de la *analiza factorială exploratorie*. Începând acest demers, realizăm o delimitare necesară. Să nu uităm că fenomenul consilierii persoanelor este unul deosebit de delicat, deată vom menționa niște aspecte foarte importante, în viziunea noastră și a multor specialiști din domeniul dat [10; 52; 66; 72; 75; 116; 166]. În consiliere noi avem de lucrat cu *variabile manifeste, observabile* (posibil de măsurat), dar avem de lucrat și cu *variabile latente*, care sunt subiacente celor manifeste. Variabilele latente sunt variabilele care stau în spatele celor manifeste. De exemplu: variabila măsurată direct prin răspunsul la un criteriu/ item de tipul – *Sunt o persoană optimistă*, este o variabilă observabilă, deoarece putem detecta această calitate prin observarea mimicii, comportamentului, atitudinii față de viață, evenimente etc. În schimb, variabila *vivacitate* sau *gândirea pozitivă* a persoanei nu poate fi măsurată direct și, prin urmare, este o variabilă latentă, nemanifestă. Cu toate acestea, în spatele faptului că sunt sau nu o persoană optimistă, stă tocmai factorul gândirii pozitive, a vivacității.

Analiza factorială permite tocmai descoperirea unui număr redus de factori sau variabile latente care pot explica un număr mare de variabile manifeste.

Există două tipuri majore de analiză factorială: *analiza factorială exploratorie* și *analiza factorială confirmatorie* [6, p.180]. Noi am decis să nu apelăm numai la verificări pur statistice prin SPSS, deoarece nu toate cercetările sunt obligate să recurgă la instrumente cantitative atât de complexe cum sunt cele statistice [Ibidem, p. 96]. La această constatare am aderat și am urmat calea valorificării reprezentărilor grafice (subcapitolul 3.2.), al analizei factoriale prin utilizarea metodei hermeneutice/ interpretării, axându-ne pe analiza, compararea și sinteza raționamentelor inductive, inclusiv pe analiza *schimbării evolutive a persoanei/ spirala schimbării evolutive a persoanei* [75, p. 86-87] și etapele schimbării evolutive a persoanei și familiei [52, p. 344].

Înainte de prezentarea impactului formativ al CF în instituția de învățământ, vom explica aplicarea *metodei interevaluării/ expert*. Am apelat la un grup de experți stabili (Anexa 8), care se ocupă mai mult timp de CF și manageri școlari, psihologi ce activează în liceu și posedă experiență în domeniul vizat. Absolut toate instrumentele elaborate, începând cu chestionarele,

probele de auto/ evaluare a eficienței personale, modelul cu toate componentele sale au fost examinate, discutate și apreciate de experți.

Problemele și dificultățile cu care se confruntă familia le-am stabilit în baza câtorva probe, chestionarea psihologilor școlari din municipiul Chișinău, care au participat la o activitate de perfecționare (subcapitolul 2.1, Tabelul 2.1), chestionarea diriginților (subcapitolul 3.2) și chestionarea preliminară a unui lot independent de 40 s elevi și părinți acestora.

Sporirea impactului formativ al CF în liceu l-am stabilit nu numai în urma probelor nominalizate, dar și în urma convorbirilor, observărilor, analizei produselor, adică a materialelor elaborate de elevi și părinți (eseuri, fișe de autoobservare, portofoliul familiei).

În acest subcapitol am sintetizat și esențializat informația obținută în cadrul cercetării și elucidată în capitolul 2 și 3, structurând-o conform următoarelor aspecte:

1. Stabilirea punctelor vulnerabile în educația familială, comunicarea și relaționarea adolescenți-părinți (acestea au fost analizate și descrise (Tabelul 2.1).
2. Selectarea și stabilirea dificultăților; a opiniilor/ stereotipurilor preconcepute, care acționează ca blocaje în CF și/ sau în construirea și menținerea unui climat familial armonios (Anexa 13).
3. Stabilirea a opt criterii de bază a eficienței personale a elevilor și părinților care au fost investigate detaliat și a indicatorilor incluși în exercițiile structurate (Anexele 4 și 5).
4. Prezentarea grafică, analiza, descrierea și interpretarea rezultatelor probelor aplicate, accentul fiind plasat pe formarea eficienței personale.

Reieșind din aspectele investigate **considerăm că potențialul formativ al consilierii familiei în liceu s-a materializat în:**

- completarea cunoștințelor în domeniul psihopedagogiei, științelor educației atât a elevilor cât și a adulților, părinților. Astfel, subiecții au aflat multe lucruri utile despre personalitatea umană, factorii ce contribuie la dezvoltarea acesteia; trăsăturile de personalitate (temperament, caracter, voință etc.) și dezvoltarea lor; specificul fiecărei vârste, manifestarea crizelor de vârstă, depășirea crizelor biologice și a celor existențiale; dezvoltarea și educația morală; formarea și educația intelectuală prin dezvoltarea proceselor cognitive și a metacogniției; dezvoltarea și educația estetică și psihofizică; modul sănătos de viață; regimul zilei; rolul odihnei; metodele educației familiale; funcțiile familiei și condițiile creării/ menținerii unui climat moral pozitiv în cadrul familiei; principiile comunicării și a relaționării eficiente;
- diluarea și schimbarea cognițiilor eronate, debarasarea de opiniile preconcepute legate de creșterea/ educația copiilor; fericirea familiei; conflictele și relațiile familiale; consilierea familiei etc.

- schimbarea atitudinii și a comportamentelor privind recadrarea situațiilor, a contextului; analiza alternativelor în luarea deciziilor; elaborarea și valorificarea strategiilor de optimizare a carierei școlare și/ sau profesionale; elaborarea și exploatarea strategiilor de auto-control al emoțiilor, management al stresului; de prevenire și depășire a situațiilor de criză; elaborarea unui plan de acțiuni remediale în variate situații dificile (conflicte, pierderea unei persoane apropiate, plecarea părinților de acasă pe o durată mai mare de timp etc.);
- în 77 familii (69%) au fost revăzute și reechilibrate stilul comunicării și relaționării familiale și modul de viață în favoarea alegerii unui comportament pro-sănătate și a unui climat familial armonios (în aceste familii practic nu au fost observate într-un an jumătate conflicte cu caracter distructiv);
- în 76 de familii (68%) la adulți s-a schimbat felul de a aborda viața, relațiile familiale, educația copiilor, capacitatea de a întreține un dialog intern, de a observa și depăși *situațiile de învinuire ale altora, de desconsiderare ale persoanelor apropiate și de a percepe viața în culori negre/ a vedea partea goală a paharului*;
- 90,2% de elevi (nivelul 2 – 32,2%; nivelul 3 – 55,3%) au înșușit abilități de eficientizare a învățării, din ei jumătate au menționat că s-au ridicat la învățătură. Elevii au exersat proceduri de sporire a atenției, memoriei, imaginației și gândirii; au conștientizat importanța motivației și a autocontrolului învățării și a aplicării strategiilor metacognitive;
- 90,2% s-au clarificat cu aceea ce aptitudini posedă și ce acțiuni să întreprindă pentru a-și eficientiza orientarea profesională;
- în pofida faptului că au fost înregistrate rezultate pozitive la orientarea spre autoperfecționare, autocontrolul emoțiilor și managementul stresului, valorificarea acestor dimensiuni necesită continuare și aprofundare.

Evident că procesul schimbării evolutive a elevilor și părinților, determinat de activitățile specifice de consiliere psihopedagogică (elucidate în program) nu întotdeauna a fost unul liniar, simplu, deseori, beneficiarii au manifestat o anumită rezistență la schimbare, atitudini defensive, de evitare a confruntării cu unele dintre problemele sale. *De exemplu:* unii adulți considerau că părinții lor au fost duri, deseori foloseau în educația lor interdicțiile și chiar pedepsele fizice, dar *ei au devenit oameni, iar copiii de astăzi sunt foarte alinați, își permit să facă reproșuri cu privire la faptul că părinții lor nu le respectă drepturile* (Anexa 13). Multe polemici au apărut și vis-a-vis de respectarea modului sănătos de viață, debarasarea de unele deprinderi nocive (fumat, folosirea alcoolului, unor produse alimentare care conțin substanțe aditive (E) etc.

Anume această stare a lucrurilor ne-a orientat spre valorificarea variatelor tipuri de consiliere (centrată pe dezvoltare; consilierea preventivă; consilierea remedială; consilierea în situa-

ții de criză și consilierea ontologică complexă a familiei) și implicarea părinților și a diriginților. Strategia dată asigură activitatea de resemnificare și consolidare a noilor cogniții, schimbarea atitudinilor și comportamentelor. În acest sens a și fost luată decizia de a lucra paralel cu adolescenții, părinții și diriginții. Anume în acest scop, în baza observațiilor și a experimentului preliminar am adoptat strategia integrativă (îmbinarea variatelor forme, metode și procedee de lucru) și am elaborat cele opt criterii/ aspecte și exerciții structurate (care conțin indicatori) (Anexa 4 și Anexa 5) care includ elemente de revizuire, schimbare, optimizare și țin de eficiența personală. Bineînțeles că selectarea, adaptarea acestor criterii și indicatori s-a realizat în conformitate cu analiza reperelor epistemologice și în baza unor instrumente metodologice de consiliere și terapie a familiei elaborate de cercetătorii: Dumitru I. Al. [75]; Э. Г. Эйдемиллер și B. Юсмуқұс [232]; Cuznețov Larisa [51; 52; 57], Konya Z. și Konya A. [111].

Totodată, la începutul activităților, ne-am consultat cu experții, diriginții, părinții și elevii cu privire la aspectele de bază, care urmează a fi explorate pe parcurs (sigur că reieșind și din dificultățile pe care le întâmpină copiii și părinții, diriginții, care lucrează cu aceștia).

În consens cu reperele teoretico – aplicative expuse în primele două capitole și a rezultatelor obținute în cadrul experimentului pedagogic conchidem că *potențialul formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* se manifestă doar în cazul abordării familiei ca un tot întreg; a organizării unor activități de consiliere, axată pe dezvoltarea beneficiarilor adulți și minori și desfășurarea în paralel și în mod sinergic a acțiunilor vizate.

Astfel, dacă *potențial* înseamnă randamentul calitativ/ eficiența unei activități, iar *formarea* presupune o pregătire, instruire, educare, creare, atunci *potențialul formativ al consilierii familiei* presupune o realizare ce denotă sporirea eficienței acestui proces.

În concluzie, implementarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* (Figura 3.1), a determinat apariția unor schimbări importante în viața elevilor, a părinților, inclusiv în activitatea diriginților, psihologilor și a managerilor școlari. Unii din pedagogii implicați în experiment au menționat că această colaborare și informare în domeniul CF, a contribuit la optimizarea climatului școlar, care a devenit cu adevărat *prietenos* nu numai pentru elevi, ci și pentru adulți, adică s-au valorificat și pus bazele unei *școli prietenoase familiei*.

3.5. Concluzii la capitolul 3

În cadrul experimentului pedagogic, am valorificat trei etape: de constatare, de formare și de verificare. În etapa preliminară și cea de constatare a experimentului, am stabilit că majo-

ritatea problemelor/ dificultăților provin din incompetență; din unele cogniții, atitudini și comportamente eronate sau chiar greșite de apreciere de sine; din incapacitatea de a realiza și menține un dialog interior, de a recadra/ modifica situația și/ sau contextul, legat de acțiunile proprii sau a evenimentelor frustrante din familie; incapacitatea de a realiza autocontrolul emoțiilor, al stresului; de a comunica și relaționa eficient în cadrul familial și școlar al liceenilor; din incapacitatea de a elabora/ valorifica strategii de prevenire și depășire a situațiilor de criză, de insucces la învățătură etc.

Acest moment – cheie a confirmat necesitatea CF în instituția de învățământ prin familiarizarea părinților și a elevilor cu strategiile și procedurile de sporire a eficienței personale. Cu acest scop a fost elaborat, fundamentat și explorat *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, care include ansamblul de repere teoretico – aplicative ale CF. Modelul cuprinde un *Program de consiliere psihopedagogică a familiei în liceu* (Tabelul 3.2), elaborat, care a orientat acțiunile noastre la nivelul determinării scopului, obiectivelor, specificului, conținutului activităților de consiliere și rezultatele scontate.

Ședințele de *consiliere colectivă* includeau tematica și aspectele problemei, sarcinile ce urmau a fi realizate împreună cu specialistul și sarcinile beneficiarului pentru acasă. La fel, au fost desfășurate *trei conferințe practice în cadrul cărora elevii și părinții au demonstrat abilitățile și competențele achiziționate* pe parcursul experimentului de formare, patru activități ale atelierelor de consiliere a focus – grupurilor cu probleme asemănătoare; ședințele de consiliere individuală (121); ședințele atelierelor de consiliere profesională, de exersare a abilităților și competențelor de autoeducație, organizare și desfășurare a autoînvățării/ pregătirii pentru testare și examene.

În finalul formării a fost organizată *ședința de încheiere a consilierii familiei în liceu*, care a derulat în două etape, în care s-a evaluat eficiența personală, dobândită de elevi și părinți prin intermediul probelor special elaborate (Anexele 4 și 5). Au fost ascultate și discutate cele mai interesante eseuri; au fost expuse portofoliile familiilor (112 familii) cu materialele adunate de părinți și adolescenți, exercițiile structurate și s-au analizat programele de sănătate, agendele familiei, care cuprindeau ansamblul de norme și reguli etice etc.

Rezultatele experimentului au demonstrat o dinamică semnificativă de sporire a nivelului eficienței personale a elevilor și adulților. Astfel diriginții au menționat un șir de schimbări pozitive observate în conduita liceenilor, a urmat o scădere a plângerilor din partea pedagogilor și părinților; s-a observat o anumită armonizare a relațiilor elev – elev din clasele implicate în experiment, o ameliorare a disciplinei școlare și a învățăturii; o eficientizare a colaborării elev – școală – familie.

Impactul formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ a fost stabilit prin evaluarea eficienței personale a elevilor și părinților în baza aplicării probelor la cele opt aprecieri criteriale:

1. *Proba I de auto/ evaluare a eficienței personale a elevilor (Anexa 4);*
2. *Proba II de auto/ evaluare a eficienței personale a părinților (Anexa 5).*

Totodată, analiza eseurilor și a exercițiilor structurate, convorbirile și observația științifică au întregit tabloul metamorfozelor obținute și manifestate în conduita părinților și a elevilor.

Pe parcursul experimentului pedagogic s-a observat că potențialul formativ al consilierii familiei în liceu sporește atunci când se lucrează într-un mod sinergic și permanent cu elevii și părinții acestora. În cazul când nu numai psihologul consiliază, dar cunosc și valorifică reperele teoretico – aplicative ale CF managerii școlari și cadrele didactice, inclusiv diriginții, atunci se observă o sporire evidentă a calității potențialului formativ a acesteia. S-a observat că anume o astfel de colaborare creează condiții reale de construire și menținere a unei *școli prietenoase copilului și părinților*.

Analiza și interpretarea rezultatelor obținute și elucidate în subcapitolele 3.2 și 3.3, au permis să concluzionăm ca *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* este unul valid și funcțional, ceea ce a confirmat scopul cercetării.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea realizată ține de unul dintre cele mai importante, actuale și complexe aspecte, sporirea *potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, cu impact și tendințe pozitive de influență asupra educației permanente a adulților, asupra formării și dezvoltării culturii familiei, orientării și ghidării, sporirii eficienței personale a elevilor și părinților.

Pornind de la analiza, precizarea, determinarea și interpretarea aspectelor teoretice și a celor experimentale, dar și de la datele obținute în cadrul experimentului pedagogic, prelucrarea cantitativă și calitativă a acestora, putem concluziona următoarele:

- Problema investigată din perspectivă pedagogică, psihopedagogică, sociologică, psihologică și diacronică a asigurat precizarea, delimitarea și re/ definirea conținutului, conceptelor și fenomenelor de bază: *consilierea, consilierea familiei, familie armonioasă, familie dezarmonioasă, psihoterapia familiei, mediul familial, schimbarea evolutivă a persoanei*, fapt care a determinat specificarea esenței, principiilor deontologice și a tendințelor integrative în consilierea familiei. Totodată, principiile deontologice au fost dezvoltate și completate prin a evidenția orientarea consilierii spre auto/ perfecționare, spre explorarea eficienței personale a elevilor și părinților, centrată pe auto/ educația permanentă/ pe parcursul vieții.
- Au fost analizate și descrise tipurile, formele și dimensiunile consilierii familiei, ceea ce a contribuit la identificarea și descrierea obiectivelor, caracteristicilor generale ale consilierii psihopedagogice și psihologice, precizarea și dezvoltarea componentelor structurale ale acestora, inclusiv, delimitarea caracteristicilor consilierului eficient și a caracteristicilor variatelor forme de intervenție.
- Realizarea excursului istoric în evoluția consilierii și terapiei familiei, analiza teoriilor și a modelelor: *psihanalitic, behaviorist/ comportamental, umanist/ centrarea pe beneficiar, analizei tranzacționale* – au asigurat stabilirea funcțiilor consilierului psiholog și elaborarea instrumentului teoretic de suport pentru specialiștii din domeniul consilierii familiei *Evoluția fenomenului de consiliere a adulților și copiilor* în care se elucidează autorii, esența teoriilor consilierii, inovațiile și perioadele de apariție a acestora.
- În cadrul cercetării au fost determinate și descrise *coordonatele definitorii ale consilierii familiei în liceu*, au fost identificați și caracterizați factorii de progres a CF, abordați prin optica analizei particularităților de vârstă ale adolescenților, a modelelor și

strategiilor de consiliere a acestora. Astfel, *consilierea familiei în instituția de învățământ reprezintă un proces amplu cu caracter psihopedagogic, orientat spre acordarea unui sprijin, ajutor și îndrumare copiilor/ elevilor și părinților acestora în vederea optimizării comunicării, relațiilor și educației familiale, reechilibrării modului de viață; a incitării și susținerii auto- și intercunoașterii; depășirea și evitarea dificultăților de comunicare și monitorizare a carierei școlare; de perfecționare a competențelor parentale și a celor de autoeficiență personală*. Din aceste considerente au fost precizate posibilitățile parteneriatului educațional școală – familie și s-a conturat potențialul formativ al CF.

- Rezultatele investigațiilor preliminare (a consilierilor/ psihologilor, elevilor, diriginților) și a celor constatative, analiza procesului consilierii în instituția de învățământ, au permis întocmirea unui inventar de probleme/ dificultăți cu care se confruntă elevii/ liceenii, familiile lor și a asigurat determinarea specificului etapelor, a tehnologiei consilierii (inițială, fundamentală, finală), fapt realizat în contextul precizării competențelor consilierului, a esenței și caracteristicilor relației consilier – elev și consilier – părinte.
- Abordarea detaliată a consilierii familiei, specificul consilierii adolescentului au fost definite din perspectiva interacțiunii factorilor biologici, psihologici și sociali. Analiza și identificarea crizelor de vârstă au asigurat precizarea problemelor psihoemoționale și comportamentale ale adolescenților prin coraportarea acestora la modalitățile de soluționare a problemelor în mediul familial, școlar și social. Aceasta a asigurat dezvoltarea specificului abordărilor științifice ale maturizării adolescentului și a contribuit la elaborarea unui instrument teoretic orientativ pentru conștientizarea esenței abordărilor: biogenetică, psihanalitică, sociogenetică și psihogenetică, ceea ce oferă posibilități concrete de sporire a potențialului formativ al CF în liceu.
- Conceptualizarea CF și analiza profundă a factorilor de protecție și a celor de risc cu privire la viața adolescenților și a familiei, a contribuit la elaborarea *Hărții dezvoltării ontogenetice a familiei și copilului* – instrument teoretico-aplicativ de reper al valorificării potențialului formativ în desfășurarea și realizarea eficientă a consilierii familiei în liceu. Instrumentul nominalizat prin reliefarea și explorarea celor două componente (I – starea și dezvoltarea familiei și II – starea și dezvoltarea copilului până la maturitate), asigură suport metodologic în activitatea consilierului și determină potențialul formativ al procesului CF, deoarece evidențierea a 20 de subcomponente, ne orientează asupra aspectelor de bază în dezvoltarea familiei și a eficienței personale a membrilor acesteia.

- Elaborarea și fundamentarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* a asigurat demersul experimental demarat pe o durată de un an și jumătate (3 semestre). Modelul, care incumbă reperele teoretico-aplicative ale CF și *Programul de consiliere psihopedagogică a familiei în liceu*, ca o componentă centrală a acestuia, s-au dovedit a fi eficiente, funcționale, deschise la completări și dezvoltare.
- Rezultatele experimentului pedagogic au demonstrat sporirea eficienței personale a elevilor și părinților. S-a observat o sporire a potențialului formativ al CF, care s-a manifestat prin: armonizarea comunicării și relaționării familiale, ameliorarea climatului moral familial și școlar, a situației la învățătură a liceenilor; consolidarea capacităților de recadrare a situațiilor tensionate din familie; prevenirea și depășirea situațiilor de criză; elaborarea și explorarea strategiilor de sporire a performanțelor; desfășurarea – monitorizarea optimă a carierei școlare și orientării profesionale a liceenilor. Experimentul pedagogic a contribuit la reechilibrarea vieții familiale, orientând-o spre axarea pe un comportament sănătos și moral adecvat.

Astfel rezultatele cercetării au confirmat **soluționarea problemei științifice de importanță majoră**, care s-a axat pe elaborarea și fundamentarea *Modelului pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ*, ce include reperele teoretico-aplicative, implementarea cărora a contribuit la sporirea eficienței personale a elevilor și părinților (criteriu de bază al potențialului formativ a consilierii), ceea ce a condus la schimbarea cognițiilor, atitudinilor și comportamentelor eronate ale acestora, producând optimizarea educației familiale, a carierei școlare a adolescenților; consolidarea și armonizarea relațiilor familiale adolescenți – părinți.

Situația expusă a generat direcțiile de soluționare a problemei științifice, care rezidă în: abordarea sociopsihopedagogică, istorică și holistă a consilierii familiei în instituția de învățământ și precizarea conceptelor de bază, analizate în contextul stabilirii esenței, specificului și urmăririi tendințelor integrative în consilierea familiei; delimitarea și definirea etapelor istorice în apariția și evoluția conceptului și fenomenului consilierii familiei; examinarea și stabilirea coordonatelor definitorii ale consilierii familiei în instituția de învățământ prin evidențierea factorilor de progres și corelarea acestora cu particularitățile de vârstă, modelele și strategiile de consiliere a familiei; argumentarea științifică a fundamentelor teoretico-aplicative ale consilierii familiei în liceu.

În consens cu sinteza și concluziile efectuate, formulăm următoarele **recomandări**:

- Introducerea consilierii familiei ca funcție de bază în fișa de post a managerilor școlari și a psihologului instituției de învățământ.
- Introducerea consilierii familiei ca cerință-criteriu de apreciere a eficienței instituției de învățământ în cadrul atestării acesteia.
- Introducerea disciplinei de studiu (obligatoriu și/ sau opțional) *Consilierea familiei* la facultățile pedagogice (formarea inițială) și în tematica cursurilor de perfecționare/ reciclare a cadrelor didactice, inclusiv în programul personal de autoperfecționare a acestora.
- Integrarea cross-curriculară a modulelor privind consilierea familiei în conținuturile disciplinelor fundamentale universitare.
- Inițierea unor programe complexe și activități nonformale, axate pe consilierea individuală, de grup și colectivă în direcția dezvoltării și sporirii eficienței personale a elevilor și părinților, prevenirii/ depășirii situațiilor de criză și remediere, profilaxie a conflictelor distructive din cadrul familial și școlar (în relația adult – adolescent).
- *Modelul pedagogic de valorificare a potențialului formativ al consilierii familiei în instituția de învățământ* și instrumentarul metodologic elaborat poate fi utilizat în activitatea psihologilor, consilierilor și cadrelor didactice/ diriginților.
- Elaborarea și editarea ghidurilor metodologice privind consilierea familiei și a agendelor pentru părinți și elevi, care ar include sfaturi concrete pentru depășirea variatelor situații dificile din cadrul vieții familiale și școlare.

BIBLIOGRAFIE

1. Adams Gerald R., Berzonsky Michael D. Psihologia adolescenței. Iași: Polirom, 2009. 704 p.
2. Adler A. Practica și teoria psihologiei individuale. Pentru medici, psihologi și profesori. București: Trei, 2011. 424 p.
3. Albu G. În căutarea educației autentice. Iași: Polirom, 2002. 200 p.
4. Albu I. Dreptul familiei. București: Editura didactică și pedagogică, 1975. 377 p.
5. Alexandru S. Educație și Terapie. O viziune educațională asupra psihoterapiei. București: EDP, 1978. 331 p.
6. Antonesei L. (coord.) Ghid pentru cercetarea educației. Iași: Polirom, 2009, 189 p.
7. Antrobus L. Nu mă port urât: Să înțelegem comportamentul copiilor noștri. București: Curtea veche, 2009. 176 p.
8. Apostol Stănică L. Educația pentru sănătate în contextul noilor educații. Dimensiuni și strategii. Chișinău, Studia Universitatis: Seria Științe ale Educației: Nr. 9, 2008, Nr. 9. - P. 117-123.
9. Attila V. Cum să ne educăm copiii, Ghid pentru părinți în exercițiu. București: Teora, 2008. 280 p.
10. Băban A. Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere. Cluj-Napoca: Ardealului, 2009. 307 p.
11. Barna A. Autoeducația. Probleme teoretice și metodologice. București: E D P, RA, 1995. 173 p.
12. Birch A. Psihologia dezvoltării. București: Tehnică, 2000. 311 p.
13. Bodrug V., Saca S., Poustovan I. Gender și educație. Note de curs. Chișinău: Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2001. 94 p.
14. Bolboceanu A., Bucun N. etc. Asistența psihologică în educație: Practici naționale și internaționale. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2014. 118 p.
15. Bonchiș E. Familia și rolul ei în educarea copilului. Iași: Polirom, 2011. 424 p.
16. Bontaș I. Pedagogie. București: ALL, 1994. 315 p.
17. Borten-Krivine I. Dragostea și sexualitatea adolescenților. București: Lucman, 2001. 224 p.
18. Briers S. Ghid practic pentru părinți: Parentingul și psihologia copilului; trad. de Iustina Cojocar. Iași: Polirom, 2009. 245 p.
19. Calaraș C. Conflictologie familială. Chișinău: Primex – com SRL, 2014. 64 p.

20. Calaraș C. Consilierea educațională realizată de diriginte în situații de criză ca element al culturii pedagogice. Chișinău, Vol. 1. p. 123-129.
21. Calaraș C. Cultura educației elevului. Chișinău: CEP USM, 2007. 139 p.
22. Calaraș C. Dirigintele – manager al actului educativ. Chișinău: CEP USM, 2009. 233 p.
23. Calaraș C. Dirigintele în calitate de consilier educațional al elevului și al familiei. Chișinău, Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului, 2010, Vol. I. p. 399-404.
24. Callo T. Configurații ale educației totale. Chișinău: CEP USM, 2007. 116 p.
25. Callo T. Școala științifică a pedagogiei transprezente. Chișinău: Pontos, 2010. 320 p.
26. Callo T. (coord.); Paniș A. (coord.); Andrițchi V. Școala centrată pe elev. Ghid metodologic. Chișinău: Print-Caro SRL, 2010. 171 p.
27. Callo T. O pedagogie a integralității. Chișinău: CEP USM, 2007. 171 p.
28. Caluschi M., Iuroaia F. (coord.) Consiliere educațională și intervenție în practica școlară. Iași: Performantica, 2011. 197 p.
29. Carabet N. Consilierea familiei. Chișinău: CET „Ion Creangă”, 2009. 33 p.
30. Caras-Cumpenici M. ABC-ul familiei. Chișinău: Pontos, 2010. 260 p.
31. Caron G. Cum să susținem copilul în funcție de temperamentul său: la școală și acasă. București: Didactica Publishing House, 2009. 324 p.
32. Călin M. C. Teoria și metateoria acțiunii educațive. București: Aramis, 2003. 207 p.
33. Cernichevici S. Educație și eros — ghid pentru educatori, părinți și tineri. Iași: Polirom, 2001. 142 p.
34. Chicu V., Cheianu D., Goraș-Postică V. Implicarea părinților în activitatea școlii: [secvențe din raportul asupra rezultatelor sondajului național, realizat printre directorii de școli din RM]. In: Didactica Pro..., nr. 6, 2008. pp. 4-8.
35. Chihaiia L., Cifor L. Dicționar enciclopedic. București: Cartier, 1999. 1808 p.
36. Chipea F. Familia contemporană. Tendințe globale și configurații locale. București: Expert, 2001. 277 p.
37. Clement E., Demonque Ch. et. al. Filosofia de la A la Z. Dicționar enciclopedic de filosofie. București: All Educațional, 2000. 571 p.
38. Cojocaru-Borozan M. Teoria culturii emoționale. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2010. 239 p.
39. Cojocaru V. Diagnosticarea pedagogică din perspectiva calității educației. Chișinău: Tipografia centrală, 2011. 192 p.

40. Cojocaru V., Socoliuc N. Management educațional. Chișinău: Cartea Moldovei, 2007. 264 p.
41. Cojocaru V., Huncă M., Roman I. Ghidul profesorului consilier. Botoșani: Educas, 2007. 274 p.
42. Colac T. Familia: valori și dimensiuni culturale. Chișinău: Universul, 2005. 248 p.
43. Constantinescu M. Sociologia familiei. Pitești: Universității, 2004. 241 p.
44. Corhan A. Dreptul Familiei. Teorie și practică. București: Lumina Lex, 2008. 599 p.
45. Cosma T. Ședințele cu părinții în gimnaziu. Iași: Polirom, 2008. 176 p.
46. Coteanu I., Seche L., Seche M. Dicționar explicativ al limbii române. București: Univers enciclopedic, 1998. 1049 p.
47. Cottraux J. Terapiile cognitive. Cum să acționăm asupra propriilor gânduri. Iași: Polirom, 2003. 296 p.
48. Crețu T. Psihologia vârstelor. Iași: Polirom, 2009. 392 p.
49. Cristea S. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației. Chișinău: Litera Internațional, 2003. 240 p.
50. Cuznețov Larisa, Calaraș Carolina. Ghid metodologic pentru realizarea stagiului de practică profesională pentru masteratul *Consilierea și educația familiei*. Chișinău: Primex-Com SRL, 2015. 136 p.
51. Cuznețov Larisa. Consilierea parentală. Chișinău: Primex-Com SRL, 2013. 110 p.
52. Cuznețov Larisa. Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei. Chișinău: Primex-Com SRL, 2015. 488 p.
53. Cuznețov Larisa. Dimensiuni psihopedagogice și etice ale parteneriatului educațional. Chișinău: U. P. S. „I. Creangă”, 2002. 125 p.
54. Cuznețov Larisa. Unele repere metodologice privind cercetarea psihopedagogică a familiei. In: Didactica Pro..., nr. 2 (84), 2014. pp. 13-17.
55. Cuznețov Larisa. Educația prin optim axiologic. Teorie și practică. Chișinău: Primex-Com SRL, 2010. 159 p.
56. Cuznețov Larisa. Etica educației familiale. Chișinău: Complexul editorial-poligrafic al A.S.E.M., 2000. 297 p.
57. Cuznețov Larisa. Filosofia practică a familiei. Chișinău: Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2013. 328 p.
58. Cuznețov Larisa. Educația pentru familie din perspectiva educației permanente. Cadru conceptual și metodologic. Chișinău: Primex-Com SRL, 2013. 141 p.
59. Cuznețov Larisa. Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei. Chișinău: Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2008. 624 p.

60. Cuznețov Larisa, Callo T., Cebanu L., Hadîrcă M. Formarea personalității elevului în perspectiva educației integrale. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, 2013. 140 p.
61. Cuznețov Larisa, Micleușanu Z. Dimensiunea teoretico-aplicativă a consilierii copiilor violenți în instituțiile de învățământ. În: Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional. Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională din 10 octombrie, 2014. Chișinău, 2014. p. 78-87;
62. Dafinoiu I. Elemente de psihoterapie integrativă. Iași: Polirom, 2007. 230 p.
63. Dafinoiu I. Psihoterapii scurte. Strategii, metode, tehnici. Iași: Polirom, 2005. 352 p.
64. David D. Psihologie clinică și psihoterapie. Iași: Polirom, 2006. 328 p.
65. David D. Tratat de psihoterapii cognitive și comportamentale. Iași: Polirom, 2006. 424 p.
66. Dimitriu-Tiron E. Consiliere educațională. Iași: Institutul European, 2005. 267 p.
67. Dolean I. Meseria de părinte. București: Aramis, 2002. 96 p.
68. Dolto F. Când părinții se despart. Cum să prevenim suferințele copiilor. București: Trei, 2007. 128 p.
69. Dolto F. Ce să le spunem copiilor: când sunt foarte mici, când sunt bolnavi, când se bucură, când sunt triști. București: Trei, 2005. 186 p.
70. Dolto F. Despre educație în copilărie. Cluj: Image, 2001. 231 p.
71. Dragu A. (coord.) Consilierea școlară între provocări și paradigme. Volum cu lucrările primei conferințe naționale a psihologilor școlari. Constanța: NewLine, 2009. 586 p.
72. Dragu A. (coord.) Repere teoretice și implicații practice în consilierea psihologică și educațională. Volum cu lucrările conferinței de nivel național cu participare internațională. Constanța: NewLine, 2010. 471 p.
73. Druta F. Psihosociologia familiei. București: Didactică și Pedagogică, 1998. 186 p.
74. Dumesnil F. Tot ce trebuie să știe părinții. Iași: Polirom, 2010. 246 p.
75. Dumitru I. Al. Consiliere psihopedagogică. Iași: Polirom, 2008. 332 p.
76. Enăchescu C. Tratat de psihanaliză și psihoterapie. Iași: Polirom, 2003. 391 p.
77. Enăchescu C. Tratat de psihosexologie. Iași: Polirom, 2003. 319 p.
78. Everett C., Volgy E. S. Divorțul sănătos. București: Trei, 2008. 271 p.
79. Eyre L. Cum să le vorbim copiilor despre sexualitate. București: Trei, 2009. 302 p.
80. Eysenck H., Eysenck M. Descifrarea comportamentului uman. București: Teora, 1999. 252 p.
81. Faber A., Mazlish E. Cum să vorbim copiilor dacă vrem să ne asculte și cum să-i ascultăm pentru ca ei să ne vorbească. București: Teora, 2008. 290 p.
82. Filipescu I. Încheierea căsătoriei și efectele ei. București: Academiei, 1981. 210 p.

83. Freud S. Psihanaliză și sexualitate. București: Editura științifică, 1994. 350 p.
84. Garștea N., Callo T., Granaci L., Marcuță M. Ora de dirigenție: Ghid pentru elevi și profesori. Chișinău: Epigraf, 2011. 184 p.
85. Geldard K., Geldard D., Yin Foo R. Consilierea copiilor, o introducere practică. Iași: Polirom, 2013. 448 p.
86. Gherguț A. Evaluare și intervenție psihoeducațională. Terapii educaționale, recuperatorii și compensatorii. Iași: Polirom, 2011. 284 p.
87. Ghica V. Ghid de consiliere și orientare școlară pentru orele de dirigenție. Iași: Polirom, 1998. 224 p.
88. Giblin L. Arta dezvoltării relațiilor umane. București: Curtea Veche, 2000. 222 p.
89. Gibson R. L., Mitchell M., H. Introducere în Consiliere și Orientare. Prentice Hall: & ilustrat, 3007. 523 p.
90. Golu M. Dinamica personalității. București: Paidea, 2005. 256 p.
91. Golu P., Zlate M., Verza E. Psihologia copilului. București: E. D. P., 1995. 214 p.
92. Goodi J. Familia europeană. O încercare de antropologie istorică. Iași: Polirom, 2003. 251 p.
93. Gouti D., Kokkinou M. D. Criza familiei. București: Sophia, 2011. 224 p.
94. Grant W. Rezolvarea conflictelor. București: Teora, 1998. 136 p.
95. Harris C.C. Relațiile de rudenie. București: Du Style, 1998. 128 p.
96. Harwood R., Scott A. M. Psihologia copilului. Iași: Polirom, 2010. 944 p.
97. Heritier-Auge A. Familie // Dicționar de etnologie și antropologie. Iași: Polirom, 2007. 245 p.
98. Herseni T. Sociologie. Teoria generală a vieții sociale. București: Științifică și Enciclopedică, 1982. 660 p.
99. Holdevici I. Elemente de psihoterapie. București: ALL, 1996. 232 p.
100. Holdevici I. Gândirea pozitivă : Ghid practic de psihoterapie rațional - emotivă și cognitiv - comportamentală. București: Dual Tech, 2000. 366 p.
101. Holdevici I. Psihoterapia cognitiv-comportamentală. Managementul stresului pentru un stil de viață optim. București: Editura Științelor Medicale, 2005. 591 p.
102. Holdevici I. Psihoterapia un tratament fără medicamente. București: Universitară, 2010. 528 p.
103. Iluț P. Familia, cunoaștere și asistență. Cluj-Napoca: Argonaut, 1995. 222 p.
104. Iluț P. Sociopsihologia și antropologia familiei. Iași: Polirom, 2005. 410 p.
105. Iluț P. Valori atitudini si comportamente sociale – Teme actuale de psihosociologie. Iași: Polirom, 2004. 252 p.

106. Ionașcu A., Mureșan M., Costin M., Ursa V. Familia și rolul ei în societate. Cluj-Napoca: Dacia, 1975. 213 p.
107. Ionescu D. Divorțurile noastre. Conferință ținută la Atheneu, la 15 ianuarie 1884. București: Librăriei SOCEC & Co, 1884. 64 p.
108. Ispas C. Consiliere integrativă educațională. Timișoara: Mirton, 2011. 517 p.
109. Jacques T. Cum să aveți un copil împlinit. București: Teora, 2009. 184 p.
110. Keirse D. Personalitate și temperamente. Descriere și compatibilități. Iași: Polirom, 2009. 488 p.
111. Konya Z., Konya A. Terapie familială sistemică. Iași: Polirom, 2012. 296 p.
112. Langis R. Când să spunem nu copiilor. Iași: Polirom, 2010. 187 p.
113. Legeron P. Cum să te aperi de stres. București: Trei, 2003. 342 p.
114. Leleu G. Cum să fim fericiți în cuplu. Intimitate, senzualitate, sexualitate. București: Trei, 2004. 192 p.
115. Levi-Strauss C. Antropologia structurală. București: Politică, 1978. 252 p.
116. Lisievici P. Teoria și practica consilierii. București: Teora, 1999. 145 p.
117. Litin Scott C. Ghidul sănătății familiei. București: ALL, 2008. 1448 p.
118. Lucas P., Leroz S. Divorțul pe înțelesul copiilor. Chișinău: Cartier, 2008. 94 p.
119. Macavei E. Familia și casa de copii. București: Litera, 1989. 222 p.
120. Malanețchi V., Movilă P. Despre taina cununiei. Chișinău: Știința, 1996. 84 p.
121. Mărgineanu D., Petroman C. Consiliere și dirigenție. Consultații. Timișoara: Eurobit, 2001. 222 p.
122. Matthews G., Deary I. J., Whiteman M. C. Psihologia personalității. Trăsături, cauze, consecințe. Iași: Polirom, 2012. 560 p.
123. McGRAW P. Familia mai presus de orice. București: Curtea Veche, 2007. 416 p.
124. McGRAW P. Salvarea relațiilor. O strategie în șapte pași pentru refacerea legăturii cu partenerul de viață. București: Curtea Veche, 2007. 344 p.
125. McGRAW P. Strategii de viață. București: Curtea Veche, 2006. 280 p.
126. McIntire S. A., Miller L. A. Fundamentele testării psihologice. O abordare practică. Iași: Polirom, 2010. 656 p.
127. Melinte D. Aprobarea și dezaprobarea în educația familială: (Ghid metodologic). Chișinău: Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2008. 156 p.
128. Miclea M. Psihologia cognitivă. Iași: Polirom, 1999. 344 p.
129. Micleușanu Z. Consilierea psihopedagogică a familiei în proces de divorț. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Familia – factor existențial de promovare a valorilor

etern-umane”, 15 mai 2012/ coord. şt. Larisa Cuzneţov, Larisa Sadovei; col. red.: Tatiana Callo. Chişinău: CEP USM, 2012. p. 230 – 240;

130. Micleuşanu Z. Coordonate definitorii ale consilierii familiei în instituţia de învăţământ din perspectiva parteneriatului educaţional. În: Anale ştiinţifice ale doctoranzilor şi competitorilor „Probleme actuale ale ştiinţelor umanistice”, volumul XIV, partea I. Chişinău, 2015. p. 32 – 39;
131. Micleuşanu Z. Educaţia pentru familie – proces integrativ complex în armonizarea relaţiilor familiale. În: Şcoala modernă: provocări şi oportunităţi. Materialele conf. şt. internaţ. Ch.: CEP IŞE, 2015, p. 690-693.
132. Micleuşanu Z. Familia armonioasă – ca valoare fundamentală a existenţei umane. În: Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale „Educaţia din perspectiva valorilor. Idei, concepte, modele. Tom IV: Summa Paedagogica”, ediţia a V-a. Cluj Napoca: Eikon, 2013. p. 283-285
133. Micleuşanu Z. Fundamente praxiologice: metodologia şi tehnologia consilierii psihopedagogice a familiei în cadrul instituţiei de învăţământ. În: Studia Universitatis, Seria Ştiinţe ale educaţiei, 2015, nr. 9 (89), p. 23-30.
134. Micleuşanu Z. Geneza şi valoarea conceptului de consiliere psihopedagogică a familiei în cadrul şcolar. În: Educaţia din perspectiva valorilor. Idei, concepte, modele. Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale. Tom VII: Summa Theologiae. Ediţia a VII-a. Cluj Napoca: Eikon, 2015, p. 271-276.
135. Micleuşanu Z. Intervenţii cu caracter psihosocial şi pedagogic ale consilierii familiei în cadrul şcolar. În: Analele ştiinţifice ale doctoranzilor şi competitorilor „Probleme actuale ale ştiinţelor umanistice”, vol. XIII, partea I. Chişinău, 2014. p. 13 – 18;
136. Micleuşanu Z. Potenţialul formativ al consilierii comportamentelor agresive la copii în instituţia de învăţământ. În: Diminuarea comportamentelor agresive la copii: idei – experienţe – bune practici. Materialele conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională. Chişinău: UPS „Ion Creangă”, 2015, p. 120-124.
137. Micleuşanu Z. Unele aspect etice ale consilierii copilului şi familiei în cadrul instituţiei de învăţământ / liceu. În: Revista de cercetări socio-umanistice. Vector european. Nr. 2/ 2014. Chişinău, 2014. p. 229 – 231;
138. Micleuşanu Z. Unele aspecte ale consilierii psihopedagogice ale elevilor din treapta învăţământului primar. În: Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice naţionale cu participare internaţională „Facultatea de pedagogie: Tradiţie şi modernitate. Dialogul generaţiilor”, 2014, vol. I, p.115-121.

139. Micleuşanu Z. Unele aspecte teoretico-aplicative ce țin de armonizarea relațiilor familiale. În: Psihologul și provocările lumii contemporane, ediție electronică pe suport fizic – CD-ROM, 2013. Constanța, 2013. p. 140 – 146;
140. Micleuşanu Z., Cuzneţov Larisa. Bazele consilierii. Ghid metodologic. Chişinău: Primex-Com SRL, 2015. 127 p.
141. Mitrofan I. Copii și adolescenți. Probleme, tulburări, evaluare și intervenție psihoterapeutică. București: SPER, 2014. 304 p.
142. Mitrofan I. Cursa cu obstacole a dezvoltării umane. Iași: Polirom, 2003. 480 p.
143. Mitrofan I. Psihoterapia experiențială. București: Infomedica, 1997. 359 p.
144. Mitrofan I., Ciupercă C. Incursiuni în psihosociologia și psihosexologia familiei. București: Alternative, 1998. 390 p.
145. Mitrofan I., Ciupercă C. Psihologia vieții de cuplu. București: Sper, 2002. 494 p.
146. Mitrofan I., Mitrofan N. Elemente de psihologie a cuplului. București: Casa de Editură și Presă, ȘANSA S. R. L., 1994. 253 p.
147. Mitrofan I., Mitrofan N. Familia de la A ... la Z. Mic dicționar al vieții de familie. București: Științifică, 1991. 360 p.
148. Mitrofan I., Vasile D. Terapii de familie. București: SPER, 2012. 250 p.
149. Mitrofan N. Dragostea și căsătoria. București: Editura științifică și enciclopedică, 1984. 224 p.
150. Moisei A. Realități organizaționale vârsta și stresul. Iași: Lumen, 2005. 82 p.
151. Moisin A. Arta educării copiilor și adolescenților în familie și în școală: Îndrumător pentru părinți, educatoare, învățători, diriginți și profesori. București: Didactică și Pedagogică, 2008. 136 p.
152. Momanu M. Introducere în teoria educației. Iași: Polirom, 2002. 171 p.
153. Moraldi V. Ghidul părintelui responsabil. Relația mamă – fiică. București: House of Guides, 2013. 344 p.
154. Moraru M. Consiliere psihopedagogică și orientare școlară și profesională. Constanța: Muntenia CTA, 2004. 181 p.
155. Morris Shaffer S., Perlman Gordon L. Cum să comunici cu băieții adolescenți: Ghid de supraviețuire pentru părinți. București: Almatea, 2006. 208 p.
156. Morris Shaffer S., Perlman Gordon L. Cum să comunici cu fetele adolescente: Ghid de supraviețuire pentru părinți. București: Almatea, 2006. 256 p.
157. Moscovici S. Psihologia socială a relațiilor cu celălalt. Iași: Polirom, 1998. 245 p.

158. Mucchielli A. Dicționar al metodelor calitative în științele umane și sociale. Iași: Polirom, 2002. 445 p.
159. Muntean A. Psihologia dezvoltării umane. Iași: Polirom, 2006. 458 p.
160. Mutu T. Fundamente psihopedagogice ale educației de gen a preadolescentului în cadrul familiei: 13.00.01 – Pedagogie generală: teză de doctor în pedagogie. Chișinău, 2010. 191 p.
161. Nancy L., Pelt V. Secretele comunicării. Tîrgu Mureș: Pioneer, 1999. 283 p.
162. Naouri A. Cum să ne educăm copiii. București: Trei, 2010. 368 p.
163. Neamtu C. Devianța școlară. Iași: Polirom, 2003. 424 p.
164. Neculau A. Câmpul educațional și actorii săi. Iași: Polirom, 1997. 315 p.
165. Neculau A. Educația adulților. Iași: Polirom, 2004. 224 p.
166. Nelson-Jones R. Manual de consiliere. București: Trei, 2009. 306 p.
167. Nemțeanu C. Considerații despre consilierea psihologică. București: Gnosis, 2004. 223 p.
168. Nolte D. L. Copiii învață ceea ce trăiesc: Educația care insuflă valori. București: Humanitas, 2008. 176 p.
169. Nuța A., Mitrofan I. Consilierea psihologică. Cine, ce și cum? București: SPER, 2009. 156 p.
170. Oancea C. Tehnici de sfătuire/ consiliere. București: Medicală, 2002. 345 p.
171. Ovcerenco N., Educația pentru parentalitate. În: Fundamentele științelor educației. Manual universitar, UPS „I. Creangă”, Chisinău, 2014, p. 261-266.
172. Pânișoară G. Psihologia copilului modern. Iași: Polirom, 2011. 219 p.
173. Patrașcu D., Mocrac A., Patrașcu L. Metodologia cercetării și creativității psihopedagogice. Chișinău: Știința, 2003. 251 p.
174. Păun E. Școala – abordare sociopedagogică. Iași: Polirom, 1999. 170 p.
175. Pelt V. N. L. Secretele părintelui deplin. București: Casa de Editură „Viață și sănătate”, 2004. 269 p.
176. Pernoud L. Cum îmi cresc copilul. București: Editura Terra, 1994. 400 p.
177. Piaget J. Psihologia copilului, trad. de Liviu Papuc. Chișinău: Cartier, 2011. 160 p.
178. Platon C. Psihodiagnostic clinic. Chișinău: CEP USM, 2010. 219 p.
179. Platon C. Serviciul psihologic școlar. Chișinău: Epigraf, 2001. 166 p.
180. Răduț D. Fundamentarea pedagogică a acțiunii educative familiale la vârsta adolescenței: Teză de doctor în pedagogie(13.00.01). Chișinău, 2012. 167 p.
181. Racu I., Racu I. Psihologia dezvoltării. Chișinău: U.P.S. „Ion Creangă”, 2007. 257 p.
182. Renaud H. 8 metode eficiente pentru educarea copiilor. Iași: Polirom, 2011. 232 p.

183. Rogers C. R. A deveni o persoană. Perspectiva unui terapeut. București: Trei, 2008. 560 p.
184. Rygard N. P. Tulburări severe de atașament în copilărie. Iași: Polirom, 2011. 284 p.
185. Sargent E. Părintele perfect. Iași: Polirom, 2011. 197 p.
186. Sauzede-Lagarde A., Sauzede P. J. Creează un cuplu durabil, 5 secrete ale fericirii în doi. Paris: C.N.I. „Coresi” S. A., 2012. 200 p.
187. Savater F. Curajul de a educa. Chișinău: ARC, 1997. 214 p.
188. Schneider M. F. Educația copilului meu în 25 de tehnici care nu dau greș. București: Humanitas, 2006. 172 p.
189. Scott V., Dubb G., Runnels P. Secretul unei familii armonioase. Oradea: Aquila, 2006. 183 p.
190. Segalen M. Sociologia familiei. Iași: Polirom, 2011. 440 p.
191. Sells Scott P. Adolescenți scăpați de sub control: Ghidul părintelui: redobândirea autorității și a iubirii pierdute. București: Humanitas, 2007. 286 p.
192. Seuk J. Dragostea, viața, familia. Ghid pentru profesori. Chișinău: Epigraf, 2000. 310 p.
193. Siebert H. Învățarea autodirijată și consilierea pentru învățare. Noile paradigme postmoderne ale instruirii. Iași: Institutul European, 2001. 271 p.
194. Sorici O. Fundamente pedagogice ale formării competențelor parentale în contextul educației axiologice: Teză de doctor în pedagogie: 13.00.01 – Pedagogie generală. Chișinău, 2013. 174 p.
195. Stahl P. H. Familia și școala. contribuții la sociologia educației. București: Paideia, 2002. 168 p.
196. Stănciulescu E. Sociologia educației familiale, vol. I. Iași: Polirom, 1997. 270 p.
197. Stănciulescu E. Sociologia educației familiale, vol. II. Iași: Polirom, 2002. 382 p.
198. Stănoiu A., Voinea M. Sociologia familiei. București: TUB, 1983. 291 p.
199. Stern H. H. Educarea părinților în lume/ H. H. Stern; trad.: Ina-Otilia Ghiulea, Nadia Răutu. București: Didactică și Pedagogică, 1972. 200 p.
200. Stoica-Constantin A. Conflictul interpersonal. Iași: Polirom, 2004. 302 p.
201. Stoica-Constantin A., Neculau A. Psihologia rezolvării conflictului. Iași: Polirom, 1998. 281 p. Iași: Polirom, 2004. 302 p.
202. Szczepanski J. Noțiuni elementare de sociologie. București: Editura științifică și enciclopedică, 1972. 412 p.
203. Șarcov P., Cojocaru V. Cartea familiei, Ghid pentru familiști și pentru nefamiliști. Chișinău: Cu Drag, 2011. 113 p.
204. Șchiopu U. Criza de originalitate la adolescenți. București: E.D.P. R.A., 1997. 101 p.

205. Șchiopu U., Verza E. Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții. București: E.D.P. R.A., 1997. 509 p.
206. Șoitu L., Vrăsmaș E., Păun E. Consiliere familială. București: Institutul European, 2001. 126 p.
207. Ștefăneț D., Moraru E., Mazălu L. etc. Organizarea activității Serviciului de Asistență Psihologică, Ghidul metodologic. Chișinău: Sirius SRL, 2011. 90 p.
208. Șpac S. Fundamente pedagogice ale educației pentru mass-media în cadrul colaborării școală-familie (treapta învățământului primar): Teză de doctor în științele pedagogice (531.01). Chișinău, 2014. 207 p.
209. Răduț D., Apostol – Stănică L., Bălan L et. al. Eficiența acțiunii educative. Chișinău: Primex – Com SRL, 2011, 342 p.
210. Vallieres S. Trucuri psihologice pentru părinți. Cum să ne educăm copilul (9-12 ani). Iași: Polirom, 2012. 264 p.
211. Vallieres S. Trucuri psihologice pentru părinți. Educația adolescenților. Iași: Polirom, 2013. 256 p.
212. Vatamaniuc V. Carte despre și pentru adolescenți: Întrebări și răspunsuri pe teme de educație sexuală, contracepție și multe-multe altele. Chișinău: Tipografia Academiei de Științe, 1999. 92 p.
213. Vera L., Leveanu J., Vera L. P. Terapia cognitiv-comportamentală la copii și adolescenți. Iași: Polirom, 2011. 400 p.
214. Voinea M. Familia contemporană. Mică enciclopedie. București: Focus, 2005. 240 p.
215. Voinea M. Familia și evoluția sa istorică. București: Științifică și enciclopedică, 1988. 89 p.
216. Voinea M. Psihosociologia familiei. București: Universității București, 1996. 102 p.
217. Voinea M. Sociologia familiei: probleme teoretice și aplicații practice. Pitești: Universității, 2004. 241 p.
218. Vrabie D. Psihologia atitudinii elevului față de aprecierea școlară. Galați: PortoFranco, 1994. 265 p.
219. Vrăsmaș E. A. Consilierea și educația părinților. București: Aramis, 2002. 176 p.
220. Vrăsmaș E. Intervenția socioeducațională ca sprijin pentru părinți. București: Aramis, 2008. 256 p.
221. Wilmshurst L. Psihopatologia copilului: fundamente. Iași: Polirom, 2007. 375 p.
222. Wilson J. Terapia centrată pe copil. Iași: Polirom, 2011. 232 p.
223. Winnicott D. W. Copilul, familia și lumea exterioară. București: Trei, 2013. 304 p.
224. Zamfir C., Vlăsceanu L. (coord.) Dicționar de sociologie. București: Babel, 1998. 753 p.

225. Zdrehuș C. Consiliere psihopedagogică și O.Ș.P. Învățământ la distanță. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2004. 140 p.
226. Ziglar Z. Putem crește copii buni într-o lume negativă. Ediția a II-a. București: Curtea veche, 2013. 304 p.
227. Zlate M. Eu-l și personalitatea. București: Trei, 1999. 254 p.
228. Блонский П. П. Психология младшего школьника/ Павел Петрович Блонский. – Воронеж: НПО 'МОДЭК'; Москва: Институт практической психологии, 1997. 574 с.
229. Коробанова О. А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования. Москва: Гардарики, 2005. 320 с.
230. Кочунас Р. Основы психологического консультирования Москва: Академический проект, 1999. 240 с.
231. Сухомлинский В. А. Родительская педагогика. Москва: Просвещение, 1981. 126 с.
232. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. Санкт-Петербург – Харьков – Москва – Минск: Питер, 1999. 651 с.
233. Axelson R. ș.a. Counseling and Development in a Multicultural Society. California: Brooks – Cole Publishing Company, 1999. 304-362 p.
234. Bandura A. Self-efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman, 1997. 604 p.
235. Barker R. The social Work Dictionary 3rd edition. Washington: NASW Press, 65 p.
236. Buchanan C. M., Eccles J. S., Becker J. B. Are adolescents the victims of raging hormones. Evidence for activational effects of hormones on moods and behavior at adolescence, Psychological Bulletin, 111, Vol. M l , No. 1, (Jan), 1992. p. 62-107.
237. Clarkson P., Mackewn J., Fritz P. Key Figures in Counselling and Psychotherapy series. London: SAGE Publications, 1993. 224 p.
238. Cormier L. Sh., Hackney H. The professional counselor: A process guide to helping. Boston: Allyn and Bacon 2nd edition, 1993. 372 p.
239. Feltham C., Dryden W. Dictionary of Counselling. Cidney: Whurr, 1993. 216 p.
240. Hahn M. E., MacLean M. S. Conseling Psychology (Second Edition). New York: McGraw-Hill, 1955. 302 p.
241. Jordan J. P., Myers R. A., Layton W. C. The counseling psychologist. Washington, DC: American Psychological Association, 1968. p. 46 – 115.
242. May R. The art of counseling. New-York: Abingdon-Cokesbury, 1977. 233 p.
243. Parsons F. Choosing a vocation. Boston: Hoghton Mifflin, 1909. 165 p.
244. Rogers C. R. A theoryof therapy, personality and interpersonalali relationships, as developed in the client-centred framework, in Psychology: A study of science. New York: Koch, vol. 3, McGraw Hill, 1959. 184-256 p.

245. Sexton T. L., Whiston S. C. Integrating counseling research and practice. *Journal of Counseling and Development*, 74, 1996. p. 588-589.
246. Williamson E. G., Hahn M. E. *Introduction to high school counseling*. New York, London: McGraw-Hill Book Company, 1940. 314 p.
247. Codul educației al Republicii Moldova. Monitorul Oficial al R. Moldova, 2014; nr. 319-324, art. 634. <http://lex.justice.md/md/355156/> (accesat la 20.11.2014).
248. Consilierea familiei și terapii de familie. <http://ru.scribd.com/doc/17221853/Consilierea-Familiei-Si-Terapii-de-Familie> (accesat la 25.02.2014).
249. Definiții ale consilierii. http://www.google.md/url?url=http://xa.yimg.com/kq/groups/86503172/935375625/name/DEFINITII.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0CBQQFjAAahUKEwiH3d_nmIbIAhUBVxQKHfz9Dag&usg=AFQjCNHehZG6vNkAMCt4RPDdbe9uWYFrPg
250. Glaveanu S. Consiliere și orientare, Suport de curs. http://krispsychology.files.wordpress.com/2011/01/consiliere-psihologica_note-de-curs_subiecte.pdf (accesat la 17.03.2014)
251. Plosca M. Consilierea în școală. <http://ru.scribd.com/doc/139987991/Consilierea-in-Scoala> (accesat la 25.02.2014).
252. Referate noi <http://www.referatele.com/referate/noi/psihologie/dezvoltarea-stadiala722317619.php> (accesat la 01.12.14).
253. Regep G. <https://ru.scribd.com/doc/17719265/Tehnici-de-Consiliere> (accesat la 25.02.2014).
254. Stan C. Teorii si tehnici avansate de consiliere educațională <https://ru.scribd.com/doc/235097434/Curs-Teorii-Consiliere-Educ> (accesat la 18.11.2014).
255. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020. Educația 2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 944 din 14.11.2014 (Monitorul Oficial al R. Moldova 2014, nr. 34-351; art. 1014). http://particip.gov.md/public/documente/137/ro_1112Educatia-2020.pdf (accesat la 18.11.2014).
256. Strategia privind protecția copilului pe anii 2014-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 434 din 10.06.2014 (Monitorul Oficial al R. Moldova, 2014, nr. 160-0166, art. 481).
257. Williamson E. G. Stories of the Great Therapists <http://ww2.odu.edu/~eneukrug/therapists/williamson.html> (accesat la 24.08.2014).

ANEXE

Anexa 1

Chestionar de opinii pentru elevii din liceu, clasele X – XI – XII
(în cadrul investigației prealabile/ pre-experiment)

1. Cine se ocupă de consilierea familiei în liceu ?
2. În ce constă consilierea familiei în liceul în care înveți ?
3. În ce situații consideri că te-ar ajuta consilierea ?
4. În ce situații familia ta are nevoie de consiliere ?
5. Cine, în viziunea ta, este specialistul cel mai potrivit care oferă suport consultativ în liceu ? De ce ? Argumentează.
6. De câte ori și la cine te-ai adresat în liceu pentru a fi consiliat ?
7. Ce propuneri poți oferi pentru a spori eficiența consilierii elevilor și a părinților în liceu ?

Notă: *Vă rugăm să fiți obiectivi și sinceri; să oferiți răspunsuri concrete și clare. Vă mulțumim pentru colaborare.*

Chestionar de opinii pentru părinți
(în cadrul investigației prealabile/ pre-experiment)

1. Cum înțelegeți Dvs. activitatea de consiliere a familiei ?
2. Cine din specialiștii din liceul în care învață fiul/ fiica Dvs. se ocupă de consiliere ?
3. Ce fel de suport consultativ ați primit Dvs. din partea specialiștilor liceului ?
4. Ce probleme și dificultăți întâmpinați în educația fiului/ fiicei, în soluționarea cărora ați necesita ajutor din partea psihologului/ consilierului?
5. Ați fost implicat de administrația liceului sau de diriginte în acțiuni/ activități de consiliere a elevilor ? Concretizați și explicați.
6. Nominalizați care specialiști din liceu sunt competenți în consilierea familiei ?
7. Care sunt, în viziunea Dvs., condițiile unei consilieri eficiente a elevilor și părinților ?

Notă: *Vă rugăm să fiți obiectiv și sincer, să aduceți argumente acolo unde considerați că sunt utile.*

Vă mulțumim pentru implicare și colaborare.

Chestionar de opinii pentru cadrele didactice/ diriginți
(în cadrul investigației prealabile/ pre-experiment)

1. Expuneți scopul și obiectivele de bază ale consilierii familiei în liceu.
2. Considerați psihologul drept cel mai potrivit specialist în consilierea familiei? Argumentați.
3. În ce măsură administrația liceului se ocupă de consiliere? Precizați aspectele și eficiența consilierii realizate de membrii administrației.
4. Liceul: elevii, părinții, cadrele didactice au nevoie de un specialist în consiliere? Argumentați.
5. Ce aspecte din cadrul familial și cel școlar ar fi optimizate prin intermediul consilierii elevilor și părinților? Concretizați.
6. Vă rugăm să oferiți propuneri vizavi de consilierea familiei în liceu.

Proba I la de auto/ evaluare a eficienței personale a elevilor și
 modelele de auto/ evaluare pentru proba I a elevilor (exerciții structurate)
 (utilizate în cadrul experimentului pedagogic)

Proba I de auto/ evaluare a eficienței personale a elevilor

Nr. d/o	Item – criteriu al eficienței personale	Punte/ nivele			
		0	1	2	3
1.	Capacitatea de a realiza și întreține dialogul interior (prin analize, comparații, concretizare, interpretare, reflecție, sinteze/ concluzii)				
2.	Capacitatea de a recadra/ modifica situația tensionată familială și/ sau esența, contextul acțiunilor legate de propria persoană și evenimentele frustrante din familie				
3.	Capacitatea de stabilire și analiză a alternativelor posibile în luarea deciziilor				
4.	Capacitatea de a elabora strategii/ programe de reechilibrare a vieții personale în cadrul familial, axate pe respectarea conduitei pro – sănătate (mod sănătos de viață)				
5.	Capacitatea de a elabora și explora strategii de optimizare a învățării/ monitorizarea permanentă a carierei școlare				
6.	Capacitatea de elaborare/ valorificare a strategiilor de autocontrol al emoțiilor și explorare a managementului stresului				
7.	Capacitatea de elaborare a unui plan de acțiuni pentru prevenirea și depășirea situațiilor de criză				
8.	Capacitatea de elaborare a unui inventar de acțiuni/ program, axat pe orientarea profesională				

Notă: Punctele 1; 2; 3 corespund nivelelor: suficient, mediu, superior. Proba poate fi aplicată în două ipostaze: ca aplicație de evaluare și autoevaluare.

Modele de auto/ evaluare pentru proba I (elevi)

Exercițiu structurat

I. Dialogul interior

Subiectul: „Eu și familia mea”

- „Eu” ca om, persoană, băiat/ fată, elev, fiu/ fiică... personalitate.
- Adult, minor, ce gândesc despre aceasta ?
- Ce roluri sociale și cum le îndeplinesc (ca elev, profesionist, cetățean: sunt activ, creativ, cum mă manifest ?
- Care este scopul meu în viață ?
- Ce relație am cu familia mea (cu mama, cu tata, frații, alte rude) ?
- Ce trăsături sunt negative. De ce ?
- Ce să fac pentru a mă debarasa de trăirile negative și de deprinderile nocive (lene, stau mult la computer etc.) ?
- Cum să mă comport cu părinții mei să fie satisfăcuți de mine, dar ei ?
- Ce am de spus, ce gânduri mă frământă privind cunoscuta axiomă: „Părinții și copiii sunt de la Dumnezeu, nu se aleg...”

Exercițiu structurat

II. Recadrarea/ resemnificarea

Problema: *Relația tensionată a fiului/ fiicei cu tata (certuri frecvente, insuficiența unei comunicări decente)*

Întrebări cu scop de recadrare:

- Când a apărut această situație ?
- Cine a provocat situația ?
- Cum se manifestă relația tensionată ?
- Ce simt eu? Dar ce simte tata, mama mea, alte rude/ membrii de familie ?
- De ce nu este mulțumit tata, eu ?
- Ce să fac pentru a schimba relația cu tata ?
- Dacă aș valorifica sarcinile mele ca elev și cele pe care le îndeplinesc în familie eficient – relația cu tata se va schimba ?
- Dacă aș vorbi calm, politicos și adecvat situația ar fi alta ?
- Ce să fac să evit certurile sau cum să mă comport ca să nu provoc conflicte ?
- Dacă voi manifesta afecțiunea mea față de tată ce pierd/ sau ce câștig ?

Exercițiu structurat

III. Stabilirea și analiza alternativelor în luarea deciziilor

Situația: *Adolescentul este umilit în grupul de amici*

Alternative:

1. Să abandonez acest grup.
2. Să mă clarific de ce mi se întâmplă acest lucru.
3. Să formulez și să expun niște condiții amicilor.
4. Să răbd orice mi s-ar întâmpla.
5. Să discut cu amicii despre situația dată.

Exercițiu structurat

IV. Strategii de reechilibrare a vieții personale

(mod sănătos de viață)

1. Să discut cu părinții vis-a-vis de scopul ce mi l-am pus.
2. Să mă documentez cu privire la conduita pro-sănătate a omului.
3. Să-mi alcătuiesc un regim de viață/ de zi și să-l respect.
4. Să practic cultura fizică (fitness, să frecventez bazinul de 2 ori pe săptămână).
5. Să evit excesurile alimentare (apă cu gaze, prăjiturile, bomboanele, alimentele prăjite, salamul etc.).
6. Să iau masa de 4-5 ori pe zi, să îmbin corect produsele.
7. Să beau 2 l de apă pe zi.
8. Să evit locurile unde se fumează.
9. Să dorm 7-8 ore, culcarea și deșteptarea la aceeași oră.
10. Să alternez activitatea cu odihna (să evit abuzul de computer).

Exercițiu structurat

V. Strategii de optimizare a învățării

1. Să mă documentez despre intelect, dezvoltarea cogniției și metacogniției.
2. Să mă adresez la psihologul școlar după îndrumări.
3. Să citesc/ lectură câte 2-3 ore (adăugător).
4. Să-mi pregătesc sistematic și conștiincios temele pe acasă.
5. Să mă înțeleg cu învățătorul de matematică privind luarea unor ore suplimentare.
6. Să-mi antrenez sistematic memoria.
7. Să învăț conștient – înțelegând raporturile de tip cauză – efect.
8. Să mă învăț a analiza, concretiza, preciza, interpreta, compara, sintetiza, abstractiza, generaliza și a face concluzii.
9. Să caut site-uri despre sporirea inteligenței omului; a învățării etc.
10. Să mă învăț a elabora scheme, modele, strategii de învățare pentru fiecare disciplină.
11. Să repet sistematic materia la obiecte.

Exercițiu structurat

VI. Strategii de control a emoțiilor și stresului

1. Să mă documentez privind emoțiile și cultura emoțională a omului.
2. Să întocmesc un inventar al emoțiilor și sentimentelor pe care le trăiesc cel mai frecvent.
3. Să fac lista emoțiilor de care vreau să mă debarsez.
4. Să studiez pricina/ motivul apariției emoțiilor negative.
5. Înainte de a reacționa la ceva, care nu-mi place îndeplinesc exercițiul: respir adânc și număr până la 10.
6. Evit situațiile și persoanele neplăcute.
7. Mă strădui să am un anturaj plăcut/ îmi aleg atent prietenii.
8. Nu provoc disconfort sau durere sufletească la nimeni.
9. Îmi antrenez empatia/ compasiunea.
10. Mă strădui să am un comportament decent și să nu provoc pe nimeni.

Exercițiu structurat

VII. Plan de acțiuni pentru depășirea unei crize

1. Mă strădui să mă calmez (prin autosugestie și exerciții relaxante).
2. Mă strădui să mă abat de la problemă.
3. Dacă nu mă pot abate de la problemă mă strădui s-o accept – spun „Toți oamenii au anumite probleme și eu am, mă voi strădui să fac față situației...”.
4. După ce a trecut valul de emoții – analizez problema și situația care s-a creat.
5. Dezmembrez problema pe părți – le analizez.
6. Îmi amintesc dacă m-am mai ciocnit cu astfel de probleme.
7. Mă gândesc și stabilesc ce soluții pot folosi.
8. Mă documentez cu privire la soluționarea variatelor probleme.
9. Încep de la cele mai simple lucruri.

Exercițiu structurat

VIII. Plan de acțiuni/ strategii în orientarea mea profesională

1. Mă documentez în aspectul dat.
2. Mă aprofundez în cunoașterea aptitudinilor persoanei și a diferitor profesii.
3. Frecventez Centru de ghidare în carieră.
4. Îmi monitorizez sistematic calitatea învățării.
5. Discut cu persoane versate în problema orientării profesionale.
6. Procur ghiduri pentru abiturienți și analizez posibilitățile instituțiilor de învățământ.
7. Mă sfătuiesc și discut cu părinții privind alegerea mea.
8. Frecventez cursuri/ cercuri, cluburi pe interese.

Proba II la de auto/ evaluare a eficienței personale a părinților și
 modelele de auto/ evaluare pentru proba II a părinților (exerciții structurate)
 (utilizate în cadrul experimentului pedagogic)

Proba II de auto/ evaluare a eficienței personale a părinților

Nr. d/o	Item – criteriu al eficienței personale	Punte/ nivele			
		0	1	2	3
1.	Capacitatea de a realiza și întreține dialogul interior (prin analize, comparații, concretizare, interpretare, reflecție, sinteze/ concluzii)				
2.	Capacitatea de a recadra/ modifica situația tensionată familială și/ sau esența, contextul acțiunilor legate de propria persoană și evenimentele frustrante din familie				
3.	Capacitatea de stabilire și analiză a alternativelor posibile în luarea deciziilor				
4.	Capacitatea de a elabora strategii/ programe de reechilibrare a vieții personale în cadrul familial, axate pe respectarea conduitei pro – sănătate (mod sănătos de viață)				
5.	Capacitatea de elaborare și explorare a strategiilor de optimizare a comunicării și relaționării în cadrul familiei				
6.	Capacitatea de elaborare/ valorificare a strategiilor de autocontrol al emoțiilor și explorare a managementului stresului				
7.	Capacitatea de elaborare și aplicare a unui plan de acțiuni personale și familiale de prevenire și depășirea situațiilor de criză și a celor conflictuale				
8.	Capacitatea de elaborare a unui plan personal/ familial de auto/ perfecționare (morală, psihofizică, estetică, intelectuală, parentală etc.)				

Notă: Punctele 1; 2; 3 corespund nivelelor: suficient, mediu, superior. Proba poate fi aplicată în două ipostaze: ca aplicație de evaluare și autoevaluare.

Modele de auto/ evaluare pentru proba II (părinți)

Exercițiu structurat

I. Dialogul interior

Subiectul: *Mă simt eu fericit/ ă în familia mea și cum să mențin armonia între membrii ei*

- Cum înțeleg eu fericirea ?
- Este fericită oare familia mea, dar eu ?
- Ce este armonia familială ?
- Care este contribuția mea în păstrarea/ menținerea armoniei și fericirii familiei ?
- Copiii mei se simt oare fericiți ?
- Care sunt componentele unei vieți fericite ? A unei familii fericite ?
- Există oare fericire absolută ?
- Armonia interioară a omului influențează cumva armonia familiei ? De argumentat.
- Care sunt semnele armoniei familiale și cum să le menținem ?
- Problemele care apar în viața omului sunt legate de familie ? Cum ?
- Ce să fac ca să fiu fericit/ă și să fie fericită familia mea ?

Exercițiu structurat

II. Recadrarea/ resemnificarea

Problema: *Relații tensionate în cadrul familiei. Certuri și conflicte frecvente între soți și între părinți și adolescenți*

Întrebări centrate pe resemnificare:

- De amintit când relațiile familiale au devenit tensionate.
- Ce provoacă această tensiune?
- Cum derulează certurile, dar conflictele în cadrul familiei ?
- Cine și cum provoacă certuri și conflicte mai des ?
- Care sunt cauzele certurilor și a conflictelor familiale ?
- Este oare posibil de anihilat sau de oprit certurile ? Cum ?
- Cum participă soțul în viața familiei ?
- Cum participă soția în viața familiei ?
- Cum participă în educația copiilor părinții ?
- Nu s-a încercat evitarea certurilor și a conflictelor ? Cum și ce s-a schimbat atunci în familie ?
- Dacă ați comunica mai frecvent, mai sincer, mai deschis s-ar schimba situația, iar relațiile s-ar mai armoniza ?
- Ce ar trebui să facă fiecare pentru a redresa situația ?

Exercițiu structurat

III. Stabilirea și analiza alternativelor în luarea deciziilor

Problema 1: *Spre ce specialitate (profesie) urmează să fie orientat adolescentul/ a*

- De consolidat situația privind fortificarea cunoștințelor/ ghidarea carierei școlare în direcția științelor reale sau socioumanistice.
- De analizat la sfatul familiei ideile și opiniile adolescentului și a părinților.
- De discutat specificul aptitudinilor adolescentului/ ei și posibilitățile viitoarei profesii.
- De luat decizia cu privire la orientarea profesională și acțiunile ulterioare a elevului/ ei.

Problema 2: *Organizarea odihnei familiei*

- O alternativă este plecarea familiei la munte (analiza avantajelor).
- Altă alternativă este plecarea la mare (analiza avantajelor).
- Plecare la țară la părinți/ bunici – a treia alternativă/ analiza avantajelor.
- Odihna pe loc – acasă: de analizat cauzele și posibilitățile.
- Luarea deciziei: odihna la mare o săptămână; 1 săptămână – la bunici și o săptămână acasă (realizarea curățeniei generale).

Exercițiu structurat

IV. Strategii de reechilibrare a vieții personale

(mod sănătos de viață)

1. De documentat și discutat conținutul și specificul modului sănătos de viață, ce trebuie de instaurat în familie (participă toți membrii familiei).
2. La sfatul familiei de întocmit programul și regimul vieții familiale axat pe modul sănătos de viață.
3. De gândit și planificat contribuția fiecărui membru (adult și copii) la reechilibrarea vieții și conduitei pro – sănătate.
4. De revăzut și modificat rațional alimentația.
5. De planificat odihna familiei.
6. De practicat cultura fizică (concret pentru fiecare membru a familiei).
7. De organizat săptămânal un schimb de păreri vis-a-vis de optimizarea modului familial de viață.

Exercițiu structurat

V. Strategii de optimizare a comunicării și relaționării în cadrul familiei

1. Să cunoaștem posibilitățile de eficientizare a comunicării și relaționării familiale.
2. De examinat la sfatul familiei condițiile și normele etice.
3. De stabilit punctele vulnerabile privind comunicarea și relaționarea în cadrul familiei.
4. De elaborat un Cod al familiei cu privire la comunicarea și relaționarea – eficientă.
5. De conturat specificul comportării fiecărui membru pentru a evita/ preîntâmpina distorsionarea comunicării și relaționării familiale (se discută la sfatul familiei).

Exercițiu structurat

VI. Elaborarea strategiilor de autocontrol al emoțiilor și managementul stresului

1. Documentarea în domeniul respectiv.
2. Întocmirea unei liste a emoțiilor negative de care urmează să se debaraseze fiecare membru de familie (fiecare lucrează independent, apoi se discută la sfatul familiei).
3. Se stabilește o fișă în care se enumeră cauzele și manifestarea stresului.
4. Discutăm în cadrul familiei variate strategii de control a emoțiilor negative.
5. De stabilit pașii pe care îi vor urma membrii familiei în procesul de auto/ formare a culturii emoționale.

Exercițiu structurat

VII. Plan de acțiuni familiale de prevenire și depășire a conflictelor și crizelor

1. De analizat cauza și felul de manifestare a conflictelor.
2. Documentarea familiei în problema respectivă.
3. Discutarea variantelor de preîntâmpinare și depășire a crizelor/ dificultăților.
4. Examinarea derulării crizei, specificul acesteia etc.
5. De învățat strategii *coping* pentru variate situații.
6. Discutarea aspectelor controversate la sfatul familiei sistematic și realizarea unui *asalt de idei* pentru anihilarea și/ sau lichidarea lor.

Exercițiu structurat

VIII. Plan de acțiuni axat pe perfecționarea climatului familial

1. De analizat specificul climatului familial și a factorilor perturbatorii.
2. De stabilit concret factorii ce contribuie la consolidarea climatului pozitiv.
3. De evitat reproșurile și manifestarea comportamentului nepolitic și a limbajului infect.
4. De revăzut și discutat sarcinile și responsabilitățile fiecărui membru (adult, copil).
5. De respectat codul de norme etice strict (toți membrii familiei).
6. De manifestat permanent empatie, atenție, atașament (prin acțiuni plăcute: prezenturi, complimente, laude, aprobări etc.).
7. De organizat sărbători interesante și odihnă activă a familiei.

Tabel de distribuție a rezultatelor experimentului / constatare – verificare

Lotul elevilor – 112 s

Nr. de ordine a itemului - criteriu	Experimentul de constatare								Experimentul de verificare							
	Punctajul/ nivelul								Punctajul/ nivelul							
	0		1		2		3		0		1		2		3	
	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%
1.	4	3,6	33	29,5	64	57,1	11	9,8	-	-	11	9,8	23	20,6	78	69,6
2.	2	1,7	72	64,3	29	25,9	8	7,1	-	-	12	10,7	77	68,7	23	20,6
3.	6	5,4	31	27,7	53	47,3	22	19,6	-	-	21	18,8	40	35,7	51	45,5
4.	12	10,7	36	32,2	48	42,8	16	14,3	-	-	15	13,4	51	45,5	46	41,1
5.	18	16,1	39	34,8	51	45,5	4	3,6	-	-	14	12,5	36	32,2	62	55,3
6.	6	5,4	56	50,0	50	44,6	-	-	1	0,89	28	25	36	32,2	47	42
7.	4	3,6	73	65,1	31	27,7	4	3,6	-	-	26	23,4	68	60,6	18	16,0
8.	5	4,5	59	52,7	48	42,8	-	-	-	-	21	18,8	68	60,6	23	20,6

Tabel de distribuție a rezultatelor experimentului / constatare – verificare

Lotul părinților – 112 s

Nr. de ordine a itemului - criteriu	Experimentul de constatare								Experimentul de verificare							
	Punctajul/ nivelul								Punctajul/ nivelul							
	0		1		2		3		0		1		2		3	
	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%	s.	%
1.	-	-	24	21,4	66	59	22	19,6	-	-	12	10,7	24	21,4	76	67,9
2.	4	3,6	59	52,6	31	27,6	18	16,2	-	-	36	32,2	9	8,04	67	59,76
3.	2	1,8	43	38,4	39	34,8	28	25	-	-	17	15,2	68	60,7	27	24,1
4.	1	0,89	29	25,8	67	60	15	13,4	-	-	4	3,6	31	27,7	77	68,7
5.	2	1,8	36	32,1	68	60,8	6	5,3	-	-	6	5,3	49	43,7	57	51
6.	18	16,1	41	36,6	53	47,3	-	-	2	1,8	14	12,5	85	76	11	9,7
7.	7	6,3	43	38,4	56	50	6	5,3	-	-	28	25	48	42,9	36	32,1
8.	4	3,6	78	69,6	22	19,6	8	7,2	-	-	11	9,8	68	60,8	33	29,4

Grupul de experți în domeniul consilierii familiei

1. Calaraș Carolina, dr. conf. univ. UPS „Ion Creangă” din Chișinău; Masteratul Consilierea și educația familiei.
2. Sorici Oxana, dr. lector UPS „Ion Creangă” din Chișinău; cadru didactic – diriginte Colegiul Pedagogic din Călărași.
3. Gonciar Eleonora, dr. Liceul Teoretic „Iulia Hașdeu”; master în șt. educației.
4. Dubenco Gloria, psiholog Liceul Teoretic „Iulia Hașdeu”; master în șt. educației/ consilierea și educația familiei.
5. Cucoș Vitalie, cadru didactic – diriginte, master în șt. educației/ consilierea și educația familiei.

Studii de caz cu implicarea adolescenților

Studiu de caz nr. 1 „Inadaptare școlară”

Conflicte în mediul școlar	
1	2
Descrierea cazului	Elevul A.M. din clasa a X-a, a fost transferat în instituția actuală de învățământ la începutul anului curent de studii. Ajuns la mijlocul anului de studiu adolescentul prezintă dificultăți de adaptare și integrare școlară reflectate în nivelul scăzut al randamentului școlar și în lipsele frecvente de la ore. Părinții adolescentului menționează că în gimnaziu nu s-au confruntat cu astfel de probleme, fiul lor învăța bine și chiar visa să devină electrician. Unica discordanță care apărea între ei și fiul lor viza viitoarea profesie, ei doreau ca feciorul lor să devină traducător pentru ca să poată călători și să viziteze locurile frumoase pe care ei nu au reușit să le vadă
Probleme identificate	a) Probleme la învățătură; b) Relații conflictuale cu părinții; c) Relații conflictuale cu colegii de clasă; d) Note mici la majoritatea obiectelor; e) Nu-și îndeplinește sarcinile școlare decât cu mare greutate; f) Nu participă activ la ore și chiulește de câte ori are prilejul; g) Manifestă interes la: matematică, fizică, chimie
Obiectivele propuse	1. Identificarea problemelor cu care se confruntă adolescentul; 2. Determinarea cauzelor; 3. Eliminarea cauzelor și problemelor; 4. Consilierea părinților; 5. Realizarea unor ore de training cu clasa X-a pentru stabilirea coeziunii de grup; 6. Stabilirea unui program de intervenție 7. Manifestă dezinteres la: limba și literatura română, muzică și limbi străine; 8. Impunerea unui traseu în viața adolescentului care este departe de dorințele și posibilitățile lui, și care satisface frustrările și neîmplinirile părinților - conduce la dezorientarea și eșecul școlar al fiului

1	2
Metode de intervenție	Conversația; observația; studierea produselor activității; biografică / anamneza; ascultarea activă și atentă; acceptarea necondiționată; consilierea părinților; dezvoltarea gândirii pozitive; feed-back-ul; sugestia; reformularea; sumarizarea; metafora terapeutică; modelarea / remodelarea cognitivă; modelarea / remodelarea conduitei; modelarea / remodelarea relației cu colegii; reechilibrarea stilului de viață; montajul psihologic; descrierea portretului propriu / introspecției; descrierea imaginii proprii din perspectiva viziunii altor persoane; reflectarea; ancheta (chestionarul, interviul); vizionarea de la o parte; psihodrama; ședințe de training
Proгноza evoluției ulterioare a cazului	• Acceptarea de către părinți, a dorințelor adolescentului, vis-a-vis de viitoarea profesie; • Intensificarea interesului adolescentului pentru școală; • Va relaționa pozitiv cu colegii; • Realizarea coeziunii între elevii clasei a X-a; • Se va integra în colectiv; • Va fi acceptat în colectiv pentru realizarea sarcinilor de echipă; • Va îndeplini sarcinile școlare și va participa activ la ore; • Promovarea examenului de bacalaureat; • Intrarea la facultate la specialitatea care vizează profilul real

Studiu de caz nr. 2 „Conflicte între generații/ Părinți hiperprotectivi”

Conflicte în mediul familial	
1	2
Descrierea cazului	Adolescenta E. P. este elevă în clasa a X-a. Provine dintr-o familie completă, cu doi copii, bine asigurată, are un frate de vârstă preșcolară. Ea poate fi caracterizată ca fiind o adolescentă sânguincioasă, timidă, inteligentă, mereu pregătită de ore, amabilă și binevoitoare. Nu poate fi caracterizată ca fiind conflictuoasă, însă odată cu intrarea în liceu au apărut și conflictele între ea și părinți. Conflictele pornesc mereu de la interzicerile părinților de a ieși cu prietenii la plimbare. Părinții motivează că ziua fiica lor trebuie să-și pregătească temele pentru a 2-a zi și să se odihnească, iar serile e periculos de ieșit afară. Adolescenta a avut o tentativă de a fugi de acasă, dar a fost surprinsă de mama sa, aceasta a convins-o să se oprească

1	2
Probleme identificate	a) Părinți hiperprotectivi; b) Îndrăgostirea adolescentei de un coleg de clasă; c) Lipsa încrederii părinților în adolescentă. d) Lipsa de comunicare în familie și autoritarismul excesiv, produc grave dezechilibre emoționale
Obiectivele propuse	1. Consilierea părinților adolescentei; 2. Consilierea adolescentei; 3. Identificarea cauzelor care stau la baza conflictelor dintre adolescentă și părinți; 4. Eliminarea cauzelor și problemelor; 5. Stabilirea unui program de intervenție
Metode de intervenție	Conversația; observația; biografică / anamneza; ascultarea activă și atentă; acceptarea necondiționată; dezvoltarea gândirii pozitive; feed-back-ul; sugestia; reformularea; metafora terapeutică; mode- larea/ remodelarea cognitivă; modelarea/ remodelarea conduitei; modelarea/ remodelarea relației dolescenteii cu părinții; reechi- librarea stilului de viață; montajul psihologic; descrierea portretului propriu / introspecției; descrierea imaginii proprii din perspectiva viziunii altor persoane; adolescentei cu părinții; reechilibrarea sti- lului de viață; montajul psihologic; descrierea portretului propriu/ introspecției; descrierea imaginii proprii din perspectiva viziunii altor persoane; parafrizarea; sumarizarea; reflectarea; jurnalul intim; ancheta (chestionarul, interviul); vizionarea de la o parte; sociodrama; psihodrama; vizionarea filmelor educative; studiul de caz
Prognoza evoluției ulterioare a cazului	• se vor detensiona și îmbunătăți relațiile dintre adolescentă și părinți; • părinții vor conștientiza aspectele caracteristice ale vârstei adolescente; ▪ se vor modifica relațiile tinerei cu părinții, care vor renunța la comportamentul autoritarist în favoarea unei atitudini ferme dar flexibile; ▪ părinții vor învăța modalitățile cele mai bune de abordare și soluționare a situațiilor de criză; ▪ se va realiza un program zilnic al adolescentei, pe care îl vor respecta toți membrii familiei. Programul va include și relaxarea alături de prieteni

Studiu de caz nr. 3, „Rivalitate în dragoste”

Conflicte în mediul social (în general)	
1	2
Descrierea cazului	Adolescenții M.V. și I.E. sunt elevi în clasa a XII-a, sunt elevi sânguincioși, învață bine, sunt activi la ore. Ei erau cei mai buni prieteni, dar de aproximativ 2 luni, ei se ceartă mereu, se agresează verbal, chiar și în timpul orelor, invocând fel de fel de jigniri, astfel, incomodând profesoara și întreg colectivul de elevi
Probleme identificate	a) Relații conflictuale între adolescenți; b) Certuri și ofense în timpul orelor; c) Relații conflictuale din cauza unei colege noi venite în colectivul clasei a XII-a, pe care ambii adolescenți o simpatizează; d) Adolescenții nu cunosc metodele adecvate pentru a cuceri o domnișoară
Metode de intervenție	Consilierea; observația; ascultarea activă și atentă; acceptarea necondiționată; dezvoltarea gândirii pozitive; feed-back-ul; sugestia; reformularea; modelarea/ remodelarea cognitivă; modelarea/ remodelarea conduitei; modelarea/ remodelarea relației cu colegul; reechilibrarea stilului de viață; montajul psihologic; descrierea portretului propriu/ introspecției; descrierea imaginii proprii din perspectiva viziunii altor persoane; parafrizarea; sumarizarea; reflectarea; epistolară sau a scrisorii; vizionarea de la o parte; sociodrama; psihodrama
Proгноza evoluției ulterioare a cazului	• Valorizarea relației armonioase cu colegul de clasă; • Adolescenții vor îndeplini sarcinile școlare și vor participa activ la ore; • Curtarea nepărtinitoare a colegei pe care o simpatizează, pentru a se cunoaște unii pe alții mai bine; • Orientarea adolescenților către alte activități interesante, pe care ar putea să le facă în comun; • Promovarea examenului de bacalaureat

Studiu de caz nr. 4 „Consumul de droguri”

Conflicte în mediul social (în general)	
1	2
Descrierea cazului	Adolescentul A. R. este elev în clasa a XI-a, este un băiat bine educat, comunicabil, inteligent, mereu bine dispus. Provine dintr-o familie bine îndestulată financiar, este unicul copil în familie, un copil dorit, care a apărut la o vârstă înaintată a părinților.

1	2
	De aproximativ jumătate de an, băiatul a devenit nervos, uneori chiar agresiv, a început să absenteze de la ore, este mereu trist și vine acasă la ore târzii sau chiar a lipsit câteva nopți de acasă. Părinții băiatului nu cunosc care ar putea fi cauzele schimbării comportamentului fiului lor, dar confirmă faptul că acesta a devenit nerăbdător, trist și închis în sine
Probleme identificate	a) Probleme la învățătură; b) Relații conflictuale cu părinții; c) Relații conflictuale cu colegii de clasă; d) Lipse nemotivate de la ore; e) Consum de droguri; f) Grup de prieteni cu influență negativă asupra comportamentului adolescentului; g) Climatul familial hiper-permisiv; h) Lipsa comunicării părinți - copil
Obiectivele propuse	1. Consilierea părinților adolescentului; 2. Consilierea adolescentului; 3. Identificarea cauzelor care au determinat schimbarea radicală a comportamentului adolescentul; 4. Eliminarea cauzelor și problemelor; 5. Stabilirea unui program de intervenție
Metode de intervenție	Consilierea; observația; studierea produselor activității; biografică/ anamneza; ascultarea activă și atentă; acceptarea necondiționată; dezvoltarea gândirii pozitive; feed-back-ul; sugestia; reformularea; metafora terapeutică; modelarea/ remodelarea cognitivă; remodelarea conduitei; remodelarea relației adolescentului cu părinții; reechilibrarea stilului de viață; montajul psihologic; descrierea portretului propriu/ introspecției; descrierea imaginii proprii din perspectiva viziunii altor persoane; parafrizarea; sumarizarea; resemnificarea/ refreming; reflectarea; ancheta (chestionarul, interviul); vizionarea de la o parte; energizarea; relaxarea; tratarea medicamentoasă a dependenței de droguri
Proгноza evoluției ulterioare a cazului	• Adolescentul conștientizează că a greșit când a decis să încerce gustul drogurilor; • Respectarea cu strictețe a tratamentului medicamentos și psihologic de dezintoxicare cu droguri; • Revenirea la programul școlar obișnuit prin respectarea sarcinilor școlare și participarea activă la ore; • Orientarea adolescentului către activități interesante și prieteni armonioși

Matricea de consiliere a familiei în liceu

Nr. d/o	Etapele consilierii familiei	Termeni și durată	Notificări
I.	Acumularea informațiilor despre elevi și familiile acestora		
1.	Intocmirea listei elevilor/ familiilor care manifestă dificultăți comportamentale		
2.	Constatarea faptului dacă s-a lucrat cu elevii și familiile acestora (cine, cât timp și rezultatele obținute)		
3.	Elaborarea schiței informative despre elevi și familiile acestora		
II.	Elaborarea planului de intervenție		
1.	Stabilirea scopurilor		
2.	Stabilirea obiectivelor		
3.	Stabilirea tehnologiei de intervenție		
III.	Intervenția propriu-zisă		
1.	Ședințe cu elevii		
2.	Ședințe cu părinții		
IV.	Realizarea concluziilor și a recomandărilor		

I. Date personale:

1. Numele și prenumele: _____
2. Locul și data nașterii: _____
3. Domiciliul: _____
4. Școala și clasa în care învață: _____

II. Date familiale:

1. Ocupația și locul de muncă al părinților

Tatăl: _____

Mama: _____

2. Structura și componența familiei

- a. Tipul familiei

- Completă; incompletă; reconstituită etc.
- Tatăl (mama) decedat
- Părinți despărțiți
- Părinți vitregi (unul, ambii)

- b. Frați (surori) mai mici, mai mari

Nr.	Vârsta	Ocupația/ Numele și prenumele

Alte situații _____

Alte persoane (rude) ce conviețuiesc în familie

3. Atmosfera și climatul educativ:

- relații armonioase, de înțelegere între părinți și între părinți și copii;
- relații afectate de conflicte mici și trecătoare;
- dezacorduri, dificultăți în familie, conflicte frecvente, familie destrămată sau pe cale de destrămare.

4. Condiții de viață și de muncă a elevului:

- precare
- la limită
- acceptabile
- bune
- foarte bune

5. Influențe din afara familiei (vecini, prieteni, colegi):

- reduse
- ample și frecvente
- întâmplătoare

III. Dezvoltarea fizică și starea sănătății

1. Caracteristici ale dezvoltării fizice _____
2. Îmbolnăviri:
 - a) anterioare intrării în școală _____
 - b) pe parcursul școlarității _____
3. Deficiențe, handicapuri (senzoriale, motorii) _____

IV. Particularități ale debutului școlarității

1. Pregătirea copilului pentru a deveni școlar
 - a) dezvoltarea motivelor și intereselor de cunoaștere _____
 - b) capacitatea de a efectua acțiuni practice și mentale _____
 - c) capacitatea verbalizării reprezentărilor _____
 - d) gradul de dezvoltare a proceselor psihice cognitive _____
2. Specificul conduitei:
 - pozitivă, adecvată începerii școlarității;
 - negativă, neadecvată începerii școlarității.
3. Inserția în fluxul solicitărilor școlare
 - a) caracteristici favorabile de integrare a copilului în activitatea școlară _____
 - b) caracteristici nefavorabile de integrare a copilului în activitatea școlară _____

V. Rezultatele obținute de elev

1. Rezultate la învățătură: tablou global (pe clase)

Clasa Medii	I	II	III	IV
10				
9				
8				
7				
6				

2. Cercuri frecventate de elev

Clasa-Cercul	Rezultate

3. Participarea la concursuri școlare și extrașcolare

Clasa-Cercul	Rezultate

4. Activitatea independentă a elevului

- citește suplimentar din manual;
 - citește alte cărți;
 - rezolvă probleme adăugătoare;
 - alte ocupații (artistico-plastice, muzicale, sportive etc.)
-
-

VI. Procesele cognitive și stilul de muncă intelectuală

1. Caracteristici ale funcției senzorio-perceptive:

- predomină modalitatea vizuală de receptare a informației;
- predomină modalitatea auditivă de receptare a informației;
- percepție difuză, superficială a materialului de învățare;
- percepție complexă (spirit de observație).

2. Nivelul de inteligență

- Foarte bună/ sporită
- Bună
- Medie
- Scăzută
- Sub limită

3. Memoria

- Foarte bună
- Bună
- Medie
- Scăzută
- Sub limită

4. Imaginația

- Bogată
- Reproductivă/ Reproductiv-creativă
- Axată pe activități tehnice
- Axată pe activități literar-artistice

5. Limbajul

- vocabular bogat, exprimare frumoasă și corectă;
- exprimare ușoară și corectă;
- vocabular redus, exprimare anevoioasă;
- vocabular foarte sărac, exprimare incorectă.

6. Stilul de muncă

a) Cum lucrează:

- sistematic, ritmic, organizat;
 - inegal, cu fluctuații și salturi;
 - neglijent, indiferent, uneori poate copia de la colegi;
 - mari lacune în cunoștințe, rămâneri în urmă la învățătură și alte activități;
 - alte particularități _____
-

b) Sârguința:

- foarte sârguincios;
- de obicei sârguincios;
- puțin sârguincios;
- nesârguincios;

c) Autonomie, creativitate:

- intensiv, manifestă creativitate;
 - manifestă uneori inițiativă, independență;
 - se conformează, de regulă, modelului;
 - nesigur, dependent, fără inițiativă;
 - alte caracteristici _____
-

VII. Conduita elevului la lecție și în clasă

1. Conduita la lecție

- atent, participă activ, cu interes;
- atenția și interesul inegale, fluctuante;
- de obicei pasiv, așteaptă să fie solicitat;
- prezent numai fizic, cu frecvente distrageri.

2. Purtare în general:

- exemplară, ireproșabilă;
- corectă, cuviincioasă, bună;
- cu abateri comportamentale relativ frecvente dar nu grave;
- abateri comportamentale grave; devianță.

VIII. Conduita în grup, integrarea socială a elevului

1. Participarea la viața de grup:

- retras, rezervat, izolat, puțin comunicativ;
- participă la activitatea de grup numai dacă este solicitat;
- este în contact cu grupul, se integrează, dar preferă sarcinile individuale;
- caută activ contactul cu grupul, sociabil, comunicativ, stabilește ușor relații, vine cu idei și propuneri;
- activ, sociabil, comunicativ, cu inițiativă, bun organizator și animator al grupului.

2. Cum este abordat de colegi:

- bun coleg, sensibil, se înțelege și se împrietenește ușor cu alți elevi;
- bun coleg, săritor la nevoie, te poți bizui pe el/ ea;
- preocupat mai mult de sine, individualist, egoist.

3. Colegii îl apreciază pentru:

- rezultatele la învățătură;
- performanțe extrașcolare;
- pentru că este prietenos, deschis etc.

IX. Trăsături de personalitate

1. Temperamentul:

- puternic exteriorizat, impulsiv, nestăpânit, inegal, iritabil, uneori agresiv, activ, rezistent la solicitări, cu tendințe de dominare a altora;
- exteriorizat, energic, vioi, mobil, echilibrat, ușor adaptabil, vorbăreț, guraliv, nestatornic;
- calm, controlat, reținut, lent, uneori nepăsător, mai greu adaptabil, rezistent la solicitări repetitive;
- hipersensibil, interiorizat, retras, nesigur, anxios;
- tip mixt _____

2. Emotivitatea:

- foarte emotiv, excesiv de timid, emoțiile îi perturbă activitatea;
- emotiv, dar fără reacții dezadaptative;
- neemotiv, îndrăzneț.

3. *Dispoziție afectivă predominantă:*

- vesel, optimist;
- mai mult trist, deprimat.

4. *Însușiri aptitudinale:*

- lucrează repede, rezolvă ușor și corect sarcinile de învățare;
- rezolvă corect, dar consumă mai mult timp și investește mai multă energie;
- lucrează dificil, cu erori, nu se încadrează în timp.

5. *Trăsături de caracter în devenire:*

a) atitudini față de muncă:

- pozitivă
- negativă

b) atitudini față de alții:

- pozitivă
- negativă

c) atitudini față de sine:

- pozitivă
- negativă

X. Concluzii și recomandări:

Fișa de caracterizare sociopsihopedagogică a familiei [50, p. 29]

I. Date personale:

a) Partenerii conjugali:

1. Numele și prenumele: _____

2. Locul și data nașterii: _____

3. Domiciliul: _____

4. Studiile: _____

5. Ocupația și locul de muncă: _____

b) Soția/ mama; Soțul/ tata:

1. Numele și prenumele: _____

2. Locul și data nașterii: _____

3. Domiciliul: _____

4. Studiile: _____

5. Ocupația și locul de muncă: _____

c) Copiii:

Nr.	Numele și prenumele	Locul și data nașterii	Domiciliul	Școala și clasa în care învață
1.				
2.				
3.				

II. Date despre familie:

1. Structura și componența familiei

Caracteristicile de bază a familiei:

- Adecvată (completă, extinsă, monoparentală etc.)
- Tată (mama) decedat
- Părinți despărțiți
- Părinți vitregi (unul, amândoi)

Alte persoane (rude) apropiate în familie _____

2. Atmosfera și climatul educativ din familie:

- relații armonioase, de înțelegere de colaborare între părinți și copii;
- relații punctate de conflicte mici și trecătoare;
- distorsiuni mari în familie, conflicte frecvente;
- familie dezintegrată sau pe cale de destrămare.

3. Condiții de viață și de muncă a membrilor familiei:

- precare
- la limită
- acceptabile
- bune
- foarte bune

4. Influențe din afara familiei (vecini, prieteni, colegi):

- reduse
- ample
- frecvente
- întâmplătoare

5. Pasiuni/ hobby:

Tata: _____

Mama: _____

Copiii: _____

III. Dezvoltarea fizică și starea sănătății membrilor familiei

Nr.	Numele și prenumele	Caracteristici ale dezvoltării fizice	Îmbolnăviri	Deficiențe/ handicapuri (senzoriale, motorii etc.)

IV. Măsura în care familia își îndeplinește funcțiile sale:

- foarte bine
- bine
- satisfăcător
- rău
- foarte rău

V. Situația materială a părinților:

- foarte bună
- bună
- medie
- la limita strictului necesar
- sub limita strictului necesar

VI. Colaborarea școală-familie:

- optimă
- interes sporit din partea familiei
- răspunde doar la solicitări
- familie indiferentă/ pasivă

VII. Climatul familial. Trăsături de personalitate ale membrilor familiei ce influențează climatul familial:

- a) Climatul familial: deschis; echilibrat; dezechilibrat; conflictual; calm/ liniștit, pașnic; tolerant; intolerant; agresiv/ violent; spirit activ/ entuziasm; interes și spirit civic; climat optim; climat inert, apatic; climat tensionat etc.
- b) Trăsături de caracter manifestate în cadrul familiei:
- Atitudini față de ceilalți: respect, cordialitate; agresivitate; bunătate; lipsă de respect; prietenie; onestitate; corectitudine; răutate; colaborare; invidie; egoism etc.
 - Atitudini față de muncă: implicare; originalitate; spirit de inițiativă; conștiinciozitate; indiferență, creativitate etc.
- c) Dispoziția afectivă predominantă în familie: optimistă, veselă; pesimistă, tristă etc.

VIII. Concluzii și recomandări:

Dificultăți și dezechilibre înregistrate în procesul consilierii familiei în liceu

- Manifestarea rezistenței la schimbare (negativism, încăpățănare, evitare etc).
- Manifestarea neîncrederii în forțele proprii (îndoieli, incapacitate de autoanaliză, luarea deciziilor etc.).
- Prezența unor cogniții eronate privind dezvoltarea trăsăturilor de personalitate (voință, onestitate, cordialitate, consecvență și asiduitate în activitate, curaj etc.).
- Opinii preconcepute cu privire la comunicarea și relaționarea familială adolescenți – părinți; la respectarea drepturilor copilului; relația dintre genuri (fete – băieți) etc.
- Cogniții greșite cu privire la schimbarea de sine; schimbarea comportamentelor și posibilitatea armonizării relațiilor adulți – adolescenți.
- Dificultăți în luarea deciziilor, corelarea acestora cu situația reală/ concretă și elaborarea strategiilor de comportare, centrată pe eficiența personală.
- Incoerență în experimentarea și exersarea noilor comportamente (din ambele părți: copii și părinți).
- Incoerențe în analiza alternativelor posibile în luarea deciziilor.
- Confruntarea cu propriile credințe și convingeri (refuz de comunicare, anxietate, ignoranță, nerecunoașterea propriilor probleme etc.).

Glosar

1. **Actor** – concept corelativ apărut în sociologie, ce denotă un factor de ordine socială, instituție socială, interacțiune socială. În științele educației desemnează un individ capabil de comportamente relativ stabile, previzibile, al cărui principiu relațional este dobândit în cadrul societății. Actorul reprezintă un individ care poate fi abordat ca subiect al cunoașterii, capabil de receptare, producere, prelucrare și transmitere a informației/valorilor [45; 196; 197].
2. **Adaptabilitatea familiei** – capacitatea sistemului familial de a-și reechilibra modul de viață, de a-și modifica sau schimba structurile de putere, rolurile sociale, regulile de conviețuire în funcție de situațiile sociale concrete [52].
3. **Agent educativ** – concept ce desemnează orice actor/ individ sau colectivitate, care participă în educație, contribuind la formarea personalității umane. Deseori se utilizează ca sinonim al educatorului [197].
4. **Analiză** (*analysis*) – operație sau metodă prin care un întreg se *desface* în părți cu scopul de a-l cunoaște mai bine (metoda preferată a științei, opusul *sintezei*) [52].
5. **Atitudine** – fel de a se comporta, de a fi, care reprezintă o anumită concepție. Poziția personalității față de un eveniment sau față de un aspect al realității. Stare de predispoziție pentru a acționa, a se comporta în diverse situații de viață în calitate de familist, părinte, cetățean [52].
6. **Autoreflexivitate** (*self – reflexivity*) – monitorizarea permanentă de către consilier a propriilor presupuneri despre subiect și despre problema lui, modul în care aceste presupuneri influențează intervențiile specialistului, efectul acestor intervenții asupra subiectului și efectul acestuia asupra consilierului/ terapeutului (în primul rând reacția emoțională) [52].
7. **Cogniții** – ceea ce a fost cunoscut (ce cunoștea, format prin cunoaștere) [46, p. 194]. În cercetarea noastră, inclusiv în consiliere, se aplică ca ansamblu de cunoștințe care determină comportamentul persoanei.
8. **Competența** – reprezintă o contextualizare a achizițiilor de tipul cunoștințelor, abilităților priceperilor, deprinderilor și atitudinilor, acestea fiind utilizate într-un context anume [Apud 52].
9. **Competențe parentale** – presupun mobilizarea unui ansamblu de resurse: cunoștințe, abilități, priceperi, experiențe, atitudini, scheme, capacități, ce-i permit părintelui să-și realizeze eficient rolurile sale în raport cu educația și creșterea copilului [52].
10. **Criteriu** – principiu, normă pe baza căruia se face o clasificare, o definire, o apreciere [46, p. 241]; în cazul cercetării realizate *itemul – criteriu* reprezintă o sarcină care necesită un răspuns sau o acțiune practică.
11. **Dificultate** – din perspectivă strategică, este o stare neplăcută a lucrurilor care poate fi soluționată prin acțiuni simple, logice, sau constituie o parte inevitabilă a vieții, cu care trebuie să ne obișnuim și să trăim [52].
12. **Eclectism** – îmbinare hibridă a unor puncte de vedere sau concepții eterogene sau opuse [46, p. 329]. În psihoterapie și consiliere presupune selectarea unor tehnici (metode,

procedee etc.) provenite din mai multe școli și orientări teoretice și utilizarea lor în vederea realizării lor eficiente.

13. **Eficiență/ eficacitate, eficient, eficace** (*din l. fr.*) – care produce efectul scontat, ce dă un rezultat pozitiv [46, p. 332].
14. **Empatie** – identificare afectivă, transpunere; desemnează un proces complex (perceptiv, intelectual, afectiv) constând în identificarea subiectului cu obiectul cunoașterii (îndeosebi o persoană) și în proiectarea stărilor proprii asupra acesteia din urmă, subiectul trăind în sine viața altuia [46]. *A te pune în pielea subiectului*, respectiv a formula ipoteze și a pune întrebări de pe această poziție [52].
15. **Eterogen** – compus din elemente diferite [46, p. 350].
16. **Etică** – sistem de valori, care ia în considerare bunăstarea tuturor membrilor unui sistem uman [52].
17. **Eclectism în consiliere sau educației** – în cultura umană se cunoaște filosofia eclectică a lui Cicero, Școala filosofică fondată de Cousin V., care promovează acele idei. Eclectismul în psihoterapie presupune depășirea limitelor impuse de adeziunea strictă la o școală (Opan C. B., 1997; Zlate M., 2001). În accepțiunea noastră – îmbinarea într-un sistem coerent a unor teze, idei obiective, metode de formare-educare, provenite și selectate din diferite sisteme de gândire, educație, pe care le-am structurat și valorificat într-o nouă organizare [Apud 52].
18. **Fapt** – orice dat al experienței umane [52].
19. **Feedback** – metodă de controlare a unui sistem prin reintroducerea în acel sistem a rezultatelor performanțelor sale din trecut (Norbert Wiener) [Apud 52].
20. **Finalitate** – fenomen existențial și pedagogic ce denotă un scop și un șir de obiective [52].
21. **Formare** – acțiunea de a se forma și rezultatul ei. Pregătire, instruire, educare, creare [46, p. 391].
22. **Formativ** – care formează aptitudini, deprinderi prin educație [46, p. 392].
23. **Impact** – influență, înrâuire a unei idei, a unei lucrări asupra unei persoane sau evenimente [46, p. 476].
24. **Metacomunicare** (*metacommunication*) – comunicare despre comunicare [52].
25. **Ontologie** – studiul esenței ființei, a ceea ce face ca o ființă să fie. Ontologia mai reprezintă studiul temeiului, ordinii lucrurilor. Filosofia contemporană gândește ontologia ca înțelegere a sensului ființei [Apud 52].
26. **Potențial** – capacitate de muncă, de producție, de acțiune, randamentul calitativ și cantitativ al unei munci [46, p. 831].
27. **Potențial formativ** – în contextul cercetării realizate desemnează randamentul calitativ (eficiența) al consilierii familiei în liceu.
28. **Potențialitate** – însușirea, calitatea a ceea ce este potențial [46, p. 831].
29. **Psihoterapie** (*psychotherapy*) – conversație între două sau mai multe persoane cu scopul de a reduce suferința mentală și de a promova vindecarea. Se bazează pe ideea că anumite tipuri de conversație au șanse mai mari decât altele de a se dovedi terapeutice [111].
30. **Reechilibrarea stilului de viață** – sintagma a fost aplicată de Marlaft A., Gordon D. (1985) și George S. (1988) pentru a desemna schimbarea stilului de viață într-o direcție benefică [52].

31. **Reflecție** – meditare, cugetare, gândire, reflexie. Din fr. *Reflexion* (DEX). Atitudine mentală a celui care evită graba în judecățile sale și impulsivitatea în conduită. [Apud 52].
32. **Remediere** – acțiune de îmbunătățire, corectare a unei situații [46, p. 913].
33. **Schimbare** (*change*)– o diferență care apare în timp. Potrivit lui Bateson Gr., o schimbare se poate produce numai printr-o altă schimbare (a difference than makes a difference) [52].
34. **Sinergie** – intensificarea unor acțiuni care se exercită în același sens [46, p. 991].
35. **Sinteză** (*synthesis*) – operație, metodă de identificare a conexiunilor existente între părțile unui întreg, cu scopul de a-l cunoaște mai bine (metoda preferată a gândirii sistemice, opusul *analizei*) [Apud 52].
36. **Subconștient** – ceea ce este *inconștient*, dar despre care putem lua cunoștință. În psihologie acest termen a fost înlocuit prin termenul de *inconștient*. Se face distincție între *inconștientul fiziologic* sau *material*, care nu poate fi niciodată conștientizat și *inconștientul psihologic*, care corespunde *subconștientului*. Psihanaliza, este în acest sens, o analiză a subconștientului [Apud 52].
37. **Terapie familială sistemică** (*systemic family therapy*) – modalitate psihoterapeutică influențată de ideile unui anumit grup de cercetători, clinicieni sau ale anumitor curente de gândire (în special Bateson G., Echipa de Milano și construcționismul social), având ca interes central relațiile interpersonale, metafora sistemului, contextul, semnificația și dialogul. Din punct de vedere tehnic, terapeutul poate consulta sisteme umane diferite – indivizi, cupluri, familii, organizații și sisteme terapeutice (clienți plus specialiștii implicați în asistarea acestora) [111].

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, Micleușanu Zinaida, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Micleușanu Zinaida

CURRICULUM VITAE
MICLEUȘANU ZINAIDA

Date personale:

Numele de familie și prenumele: **Micleușanu Zinaida**

Data nașterii: 22 mai 1989

Locul nașterii: Republica Moldova, or. Chișinău

STUDII:

- 2013-2016 – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, studii de doctorat, specializarea: Teoria generală a educației;
- 2013-2015 – Universitatea de Studii Europene din Moldova, studii de masterat în Științele sociale, specializarea: Psihologie clinică;
- 2012-2014 – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, studii de masterat în Științe ale educației, specializarea: Management educațional;
- 2011-2013 – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, studii de masterat în Științe ale educației, specializarea: Consilierea și educația familiei;
- 2008-2011 – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, studii de licență în Științe ale educației, facultatea: Pedagogie, specialitatea: Pedagogie socială;
- 2007-2008 – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Ciclul liceal;
- 2006-2007 – *Școala Medie satul Hîrcești*, r. Ungheni;
- 1997-2006 – Liceul Teoretic *George Meniuc*, or. Chișinău.

STAGII DE CERCETARE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ:

- 26.02.2015 – am asistat la seminarul instructiv-metodic „Metode și tehnici de orientare școlară și profesională” desfășurat în cadrul Liceului Teoretic „Mihai Eminescu” din Chișinău;
- 19.02.2015 – am asistat la seminarul instructiv-metodic „Personalități accentuate – evaluare și modalități de interacțiune cu ele” desfășurat în cadrul Liceului Teoretic „Vasile Alecsandri” din Chișinău;

- 23.12.2014 – am participat la Workshop-ul: Libertate și responsabilitate în familie, desfășurat în incinta Bibliotecii Academiei de Științe a Moldovei;
- 19.11.2014 – am participat la Workshop-ul: FAMILIA & CARIERA, desfășurat în incinta Bibliotecii Academiei de Științe a Moldovei;
- Aprilie – mai 2014 – m-am format în cadrul trainingul „Arta de a fi părinte”, organizat în cadrul Sălii de conferințe a Centrului Tehnico-Științific ETALON, str. Burebista 7;
- 02.04.2014 –
04.05.2014 – m-am format în cadrul cursului, cu formatori din România, București: *Formare în suicidologie integrativă*, în cadrul IȘE;
- 19.12.2013 – am asistat la seminarul instructiv-metodic „Tehnici moderne de lucru cu copiii aflați în dificultate” desfășurat în cadrul Liceului Teoretic „A. P. Cehov” din Chișinău;
- 09-10.12.2013 – m-am format în cadrul stagiului pentru psihologi „Metode interactive de prevenire a violenței față de copii” (Programul „Fir de nisip”);
- 31.05-2013 –
01.06.2013 – am participat în cadrul Conferinței naționale cu participare internațională a psihologilor „CONSILIEREA ȘCOLARĂ ÎNTRE PROVOCĂRI ȘI PARADIGME”, ediția a-V-a, (România, Constanța); cu articolul *Unele aspecte teoretico-aplicative ce țin de armonizarea relațiilor familiale*;
- 16.10.2012 –
25.05.2013 – am urmat cursul de formare „Арттерапия – многообразие методов и материалов, центр обучения креативным технологиям и методам гуманизации бизнеса и образования”, or. Chișinău;
- 3-14 decembrie
2012 – am urmat cursul de formare „Dezvoltarea socio-emoțională a copilului”, organizat de Fundația Copiii Noștri România, la Chișinău;
- 11.10.2012 – am asistat la seminarul municipal instructiv-metodic „Susținerea psihologică a elevilor în situație de criză”, desfășurat în cadrul Liceului Teoretic „Vasile Alecsandri” din Chișinău.

ACTIVITATEA PROFESIONALĂ:

- 16.08.2015 – prezent – director Centrul „Casa Așchiuța” al AO ”AVE COPIII”, or. Chișinău;
- 01.02.2015 –
31.05.2015 – psiholog școlar Gimnaziul nr. 51 „Gheorghe Malarciuc”, or. Vatra;
- 2014 – prezent – lector Universitatea de Studii Europene din Moldova;
- 01.09.2012 –
31.08.2014 – psiholog școlar Liceul Teoretic „George Meniuc”;
- 22.08.2011 –
31.08.2012 – am activat în calitate de Pedagog social – responsabil de Centrele de Plasament, al Direcției pentru protecția drepturilor copilului sect. Rîșcani, or. Chișinău

DOMENII DE ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ:

Participări la foruri științifice naționale și internaționale:

- 16.10.2015 – 17.10.2015 – Conferința internațională desfășurată la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România, „Educația din perspectiva valorilor”, ediția a VII-a, cu articolul *Geneza și valoarea conceptului de consiliere psihopedagogică a familiei în cadrul școlar*;
- 2015 – Conferința științifică anuală a profesorilor și cercetătorilor (2015). Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor, din cadrul UPS „Ion Creanga”, cu articolul *Coordonate definitorii ale consilierii familiei în instituția de învățământ din perspectiva parteneriatului educațional*;
- 09.10.2014 – 12.10.2014 – Conferința internațională științifico-practică „Abordări europene în cercetare și inovare”, în cadrul Universității de Studii Europene din Moldova, cu articolul *Unele aspecte etice ale consilierii copilului și familiei în cadrul Instituției de învățământ – Liceu*;
- 10.10.2014 – Conferința „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din cadrul UPS „Ion Creangă”, cu articolul *Dimensiunea teoretico-aplicativă a consilierii copiilor violenți în instituțiile de învățământ*;
- 15.04.2014 – Conferința științifico – practică a cadrelor didactice „Evoluția calitativă a sistemului educațional al instituției – fundamentul dezvoltării competitive și al perspectivei durabile a acesteia” din cadrul Liceului Teoretic „George Meniuc”, cu articolul *Considerațiuni teoretice privind valorificarea parteneriatului educațional în contextul realizării consilierii psihologice a familiei în instituția de învățământ*;
- 21 – 22 martie 2014 – Conferința națională „Educația pentru integrare socio – profesională – educația prioritară” (ediția a III-a), organizată în cadrul DGETS, mun. Chișinău, cu articolul *Aspectele teoretico-aplicative ale implementării curriculumului educația pentru familie în instituțiile de învățământ preuniversitar*;
- 2014 – Conferința științifică anuală a profesorilor și cercetătorilor (2014). Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor, din cadrul UPS „Ion Creanga”, cu articolul *Intervenții cu caracter psihosocial și pedagogic ale consilierii familiei în cadrul școlar*;
- 2013 – Conferința științifică din cadrul Universității de Stat din Moldova, cu articolul *Educația pentru familie – proces integrativ complex în armonizarea relațiilor familiale*;
- 06.08.2013 – 07.08.2013 – Conferința Anuală de Didactică desfășurată la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România, „Educația din perspectiva valorilor”, cu articolul *Familia armonioasă - ca valoare fundamentală a existenței umane*;

- 31.05-2013 –
01.06.2013 – Conferința națională cu participare internațională a psihologilor „Consilierea școlară între provocări și paradigme”, ediția a-V-a, (România, Constanța); cu articolul *Unele aspecte teoretico-aplicative ce țin de armonizarea relațiilor familiale*;
- 24.09.2012 –
26.09.2012 – Conferința internațională științifico-practică „Psihologia – un pas spre viitor”, organizată de către psihologii de la Московский Институт Гештальта и Психодрамы, desfășurată în cadrul Liceului Teoretic „Bogdan Petriceicu Hașdeu” or. Chișinău;
- 15.05.2012 – Conferința științifică internațională „Familia –factor existențial de promovare a valorilor etern-umane”, oraganizată în incinta UPS „Ion Creangă”, cu articolul - *Consilierea familiilor în proces de divorț*;
- 06.04.2012 – Conferința științifică studentască din cadrul UPS „Ion Creangă”, cu articolul *Factorii emoționali care determină stresul ocupațional*.

LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE:

La tema tezei de doctor: Ghid metodologic – 1 și articole științifice – 13.

1. Micleușanu Z., Cuznețov Larisa. Bazele consilierii. Ghid metodologic. Chișinău: Primex-Com SRL, 2015. 127 p.
2. Cuznețov Larisa, Micleușanu Z. Dimensiunea teoretico-aplicativă a consilierii copiilor violenți în instituțiile de învățământ. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională din 10 octombrie 2014 „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, 2014, p.78-86
3. Micleușanu Z. Consilierea psihopedagogică a familiei în proces de divorț. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Familia – factor existențial de promovare a valorilor etern – umane”, 15 mai 2012/ coord. șt. Larisa Cuznețov, Larisa Sadovei; col. red.: Tatiana Callo. Chișinău: CEP USM, 2012. p. 230-240
4. Micleușanu Z. Coordonate definitorii ale consilierii familiei în instituția de învățământ din perspectiva parteneriatului educațional. În: Anale științifice ale doctoranzilor și competitorilor „Probleme actuale ale științelor umanistice”, volumul XIV, partea I. Chișinău, 2015. p. 32-39
5. Micleușanu Z. Educația pentru familie – proces integrativ complex în armonizarea relațiilor familiale. În: Școala modernă: provocări și oportunități. Materialele conf. șt. internaț. Ch.: CEP IȘE, 2015, p. 690-693
6. Micleușanu Z. Familia armonioasă – ca valoare fundamentală a existenței umane. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Educația din perspectiva valorilor. Idei, concepte, modele. Tom IV: Summa Paedagogica”, ediția a V-a. Cluj Napoca: Eikon, 2013. p. 283-285
7. Micleușanu Z. Fundamente praxiologice: metodologia și tehnologia consilierii psihopedagogice a familiei în cadrul instituției de învățământ. În: Studia Universitatis, Seria Științe ale educației, 2015, nr. 9 (89), p. 23-30

8. Micleuşanu Z. Geneza şi valoarea conceptului de consiliere psihopedagogică a familiei în cadrul şcolar. În: Educaţia din perspectiva valorilor. Idei, concepte, modele. Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale. Tom VII: Summa Theologiae. Ediţia a VII-a. Cluj Napoca: Eikon, 2015, p. 271-276
9. Micleuşanu Z. Intervenţii cu caracter psihosocial şi pedagogic ale consilierii familiei în cadrul şcolar. În: Anale ştiinţifice ale doctoranzilor şi competitorilor „Probleme actuale ale ştiinţelor umanistice”, vol. XIII, partea I. Chişinău, 2014. p. 13-18
10. Micleuşanu Z. Potenţialul formativ al consilierii comportamentelor agresive la copii în instituţia de învăţământ. În: Diminuarea comportamentelor agresive la copii: idei – experienţe – bune practici. Materialele conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională. Chişinău: UPS „Ion Creangă”, 2015, p. 120-124
11. Micleuşanu Z. Unele aspecte ale consilierii psihopedagogice ale elevilor din treapta învăţământului primar. În: Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice naţionale cu participare internaţională „Facultatea de pedagogie: Tradiţie şi modernitate. Dialogul generaţiilor”, 2014, vol. I, p.115-121
12. Micleuşanu Z. Unele aspecte etice ale consilierii copilului şi familiei în cadrul Instituţiei de învăţământ – Liceu. În: Revista de cercetări socio-umanistice VECTORUL EUROPEAN, nr. 2 / 2014, p.229-233
13. Micleuşanu Z. Unele aspecte teoretico-aplicative ce ţin de armonizarea relaţiilor familiale. În: Psihologul şi provocările lumii contemporane, ediţie electronică pe suport fizic – CD-ROM, 2013. Constanţa, 2013. p.140-146
14. Micleuşanu Z. Modelul pedagogic integrativ de consiliere a familiei în instituţia de învăţământ. În: Revista de ştiinţe socioumane, 2015, nr. 3 (31), p. 97-103

CUNOŞTIŢE ŞI ABILITĂŢI LINGVISTICE:

Limba română (nativ);
 Limba rusă (fluent);
 Limba engleză (mediu).

DATE DE CONTACT:

Adresa: or. Chişinău, str. Memoriei, 4.
Telefoane de contact: mobil 069595139, serviciu 069352531
E-mail: zmicleusanu@mail.ru